

КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСНА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ФЛОРЕНС»
ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСНА ОРГАНІЗАЦІЯ
ТОВАРИСТВА «ЗНАННЯ» УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ ПРИКЛАДНИХ НАУК (НІМЕЧЧИНА)
КОЛЕДЖ ПСИХОЛОГІЇ (РУМУНІЯ)

ЄВРОПЕЙСЬКІ ПЕРСПЕКТИВИ СЕНСУ ЖИТТЯ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

11.05.2018

ЗАПОРІЖЖЯ
КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
2018

: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, 11 травня 2018 р. / за ред. В. М. Огаренка, О. В. Покатаєвої, О. І. Трохимець та ін. Запоріжжя : КПУ, 2018. 240 с.

Редакційна колегія:

Огаренко В. М., д. держ. упр., професор
Покатаєва О. В., д. е. н., д. ю. н., професор
Покатаєв П. С., д. держ. упр., доцент
Трохимець О. І., д. е. н., доцент
Мерзляк А. В., д. держ. упр., професор
Абакумова Ю. В., д. ю. н., професор
Ляхова І. М., д. пед. н., професор
Богуславський О. В., д. соц. ком., професор
Білюк А. В., к. держ. упр., доцент
Кирпиченко О. Е., к. філол. н., доцент

- Психологія розвитку особистості в сучасному освітньому просторі.
- Сучасні виклики та стратегія розвитку суспільно-гуманітарних наук.
- Сучасні тенденції змін у соціальній сфері в Україні й світі.
- Діагностика та розвиток творчих здібностей.
- Європейські та українські сенси освіти: компаративний аналіз.
- Проблеми та перспективи публічного управління й менеджменту в Україні та Європі.
- Актуальні проблеми економіки в умовах євроінтеграції.
- Соціальні комунікації в євроінтеграційних процесах та глобальному вимірі.
- Правовий аспект євроінтеграційних процесів.
- Сучасний стан фізичного виховання, реабілітації, людини, спорту, туризму в Україні та світі.
- Стратегії розвитку та пріоритетні завдання філологічних наук.

ЗМІСТ

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ СПІКЕРІВ КОНФЕРЕНЦІЇ

Wolf Bloemers MEANINGFUL LIFE – IN TIMES OF WORLDWIDE CLASHES, TREMORS AND UNCERTAINTIES – AN OUTLINE OF ANALYSIS AND OF GIVING DIRECTIONS	10
Dr. Daniel W. Bloemers THE SOCIAL DIMENSION OF THE EUROPEAN COMMISSION’S POLICIES FOR INNOVATION AND COMPETITIVENESS AND OPPORTUNITIES FOR EU-UKRAINIAN COOPERATION	17
Ion Dafinoiu MEANINGFUL LIFE – WHAT DOES THIS MEAN FOR THE ELDERLY IN ROMANIA?	24
Alina Dafinoiu MIGRANT PARENTS AND THE PSYCHOLOGICAL WELL-BEING OF LEFT BEHIND ADOLESCENTS IN ROMANIA	31
Dr. Hans-Dieter Dammering GESELLSCHAFTLICHE TEILHABE VON KINDERN MIT BEHINDERUNGEN UND IHRER FAMILIEN IN DIESEN ZEITEN? GEFAHREN – CHANCEN – AUFGABEN	36
Berthi Fahr ZUKUNFTSGEDANKE «INKLUSION» UND IMPULSE AUS DER HEILPÄDAGOGIK KARL KÖNIGS	38
Prof. Dr. Anne McPherson MEANINGFUL LIFE IN THE UNITED STATES – SOCIAL RIFTS, POLITICAL TRENDS, AND COMMUNITY ACTION	42
Prof. Dr. Fritz-Helmut Wisch WAS DENKEN 90 MEINER FREUNDE & VERWANDTEN ÜBER EIN SINNVOLLES LEBEN	48
Prof. Dr. Jürgen Wolf MEANINGFUL LIFE IN OLD AGE	54
Dr. L. Romanenkova THE MEANING OF LIFE AND ITS SIGNIFICANCE IN THE DIFFICULT PERIOD OF UKRAINIAN SOCIETY	59
Prof. Dr. Anna Oleshko, Dr. Olena Trokhymets WORLD TRENDS IN CASHLESS GLOBAL ECONOMY	61

ПСИХОЛОГІЯ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

Бакаржі Л. М., Соколовська І. А. ПСИХОЛОГІЯ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ	63
Борисенко В. М. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ	65

Галієва О. М.
ПРОБЛЕМА СПІВВІДНОШЕННЯ
ПОНЯТЬ «ТРИВОГА» ТА «ТРИВОЖНІСТЬ»..... 67

Зарицька В. В.
РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ
ЯК ЧИННИК ОСОБИСТІСНОГО ЗРОСТАННЯ
У СИСТЕМІ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ..... 71

Коваленко Г. О., Соколовська І. А.
СУЧАСНИЙ СТАН ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ,
РЕАБІЛІТАЦІЇ, СПОРТУ ТА ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ..... 75

Кудінова М. С.
РІВНЕВО-КОМПОНЕНТНА СТРУКТУРА СТРЕСОСТІЙКОСТІ..... 77

Лапа В. М.
ЗНАЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ
В УЧНІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ..... 79

Любчук О. К.
ПСИХОЛОГІЯ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ
ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ТУРИЗМУ 81

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ НАУК

Ажажа М. А.
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО ВПЛИВУ
НА ПРОЦЕС МОДЕРНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ..... 84

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗМІН У СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ В УКРАЇНІ Й СВІТІ

Кузьміна М. О.
ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА
В УМОВАХ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА 87

Юрченко П. Г., Соколовская И. А.
ПРОБЛЕМЫ ПРЕОБРАЗОВАНИЙ И РЕФОРМИРОВАНИЯ
СИСТЕМЫ СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ
И ПОМОЩИ НАСЕЛЕНИЮ УКРАИНЫ..... 93

Budiakova O.
THE QUESTION OF THE STATE OF THE LABOR MARKET IN UKRAINE..... 96

ДІАГНОСТИКА ТА РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ

Боровський І. В.
СВІТЛО ЯК ЗАСІБ ДИЗАЙНУ 100

Васильєв А. О.
РОЗРОБКА ІНТЕР'ЄРІВ МОЛОДІЖНОГО АРТ-КАФЕ «АРТ-БЛОК»..... 102

Захарова С. Г.
МОДЕЛЮВАННЯ ЕКОЛОГІЧНО ОРІЄНТОВАНОГО
ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ..... 103

Косюк В. Р.
АКТИВІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
ЯК ЗАСОБУ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ХУДОЖНІХ ЗДІБНОСТЕЙ
МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ 105

Курманенко М. В.
МАГАЗИН ДИТЯЧОГО ОДЯГУ «МАЛЯТКО»..... 108

Немченко А. Р.
ВИКЛАДЕННЯ КРЕАТИВНИХ МАРКЕТИНГОВИХ ІДЕЙ
ДЛЯ ФІТНЕС-КЛУБУ «ZEBRAFITNESS» 110

Толмачова В. В.
САЛОН КВІТІВ «КОНВАЛІЯ»..... 112

Штайн М. Д.
РОЗРОБКА ІНТЕР'ЄСІВ МОЛОДІЖНОГО
РОЗВАЖАЛЬНОГО ЦЕНТРУ «ВОГОЛ-ЦЕНТР»..... 114

ЄВРОПЕЙСЬКІ ТА УКРАЇНСЬКІ СЕНСИ ОСВІТИ: КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ

Бушуєва І. В.
ГОЛОВНІ АСПЕКТИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ
ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ГАЛУЗІ 116

Плинокос Д. Д.
ПОСИЛЕННЯ РОЛІ УНІВЕРСИТЕТІВ В ОСВІТІ ПРОТЯГОМ ЖИТТЯ 118

Kholiavko N. I.
INTEGRATION OF BUSINESS AND HIGHER EDUCATION
AS ELEMENTS OF QUADRUPLE HELIX 121

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ Й МЕНЕДЖМЕНТУ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПІ

Безземельна Т. О.
ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ КЕРІВНИКІВ
ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ..... 126

Воронова О. В., Воронова Ю. В.
РІВЕНЬ ОСВІТИ ЯК ПЕРЕДУМОВА ФОРМУВАННЯ
І РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ В УКРАЇНІ 129

Горбунов О. В.
РОЗВИТОК ПІДХОДІВ ДО СТРУКТУРУВАННЯ ПРИНЦИПІВ
БЮДЖЕТНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ 131

Матвійчук О. А.
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР –
ЗАПОРУКА СТАБІЛЬНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН 135

Муц Л. Х.
РЕГУЛЮВАННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ
ЯК ОСНОВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ 138

Шихненко Д. В.
МОРАЛЬНІ ВИМІРИ ДІЯЛЬНОСТІ ІННОВАЦІЙНИХ ЛІДЕРІВ..... 141

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Басв В. В. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ.....	144
Бреус С. В., Матвієнко Г. С. ЗНАЧЕННЯ ТА РОЛЬ ГЕОЛОГІЧНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРІОРИТЕТІВ УКРАЇНИ...	146
Бургман М. К. ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ: ДОСВІД НОРВЕГІЇ.....	148
Зеркаль А. В. ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ НАВЧАННЯ ТА РОЗВИТКУ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВ	150
Кабанова О. О. ДЕТЕРМІНАНТИ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖЕВОЇ ЕКОНОМІКИ.....	153
Карпенко А. В., Міщенко Ю. С. ГЛОБАЛІЗАЦІЯ РИНКУ ПРАЦІ ЯК ЗАПОРУКА СВІТОВОГО РОЗВИТКУ	155
Коваленко М. О. СЦЕНАРІЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В ГІРНИЧОДОБУВНІЙ ГАЛУЗІ	158
Кравчун А. С. ІНВЕСТИЦІЙНІ ПОТОКИ НА ПРИКЛАДІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	162
Мінакова О. О. РОЗРОБКА ІНДЕКСУ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	164
Мужев О. О. ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ МИТНОЇ СЛУЖБИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ (НА ПРИКЛАДІ ВЕБ САЙТУ ФІСКАЛЬНОЇ ТА МИТНОЇ СЛУЖБ ЄС).....	166
Наволокіна А. С. МОДЕЛЬ ПАРТНЕРСТВА УНІВЕРСИТЕТУ, БІЗНЕСУ ТА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ КОНКУРЕНЦІЇ	168
Рудь Ю. Л. ВСЕОСЯЖНЕ ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ...	170
Смутчак З. В., Ситник О. Ю. НЕЛЕГАЛЬНА МІГРАЦІЯ ТА ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ.....	172
Токарева К. В. АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ АКТИВІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	175
Юрченко Н. І. СПЕЦИФІЧНІ РИСИ МАРКЕТИНГУ В СФЕРІ ТУРИЗМУ	178
Shaposhnikova O. METHODS OF MEASURING THE STATE OF THE INVESTMENT CLIMATE	181

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ В ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ ТА ГЛОБАЛЬНОМУ ВИМІРІ

- Басва О. В., Гніт Ю. Ю.**
ФІНАНСУВАННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ..... 185
- Гиріна Т. С.**
РЕФЛЕКСІЇ ГЛОБАЛЬНОГО УКРАЇНСЬКОМОВНОГО РАДІО
НА ПОЛІТИЧНИЙ ПРОЦЕС МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ 188

ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

- Калюга К. В.**
ІНФОРМАЦІЯ ПРО ОСОБУ ЗЛОЧИНЦЯ
В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ 191
- Кучеренко Д. С.**
МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАУВАГИ ДО «АВТОНОМНИХ ПОНЯТЬ»
У ПРАКТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ 193
- Кучерук К. І.**
МОРАЛЬ У СІМЕЙНОМУ ПРАВІ ЯК ДУХОВНА ФОРМА РОЗВИТКУ
СУСПІЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ 195
- Максименко В. В.**
ПИТАННЯ РОЗВИТКУ РЕФОРМУВАННЯ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ
ДОСУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ 198
- Олійник В. Ю.**
ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ СВОЇХ ПОВНОВАЖЕНЬ СЛУЖБОЮ СБУ
В СФЕРІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ДІЯННЯМ..... 201
- Селезньова О. В.**
ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ДЕРЖАВНОЇ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ..... 203

СУЧАСНИЙ СТАН ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ, РЕАБІЛІТАЦІЇ, ЛЮДИНИ, СПОРТУ, ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

- Віндюк П. А.**
АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
У ВІДНОВНОМУ ЛІКУВАННІ ОСІБ ПІСЛЯ ІНСУЛЬТУ 206
- Коллегаєв М. Ю.**
СВІТОВИЙ ДОСВІД І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
РИНКУ ІНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМУ 209
- Крапівіна Г. О., Іванов В. А.**
СУЧАСНІ МОЖЛИВОСТІ ПАЛОМНИЦЬКОГО ТУРИЗМУ
В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ ДОНЕЦЬКОГО ПРИАЗОВ'Я)..... 212
- Соколовская И. А., Земляная А. А.**
СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ФОРМИРОВАНИЯ
ЗДОРОВОГО СПОСОБА ЖИЗНІ У ДІТЕЙ І МОЛОДЕЖІ 214
- Соколовська І. А., Севальнев А. І.**
ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА
САМОРЕАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОГО СТУДЕНТА
У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ 217

Трофімук К. В.
ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ
ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ 219

Шаповалова І. В.
СУ-ДЖОК ТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ
З РОЗЛАДАМИ СПЕКТРУ АУТИЗМУ 221

СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ТА ПРІОРИТЕТНІ ЗАВДАННЯ ФІЛОЛОГІЧНИХ НАУК

Волошина Т. М.
ФОНОВІ КОМПОНЕНТИ ПРАГМАТИКИ..... 224

Кирпиченко О. Е.
ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НОВОТВОРІВ
У НІМЕЦЬКОМОВНИХ ТЕКСТАХ РЕКЛАМИ ТА ОГОЛОШЕНЬ..... 225

Марінеско В. Ю.
БІОГРАФІЯ ПИСЬМЕННИКА ЯК ЛІТЕРАТУРНИЙ ФЕНОМЕН..... 227

Мосієвич Л. В., Короленко Р. В.
ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ
АНГЛОМОВНИХ ЕТНОГРАФІЧНИХ РЕАЛІЙ
В РОМАНІ ДЖ. ЛОНДОНА «СЕРЦЯ ТРЬОХ» УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ..... 229

Мосієвич Л. В.
ПЕРЕКЛАД АНГЛОМОВНИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ
ТА ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕРМІНІВ-АБРЕВІАТУР..... 232

Скакун К. В.
СПЕЦИФІКА ВІДТВОРЕННЯ АНГЛОМОВНИХ ЗАГОЛОВКІВ
ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ..... 234

Glushchenko G.
GRAPHO-SEMIOTIC CODE AS A PROMISING RESEARCH AREA 237

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ СПІКЕРІВ КОНФЕРЕНЦІЇ

Prof. Dr. Dr. h.c. et Prof. h.c. mult. ( )

Сенс життя – у часи світових зіткнень, потрясінь та невизначеностей. Загальний аналіз та напрями дій

PhD ( ) , ( )

Соціальний аспект політики Європейської Комісії з питань інновацій, конкурентоспроможності та можливостей щодо співпраці України з ЄС

Prof. Dr. ( )

Соціальне уявлення майбутнього молоді в Румунії

PhD ( )

Батьки-мігранти та психологічне благополуччя підлітків, що залишилися в Румунії

Dr. - ( )

Соціальна участь дітей-інвалідів та їх сімей – у часи, подібні до цього? Загрози – шанси – завдання

( )

Майбутня ідея «Інклюзії» та імпульси оздоровчої освіти від доктора Карла Кеніга

Prof. Dr. ( )

«Змістовне життя (сенс життя) в США» – соціальний розрив, політичні тенденції та дії громади

Prof. Dr. - ( )

Умови змістовного життя - оцінки і розуміння з точки зору моєї сім'ї та друзів

Prof. Dr. ( )

Сенс життя у похилому віці

( )

Сенс життя – що це означає в складні часи для України?

Prof. Dr. Anna Oleshko, Dr. Iena Trokhymets ( )

World Trends in Cashless Global Economy

**MEANINGFUL LIFE – IN TIMES OF WORLDWIDE CLASHES,
TREMORS AND UNCERTAINTIES – AN OUTLINE OF ANALYSIS
AND OF GIVING DIRECTIONS**

1. Flashlights of Topicality – Meaningful Life? What means meaningful?

These are current, oppressive images of our everyday, diverse reality all over the world: examples of meaningful life? If not – why? If yes – useful for whom? Do you wish for yourself and for your fellow human beings quite different representations of meaning in life, or other options – and if so, which ones? What do you mean by «meaningful life»? Is your life meaningful – or is it meaningless or bereft of content? Is that even an issue for you? What does that actually mean: «meaningful life»? And how do you win this?

I would like to trace these questions by cursorily contrasting the subjectively and exemplarily selected photos with the understanding and the concept of *meaning*, then sketch their context very summarily with some mosaic stones of a currently «invalidated world order» (Steingart 2016, 10), a «world in turmoil» (Reding 2017, 03.12.2017 by Anne Will), a «world in shards», proclaimed «red alert for 2018» (Guterres 31.12.2017) present some sources of meaning of life from current empirical research results and finally try to derive from it some conditions, offers and signposts for personal giving meaning by means of some thought splinters from psychologists.

The images of unemployment, poverty, starvation, civil war, terrorism, migration, ecological devastation, etc. shown above reveal a part of the unfortunately continuously growing present reality of people (individuals and groups) as victims, socially dependents, seekers, as outcasts, as the desperate, as the needy, as fleeing from other people, who are pushed either from war, from brutal annihilators/extermiators (IS) or from the so-called social «circumstances», to which they are helplessly delivered, to the edge of a multi-options society, or who have almost been thrown out of its fragile and changing order.

Although we can not ask those affected if they think their lives are meaningful – and I assume they do not – it is true that body language and ambience are quite clearly reflecting despair, distress, misfortune, fear, which can be reckoned as a sign of unfulfilled basic needs sensu Maslow and therefore have led to the loss or to the inability to own giving meaning and meaningfulness respectively have caused inner void.

Obviously, in all of these examples, one of the essential prerequisites for an individual search for meaning and meaningfulness is lacking: the free choice of one's own life situation, harmonized with others.

In addition, meaningfulness as a fundamental experience of significance is based on a largely unconscious evaluation of one's life as *coherent* (harmonious and appropriate), as *significant* (effectiveness of one's own actions), as *orientated* (content orientation of one's own life and own decision-making) and as *be-*

longing (self-perception as an integrated and needed part of a larger whole) (see Schnell 2016, 7f). Since, in my opinion, none of these four interrelated criteria can be found as central elements of meaningfulness in the images shown above, consciously experienced meaning crises or meaninglessness can be assumed here, since disorientation, emptiness, inactive world reference and lack of being needed are obvious.

Even if the perception of purpose in life as meaningful or meaningless is always subjective, dynamic and specific, even if the meaning of a certain person in a particular situation is attributed to a matter, to an action or to an event (Schischkoff 1991) and if meaning of life is considered to be a subjective «multi-dimensional construct» of the individual (Schnell 2009, 2014a, 2016, 6), thus if meaning is the result of a subjective assessment process, then this construction, however, always happens in the context of social relations, since the own lifestyle of a person as a social being is ever realized in relation to others only.

If we also refer the latter body of knowledge to the pictures presented at the outset, then we can assume for all of them that each can be regarded as a document of non-meaningful life due to the disparity of socially desired/propagated basic values and goals (such as satisfaction, well-being, health, justice, security, work and livelihood, social inclusion) on the one hand side, and on the other hand the optically proven, individual non-realizations.

2. Search for Meaning – Frazzling universe, multiple options, research

The question of a sense of life, of a meaningful life, is a teleological one; it is about meaning, purpose, value, benefit, or fulfillment that the individual seeks and attaches to his life in the world and with others. This search is usually carried out in the field of tension between pedagogical, cultural and religious requirements and imprints through education, training and institutions on the one hand, and on the other hand, the demand to lead an autonomous, self-determined life, considered as meaningful in person. Whatever sense of life is followed, whether imposed or chosen or predominantly unreflected, it always updates or loses itself in the current social context, because meaning processes always take place in the confrontation with overarching contexts of the environment, supportively or restrictively acting on the individual.

If this social context experiences cracks, collisions and tremors, a meaningful life lived up to this point is in danger of becoming crisis-shaken or of becoming completely bereft of content and to experiencing a threatening life crisis. In addition to personal crashes, acid life tests, traumas and interrupted continuity of experience such as serious illness, divorce or death of relatives, in addition to exhaustion due to overburdening performance and time pressure, in addition to pathogenic living conditions such as alienation, loneliness or lack of financial resources, it is currently the ongoing European and world-wide gigantic upheavals, collisions, tremors, transformation processes and splits of the social connections, which lead to uncertainties and new questions about a meaningful life in a world that has gotten out of joint.

We are currently experiencing collisions by the clashes of democratic ideas with ever-increasing ideas and realities of selfish renationalisation (USA, Hunga-

ry, Poland, Russia), right-wing populism, Islamism, economic protectionism and authoritarianism (Putin, Erdogan), as well as the growth of parallel societies. All of this splits previous communities, curtails the individual's autonomy and legal certainty, challenges existing social affiliations and sorts them binarily and sanctioning into allegiances and opponents.

We are currently experiencing a global economic, social and our community resources threatening *tremor* due to globalization, digitization, climate change and extreme weather, economic and financial crisis, a new nuclear crisis (North Korea), super germs, terrorism as a kind of «3rd World War» (Steinhart 2016) and through numerous civil wars, by which fields of work, living environments, livelihoods and national social structures are destroyed due to power and greed, recklessness, selfishness and high criminality, so that ideals of open and just societies are becoming questionable and repressed and that mass migration and refugee flows fundamentally shatter and change social and social systems.

We are currently experiencing a surge of *uncertainty* through an incredible, bewildering variety of life concepts, depreciation and change in values, disinhibition and hatred in so-called social media, increased manipulation of opinion and influence through fakes, out-of-control electronic spying (NSA) and increasing cybercrime, through media seduction and advertising in the mass media to ever greater consumption, through a growing income gap between rich and poor and with a rapidly rising proportion of poverty and unemployment: all this seeps or pushes into our life spheres. It alters mutual trust, intensifies self-centeredness, causes orientationlessness and bursts social coherence.

These rapid processes of change and enormous structural changes, which massively influence, restrict or question many previous life-senses, i.e. numerous, meaningful lives so far, have been a societal theme for quite some time that is controversially discussed, but whose interpretations are hard-fought in the multi-option society. In this sometimes aloof struggle, the lack of transparency and incomprehension regarding the effectiveness as well as the perceived powerlessness of the citizens not being able to change anything and to be a dead duck for a meaningful life perspective, lead to their growing insecurity, to despair, to cynicism, to loss of their own importance, to acute or chronic inability to live, to indifference, often to the flight into drugs, to depression or even to refuse to live with suicide.

However, this feeling of powerlessness and helplessness, this «specter of uselessness» (Sennett 2007) is confronted in the Western world – characterized by super-diversity and functional differentiation –, by an abundance of competing and complementary concepts and sources of meaning as offers for the creation of meaning. Its reception and practical application however depends on factors such as resources, personality traits, marital status, origin, talent, age, etc., and therefore requires quite different propagation and mediation support. In this way, people can experience very different living conditions and goals as meaningful or meaningless, depending on their own needs and living situation (see Schnell 2016, 31), as e.g. revealed by the recruitment of young people in Europe as IS terrorists who consider their lives here meaningless.

To clarify again: life itself has no intrinsic meaning, meaning is always relative, is variable, never inherent to a situation or an idea per se, but is always subjectively deduced from sources and attributed to its own goal-orientation and its own active actions. So people *attribute* sense to *their lives* by using sources that are meaningful to them, which give orientation and from which they draw meaning.

After philosophers, other scientists and religious representatives have tried for hundreds of years to identify the meaning of life and pretend to its followers and have thereby come to a large number of very different statements and results (McCaffrey 2017), now modern psychology has presented detailed and verifiable results by means of empirical research: there is no universal or unique meaning of life but only the meaning each individual choose to give it.

Broad empirical research in the field of Personality and Differential Psychology regarding meaning and meaning of life has identified 26 sources in 5 major dimensions (Lebe, Schnell & Becker 2007), from which people draw meaning for a meaningful life. These are:

Vertical Self-Transcendence	Horizontal Self-Transcendence	Self-Realization	Order	We and Well-being
<i>Explicit Religiosity</i> (3)	<i>Social Commitment</i> (6)	Challenge	Tradition	<i>Community</i> (10)
Spirituality	<i>Affinity with nature</i> (8)	Individualism	Down to Earthness	Fun
	Self-knowledge	Power	Morality	Love
	Health	<i>Development</i> (5)	Rationality	Wellness
	<i>Generativity</i> (1)	Performance		<i>Care</i> (2)
		Freedom		<i>Conscious Experience</i> (7)
		Knowledge		<i>Harmony</i> (4)
		<i>Creativity</i> (9)		

I have marked the strongest predicators for meaningfulness in the table in the ranking 1–10 in italics.

My own short surveys in 2017 and 2018 in the international circle of friends in Germany, Greece, Spain and Portugal (N = 21) on concepts of meaningful life and sources of meaning yielded the following result: first and foremost mention was *health* (11), followed by *social engagement/active shaping of one's own life as well as the life of the community/society* (8), *social and material security and a satisfying safe job* (5), *freedom & peace* (4), *family and home* (4), followed by *love and harmony* (3), then by *education, friends and children, being needed* (2), and at last by *living without fear, partnership, self-realisation, mobility* (1).

3. Finding meaning – Reflections, Preconditions, examples, directions

How do we come to a meaningful life in our world, which threatens to come apart at the seams? What needs to be done, what conditions are required, what content can convey meaning? There are different answers to this from

different perspectives, which, however, agree in several aspects. In the following, I have chosen some of them subjectively, which in my opinion can be trend-setting and universal.

In everyday life meaning is usually not an issue and is not questioned, but in stressful phases of life, the question of the meaning of one's own life probably emerges in thinking of every human being who then critically questions his life-touching, relevant events and the meaningfulness of his own actions, doing by that a kind of self-exploration. For this reason, for Hessel (2011) questions of meaning are also the basis of indignation and engagement, from which conscious consequences/meaningfulness can emerge.

Ryff and Singer (1998) reveal that meaningful living is possible by «invested and committed living», that is, devoting oneself to a cause that can give meaning to a life, to oblige oneself to it, and to consistently implement it. This means that this decision must be preceded by a conscious, a reflective act, a mental argument that requires self-initiative. Viktor Frankl, the founder of logotherapy, the 3rd Viennese school of psychotherapy, speaks in this context of a «will to the meaning», which is inherent in each human being due to his spiritual dimension, his inner freedom to vote, and which therefore can be detected. «Those who have a why to live endure almost every how». On the basis of this maxim Frankl explored how meaningfulness is possible even in the face of severe blows of fate and enables people to remain mentally healthy in times of crisis. «A why – that is a life content; and the how – those were the circumstances that made camp life so difficult that it was bearable only in terms of a why» (Frankl, 2017).

Further conditions for finding one's own meaning and meaningful life are the already mentioned personal freedom as freedom of dissenters and the freedom for one's own choice and self-determination, the before mentioned 4 indispensable criteria: *coherence/significance/orientation/social affiliation*; furthermore, the feeling of being needed, of importance, as well as mutual respect, recognition and affirmation, because we depend for good or for evil on communication and acknowledgement: «In all walks of life people confirm each other (...) in their human qualities and abilities, and a society can be called human to the extent that its members confirm each other» (Buber 1957, 102).

Possible content fields in which meaningful life can be found are – besides those mentioned above in the research results – the family, the work, the profession and the love; «Meaning receives life only through love: that is, the more we are able to love and to surrender, the more meaningful our lives become» (Hesse 2008, 7). Other sources of meaning are religious institutions (fraternities), participation in NGOs and in charitable organizations (eg *medecins sans frontières*), especially the voluntary, non-financially remunerated work; it is proved that experiencing strong sense of purpose in life of volunteers is higher than that of people without voluntary work (Hoof & Schnell 2009). In addition, there are many, completely new sources of meaning in response to climate change and depletion of resources, such as engagement and taking part in very progressive activities and new ways of life oriented to the common

welfare, such as: *Exchanges*, *Urban gardening* or *Food-Coops*, and many more besides.

The more tasks and activities are experienced as significant and meaningful, the greater the likelihood of mental, intellectual, physical health. Several studies at the University of Rochester have shown that meaningfulness correlates positively with subjective quality of life and objective life span (see Hill & Turiano 2014 and Schnell 2016, 114). Antonovsky has already demonstrated in 1979 by salutogenesis research that performance of meaningfulness has motivational health, life and stress-coping skills.

Finally, as a possible guideline for finding meaning, I provide you with 4 maxims that the Canadian clinical psychologist Paul Wong has set out as an extract from his research results on meaningful life:

1. You need to choose a worthy purpose or a significant life goal; 2. You need to have sufficient understanding of who you are, what life demands of you, and how you can play a significant role in life; 3. You and you alone are responsible for deciding what kind of life you want to live, and what constitutes a significant and worthwhile life goal; 4. You will enjoy a deep sense of significance and satisfaction only when you have exercised your responsibility for self-determination and actively pursue a worthy life goal (Wong 1998, 140).

However, it must be pointed out very clearly that it is precisely the needy persons and groups shown in the introductory photos (the suspended, the outcast, the globalization losers, etc.) – as well as people with disabilities – who require special personal, financial and institutional support for the search of a meaningful life in order to socially cushion the depressing consequences of globalization and individualization of lifestyles and to offer them new orientations.

And if you want to have a little more funny and simple guideline, see a humorous maxim in Monty Python's sketch comedy movie «The Meaning of Life» (1983): At the end of the film a character played by Michael Palin is handed an envelope containing «the meaning of life», which he opens and reads out to the audience: *«Well, it's nothing very special. Uh, try to be nice to people, avoid eating fat, read a good book every now and then, get some walking in, and try to live together in peace and harmony with people of all creeds and nations».*

«The meaning of life differs from man to man, from day to day and from hour to hour. What matters, therefore, is not the meaning of life in general but rather the specific meaning of a person's life at a given moment»

Viktor E. Frankl

References

1. Buber M. Distance and Relations. *Psychiatry*. 1957. № 20.
2. Schnell T. *Psychologie des Lebenssinns*. Berlin ; Heidelberg, 2016.
3. URL: http://www.sinnforschung.org/wp-content/uploads/2011/11/2_sinnvolles_leben.pdf.

pdf.

4. McCaffrey R. What is the meaning of life? Best to make up your own mind... 2017. URL: <http://www.globalcement.com/magazine/the-last-word/1029-what-is-the-meaning-of-life-best-to-make-up-your-own-mind>.
5. Wong P. T. P. (1998). Implicit theories of meaningful life and the development of the Personal Meaning Profile (PMP). *The human quest for meaning: A handbook of psychological research and clinical applications* / P. T. P. Wong, P. Fry (eds). Mahwah, NJ : Erlbaum, 1998. P. 111–140.
6. URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Meaning_of_life.
7. Frankl V. E. Wer ein Warum zu Leben hat: Lebenssinn und Resilienz. Beltz, 2017.
8. Frankl V. E. Der Mensch vor der Frage nach dem Sinn. Piper, 2015. № 18.
9. Ryff und Singer (from case studies). 1998.
10. Suttie J. The Four Keys to a Meaningful Life. 2017. URL: http://greatergood.berkeley.edu/article/item/four_keys_to_a_meaningful_life#.
11. Smith E. E. The Power of Meaning. Crown, 2017.
12. Sennett R. Die Kultur des neuen Kapitalismus. Berlin. S. 67–103.
13. Field P. How to Live a More Meaningful Life (Huff Post). 2015. URL: http://www.huffingtonpost.com/peter-field/more-meaningful-life_b_8118754.html.
14. Hesse H. Hermann Hesse in einem Brief vom 16. Juni 1956 an Marianne Wedel, abgedruckt in: Hermann Hesse: Lieben, das ist Glück. Gedanken aus seinen Werken und Briefen. Liebe, Glück, Humor und Musik, zusammengestellt von Volker Michels, Suhrkamp, Frankfurt, 2008. S. 7.
15. Hoof M., Schnell T. Sinnvolles Engagement. Zur Sinnfindung im Kontext der Freiwilligenarbeit. Wege zum Menschen, 2009. № 61. S.405–422.
16. Hill P. L., Turiano N. A. Purpose in Life as a Predictor of Mortality Across Adulthood. *Psychological Science*. 2014. Vol. 25. Iss. 7. URL: <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0956797614531799>.
17. Monty Python's 'The Meaning of Life. United International Pictures. British Board of Film Classification. 26 April 1983. Retrieved 21 July 2013.

**THE SOCIAL DIMENSION OF THE EUROPEAN COMMISSION'S
POLICIES FOR INNOVATION AND COMPETITIVENESS
AND OPPORTUNITIES FOR EU-UKRAINIAN COOPERATION**

Conditions of meaningful life

- *What are (the) conditions of meaningful life?*
- *Who has to create them?*
- *What does the European Union contribute to creating them?*
- *What does the EU do in/for Ukraine?*

The EU is working for a more united, stronger and more democratic Europe.

Context

Trends, challenges

Globalisation

Digitisation, automation

Demographic change

Climate change, resource scarcity, environmental deprivation

Threats to internal and external security

Implications

Increasing global competition Societal transformation

Changing nature of work Changing roles of individuals

Priorities, objectives

Productivity, value creation, global competitiveness

Sustainable production and consumption

Security

Social cohesion

Meaningful life for all individuals

Priorities of the European Commission

- Jobs and growth: stimulate investment, remove obstacles
- Internal Market: deepen the core of EU integration
- Digital Single Market: unlock online opportunities
- Monetary Union: stability, fairness and accountability
- Trade: harness globalization, safeguard European standards
- Energy: more secure, affordable and sustainable
- Justice and fundamental rights: cooperation and rule of law
- Migration: towards a European agenda
- Democratic change: better regulation, visions for the future
- External action: common foreign policy

The European Union (EU) is an economic and political union between 28 European countries. Building upon the incremental creation of a European Single Market, which enables most goods, services, capital and people to move freely across EU countries, the Union has evolved into an organisation spanning a wide

range of policy areas. While all EU countries remain sovereign, independent states, they have delegated some competencies to supra-national institutions. The innovation performance of EU member states needs to be analysed in this specific context.

Competencies at EU level are defined by the international treaties establishing the Union. Following the subsidiarity principle enshrined in these treaties, EU-level action is limited to those aspects where national approaches alone are considered to be less effective.

Europe's social priorities cut across all policy domains. This Commission has put social considerations on par with economic ones in all its core activities, such as the European Semester of Economic Policy Coordination, the deepening of Economic and Monetary Union, the Investment Plan for Europe (the so-called «Juncker Plan») and its flagship initiatives for the completion of the Single Market – from the Digital Single Market to the Energy Union – as well as in the EU's trade and international relations.

The Commission has proposed several updates to the EU's legislation in order to bring the 'social acquis' in line with the needs of today's world of work. Part of this action is also to clarify and ensure easier take-up and implementation of existing rules.

Labour mobility is one of the most cherished freedoms of our EU: more than eight in ten Europeans support the free movement of citizens and the possibility to live, work, study and do business anywhere in the EU. The Commission wants to strengthen labour mobility by establishing clear and fair rules, by facilitating cooperation between Member States and by fighting cases of abuse.

Investing in Europe's human capital and the future of its youth are among the most important actions to make Europe's economies and societies more cohesive, competitive and more resilient in the light of changes in the world of work. By issuing detailed policy guidance, boosting the Youth Guarantee, maximising the use of the European Social Fund and rolling out the New Skills Agenda for Europe, the Commission is supporting actors at all levels. The Commission has also launched a European Solidarity Corps to provide volunteering and occupational opportunities for young Europeans.

EU Pillar of Social Rights

Building a more inclusive and fairer European Union

- Equal opportunities and access to the labour market. Education, training and life-long learning; Gender equality; Equal opportunities; Active support to employment

- Fair working conditions. Secure and adaptable employment; Wages; Information about employment conditions and protection in case of dismissals; Social dialogue and involvement of workers; Work-life balance; Healthy, safe and well-adapted work environment and data protection

- Social protection and inclusion. Childcare and support to children; Social protection; Unemployment benefits; Minimum income; Old age income and pensions; Health care; Inclusion of people with disabilities; Long-term care; Housing and assistance for the homeless; Access to essential services

At the Gothenburg Social Summit for Fair Jobs and Growth on 17 November 2017, EU Institutions proclaimed the European Pillar of Social Rights. The Pillar expresses 20 principles and rights which are essential in the light of today's and tomorrow's social realities. It is a shared and future-proof commitment to assert and better deliver on the rights that Europeans stand for, from gender equality to social protection and from fair working conditions to lifelong learning. The Pillar will serve as a framework for a renewed process of convergence towards better living and working conditions across the EU.

Making the European Pillar of Social Rights a reality for citizens is a joint responsibility. While most of the tools to deliver on the Pillar are in the hands of Member States, as well as social partners and civil society, the European Union institutions – and the European Commission in particular – can help by setting the framework and giving the direction.

The Commission has put forward a number of legislative and non-legislative initiatives related to work-life balance, the information of workers, access to social protection and working time.

The European Pillar of Social Rights is accompanied by a 'social scoreboard' which will monitor the implementation of the Pillar by tracking trends and performances across EU countries in 12 areas and will feed into the European Semester of economic policy coordination.

Social innovation

Social innovations

- New ideas that meet social needs, create social relationships and form new collaborations

- Products, services or models addressing unmet needs

European Social Innovation Competition

In addition to a wide range of measures supporting technological innovation...

The European Social Innovation Competition is a challenge prize run by the European Commission across all Horizon 2020 associated countries. The Competition calls all Europeans to come up with solutions to the problems affecting our society.

This year, the competition is looking for:

- Initiatives that use new technologies and ways of working to provide opportunities for youth within their local communities

- Ideas that assist young people who wouldn't otherwise have become innovators to create their own opportunities in their local environment

- Ideas co-created with young people to respond to requirements in their local community for skills, experiences and opportunities

- Solutions to improve the quality of life and financial security of young people in irregular work

- Innovations that provide information, advice and guidance to young people so they can navigate their options in the new economy

- Programmes that equip the next generation of workers with skills that allow young people to harness technological change

Social Innovation Competition

Winners 2017:

- Collaborative platform offering individuals and local communities knowledge and tools to design and build sustainable homes
- Multimedia tool allowing blind and visually-impaired people to feel shapes on a flat screen
- Peer-to-peer learning network for users to learn in-demand tech skills from industry experts

Equality through digital innovation. In October 2017, 3 projects from the UK, Netherlands and Slovenia were awarded for their efforts towards this aim. Out of 800 entries from 40 countries, 3 winners were awarded €50,000 each in Brussels. An additional €50,000 ‘Impact prize’ went to one of last year’s semi-finalist for their achievements since the last edition.

Buildx from Great Britain. This collaborative platform offers individual users and local communities the knowledge and tools to design and build sustainable homes. Sustainable buildings become accessible to a broader public and cheaper. Which also means access to a larger market for the companies in the supply chain.

Feelif from Slovenia. A multimedia tool that allows blind and visually-impaired people to feel shapes on a flat screen. An app is combined with a relief grid that lets the user feel ‘bumps’ from shapes and contours on the screen through vibration signals. This inclusive technology can help blind people learn, read and create content.

Saga from the Netherlands. The project is a peer-to-peer learning network where users learn in-demand tech skills from industry experts in a flexible way. By using blockchain, all completed training and results are kept in a digital record. Users can invite community members to crowd-invest in their education. Investors can get a portion of the user’s future income in exchange.

An additional €50,000 ‘Impact prize’ was awarded to ‘The Bike Project’. They refurbish second-hand bikes and donate them to refugees and asylum-seekers. Over 1000 bikes in one year to be exact. To remain sustainable, some of the received bikes are sold through the projects counterpart, the bike shop, so funds can be generated.

Future of Europe: the social dimension

How to...

- ... sustain our standard of living?*
- ... create more and better jobs?*
- ... equip people with the right skills?*
- ... create more unity within our society?*

Three scenarios:

- *Limit the social dimension to free movement*
- *Those who want to do more in the social field do more*
- *The EU27 deepen the social dimension of Europe together*

EU-Ukraine relations (I)

- Ukraine: priority partner for the European Union; bilaterally and within the EU's Eastern Partnership
- Unwavering support for territorial integrity and sovereignty
- Association Agreement (since 1 September 2017):
- Political ties, economic links, respect for common values
- Implementation monitored annually
- Deep and Comprehensive Free Trade Area: Ukrainian businesses receive preferential access to the world's largest market (Imports and exports EU↔UA, +27% in 2017)
- Trigger for reform of Ukraine's legal framework → alignment with *EU acquis*

The European Union supports Ukraine in ensuring a stable, prosperous and democratic future for all its citizens. The EU is unwavering in its support for the country's territorial integrity and sovereignty and sees the full implementation of the Minsk agreements as the basis for a sustainable, political solution to the conflict in the east of the country. Since spring 2014, the EU has stepped up its support for economic and political reforms in Ukraine.

EU-Ukraine relations (II)

- Ambitious reform timetable: stabilise economy and improve the livelihoods of citizens
- Top priorities:
- Fight against corruption
- Judiciary reform
- Constitutional and electoral reforms
- Improvement of the business climate
- Improvement of energy efficiency
- Reform of public administration, including decentralisation
- Gender mainstreaming
- EUR 12.8 billion of EU support for reform process
- Visa-free travel for Ukrainian citizens: facilitate people-to-people contacts; strengthen business, social and cultural ties

EU-UA: social policies

- Implementation of Association Agreement
- Approximation of Ukrainian legislation to EU directives and best practices
- New models of service delivery to vulnerable groups
- Projects implemented by civil society organisations
- Capacity development for social service providers: NGOs and social workers
- Twinning led by Expertise France: system of early intervention and rehabilitation for children with disabilities

EU-UA: research and innovation

- Integration of Ukraine into **European Research Area**

- EU supports reform and modernisation of Ukrainian national research and innovation system

Association to EU Framework Programme «**Horizon 2020**»: Ukrainian researchers, businesses and innovators can apply on equal terms with their EU counterparts

Ukraine is not yet benefitting to the maximum → need to:

- Build networks with EU partners
- Orient towards EU priority topics
- Implement policy recommendations

So far as a result of Ukraine's participation in the Horizon 2020 calls, a total of 117 organizations (90 projects) have been selected for EU funding worth 17.23 MEUR. Nine projects are coordinated by the Ukrainian organizations. However, Ukraine's participation results indicate that Ukraine needs to continue reforms in order to have more opportunities for international cooperation.

Peer Review of the Ukrainian Research and Innovation System

Recommendations:

1. Increase research investment
2. Cross-governmental science strategy key to future growth and societal well-being
3. Science and research for the benefit society to be anchored in the mission and rules of research bodies
4. Clear and quick decisions on priorities
5. Institutional revamp of science bodies, funding and procedures
6. Open up to international projects, leverage Horizon 2020
7. Open communication about reform process

Peer Review of the Ukrainian Research and Innovation System by the Horizon 2020 Policy Support Facility (2016/17)

Ukraine has put in place a wide-ranging legal framework to govern the development of its science and innovation system, but must move from theory to action, and faces tough implementation challenges, according to an international Peer Review carried out in the second half of 2016.

Ukraine codified its ambitions for its science and innovation system in the Law on Scientific and Technical Activity, finalised at the start of 2016. Among other things, the law created a National Board on the Development of Science and Technology and a National Research Foundation, and set a target for public expenditure on research.

In implementing the law, the period up to 2020 will be crucial. The reviewers found that Ukraine should seek increased financial backing for the reform process from national, international, EU and private sources, and made seven top-line recommendations to Ukraine's government to ensure implementation of the new research framework:

1. Ukraine should remain committed to increased research investment, although the 1.7% of public spending target is «unlikely to be reached soon».
2. Ukraine's science strategy should be «cross-governmental» and should be understood as a key underpinning to the country's future growth and societal well-being.

3. Science and research in Ukraine must have the goal of benefiting society and the economy, and this orientation should be «firmly anchored in the mission and rules» of research bodies.

4. Clear and quick decisions should be taken on priorities, with the focus in this respect on the new National Board on the Development of S&T.

5. A general institutional revamp is needed for science bodies, their funding and procedures; this should be based on international good practice.

6. Ukraine should aim to open up its science system to international projects, and should leverage in particular its participation in Horizon 2020, which was agreed in 2015.

7. The reform process should be openly communicated, so that the aim to revamp the science system for the benefit of society is widely understood. This should include the whole science and innovation community: academia, public institutions, businesses and citizens should all feel involved in a reform process based on jointly defined priorities.

EU-UA: education/«people-to-people»

- Integration of Ukraine into **European Higher Education Area**
- EU supports reforms to modernise the education system: deliver globally-recognised, quality education → expand internationalisation
- **Erasmus+**: active participation in EU capacity-building and academic mobility schemes
  - International and intercultural experiences of students and staff
  - Familiarisation with new learning and teaching methods
  - Strengthening of competences and networks

The EU overall objective of cooperation with Ukraine in the area of education and research is to support Ukrainian authorities to implement the respective Association Agreement provisions by undertaking structural changes and by approximating national legislation to the existing EU policies and best practices.

In 2017: 24 selected capacity building projects with involvement of Ukrainian Universities; 120 different stakeholders are involved from all over Ukraine including 68 Ukrainian Higher Education Institutions and National Academies (science, pedagogical, medical). The total grant allocated amount is 15,90 MEUR.

Since the launch of Erasmus+, 5271 students/staff from over 140 Ukrainian Universities and 1964 students/staff from Europe have been selected for short-term learning mobility activities. The total grant allocated for both mobilities amounts to 24,4 MEUR.

EU projects in Ukraine

- 250 projects across sectors, regions and cities
- EU: biggest donor in Ukraine; EUR 12 billion in last three years
- 77% of Ukrainians are unaware of EU programmes

The EU programme of financial and technical cooperation supports Ukraine's ambitious reform agenda. More than 250 projects are currently being carried out across a wide-range of sectors, regions and cities in Ukraine.

MEANINGFUL LIFE – WHAT DOES THIS MEAN FOR THE ELDERLY IN ROMANIA?

Demographic data

Romania is already confronted with the economic and social consequences of a population in a slow, but constant, process of demographic aging. The crisis is not the only to be invoked. In the last century, the industrialisation, the urbanisation, and the modernisation have drastically changed the value scale. From the extended family that offered its members stability and safety, we turned to the family that gives its members' independence a key role. This mostly affects the elderly people. Formerly, their place was in the family, nowadays they are more and more confronted with isolation, abandonment, and institutionalisation.

- The age structure of the population wears the characteristic impression of a demographic aging process, mainly due to the declining birth rates, which determined the absolute and relative reduction of the young population (0–14 years). At the same time, the rising life expectancy determined a boost in the number and weight of the elderly population (aged 65 years or over).

- We witness a **declining percentage of the young population**, aged 0–14 years, from 23.7% (in 1990) to 15.0% (in 2012) and a **rising percentage of the elderly one**, aged 65 years or over, from 10.3% (in 1990) to 15.0% (in 2012). The adult population, aged 15–64 years, has seen a constant rise from 66% (in 1990) to 70% (in 2012).

1. **For the first time over the last four decades, on January 1st, 2012, the weight of the young population was equal to the one of the elderly population (15%).**

The elderly population cannot be considered as a homogeneous entity as it includes the «younger» elderly subgroup (aged 65–74 years), the «elder» elderly subgroup (aged 75–84 years), and the longevous (aged 85 years or over).

In the last years we notice the tendency for a greater rise in the number of the «elder» elderly (from 0.8207 million in 1990 to 1.2 million in 2012), compared to the «younger» elder subgroup (from 1.4 million in 1990 to 1.8 million in 2012).

- From the total of 822.4 thousand persons, which represents the rise of the elderly population in the 1990-2012 period, over 60.4% pertains to the age group of 75 years or over.

- In 2012, «the longevous», the population segment aged 85 years or over, represented 8% of the population aged 65 years or over, following an ascending line compared to 1990 (5.1%).

Involvement in the economic activity

The number of economically active elderly persons (aged 65 years or was) was, in 2011, of 388 thousands, which represents 3.9% of the active persons total and 12.2% of the total population in the same age category. The economically inactive elderly persons (aged 65 years or over) formed 87.8% of the total number of the persons in this age category.

Poverty rate

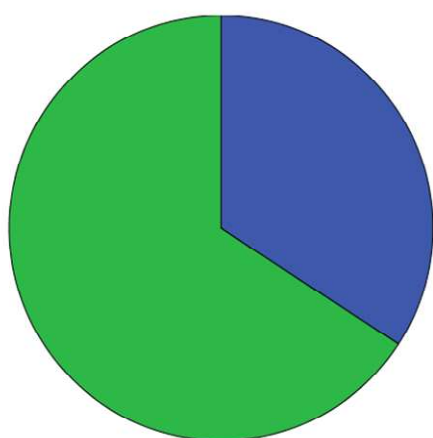
The elderly population (aged 65 years or more) is less affected by poverty, the rate level being slightly inferior to the population average (14.1% in 2011).

The poverty rate among the elderly has considerably dropped in the 2008–2011 period, with almost 12 percentage points in 2011 compared to 2008. Nevertheless, in this age group, the differences are very significant, as the elderly women are much more affected by poverty than men. Thus, the poverty rate associated with women was of 17.7% in 2011, and that for men of only 8.7%. In the case of the single elderly: one in three persons in this age group is under the incidence of this risk.

Empirical research

Sample description

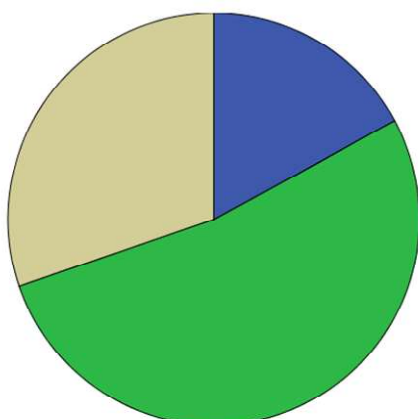
genul subiectilor

■ masculin
■ feminin

26 male subjects
50 female subjects

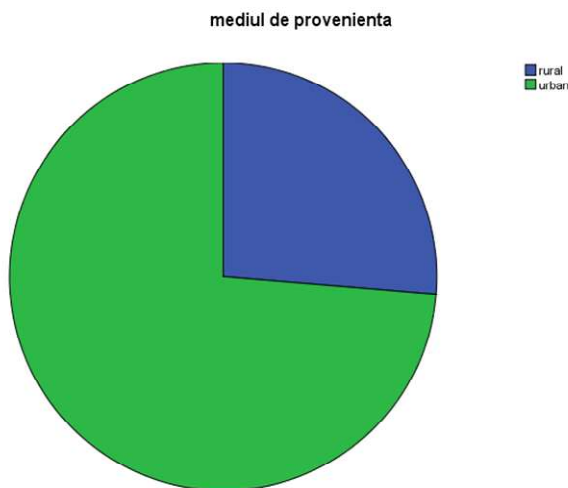
nivel de studii

■ elementare
■ medii
■ superioare

Elementary education = 13
Medium education = 40
Higher education = 23

Rural area = 20
Urban area = 56

- Experimental condition:
  - o Condition 1A (elderly man) = 10
  - o Condition 1B (elderly woman) = 10
  - o Condition 2A (young man) = 36
  - o Condition 2B (young woman) = 20

- Age
 M = 44.44
 Min = 19
 Max = 82

Results

We calculated the total score by adding up the scores of the six items in the questionnaire. (The questionnaire has a Cronbach's Alpha score = 0.60.)

We applied the One Way ANOVA to compare the results obtained for the questionnaire:

The experimental condition impacts the questionnaire results ($F(3.72)=6.64$; $p=0.001$), that is, the subjects in condition 1B obtained significantly greater scores in the questionnaire than the subjects in the other three conditions. The elderly women are perceived to have significantly more difficulties in their everyday life compared to the elderly men or the younger persons.

Experimental condition	Average
Condition 1A (elderly man)	17.50
Condition 1B (elderly woman)	25.40
Condition 2A (young man)	21
Condition 2B (young woman)	21.20

Differences between averages and their significations

1A-1B= -7.90 p<0.001

1A-2A=-3.50 p=0.097

1A-2B=-3.70 p=0.112

1B-2A=4.40 p=0.017

1B-2B=4.20 p=0.048

2A-2B=0.20 p=1

We applied the Independent Samples T Test to analyse the differences in the assessment of the gravity of issues based on gender. The women assess the severity of the issues described in the questionnaire (M = 22.40) as significantly greater compared to men (M = 18.80; $t(74) = -3.64$, $p<0.001$).

Conclusions:

- the elderly women are perceived as the most vulnerable
- there is a tendency to perceive young people as more vulnerable than elderly men
- compared to men, women have the tendency to assess the issues people are confronted with as being more serious.

These conclusions are in agreement with the statistical data presented in the first part of the paper, which emphasise the fact that the poverty rate is higher among women than among men in the same age category. The increased psychological and economic vulnerability of women, compared to that of the elderly men, is also emphasised by other studies carried out in Europe and North America.

Results in the Verbal associative test

First order associations:

Illness, ill, suffering = 45

Pensioner, pension = 28

Forceless, helpless, helplessness = 29

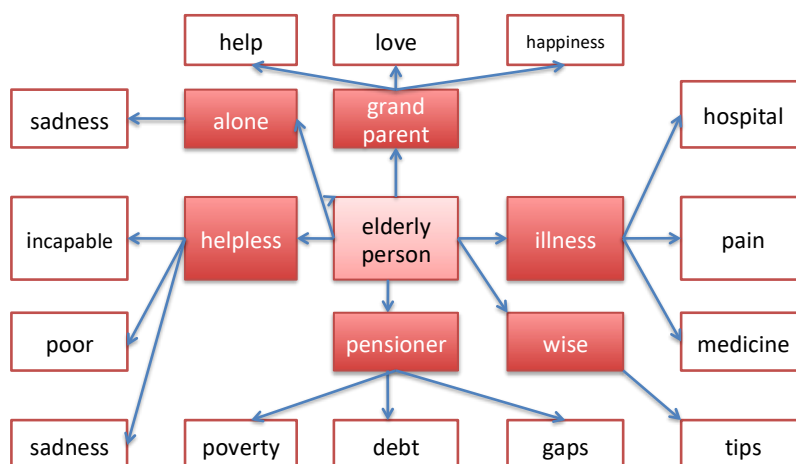
Grandfather, grandfathers, grandchildren = 22

Loneliness, alone = 20

Wise, wisdom = 12

Second order associations (ranked by frequency): hospital, pain, medicine, love, sadness, poor, happiness

ASSOCIATIVE MAP

Social Representation of the Elderly in
Romania

The concerns that were most reported by all the participants in the study are the fear of loneliness and the prospect of living in nursing (YEWOUBDAR BEYENE ET AL., 2002).

Family relations were important for both men and women in our study, and the fear of becoming lonely at old age was a concern shared by all partici-

pants. Old age is a time when one should be loved and cared for. What was important to older Latinos is not that their children provide help all the time, but that they visit or call frequently, and that children and grandchildren are present. Elderly Latino place more emphasis on emotional support from their children than on other forms of assistance. They viewed understanding and love as the most important type of assistance being provided by their adult children. (YEWOUBDAR BEYENE ET AL., 2002)

The age at which people consider themselves «old» varies over time and by culture. In the beginning of the nineteenth century, 40 was considered the beginning of old age. More recently 40 is still considered «youth» and even 65 is often referred to as the end of middle age (Cavanaugh, 1997).

that people in less technologically advanced countries tend to be classified as «old» at a younger age. Similar results were found in a cross-cultural comparison study between Turkey and Finland (Bacanli et al., 1994).

ASSOCIATIVE MAP

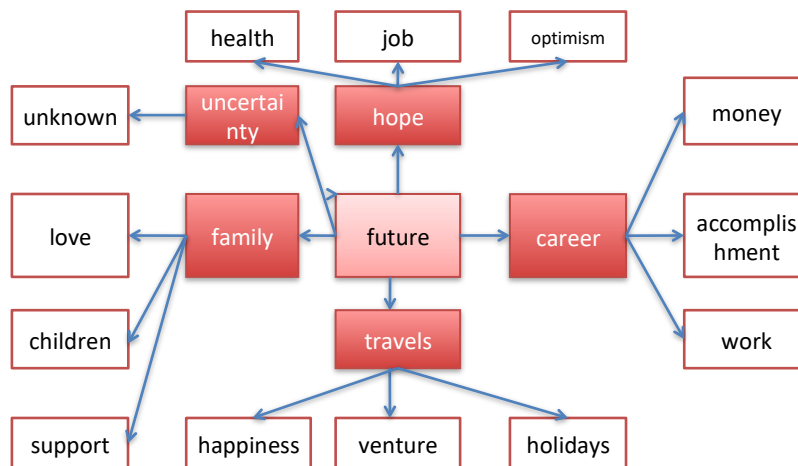

Image of young adults about the future

Methods:

- the associative map (D. Jacobi, 1988)
- the inductive method using the ambiguous scenario (Moliner, 1993)

Appendix 1

Ambiguous scenario:

Mr. (Mrs.) X is a person like many others in Romania over the last years. He/She lives in a privately owned apartment and worries about the possibility to pay all the living expenses in due time, while the economic situation of the country is not likely to provide hopes for the future. He/She can't even conceive receiving help from the children.

Experimental conditions

Mr. X is an elderly man

Mrs. X is an elderly woman

Mr. X is a young man

Mrs. X is a young woman

Please imagine this person's life and evaluate with grades from 1 – «definitely not» – to 5 – «definitely yes», the probability that he/she is confronted with the following issues:

	1	2	3	4	5	
Loneliness						
Lack of money to buy the requisites for everyday life						
The fear that, in case of illness, he/she won't receive the necessary medical care.						
Lack of leisure activities						
The need to work overtime, as an unskilled worker, to compensate the revenues						
The feeling that the state institutions should provide help in resolving different issues that don't work properly						

Age:

Education: elementary, medium, higher

Gender: male, female

Provenance area: rural, urban

Appendix 2

Write five words that come to mind when you hear the phrase «elderly person»:

X¹ .....

X² .....

X³ .....

X⁴ .....

X⁵ .....

Now write three words that come to mind when you hear the phrase «elderly person – X¹ .....

A¹ .....

A² .....

A³ .....

Now write three words that come to mind when you hear the phrase «elderly person – X² .....

B¹ .....

B² .....

B³ .....

Now write three words that come to mind when you hear the phrase «elderly person – X³ .....

C¹ .....

C² .....

C³ .....

Now write three words that come to mind when you hear the phrase «elderly person – X⁴ .....

D¹ .....

D² .....

D³ .....

Now write three words that come to mind when you hear the phrase «elderly person – X⁵ .....

E¹ .....

E² .....

E³ .....

Age:

Education: elementary, medium, higher

Gender: male, female

Provenance area: rural, urban

MIGRANT PARENTS AND THE PSYCHOLOGICAL WELL-BEING OF LEFT BEHIND ADOLESCENTS IN ROMANIA

I would like to give you a short description of Romanian background history regarding migration (to answer to some question as why and how migration started in Romania).

Before the communist Romani was a country of immigration rather than emigration, as it was considered to be a multicultural country with a large number of ethnic minorities as Hungarians, Greeks, Jews and Germans.

However, between the communist era that was between 1847 and 1989, Romanian citizens were not allowed to leave the country without Militia approval (police), as they were having everyone's passports. International travel was totally restricted during this period, factor that led to a large number of people from cultural and political elite to migration (this phenomenon is called forced migration). Once Romania was accepted in EU in 2007, several European countries had the fear off mass migration, even though Romania had a short history of migration at that time. However, when the visas for Schengen Area were not required the numbers of migrants increased substantially, as many chose destination countries were Italy and Spain, resulting later to network migration. Even though in Romania there was a surge in the labour market at that time, Romanians were attracted by well-paid jobs overseas.

In order to understand this phenomenon of migration after the communist regime collapsed would like to refer to several other countries from Eastern Europe such as Moldova where migration started as well in the early 1990s. In 2010 the estimated rate of migration was 22% and the main destination countries were Russia and Italy. Poland migration started in the same period almost in 1994. In 2004 mass migration started, as by 2006 there were 8 hundreded thousands of migrants. Main countries of destination were Germany, Ireland and United Kingdom.

Now I would like to present Romanian waves of migration. In 1989 the communist regime collapsed and migration started in Romania between 1990 and 2006.

– First phase of migration was between early 1990 s and 1995, and the estimate rate was 3%. The mains destination countries for Romanians at that time were Israel, Turkey, Germany and Hungary. This type of migration was called illegal seasonal work.

– Second phase was between 1996 and 2001 and the estimated rate increased up to 7%. The main destination countries changed at this time and Romanians chose USA and CANADA. This period of migration was called permanent migration.

– The third phase started in 2002 till now and the estimated rate increased over the years. Main destination countries were Italy (50%) and Spain (25%). This type of migration was called labour migration.

But why the migration rate increased dramatically over the years. These changes are due to the following factors as:

- lack of jobs
- high monthly expenses
- low salaries and sufficient income (ex. Mine)
- industrial and economical restructuring
- corruption in health education and business systems
- European countries value high skilled jobs
- the lack of social and professional development or perspective

There were several types of migration during these three waves. I would like to stop and a certain type. That is network migration called as well a vascular system.

Network migration has three kinds of flow:

- information flow (new migrants were informed about strategies and information regarding living conditions before leaving abroad and they were using France and Germany as stopover countries)
- money flow (new migrants were financial supported by the other migrants who were waiting them in the destination countries)
- people flow (they were introduced to the labour market by the previous migrants)

To conclude I would like to say that between 1990 and 2002 many networking relationship were build in this period (example: a 25 year old man brought in 1994 approx. 38 of his friends and family as migrants to Spain)

Negative effects of migration: lack of money invested in education; lost of state taxes; decreased in highly trained personal and increased in low and medium trained works

Positive effects: the unemployment rate is being reduced; remittances are being used in construction, households, education and health.

I would like to move on and talk briefly about transnational families. AS we all know migration means the relocation of parent(s) who are leaving the origin country to work abroad (the definition given by Pottinger).

According to Mazzucatto, transnational families represent 3% of the worlds' population. Transnational households are common in developing countries as the number of left behind children is increasing considerably.

Let's consider how widespread migration phenomenon is:

- in Thailand and Indonesia there are 2-3% children have at least one parent abroad
- Srilanka 1 million children are left behind and the migrant parent is mainly the mother
- Philine between 1,5 -3 million children left behind, as 10% of the country labour force is temporary migration overseas
- China there are 61,3 million children

- In Moldova 17% left behind. Half from the total migration rate that is 22% is represented by women
- Romania 2% that is 92.000 left behind, but the number of left behind is increasing year after year.

I would like to present the objectives of my first study:

1. Investigate the number of Left Behind Adolescents (LBA) in Romania who are left behind by both parents. Examine the most common patterns of living arrangements (e.g., number of LBA living with their grandparents or with other relatives, live with their neighbors, or live alone).
2. Establish the prevalence rate of mental health problems among HAC; and investigate the most common mental health problems.
3. Examine if the living arrangements, gender, age account for differences between emotional and behavioural problems in LBA.
4. Investigate which socio-demographic and family factors are associated with mental health problems among LBA.
5. Examine if gender, age and living arrangements, social support parenting style and parental bonding predict mental health problems among LBA.

Participants

- 889 children from 7 to 11th grade (secondary education/gymnasium to high school)
- 438 boys (49.3%) and 451 girls (50.7%) recruited from 17 schools in the Iasi and rural areas (regions around Iasi)
- Age range 13 to 18 years ($M=15.84$, $SD=1.34$)

Design

- Cross-sectional survey: self-report questionnaires

All questionnaires were translated and adapted from English to Romanian

- ✓ The Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ; Goodman, 1997)
- 25 items ($\alpha = .73$)
- ✓ Perceived Social Support Scales (PSS; Zimet, et al., 1988)
- 12 items ($\alpha = .85$)
- ✓ Child and Adolescent Symptom Inventory-4R (Youth Inventory 4R) by Gadow&Sprafkin (2004)
- 120 items ($\alpha = .90$)

Excluded Subscales: disturbing events, motor tics, vocal tics, somatization, schizoid personality, schizophrenia, bipolar, anorexia, bulimia.

- ✓ The Parental Bonding Instrument (PBI, Parker et al., 1979)
- 25 items for mother : - care dimension ($\alpha = .86$)
- protection dimension ($\alpha = .70$)
- 25 items for father: - care dimension ($\alpha = .73$)
- protection dimension ($\alpha = .70$)
- ✓ The Social and Health Assessment (SAHA; Schwab-Stone et al., 1995 to 1999) – 69 items ($\alpha = .78$)

Subscales used: school and community activities; friends delinquent behavior; background information; school achievement; parental and guardian support; experiences some people with delinquent behaviour had.

I would like to present several results from the study. There are 438 boys and 451 girls left behind by their parents. The results show that the highest number of participants were from the 9th and 10 grade- 481 (54.15)

I conducted the study in rural and urban areas and the results indicate that 73.8% were from urban while only 26.2 % were from rural areas. The results show a significant difference between the number of adolescents who are left alone by one parent compared to those having both parents aboard. So, 421 of them had their mother abroad (that is 47.4%) and 326 (36.9%) were left behind by their father. A small number of LBA who were left behind by both parents were identified in Moldova area 141 (15.8%).

Further analysis indicate that the majority of home alone children are cared by at least one parent -594, which represent more than half of the total number of HAC, 67.7%) and only 124 children live with their grandparent, 80 with other relatives and only 58 with siblings, where there is a small number of them living by themselves 21 (2.4%).

The figure indicates that 58.4% mother and 51.5% fathers have been working abroad for more than one year. Similarly, findings were for both parents working abroad. The results indicate that regarding the frequency of communication between migrant parent(s) and home alone children more than half of HAC are talking every day, while 24.6% talk with their mother or father one time a week. The study also shows that 81.4% of HAC are using landline or mobile to contact their parents and a small number use Skype or Facebook.

When we are talking about remittances, the findings show that more than a half of HAC receive money each month from their migrant parent(s) that is 694 of them, while only 44 have never received money from their parents while they were away.

The results show that girls reported higher rates have general anxiety, specific phobia, panic attack, social phobia and dysthymia more compared to boys. However, for substance use and Conduct problems boys had higher scores as 44 that is (25.9%) and 38 (24.8%) compared to girls 16 (7.1%) and 17 (11%). Moreover, girls reported to be at a higher risk to suffer from internalising problems, as depression and anxiety compared to boys. The next slide is supporting our previous findings. However, girls who were left behind by their migrant mother were more likely to suffer from mental health problems.

The findings revealed that those adolescents from the older age group (17 to 18 years old) reported to suffer more from mental health problems compared to the other two age groups.

When we took into account SDQ scores to measure mental health problems in LBA, findings showed that girls reported higher scored for emotional problems, hyperactivity and peer problems. Similarly to previous slides, there were several age differences between the three age groups. For this questionnaire results indicated that those adolescents from the first age group reported higher scores compared to the other two age groups.

Findings showed that girls who were leaving alone were more likely to develop mental health problems, as emotional problems, peer problems.

There are two correlations between mental health problems, measured with SDQ, and social support (SSP) and parental support (SAHA). Therefore, a

significant negative correlation was found between friend support, family support, significant other and all SDQ subscales, except for pro-social behavior. A high level of friend, family and significant other support was associated with low emotional conduct problems, hyperactivity, peer problems and SDQ total score. High family and significant other support were associated with high pro-social behaviour.

A significant positive correlation was found between inconsistent parenting and the total SDQ scores and on all its subscales, except for on pro-social behavior. This finding indicated that a high level of inconsistent parenting was related to high level of emotional and behavioral problems. The opposite was true for pro-social behavior. A high level of parental control, warm, and involvement was associated with low emotional, conduct problems, hyperactivity and peer problems. High parental warm and involvement were associated with high pro-social behaviour.

Several factors predicted mental health problems among LBA. All predictors from the fourth model explained 39.8% of the variance ($R^2 = .398$), ($F(15, 808) = 35.00$, $p < .001$). In other words, the results showed that those girls from the older group, from rural areas, who experienced inconsistent parenting, less parental involvement, lacking friends support and mother protection, but receiving mother and father care, are at a higher risk to develop mental health problems according to SDQ total difficulties score.

To sum up this study had the following main findings:

1. HAC is a common phenomenon in Romania
2. Slightly more mothers than fathers work abroad.
3. Most of these parents work more than 1 year abroad.
4. 60% of the parent(s) contact their children every day, mostly by phone.
5. Most of them send money every month home.
6. The most common mental health problems among them are anxiety and depression.
7. Age and gender were some of the main risk factors which were associated with mental health problems among LBA
8. The gender of the migrant parent played an important role in adolescent's outcomes, as those with migrant mothers seemed to be at a higher risk to develop mental health problems.
9. A high number of HAC experience mental health problems, especially among girls. It could be stated that girls were more likely to suffer from emotional problems compared to boys.
10. Adolescents from the rural areas are more likely to suffer from mental health problems compared to those from urban areas.
11. Lacking family, friends and significant other support would increase the risk for developing mental health problems.
12. High social support is associated with high level of mental health problems.

**GESELLSCHAFTLICHE TEILHABE VON KINDERN
MIT BEHINDERUNGEN UND IHRER FAMILIEN IN DIESEN ZEITEN?
GEFAHREN – CHANCEN – AUFGABEN**

«ZU DEN MENSCHEN MIT BEHINDERUNGEN ZÄHLEN MENSCHEN, DIE LANGFRISTIGE KÖRPERLICHE, SEELISCHE, GEISTIGE ODER SINNESBEEINTRÄCHTIGUNGEN HABEN, WELCHE SIE IN WECHSELWIRKUNG MIT VERSCHIEDENEN BARRIEREN AN DER VOLLEN, WIRKSAMEN UND GLEICHBERECHTIGTEN TEILHABE AN DER GESELLSCHAFT HINDERN KÖNNEN».

Kontextfaktoren zur teilhabemöglichkeit

Gesamter lebehintergrund einer person

■ **Umweltfaktoren** (faktoren der materiellen, sozialen und verhaltensbezogenen umwelt)

■ **Personbezogene (persönliche) faktoren** (eigenschaften und attribute der person (z.b. Alter, geschlecht, ausbildung, lebensstil, motivation, genetische prädisposition)

Funktionale gesundheit und kontextfaktoren

Kontextfaktoren (umweltfaktoren, personbezogene faktoren) können sich auf die funktionale gesundheit:

- **Positiv** auswirken (**förderfaktoren**)
- **Negativ** auswirken (**barrieren**)

Daher sind bei der beurteilung der funktionalen gesundheit einer person stets ihre kontextfaktoren zu berücksichtigen

Förderfaktoren zur teilhabe

▪ Gemeinsam

bilden-erziehen-betreuen

- Anerkennung der persönlichkeit
- Kindzentrierte pädagogik
- Differenzierte angebote
- Akzeptanz des andersseins

Barrieren zur teilhabe:

...In der umwelt

...im denken

- Ausgrenzung durch die umwelt
- Rechte der teilhabe werden nicht gedacht
- Förderangebote sind zu gering in qualität und quantität

Inklusion

Vollkommende dazugehörigkeit

- Bildungs-, sozialpolitische und pädagogische **leitvorstellung**;
- anerkennt die grundsätzliche **einzigartigkeit und verschiedenheit** aller menschen sowie ihre zusammengehörigkeit in allen gesellschaftlichen lebensbereichen; ohne ausgrenzung

Pädagogik der vielfalt ...ein weg zur kindzentrierten integrationspädagogik in der institution

*Pluralismus der lebensformen (trend zu individualisierten lebensstilen)
heute*

- Ehepaar mit kind
- Alleinstehend mit kind
- Nichteheliche lebensgemeinschaft
- Kinderlose ehe mit pflege- oder adoptivkind
- Getrenntes zusammenleben
- Wohngemeinschaft
- Gleichgeschlechtliche lebenspartnerschaft
- Wochenendehe
- Kinder mit mehreren (biologischen und sozialen) müttern und vättern
- Familien mit mehr als einer partnerschaft

*Besonderheiten der erziehungspartnerschaft mit eltern von kindern mit
behinderungen*

- Es existiert ein erhöhter beratungsbedarf
- Notwendigkeit der begleitung in konfliktsituationen
- Zukunftsangst von eltern wahrnehmen
- Begleitung durch individualisierung und differenzierung bewusst realisieren

Thesen/aufgaben

Integration/inklusion verlangt:

- Die formulierung/anerkennung und akzeptanz von differenzierung und von besonderen rechten von kindern und familien
- Die einbindung in länderspezifischen gesetzgebungsverfahren
- Die chance selbstbestimmt leben zu können
- Die reformierung pädagogischer ausbildungsinhalte
- Die anerkennung und verfügbarkeit des finanziellen mehrbedarfes (personell / sächlich/ räumlich)
- Die durchsetzung des selbstbestimmungsrechtes und einer wahlmöglichkeit
- Die garantie zur bereitstellung und wahl einer assistenz, die das kind aufgrund seines alters und der behinderung benötigt

Suchen wir in unseren kulturen nach gemeinsamen, humanistischen werten, welche für den **einzelnen** ein selbstbestimmtessinnvolles leben ermöglichen!

ZUKUNFTSGEDANKE «INKLUSION» UND IMPULSE AUS DER HEILPÄDAGOGIK KARL KÖNIGS

Die Aufgabe des Menschseins besteht darin, dass jeder werde, der er ist. Dazu gehört: ein Mensch *sein* zu können. Was gehört zum Menschsein? Der Organismus eines jeden Menschen ist eine göttlich-geistige Schöpfung, der den Willen, Gefühle und Gedanken des Ich – aus seinem tiefsten Wesen – in der Bewegung und im Sprechen auszudrücken vermag.

In den ersten drei Jahren lernen wir stehen, gehen, sprechen, denken und verstehen. Jeder dieser Prozesse formt und prägt das Gehirn. Es wird dadurch vorbereitet, ein **Organ des Lernens** zu werden. In den ersten 7 Jahren wirken **geistige Kräfte** am Aufbau des **physischen Leibes** mit, aber auch Sitten und Gebräuche, auch die Muttersprache prägt sich ein. Danach wirkt die Seele **individuellgestaltend** mit und ab dem 14. Lebensjahr steht dem jungen Menschen der Weg in seine Zukunft zur freien Verfügung. Der Körper und seine Glieder entwickeln sich durch sein Leben, Lernen und Arbeiten. So ungefähr verläuft eine «normale» Entwicklung. Aber die Zeiten haben sich verändert. Erinnern wir uns doch daran: alle **Kultur** ist aus dem Zusammenleben von Gruppen entstanden, auch das Soziale. Es bildete sich ein Mittelpunkt, ein Zentrum, ein Dorf... Eine Stadt entstand schon aus einer *juristischen* sozialen Ordnung heraus... Die soziale Frage ist heute bereits eine Weltfrage geworden!

Die erste **soziale Grundlage** ist durch die **Familie** gegeben, in die das Kind hinein geboren wird. Wir wissen jedoch alle, dass es *diese* Lebensgrundlage heute oft nicht mehr im erforderlichen Umfang geben kann. Warum? Die moderne Zivilisation steht unter dem Druck notwendiger Verhältnisse, seien es wirtschaftliche, familiäre Gründe oder besondere Anforderungen. **Entwicklung braucht Zeit**: drei mal sieben Jahre braucht es, bis die Grundlage für das Leben da ist. Tun schafft Zukunft – ohne Tätigkeit gibt es keine Zukunft. Ohne Zukunft gibt es kein Sein. Ohne Sein macht es keinen Sinn...

Machen wir es uns klar: Unser Denken, unsere Sinneswahrnehmungen haben ihren Ursprung in der **Vergangenheit**. Mit unserem **Tun** bereiten wir die **Zukunft** vor. Zum Gedanken eines «sinnvollen Lebens» wurde der Begriff «**Inklusion**» gefunden. «**Inklusion**» sucht die Eingliederung eines jeden Menschen in die Gesellschaft. Sie geht dabei von den Besonderheiten und individuellen Bedürfnissen eines jeden Menschen aus. Die Hilfsbereitschaft hat zugenommen! Aber es ist an der Zeit, unser **Verständnis** zu vertiefen! In erster Linie gilt es, nicht nur einen Platz *für* alte Menschen, *für* bedürftige Kinder und Heranwachsende zu schaffen, sondern einen *mit* ihnen, damit **gemeinsam** eine «Hülle» geschaffen werden kann und damit ein soziales Klima für kulturelle Impulse möglich gemacht wird. Alle Betroffenen müssen dabei zu Wort kommen dürfen oder sie sollten dabei einen Fürsprecher haben, damit diese Wirklichkeit einen «Bo-

den» bekommt. Es braucht ein *grundlegendes Umdenken*, damit «**Inklusion**» nicht nur zu einem *abstrakten* Begriff wird.

«**Inklusion**» ist heute auf konzeptionelle, personelle, räumliche und finanzielle Rahmenbedingungen angewiesen. Wir leben in einer Zivilisation der Erwachsenen! Das wirtschaftliche Denken steht im Vordergrund. Die Stufen der ersten Entwicklungen werden kaum mehr geachtet (translater: or «beachtet»). Dies wirkt sich nicht nur auf normale Kinder aus, sondern ganz besonders auf die Kinder mit Einschränkungen und Behinderungen. Durch mangelnde Zuwendung zu Beginn ihres Lebens werden sie nicht fähig, ihren Körper in angemessener Weise zu ergreifen. Ich sah Kinder, die verwahrt werden, für die nur noch ein *lebendiges Sterben* der Sinn ihres Lebens ist, weil nichts für sie getan wird, was getan werden müsste. Wie aber schaffen wir es, dass auch diese Kinder in unserer Gesellschaft «ganz normal» dazu gehören können?

Für **die Angehörigenbenachteiligter** Kinder braucht es Orte der Beratung und Unterstützung, in die **jeder** kommen kann. Viele Eltern wissen nicht, was zu einer gesunden Entwicklung ihres Kindes gehört. Funktionierende soziale Netzwerke werden aufgebaut. Es braucht Hilfsmittel, Therapien, pädagogische und ärztliche Versorgung. Da gibt es ganz unterschiedlichen Bedarf an Förderungen, aber damit verbunden sind nicht nur zunehmende Kosten, sondern auch weitreichende gesellschaftliche und sozialpolitische Veränderungen. Sind wir uns dessen bewusst!

Karl König (1902–1966), war Jude, Kinderarzt und Heilpädagoge in Wien. Er setzte sich nach einem «Schlüsselerlebnis» mit behinderten Kindern für eine neue soziale Form der **Gemeinschaftsbildung** ein und begründete nach seiner Flucht aus Deutschland in Schottland 1940 die internationale **Camphill-Bewegung** für seelenpflegebedürftige Kinder. Er war sich dessen bewusst, dass bei jeder richtigen Behandlung und Förderung eines behinderten Kindes ein **Keim für die Zukunft** gelegt wird. So reifte in ihm der Wille, etwas, das abgefallen ist von einer sogenannten «Normalität», seinem Ursprung im Menschsein wieder zurück zu geben. Damit dies geschehen konnte, gründete er «Menschen-Gemeinschaften». Dazu gehörten neben den Mitarbeitern nicht nur Kinder, sondern auch **alte Menschen**.

Durch seine Forschungen und langjährigen Erfahrungen mit diesen Kindern, die eine besondere Betreuung brauchen, erkannte er, dass die Symptome dieser Kinder mit all ihren Arten von Hemmungen, Störungen, Missbildungen und Abnormitäten, die normalerweise als krankhaft oder pathologisch bezeichnet werden, nichts Abnormes sind, sondern sie zeigen offen, was sonst in *jedem* Menschen verborgen angelegt ist. – Wir alle hatten zu Beginn unseres Lebens einen Wasserkopf! Jeden Morgen sind wir in Gefahr, nicht «normal» zu funktionieren. – Über diese Kinder sagte er: «Sie wollen uns daran erinnern, dass sie **Menschen** sind und dass *wir* an ihnen wieder Menschen werden dürfen». – «Diese Kinder sind geboren, um uns auf eine *geistige* Welt hinzuweisen und deren irdische Erscheinungen, für die wir heute noch blind sind».

Als Ursache für die zunehmenden Störungen sah Karl König deutlich, dass die **Sozial-Ordnungen** seit dem Mittelalter immer mehr zerfallen, und als

eine Folge davon heute auch die **Menschen-Form**zunehmend am Zerbrechen ist. Darüber gilt es, nachzudenken!

Er sah deutlich: dass das Verständnis des seelenpflegebedürftigen Kindes in der Öffentlichkeit gegenüber den schnell einsetzenden progressiven Hilfsmaßnahmen zurück bleibt und in allen Ländern erstaunlich unterentwickelt ist. «Darüber kann auch das wachsende Interesse und die Zunahme von staatlichen Einrichtungen nicht hinwegtäuschen».

In der ersten Zeit nach der Geburt ist das Kind noch ganz Sinnesorgan. Dankbarkeit und Ehrfurcht vor dem Schicksal dieses Neugeborenen sind lebensnotwendige Grundstimmungen, die das Kind umhüllen. Überwiegt in dieser ersten Zeit die Sorge, prägt sich das tief bis ins Physische ein. Das Kind wird kraftlos, die Nierenfunktion verkümmert, und es kann seine Eigenkräfte nicht entfalten. Fehlt in seiner Umgebung die Möglichkeit zur Ruhe, zum Lauschen, fehlt ein täglicher **Rhythmus**, ist auch die Motorik gestört. Bleibt die **Motorik** zurück, kann das Kind weder richtig sprechen, noch denken lernen, es kann seinen Intellekt nicht entfalten.

Ganz allgemein besteht heute die Tendenz, Kinder so schnell wie möglicher Vorstellungs-Welt der Erwachsenen einzugliedern. Man beraubt sie so ihrer Kindheit. Meist sind nicht die Anlagen der Intelligenz vermindert, sondern die **Möglichkeiten**, diese in der Umgebung zur Entfaltung und zur Entwicklung zu bringen. Und zu sagen: «**Das ist vererbt**», bedeutet: man kann nichts dagegen tun. Diagnosen wirken heute so, dass sie als «Fest-Stellungen» nur einen juristischen Wert vertreten. Das wirkt sich in erster Linie lähmend auf die Motivation der Eltern und Familienangehörigen aus. In ihrer Hoffnungslosigkeit werden sie damit allein gelassen.

Aber auch das gibt es: ich erlebte Eltern, die ihr 1 ½ jähriges Kind zu einem «behinderten Kind» abstempeln lassen wollten, nur damit es spezielle Behandlung und Förderungen bekommen sollte. Der Vater versprach sich viel davon. – Er selbst beschäftigte sich während der Sitzungen mit dem Handy. Das war kein Einzelfall!

«**Inklusion**» bedeutet die umfassende und uneingeschränkte Teilhabe jedes Einzelnen am gesellschaftlichen Leben. Das gilt für alle, die es schwer haben, sich auf dieser Erde als **Menschen** zu etablieren. Diese **Zielsetzung** bedeutet sicherlich einen langen Weg. Dringend *notwendig* ist die Rückbesinnung auf das **Menschenbild**. Wenn wir «Orte der Hüllenbildung» schaffen, ist das der Rahmen, in dem Menschenkinder sich entwickeln werden. Das ist ein erster Schritt. Für **Entwicklung** braucht jeder Mensch ein soziales Umfeld, in dem er sich als werdendes *Wesenge*borgen und beschützt fühlt. Das gilt für *alle* Altersstufen. Ein **kulturelles Leben** in der Gemeinschaft muss Teil des therapeutischen Programms sein. Auch Menschen mit schweren Handicaps sind dazu fähig, einen Beitrag am gesellschaftlichen Leben zu leisten, das haben die Initiativen Karl Königs gezeigt. Und auch: das, was sie produzieren, auf dem Markt bestehen kann. Es gibt reiche Möglichkeiten des «Handwerks»!

Die Situation behinderter Kinder, Pflegebedürftiger und auch alter Menschen ist heute durch eine geistverschlossene Wissenschaft gefährdet. Ich er-

kannte Schädigungen, die durch zu früh verabreichte zu starke Medikamente verursacht wurden. Das Kind konnte seinen Willen nicht umsetzen. Ich sah alte Menschen, bei denen «Demenz» diagnostiziert wurde, bei denen jedoch Medikamente zu Störungen führten, bei denen das Ich nicht mehr aktiv mitwirken kann.

Ein zu früher Reichtum an Spielzeug oder auch an Hilfsmitteln lähmt die Initiative des Kindes ab. Die Initiative wird behindert, die Ausdrucksfähigkeit verkümmert und das machtunselbständige, ungeschickte, bewegungs- und haltungsgeschädigte Menschen aus ihnen. Das Ausmaß ist erschreckend! Wir müssen Ursachen, Wirkungen und Zusammenhänge wieder ganz neu erkennen lernen. Dafür brauchen wir menschengemäße Diagnosen und eine Therapie der Nachreifung!

Lassen Sie uns gemeinsam eine **neue Geistigkeit** finden, die aus unserem Herzen kommt – und ebenso die, die aus dem Herzen desjenigen kommt, der unsere Hilfe braucht. Das sagt uns Dr. Karl König! Wir reden vom «**sinnvollen Leben**», weil uns überall das Sinnlose entgegen kommt. Fangen wir an, günstige Entwicklungsbedingungen zu schaffen, die jeder einzelnen individuellen Situation angemessen sind, sei es zum Leben oder zum Sterben hin. Nehmen wir die Kinder ernst! Gestalten wir doch die Zukunft gemeinsam mit diesen Kindern – mit und ohne Beeinträchtigungen – gründen Sie z. B. einen **Ergo-Spielplatz**, der nicht nur zum Spielen, Kräfteressen und Experimentieren einlädt, sondern der ein geschützter Rahmen für *außerfamiliäre* Kontakte und Begegnungen ist. Das wäre ein Novum! Die Studenten der Technischen Hochschule werden sicherlich begeistert sein, dort mitzuwirken zu dürfen! Das könnte ein geschützter Rahmen mitten in der Stadt werden, in dem die Begegnung von Herz zu Herz stattfinden kann, von Mensch zu Mensch, von Ich zu Ich. Wo Vorbehalte abgebaut werden und das Wahrnehmen auch einer so ganz anderen Individualität wieder heilsam wirkt!

Das macht Sinn! Das könnte doch «**Inklusion light**» sein!

**MEANINGFUL LIFE IN THE UNITED STATES –
SOCIAL RIFTS, POLITICAL TRENDS, AND COMMUNITY ACTION**

Meaningful social connections, altruism and living life with purpose are essential elements of living a meaningful life

Caring about the welfare of other people and acting to help them;

Enhancing the welfare of others without expectation of reward; Serving/helping some cause greater than ourselves; Contributing selflessly to make life a little better for those less fortunate.

Meaningful life in a democracy seeks to protect the weak and to empower people everywhere, so they can live their diverse lives freed from the tyranny of monarchs, oligarchs, authoritarianism and totalitarianism. The United States was founded on liberal ideas—a democracy granting all voters the right to participate freely and fully in the life of their society.

Flawed democracy is not okay. We have to call it out and talk about it.

Alarmingly, democracy in America appears in peril. Based on analysis of nearly 200 countries, the U.S. was downgraded from a «full democracy» to a «flawed democracy» in the Economist Intelligence Unit's *2016 Democracy Index* and now again in the unit's *2017 Democracy Index*.

«Mr. Trump has ... tried to undermine faith in America's electoral process through a bogus advisory commission on voter integrity»

Madeleine Albright *Will We Stop Trump Before It's Too Late?*

Former Secretary of State Madeleine Albright blasts the erosion of democracy under the presidency of Donald Trump, whom she calls «the first anti-democratic president in modern U.S. history...His words are so often at odds with the truth that they can appear ignorant, yet are in fact calculated to exacerbate religious, social and racial divisions».

SOCIAL RIFTS

The election of Donald Trump has proved a tragedy for America's liberal democracy and a sickening event in the history of the United States.

In January 2018, the Washington Post reported that since Trump was inaugurated, there has been a protest every day, somewhere in the United States, spanning social issues. Under Donald Trump's presidency, the polarizing divides between Republicans and Democrats on fundamental political values have reached record levels and are growing even larger and more contentious. The magnitude of these differences dwarfs progressive efforts that seek to move America forward toward a creative and innovative future—a future that is cooperative globally and respectful of human rights.

Anger, fear and confusion have resulted in deep social rifts, characterized by rancor, mistrust and malevolence towards those with whom we disagree.

The nation is furious about Trump's chaotic Foreign policy: There is deep resentment toward Trump's *America First* policy, his withdrawal from the Paris climate agreement and his embarrassing NATO visit; tweets taunting North Korea; withholding contributions to the UN and undermining the historic multinational agreement to stop Iran's nuclear program. Republicans argue the US. should pursue its own interests while Democrats value global involvement.

Tump's Department of Homeland Security has detained and deported hundreds of thousands of immigrants. In defiance, major cities have enacted sanctuary policies that mitigate deportation and enforcement.

Immigration: Trump's war on immigrants divides the nation. Republican Anti-immigrant policies instill a fear that the country has been invaded by foreign criminals who are taking away their jobs and other resources. White supremacy speech and hate crimes increase in frequency. The President libels immigrants and the countries from which they come.

Most Americans say immigrants strengthen the country with their hard work and talents and most endorse granting permanent legal status to immigrants brought here illegally as children.

The Wall! 85% of Democrats oppose the wall along the border with Mexico while 72% of Republicans are for expanding it.

Most Americans vigorously oppose putting National Guardsmen along the Mexican border as a pointless waste of resources.

Health care in the United States lags behind the rest of the developed world in providing quality, affordable health care. High infant and maternal mortality rates contribute to a decree in U.S. life expectancy

Most Americans say access to health care is a basic human right. Soaring health costs and poorer outcomes cause crippling financial distress. Democrats push for universal healthcare; Congressional Republicans oppose government support for health care and have repeatedly tried to repeal ObamaCare.

Pressure from their right-wing Evangelical base has led to Planned Parenthood funding cuts and laws limiting access to abortions.

Disastrous environmental agenda: maximizing the use of fossil fuels; dismantling regulations; and sharply cutting back on research and development of alternative energy sources.

Environment: Most Americans say dealing with climate change and protecting the environment should be a top policy priority. Environmentalists say Mr. Trump's climate change denial is catastrophic. There is great alarm that Republicans are undermining environmental protections instead of increasing them. Democrats argue that stricter environmental laws and regulations are essential to cleaning up the environment and preserving forests and biodiversity. Hurricane devastated Puerto Rico is in an ongoing environmental crisis with no federal help in sight.

Most Democrats agree *America must continue to make changes to give blacks equal rights with whites. Republicans say blacks who can't get ahead are responsible for their own condition.*

Racial discrimination in the United States is deplorable and has gotten worse since Mr. Trump's election. Racism has rooted in American culture – carried generation after generation.

Systemic oppression is very real and very scary. According to findings of a *Guardian* study, young black men were nine times more likely than all other Americans to be killed by police.

Human rights groups condemn as a form of slavery America's prison population of 2 million inmates—mostly Black and Hispanic—who are forced to work for pennies per hour. «No other society in human history has imprisoned so many of its own citizens». [California Prison Focus] Inequality undermines basic human rights and leaves citizens feeling unsafe, alienated, and powerless within their own nation.

Gun Violence in America

A majority of U.S. teens age 13 to 17 fear a shooting could happen at their school

Gun control is favored by over 70% of the American public

Gun Violence: the FBI defines «mass shootings» as the injury or murder of four or more victims. CBS reported «nearly one mass shooting a day in 2017».

There were 18 school shootings during the first 6 weeks of this year – an average of 3 per week. The Parkland, Florida massacre that killed 17 people reignited a national debate about guns in America with public outcry demanding tighter gun laws. Republicans in Congress and the President continue to block gun reforms— their solution to school shootings is to arm teachers and post police at schools. The National Rifle Association [NRA] contributes heavily to Republican candidates and lobbies lawmakers to prevent federal funding for gun violence research.

America's power structure appears less a liberal democracy and more an oligarchy.

POLITICAL TRENDS

Over recent decades, the nation's two main political parties have degenerated into sharply divided camps each recklessly undermining the other to the deterioration of democratic principles. To those of us who value democracy there is great alarm at the rise of nationalism in the United States— particularly among Republicans who are in control of all three branches of government.

America's Party of White Nationalism Political nationalism Economic nationalism The free press Rule of law Deregulation Privatization Militarization Us/Them attitude

Political nationalism: flag-waving xenophobes urging «patriots» to reclaim their homeland through border walls and armed local militia. Donald Trump: *Burn the flag, go to jail.*

Economic nationalism: «American First» policies control and manipulate prices to give clear advantages to U.S. companies. The free press: assaulted as fake news and enemies of the truth; Rule of law: trivializing white supremacy crime, interfering with the judiciary, condoning unlawful torture, trying to

imprison political rivals and pardoning convicted criminals for personal political benefit.

Deregulation: rolling back hundreds of regulations designed to protect the environment, civil liberties and human rights; Privatization: selling off the nation's assets to corporate entities who are motivated by profit over people.

Militarization: lust for global military dominance. Us/Them attitude: saying to the world: *Our way of life is more important than yours. Furthermore, we are willing to sacrifice your culture in order to promote our own.*

Trends of Hope Bernie Sanders is the most popular politician in the U.S. Millennials are the largest voter-eligible age group Record number of Republican House members are not seeking re-election in 2018

Record number of women are running for office in state and local positions in 2018

Bernie Sanders is the most popular politician in the U.S.

– a outsider with no funding, condemned by the corporate media, and an avowed socialist.

– fights for a progressive economic agenda that creates jobs, raises wages, protects the environment and provides health care for all.

Millennials are the largest voter-eligible age group

The majority of Millennials overwhelmingly disapprove of President Trump, register as Independents and say they are energized to vote in the 2018 elections. Major focus is toward civil rights and helping to improve the lives of others.

Record number of Republican House members are not seeking re-election in 2018

The 38 Republicans who are opting not to run for re-election this year are the most departures for the Republican Party since 1930. These departures, coupled with Mr. Trump's staggering unpopularity, have prompted speculation on Democrats' hopes of regaining control of this chamber.

Record number of women are running for office in state and local positions in 2018

Women are fighting to have a voice at decision-making tables across America. Over 300 women have filed papers to run for seats in the U.S. House of Representatives this year. Likewise, a record number of female candidates are running in races for governor.

Respect for Human Rights Women's March

Pussyhat Project™

Me Too Movement [#MeToo] Black Lives Matter Kaepernick's protest

March for Our Lives National School Walkout Healthcare Is a Human Right Earth Day

COMMUNITY ACTION

What are Americans doing to meet the challenges of social rifts and the erosion of democracy?

Grassroots movements and projects that take responsibility for intercultural dialogue and stand up for inclusion of marginalized individuals and groups.

A Women's March took place in Washington D.C. on the day following Trump's inauguration. In addition to D.C., women worldwide led massive marches to advocate legislation and policies regarding human rights and other issues. Most of the rallies were aimed at Donald Trump, largely in protest to statements he had made and his offensive, anti-women positions. As many as 4.6 million people took part in what is heralded as «the largest single-day protest in U.S. history». [Wikipedia]

The Pussyhat Project™ A group of women in Los Angeles began knitting hats to be worn at the Women's March as a symbol of support and solidarity for women's rights. This local political resistance project quickly spread online and united millions at Women's Marches around the world. It has grown into a social movement focused on raising awareness about women's issues and advancing human rights.

Me Too [#MeToo] is a protest movement against sexual harassment and rape, begun by a social activist and community organizer as part of a grassroots campaign to reach out to sexual assault survivors in underprivileged communities.

Hashtag #MeToo spread virally on social media in October last year as part of an awareness campaign to reveal the widespread prevalence of sexual assault and harassment, especially in the workplace.

Black Lives Matter is an international activist movement, originating in the African-American community, that campaigns against violence and systemic racism towards black people. BLM regularly holds protests speaking out against police killings of black people, and broader issues such as racial profiling, police brutality, and racial inequality in the United States criminal justice system.

This year, Amnesty International gave former NFL quarterback Colin Kaepernick its *Ambassador of Conscience Award* for his kneeling protest of racial injustice that launched a sports movement. Other players joined his protest during the 2016 football season, infuriating President Trump, who called for team owners to fire players who kneel during the National Anthem. In response to player demonstrations, the NFL has committed \$90 million to social justice causes.

March for Our Lives Just five weeks after a gunman killed 17 of their friends and teachers at a Florida high school, students organized, then led, this historic march which has launched a mass movement toward national gun control. March for Our Lives organizers estimate 800,000 protesters attended the gun-control demonstration in Washington, D.C. in March this year, with over 800 sibling events throughout the United States and around the world. Parkland students have become social activists. Their GoFundMe Campaign raised 3.7 million dollars in just three days. They've designated these donations to fight for comprehensive gun safety laws to protect demanding America's kids from gun violence.

National School Walkout is a student created and student led, the movement calls on fellow young people to push for gun control legislation. Students from more than 2,500 schools across the country walked out of classrooms to demand action on gun reform. The event took place on the 19th anniversary of the Columbine High School massacre in Colorado when a gunman killed 12 students and a teacher.

Healthcare Is a Human Right is a people's movement organizing state by state to win universal, publicly financed healthcare as a public good that belongs to us all. This collaborative movement, founded on a principle of people's needs ahead of profits, was formed by grassroots groups in Vermont, Maine, Maryland, and Pennsylvania and now exists in several U.S. states. In 2011, Vermont became the first state to pass a law for a universal, publicly financed health care system.

Earth Day is an annual event celebrated Worldwide to demonstrate support for environmental protection.

Ending plastic pollution is this year's theme.

Living a meaningful life matters.

Defending civil liberties and human rights matters.

The choices we make and the roles we play in this tapestry of life matter.

Every single life matters.

Every single life makes a difference.

What sort of difference our lives make is a personal choice.

WAS DENKEN 90 MEINER FREUNDE & VERWANDTEN ÜBER EIN SINNVOLLES LEBEN

Nachdem ich das Konferenzthema gelesen hatte, fragte ich mich: Wie kann ich als Emeritus von 75 Jahren etwas zu diesem beitragen, bzw. welche Antworten kann ich zu diesem Thema präsentieren, mit dem sich Philosophen und Denker seit Jahrhunderten – nicht nur in EUROPA – auseinandergesetzt haben.

Diese gaben im Verlauf der Geschichte Europas unterschiedlichste Antworten, auf die wir hier nicht eingehen können, vielmehr auf Internetantworten (z. B. WIKIPEDIA) verweisen.

Eine zentrale Antwort finden wir sowohl in der **Bergpredigt** als auch in der **Goldenen Regel** (lateinisch *regula aurea*; Englisch *golden rule*).

Liebe deinen Nächsten wie dich selbst (Mk. 12 29-31) – ist das vielleicht wichtigste Gebot von Jesus und wird gemeinhin mit dem Christentum gleich gesetzt. Das Gebot der **NÄCHSTENLIEBE** stammt allerdings ursprünglich aus der hebräischen Bibel und findet sich in ähnlicher Form in allen Weltreligionen.

Gleiches gilt übrigens für **DIE GOLDENE REGEL**, einem alten und verbreiteten Grundsatz der praktischen Ethik: **«Behandle andere so, wie du von ihnen behandelt werden willst»**. Oder negativ ausgedrückt: **«Was du nicht willst, dass man dir tu, das füg auch keinem andern zu»**. Bevor ich Sie Ihnen meine kleine Befragung vorstelle, möchte ich einleitend noch Teile aus der berühmten Rede des Friedensnobelpreisträgers Martin Luther Kings zitieren, die er vor knapp 55 Jahren, am 28. August 1963 vor mehr als 250.000 Menschen hielt und die unter dem Titel **I Have a Dream** in die Geschichte eingegangen ist

Bevor ich Sie Ihnen jedoch meine kleine Befragung vorstelle, möchte ich einleitend noch Teile aus der berühmten Rede des Friedensnobelpreisträgers Martin Luther Kings zitieren, die er vor knapp 55 Jahren, am 28. August 1963 vor mehr als 250.000 Menschen hielt und die unter dem Titel **I Have a Dream** in die Geschichte eingegangen ist.

Martin Luther King träumte unter anderem von FREIHEIT, GLEICHHEIT und BRÜDERLICHKEIT. Liberté, égalité, fraternité waren ja bekanntlich die Ideale der Französischen Revolution. In deren Folge wurde mit der **ERKLÄRUNG DER MENSCHEN- UND BÜRGERRECHTE** (Déclaration des Droits de l'Homme et du Citoyen) von 1789 das Gottesgnadentum abgeschafft, und die Souveränität im Staat ging auf das Volk über. Seitdem gilt dieser Grundlagentext auch als Geburtsstunde der DEMOKRATIE.

Täglich werden wir überflutet mit Nachrichten von Kriegen, Krisen und Konflikten. Einen Perspektivenwechsel empfiehlt der Schwede Rosling, der uns auf die schönen Seiten des Leben aufmerksam machen möchte und darauf hinweist zwischen all den Negativschlagzeilen auch mal das Positive zu sehen. Der kürzlich verstorbene Wissenschaftler **Hans Rosling** hat gemeinsam mit seinem Sohn und dessen Frau ein Buch geschrieben, das Anfang April 2018 er-

schien. «Factfulness. Wie wir lernen, die Welt so zu sehen, wie sie wirklich ist», heißt es. Die Autoren beweisen, dass unsere häufig negative Wahrnehmung der Welt (alles wird immer schlimmer, früher war vieles besser) ein Trugbild ist. **In Wahrheit wird die Welt immer besser, das belegen die Daten glasklar.**

- In den vergangenen zwanzig Jahren hat sich der Anteil der Menschen, die in **extremer Armut** leben, fast halbiert.

- Während 1970 noch 28 Prozent aller Menschen **Hunger** litten, sind es **heute nur noch 11 Prozent.**

- Die **Lebenserwartung** hat sich seit Beginn des 19. Jahrhunderts mehr als verdoppelt.

- Fast **90 Prozent** aller Menschen haben heute Zugang zu **Wasser aus einer geschützten Quelle**, **85 Prozent** haben Zugang zu **Strom.**

- Die **Kindersterblichkeit** ist weltweit auf **4 Prozent** gesunken.

- **86 Prozent aller Menschen können** zumindest grundlegend **lesen und schreiben.**

In einem Aufsatz, den Rosling für die «Frankfurter Allgemeine Sonntagszeitung» geschrieben hat, beantwortet er **die Frage, warum wir Menschen so oft denken, die Welt werde immer schlechter:** *«Das hat zum großen Teil mit unserem Instinkt der Negativität zu tun, unserer Neigung, das Schlechte aufmerksamer wahrzunehmen als das Gute. Hier kommen drei Dinge zusammen: eine unzutreffende Erinnerung an die Vergangenheit, eine selektive Berichterstattung durch Journalisten und politische Aktivisten sowie das Gefühl, dass es hartherzig oder gewissenlos wäre, von Verbesserungen zu sprechen, solange es immer noch schlimme Dinge gibt».*

*Zu ähnlichen Resultaten gelangt der Nobelpreisträger für Wirtschaft **Angus Deaton**, der unter anderem nachweist, wie das Durchschnittseinkommen in den USA zwischen 1970 und 2010 in allen Schichten gestiegen ist.*

Kommen wir uns nun zu meinem eigentlichen kleinen Beitrag:

Im Zusammenhang mit unserem Konferenzthema habe ich ca. 100 Personen aus meinem Verwandten-, Bekannten- und Freundeskreis gebeten, mir anhand eines Fragebogens ihre spontanen Einschätzungen zu den Bedingungen bzw. Voraussetzungen für ein sinnvolles Leben mitzuteilen.

Einige kritische Anmerkungen meiner Freunde zu meiner Befragung möchte ich Ihnen nicht vorenthalten:

1. **Pfarrer** kann und will den Fragebogen nicht beantworten, da *zu wenige christliche Elemente* erkennbar sind.

2. **Professorin, (die mit einer Frau verheiratet ist)** war aufgrund *mangelnder Gendersensibilität* nicht bereit zu antworten. Lieber Fritz ..., aber... Freunde/Brüderlichkeit? Vielleicht eine geschlechtsneutrale Formulierung? (=FREUNDINNEN bzw. SCHWESTERLICHKEIT)

3. **Ergotherapeutin** Lieber Fritz, vielen Dank für den Fragebogen. Allerdings möchte ich diesen so nicht ausfüllen. Das Thema «sinnvolles Leben» hat mich mein ganzes Leben – vor allem im Beruf – begleitet. Wie oft habe ich mit schwerkranken Menschen dieses Thema diskutiert oder auch nicht, wenn es schwer an Demenz erkrankte Menschen waren. Für mich ist «sinnvoll» das, was

das Wort schon sagt. Ich spüre mich, ich atme usw. Hier kann ich nicht sagen, dass durch äußere Gegebenheiten sich mir der Sinn des Lebens erschließt. Wie viele Menschen spüren sich z.B. durch neurologische Erkrankungen nicht mehr in ihrer Körperlichkeit? Es macht Angst und Unruhe, die Sinne und dadurch die Wahrnehmung können nicht mehr eingeordnet werden. Wenn ein Mann nach einem Schlaganfall erklärt, dass man ihm in der Nacht einen toten Arm ins Bett gelegt hat, wo bleibt da die Sinnhaftigkeit? Das ist der Grund, dass ich mit diesem Fragebogen nichts anfangen kann. Nun wünsche ich Dir aber viel Erfolg für Deine Vorträge. Ende Februar werde ich auch wieder einen Vortrag in Essen halten, nachdem der Vortrag an der Universität Witten/Herdecke sehr gut gelaufen ist. Ganz liebe Grüße ...

4. **Medizinerin** Hallo lieber Fritz, anbei die Antworten der Familie ... bezüglich Deiner Befragung. Spannendes Thema, hat zu einigen Diskussionen bei uns geführt. Wir wünschen viel Erfolg und Freude bei der Reise und den Vorträgen. Liebe Grüße ...

5. **Lehrerin & Mediziner** Der Fragebogen hat heftige Diskussionen zwischen meinem Mann und mir ausgelöst. Ich möchte gerne zwischen *GLAUBEN* UND *RELIGION* trennen und habe mit dem *EHRENAMT* Probleme. *EHRENAMTLICH TÄTÄTIGE* sind sehr wichtig, ich persönlich kann das nicht. Uns fehlt der Bereich *NATUR*

6. **Radaktionsleiter einer deutschen Zeitschrift** Die Bewertung fällt uns nicht leicht. Du hast die Kriterien hervorragend herausgearbeitet.

7. **Heimleiter (Anthroposoph)** *Spiritualität statt Religion, Grenzenloses Reisen = keine abgeschotteten Länder z.B. Nordkorea*

In unserem Zusammenhang fand ich in jüngster Zeit einige bemerkenswert intelligente Antworten zu Fragen an das Leben:

- Die Autorin und Professorin für Creative Writing an der New York University **Zadie Smith** bemerkt auf Fragen zur LIEBE, zum REICHTUM und zum SPASS: (christmon. 04.2018, S.48)

- **Welche LIEBE macht Sie glücklich?** *Liebe ist oft ein narzisstischer Zustand. Letztlich schmeicheln die Leute einander nur und wollen das Bild, das sie von sich selbst und von anderen haben, bestätigt sehen. Spannend wird es doch erst, wenn man verheiratet ist. Es hat sicher seinen guten Grund, dass sich Jesus in der Bibel niemals verliebt.*

- **Über REICHTUM:** *Reich zu sein, bedeutet für mich, dass es nahezu unmöglich ist, gut zu sein. Das ist der Anspruch, der in der Bibel steht, und die Bibel hat recht: Es ist für ein Kamel einfacher durch ein Nadelöhr zu passen als für einen reichen Mann, in den Himmel zu kommen. Es gehört zu den wahrsten Dingen, die je geschrieben wurden.*

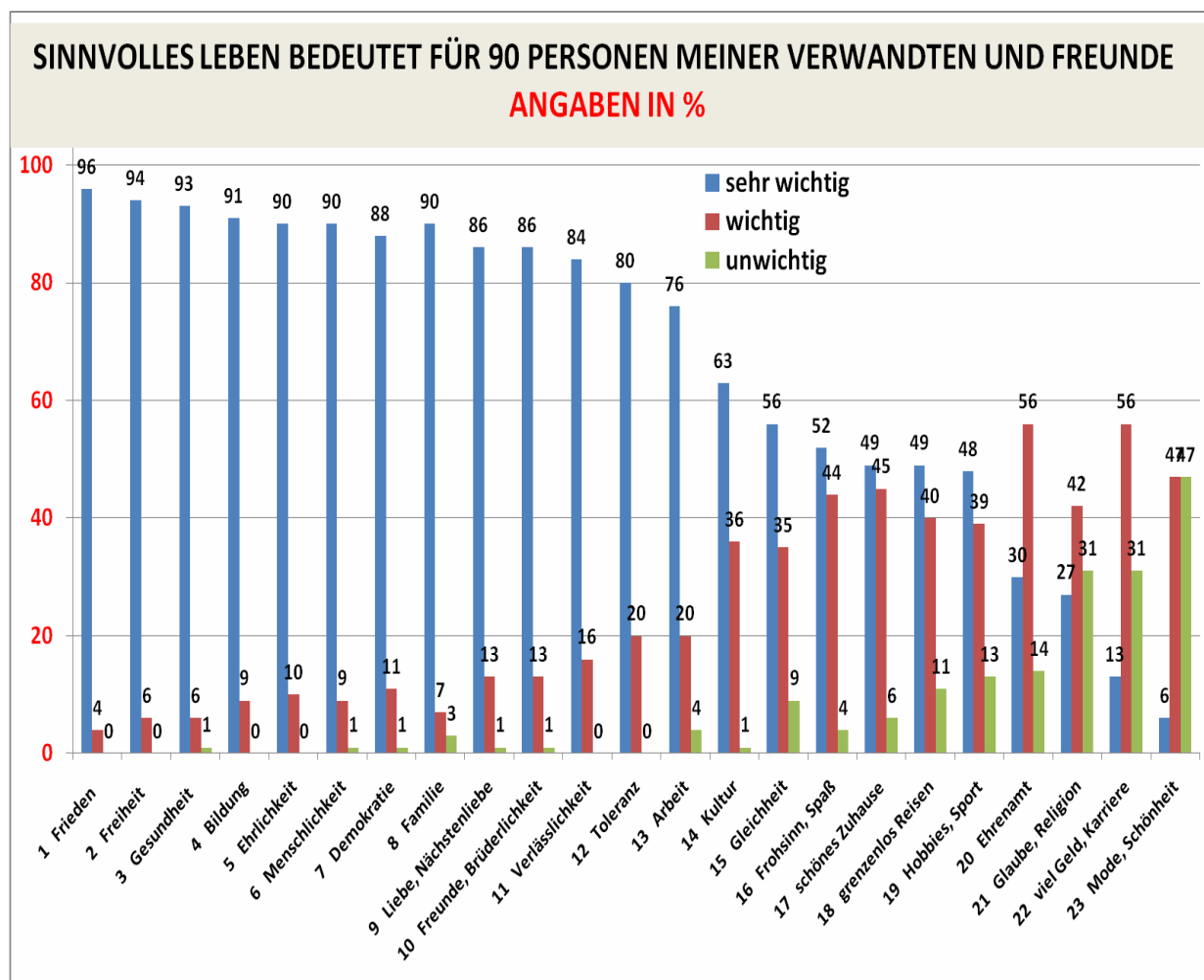
- **Wie wäre ein Leben ohne Humor / Spaß?** *Ich weiß nicht, wie Menschen ohne Humor überleben. Englische Kommödien können sehr nah an der Tragödie sein – du lachst und weinst gleichzeitig, ich mag das. (Christmon, 04.2018, S. 48)*

- Die neue deutsche Bundesbildungsministerin **Anja Karliczek** (CDU) auf die Frage:

- **Was bedeutet für Sie BILDUNG?** *Bildung ist zum einen SLebstzweck: Menschen brauchen eine Grundbildung, um am Leben teilzuhaben. Zum anderen braucht der Einzelne Bildung, um im Arbeitsleben klarzukommen. Das Land braucht Bildung, um im internationalen Wettbewerb bestehen zu können.* (DIE ZEIT. 2018, Nr. 14, S. 73)

Die Antworten auf meine **BEFRAGUNG ZUM SINNVOLLEN LEBEN** habe ich in einer Übersicht zusammengefasst, die ich im Folgenden kurz erläutern möchte. In dieser Zusammenfassung habe ich weder die Altersangaben noch die Geschlechtsunterschiede berücksichtigt, da die entsprechenden Unterschiede nicht relevant waren.

Von den 100 Angeschriebenen beantworteten 90 meine Fragen.

Wir sehen, dass die ersten 13 Bereiche (**96%–76%**) von den Befragten als **sehr wichtig** eingeschätzt werden. Diese sind: FRIEDEN, FREIHEIT, GESUNDHEIT, BILDUNG, EHRlichkeit, MENSCHlichkeit, DEMOKRATIE, FAMILIE, LIEBE & NÄCHSTENLIEBE, FREUNDE & BRÜDERlichkeit, VERLÄSSlichkeit, TOLERANZ und ARBEIT.

63%–48% sehen folgende Themenbereiche als **sehr wichtig** an. Diese sind: KULTUR, GLEICHHEIT, FROHSINN & SPASS, SCHÖNES ZUHAUSE, GRENZENLOSES REISEN, HOBBIES & SPORT.

Für **wichtig** halten immerhin **56 %** die Komplexe EHRENAMT (Nr. 20) sowie VIEL GELD & KARRIERE (Nr. 22)

Eher **unwichtig** in Bezug auf sinnvolles Leben sind für die Befragten die Themen GLAUBE & RELIGION (Nr. 21), und zuletzt MODE & SCHÖNHEIT (Nr. 23).

Nach diesen Ergebnissen unserer Befragung möchte ich Sie abschließend noch mit einer zukunftsrelevanten Untersuchung bekannt machen, welche veröffentlicht wurde von der **Stiftung für Zukunftsfragen / Eine Initiative von BAT** zu den

Erwartungen für das Jahr 2030 (Forschung aktuell, 275, 38. Jg., 26.12.2017)

Wie stellen sich die DEUTSCHEN das Leben im Jahr 2030 vor? Diese Fragen standen im Fokus der neuesten Untersuchung der BAT-Stiftung für Zukunftsfragen. Sie befragte hierfür **über 2.000 Bundesbürger ab 14 Jahren in persönlichen Interviews** zu ihren Erwartungen für das Jahr 2030.

Ein Kernergebnis lautet: **Deutschland ist und bleibt in vielerlei Hinsicht das Land der Skeptiker und Pessimisten.** So erwarten beispielsweise 84 Prozent der Befragten eine starke Zunahme der Kriminalität im Internet. Zur Angst vor Verbrechen meint der Leiter der Stiftung, Professor Dr. Ulrich Reinhardt: *«Ob Angst vor Terroranschlägen oder Überfremdung, Einbrüchen oder dem Klimawandel – viele Bundesbürger haben das Gefühl, in unsicheren Zeiten zu leben. Parallel verlieren sie zunehmend das Vertrauen in Politik, Unternehmen und Medien. All diese Institutionen sind daher gefordert, mehr Sicherheit, Beständigkeit und Optimismus zu vermitteln sowie langfristige Lösungswege einzuschlagen».*

10 Erwartungen der Deutschen für 2030

- 1. Die Kriminalität im Internet hat sehr stark zugenommen**
- 2. Aus Sicherheitsgründen gibt es eine flächendeckende Videoüberwachung**
- 3. Durch hohe Energiepreise ist die Warmmiete doppelt so hoch wie die Kaltmiete**
- 4. Die meisten Bürger blicken mit Zuversicht in die Zukunft**
- 5. Der Klimawandel konnte dank technischer Entwicklungen gestoppt werden**
- 6. Die Familie ist und bleibt das Wichtigste im Leben**
- 7. Sonnen- und Windenergie erzeugen über die Hälfte der Energie**
- 8. Service und Beratung sind wichtiger als ein günstiger Preis**
- 9. Informelle Bildung* ist wichtiger als formale Bildung**
- 10. Angehörige tragen finanzielle Verantwortung für Rente der Eltern/Großeltern**

*Wer im Rahmen seines *Hobbys*, seines *Ehrenamts* oder in seinem *Alltag* außerhalb von Bildungsinstitutionen lernt, lernt «informell». Zum Beispiel:

Menschen gehen einem Problem nach und versuchen, es zu lösen. Dabei lernen sie teils bewusst, teils unbewusst. Es wird in den jeweils bestehenden sozialen, familiären, kommunikativen oder auch Arbeitszusammenhängen gelernt. KINDER LERNEN AM COMPUTER (z. B. Wikipedia, FaceTime, WhatsApp...)

Sehr positiv stehen die Deutschen auch dem Thema Familie gegenüber. Die große Mehrheit (91%) stimmt der Aussage zu: «**Familie ist 2030 das Wichtigste im Leben**». Gerade in unruhigen Zeiten beweist sie sich als eine Konstante im Leben und erlebt in jeglicher Hinsicht eine Renaissance. Ebenso zeichnet sich auch ein Anstieg der Mehrgenerationenhaushalte ab, die einerseits finanziell notwendig und andererseits – gerade von der jungen Generation – auch gesucht, geschätzt und gewünscht werden.

Ein abschließendes Fazit von Reinhardt lautet: «*Das Leben im Jahr 2030 wird in vielen Bereichen anders sein als heute. Die Ängste und Sorgen der Bevölkerung vor diesen Veränderungen müssen ernst genommen werden. Statt nur Antworten auf die Frage «Wie **werden** wir in Zukunft leben?» zu suchen, sollte sich zunächst darauf konzentriert werden, wie wir in Zukunft leben **wollen**. Denn ganz gleich, welche Möglichkeiten wir zukünftig haben, der Mensch mit all seinen Bedürfnissen muss stets im Mittelpunkt aller Veränderungen stehen, so dass das Leben auch in Zukunft lebenswert bleibt*».

Literatur

1. Deaton A. Der große Ausbruch. Von Armut und Wohlstand der Nationen. Klett-Cotta, 2017.
2. Karliczek A. Wir sollten die Schulen umbauen. *Die Zeit*. 2018. № 14. S. 73.
3. Reinhardt U. Erwartungen für das Jahr 2030. *Forschung aktuell*. 26.12.2017. № 275. S. 38.
4. Rosling H. Factfulness. Wie wir lernen, die Welt so zu sehen, wie sie wirklich ist. Ullstein, 2018.
5. Smith Z. Romantische Liebe? Uninteressant! Fragen an das Leben. *Christmon*. 04.2018. S. 48.

MEANINGFUL LIFE IN OLD AGE

Critical thoughts on the «active ageing» agenda

Old age and demographic development

Talking about old age means to talk about the demographic development and older people as a growing population group which challenges society and policy. At the same time we talk about the individual experiences of growing old. Meaningful life in old age depends on both aspects: demography sets the framework conditions for experiencing life in old age.

So I am going to discuss the demographic development towards an «ageing society», have a look at the role of the family in the lives of older people, and then turn to changing old age images and approaches to deal with it, especially the concept of «active ageing» which has become a prominent concept during the last years. I have to make it short. So I'll have to concentrate on some aspects of these issues only.

Demography

While the demographic realities of most of the European countries can be characterized by longer lives, low fertility and inward migration there is another picture to be drawn in others. Population levels are projected to increase for most of the Western Central European states, whereas among most of the eastern, post-communist countries like Ukraine, the number of inhabitants has decreased and still is projected to fall.

Population decline

The population decline takes place despite the fact that life expectancy is increasing but still below the central European level, though. In 2016, life expectancy at birth was 71.8 years (men 67.1, women 76.9) in Ukraine, in the EU 81.6 years (men 78.9, women 84.2) in total. Population decrease takes place because of low fertility rates and migration, with negative net migration.

Natural Population Growth

Whereas Europe in general has an ageing but stable population, the eastern European states are confronted with shrinking populations, especially among the young, and growing proportions of older people. This development will need special attention because it coincides with the fact that Ukraine as well as other eastern European countries has lower income levels, greater deprivation, lower life satisfaction, poorer health and less satisfactory housing than the central European countries, and especially is «increasing age associated with poorer quality of life and a lower rating of subjective well-being» (cf. Anderson et al 2009, 61).

World Population 2025

While age in general has only limited effect on the level of life satisfaction there is a marked divide between age groups. Differences exist in terms of optimism about the future. These results which are especially true for people in the

former communist countries, point into the direction that we have to consider very carefully the difference between ageing- and cohort-effects. The future perspectives are very different between younger and older cohorts and it may be very hard for the old to maintain biographical continuity from the former society in which they spent most of their lives, to the new one. The elderly are of course a part of the society as a whole. But considering the gap between the rich and the poor and the tensions arising from it may result in new social conflicts, including a generational conflict which could lead to new risks of social exclusion for older people and others who could not find their place during the transition to market economies. In this point of view, the Elderly are a group at special risk. They are particularly vulnerable because only few are included in the labour market but most of them depend on the welfare state, i.e., the pension system.

Elder care and the family

Throughout Europe, the family is the main resource of elder care. The welfare state addresses older people predominantly but remain reliant on support networks, predominantly the family, which serves as a «hidden welfare state» (Waerness 1978) beneath the level of state regulation. At the same time there is a high prevalence of widowhood among people aged 65 and over. A common family-based strategy to cope with such problems of support for the elderly is living in multigenerational households. This is particularly true for low-income households and may be seen as a way to ease economic strain.

Families, on the other hand, need support to manage the social and financial demands of elder care and child care. Considering the low income level and the high level of inequalities in eastern countries we can prospect a scenario which partly has become true already (Neuhaus & Weidner 2009). Younger women from poorer countries move to wealthy countries where they find work as private caregivers financed by the public care insurance. The remaining elders in their countries of origin would experience a lack of support and an intensification of social inequalities and deprivation in this scenario. An amazing case of such a development has been reported recently for the situation of Albania. A massive rural out-migration since the 1990's has left behind older people and disrupted the multi-generational social and kinship systems. Without having any family members in their everyday lives, those elders feel like «orphan pensioners» who are disposed to a loss of self-respect and social appreciation (King & Vullnetari, 2006). Such developments would be a serious challenge for countermeasures particularly on the community-based, local level of newly designed social support practices.

Images of old age – The «active ageing» agenda

Images of Old Age

When we look at the media we witness a shift in the images of old age. We look at descriptions and pictures of a broad range of older people with their activities, engagements, and commitments. They reflect the shift from negative and deficit-oriented views to an emphasis on activity, competence and productivity. The Elderly are viewed as latent resources of productive engagement, consumers and commitment which have to be «activated». One of the instru-

ments to measure the amount of activities is the «Active Ageing Index» (AAI) of the United Nations Economic Commission for Europe(UNECE) which provides rankings of the activating capacity of EU-countries.

Active Ageing Index

Measures auf the «Active Ageing Index» are

- Employment
- Participation in society
- Independent, healthy and secure living
- Capacity and enabling environment for active ageing.

These measures go parallel to activities of older people which are in the focus of social gerontologists. In terms of gerontological theory it looks like «activity theory» has overcome the notion of «disengagement» as characteristic feature of old age. However, this change of perspective goes hand in hand with criticisms of an «overprovision» of elderly people, which in turn may cause new discriminating effects. The increasing emphasis on «successful» and «active ageing», on the resources and competences of elderly people in public is a process which contains similar contradictions. They rather do not show the dark side of ageing for others who are not lucky enough to fit into these images. Canadian gerontologist Stephen Katz pointed out that those activities studies show middle-class normative standards which are reflecting blind spots of gerontological research for social inequalities and most likely for intercultural differences: «Activity studies are often moored to traditional moral virtues; sex, drinking, and gambling, for example, are rarely registered. Indeed, what many activity checklists indicate as appropriate, normal, and healthy activities for older individuals are those which coincide with middle-class moral and family-oriented conventions. Most neglected are the activities of people who resist normalizing activity practices and inflexible scheduling. In this sense, senior centers, which provide activity programs full of tours, hobbies, and reports, can double as the sites where elderly clientele challenge the activity-driven management of their lives». (Katz 2000: 144)

There is no doubt that activity is valued by all ages but its meaning changes over time. One example is the changing involvement in social relations and social networks. It is a well-known fact that both are getting smaller in higher ages. Laura Carstensen interpreted those empirical findings as a differentiated process with changing attitudes and motivations. According to her, network engagements are shrinking mainly in terms of quantitative dimensions rather than of qualitative ones. She explained this process in her «socio-emotional selectivity theory». As people get older, they get a shifting time perspective of their future, limited in length and less flexible when compared to younger adults. According to the theory, this shifting time-perspective contributes to the «positivity effect» where older adults regard positive events more significantly than negative events. A change in motivation or goal-orientation is suggested to accompany the shift in time-perspective. That is, younger adults focus on goals related to knowledge acquisition, like attending educational programs, and older adults focus on goals related to emotion regulation in the sense of, for example,

concentrating on meaningful social relations rather than a big amount of contacts and networks.

Socioemotional Selectivity

Another change in activity patterns which may lead to meaningful life in old age has been focused by Lars Tornstam's theory of gerotranscendence (1996). He pays attention to the old-old who use to prefer rather invisible, inner activities and concentrate their relationships on only the closest persons who in turn assume an increasingly important role. Tornstam reflects on the fact that old age is a stage of life like others with a crucial difference: it doesn't end, like the other, with the transition to another stage but with death.

Cultural gerontology takes such age specific differences and developments of the meaning of activities into account. It acknowledges them as "activities of resistance" (Katz 1996: 127) against the impositions of economic, health-related, leisure-oriented and even sexual performance. Instead of promoting general activity patterns, gerontology should listen to the people, encourage and support them by finding «diverse new ways of life that mobilize the true resources of time – tradition, wisdom, narrative, memory, change, generation, leadership – against the constraints imposed on them by a postmodern life-course regime and its stifling posthuman codes of functionality». (Katz & Marshall 2003: 13) There is lot of evidence that meaningful life in old age could rely on such factors.

A Ukrainian example

In the year 2012 Natalya Mosol published a contribution to a book on social inclusion in which she focused on older people in the Ukraine. She concluded her paper with the notion that «mostly people of this group are excluded and even «socially eliminated»». (Mosol 2012: 121) She identified growing poverty and inequality, a lack of medical and social services and other serious problems which are imposed on elderly people more than on other groups.

In the future, new generations of older people in Ukraine will face new challenges. Will these elders remain a nearly invisible but self-confident group of «datcha»-citizens?

Interviewing Older Ukrainians

To come back to and conclude the question of meaningful life in old age please allow me to repeat a story I already told at the previous conference in Zaproshija five years ago. In 2012, 10 Masters-students from our university and a colleague of mine went to Ukraine for the first time – to the rural region Perejaslaw Chmelnitzky to learn about the lives of older people in a country with heavy economic and social changes and living conditions of the elderly which are characterized by a low level of economic and social political provisions. The students talked to the elders and listened to stories of their daily life, their biographical past and future. Generally speaking, Natalya Mosol's diagnosis is true for these people. But despite this fact a common topic in almost every interview has been a totally different aspect of their experiences of getting older: they put an emphasis on the pursuit of happiness and told us stories which illustrated moments in which they experienced the feeling of *happiness*.

For a visitor from an affluent Western society it was surprising to hear stories of happiness instead of the obstacles of a difficult everyday life. Many stories dealt with the fact that children and other relatives moved to other places, some of them far away. On this background the researchers were told a striking definition of happiness (or «luck», which is the same term in German: «Glück»): «Happiness means the invention of the mobile phone». They refer to the fact that they can stay in touch with their relatives abroad by using this technology. It allows these older people to stay in touch with their relatives. It makes them happy in some way maybe serves as a puzzle-piece of growing old in a self-determined way of a meaningful old age.

THE MEANING OF LIFE AND ITS SIGNIFICANCE IN THE DIFFICULT PERIOD OF UKRAINIAN SOCIETY

The ancient Egyptians believed that two things are asked in front of the gates of paradise:

- 1) Did you find joy in life?
- 2) And did your life bring joy to others?

The meaning of life is a spiritual problem that has to do with determining the ultimate goal of human existence. Meaning of life is one of the main worldview concepts, which is of great importance for the formation of the spiritual and moral image of the individual.

The question of the meaning of life can also be understood as a subjective assessment of life, as a person's understanding of the content and direction of his life, his place in the world, as a problem of man's influence on the surrounding reality and setting personal goals in life.

Understanding of the meaning of life are formed in the process of people's activities and depend on their social status, the content of the problems to be solved, the way of life, the world outlook, and the specific historical situation.

Under favorable conditions a person can see the meaning of his life in achieving happiness and well-being; in a hostile environment of existence, life can lose its value and meaning.

The Austrian psychologist, psychiatrist and thinker Alfred Adler wrote: «From a medical point of view, all organs develop in the direction of the ultimate goal ... The development of the soul is analogous to the development of organic life. Each person has a conception of purpose or an ideal necessary to achieve more than what is possible for him in the actual life situation ... Without sensing the goal, the individual's activity would not make any sense».

At the same time, he adhered to the idea that the true meanings of life are common, those that other people can share and accept for themselves.

American psychologist Carl Rogers, one of the founders and leaders of humanistic psychology, speaks already of the purely individual character of the meanings of life. According to him, every individual exists in the constantly changing world of experiences, the center of which he is, and only a small part of the individual's personal world is experienced consciously.

The Austrian psychiatrist, Victor Frankl, asserts that the understanding of the meaning of life differs not only from person to person, but also in different periods of the individual's life. The loss of the meaning of life - according to V. Frank is a spiritual death.

A number of recent studies have shown that people who try to live with meaning often retain their liveliness in old age, are healthier mentally and even live longer than those whose goal is to receive pleasures.

The meaning of life is determined by specific historical conditions. Today in Ukraine there is a difficult political situation, which forces us to consider the question of our destiny and the meaning of life.

The person is formed through actions. I always looked at myself and identified myself with Russian nationality. The events of the last few years have made it possible to clearly define my belonging and form a rise in patriotism, not only for me, but for all my closest associates.

In February, it was already four years since Russian President Vladimir Putin annexed the Crimea and helped the uprising in the industrial east of Ukraine. Since then, about 10,000 people have died, including 3,000 civilians and more than 1.7 million people have been displaced. Assistance agencies say that as a result of the ongoing fighting, about 4 million people were affected, and 3.8 million are in urgent need of assistance.

Ukrainians have lost the understandable perspective and meaning of their further life, which is why anxiety, fatigue, pessimism and oppression are growing in the society.

As evidenced by numerous social surveys, there are fewer optimists in Ukraine. The society is growing aggression and anxiety. Now in mass sentiments pessimistic expectations concerning the nearest future of the country dominate. According to the latest data, more than half of the Ukrainians surveyed (53.9%) are «pessimistic» or «rather pessimistic» about the future of the country in a year. Only a third (35.7%) of respondents assesses the outlook for the development of the situation in one way or another optimistic. At the same time, there are quite a few (25%) radical citizens who believe that the goals of Euro Mайдan were not achieved, and therefore – «a new revolution is needed».

Who and how helps people in such a difficult period of time? I would like to show you two interviews of women who together with many other citizens of Ukraine help at the zone where there is a war. Their names are Natalia and Svetlana. What they do is a heroism and the highest evidence of a very deep meaning in life they see – to serve other people for the better future of the country.

Prof. Dr. Anna Oleshko
Department of Financial Markets
University of State Fiscal Service of Ukraine

Dr. Olena Trokhymets
Department of economic theory,
national and international economics
Classic Private University

WORLD TRENDS IN CASHLESS GLOBAL ECONOMY

Cashless payments on the world market are growing rapidly: in 2015, their volume amounted to 1.66 trillion USD, which is 14% more than in 2014. In international cashless payments the share of credit cards in 2015 reached 580 billion USD, and the share in the e-commerce market was 30%.

According to the McKinsey&Company results of the research the correlation of cash and cashless payment in the world is 85 to 15 and the most successful is a cashless economy of the South America with the largest contribution from Canada and the USA and Western Europe.

The most successful countries in Cashless Economy implementation in 2017 are Canada, Swiss, Britain, France, USA, China, Austria, Germany, Japan and Russia. The number of payment cards in these countries is average 2 per person.

Cryptocurrency is an innovative financial instrument as a decentralized digital value which has a cryptographic protection of the record. There are about a thousand types of cryptocurrency nowadays (their number is constantly changing), among which the most widely used are Bitcoin, Ethereum, Ripple, BitcoinCash, Litecoin and others.

Innovative technologies in the financial system are based on innovations in the field of biometrics, artificial intelligence (or digital intelligence), cryptography, cloud computing, blockchain. Today there is a rapid development of financial and technological companies that are developing technological projects in the field of finance, mainly in the banking system – Fintech. The total investments in Fintech in 2010–2015 had grown four times and reached 19 billion USD, of which the main part was invested in the development of innovative products in the field of payments and crediting. The largest amount of investment had attracted the USA – 7.0 billion dollars USD, UK – 1.8 billion USD and China – 1.6 billion USD. In general, these countries hold 73% of the world's investment in Fintech.

The level of success in implementing the concept of Cashless Economy is determined by the share of cash in the money circulation of the country. For this purpose the ratio of cash to GDP is used. Based on this indicator, the most successful cashless economy development is observed in the highly developed countries – Canada (the share of cash in GDP is 3.8%), the UK (3.6%), Norway (1.9%), Denmark (3.0%), and Sweden (1.9%). On the contrary, the share of cash in GDP in Ukraine is 17 %, Belarus – 19,7%, Moldova – 15,7%, Russia –

12,5%. Assuming that in 2017, Sweden and Norway abandoned the turnover of cash denominated in national currency and turned to entire cashless payments. Denmark followed the same example.

The formation of Cashless Economy is an inevitable process for all subjects of international economic relations (Fürst, 2014), and for Ukraine it is an accelerating factor for European integration and economic growth.

The cashless economy transition program has begun in Ukraine as well as in whole world. The purpose of the program is to ensure gradual transition to cashless payments showing the following results in 2020: share of cash in GDP – 7,5%, number of POS-terminals – 11 thousand units per 1 million people, level of cashless payments – 55%, also through the national payment system «Prostir» – 30%.

Today in Ukraine, more than half (53%) of cashless transactions are conducted on the Internet, in the developed countries of the EU this figure reaches 90 percent. As for the cryptocurrency market development, in Ukraine the concept «cryptocurrency» and regulation of transactions and operations with it do not subject to legal regulation regime. Despite the existence of legally established practices of cryptocurrency use in the world (Japan, USA, Canada, Sweden, etc.), its complex legal nature does not allow it to be identified with any of the related concepts (cash, currency, currency value, legal instrument, electronic money, securities, money surrogate, etc.). Despite the absence of legal regulation, the amount of the Bitcoin market in Ukraine is 2,5% GDP. Besides, Ukraine is in the Top-4 countries with the cheapest Bitcoin mining: mining of one Bitcoin is 1852 USD (3rd place – Uzbekistan (1788 USD), 2nd place – Trinidad and Tobago (1190 USD), 1st place – Venezuela (531 USD).

The advantages of the Cashless Economy are the following: cost reduction on money circulation maintenance; cost reduction on money processing; increased protection against robbery and money counterfeiting; shadow economy sector reduction; increasing the transparency of the formation of incomes and expenses of corporations, businesses, the sector of state administration and households; reduction of operating expenses of banks, increase of their commission income and liquidity; access to additional opportunities and services; the time of transaction; the ability to pay in any currency and country of the world; ease of use.

The correlation of cash and cashless payments in different regions of the world and national states depends on the level of the development of democracy and economy, the level of openness of the economy, the share of the shadow sector and corruption, the level of penetration of the terminal network, mentality, culture, literacy of the population and motivation to cashless payments.

ПСИХОЛОГІЯ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

Бакаржі Л. М.
студент

Соколовська І. А.
кандидат медичних наук
Запорізький державний медичний університет

ПСИХОЛОГІЯ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

Розвиток людини це найважливіша частина становлення особистості. Від розвитку кожної окремої людини залежить становлення суспільства, та навпаки, в залежності від менталітету і рівня розвитку суспільства формуються цінності людини.

Головна задача – забезпечити високий рівень освіти для розвитку особистого потенціалу, конкурентної спроможності і майбутньої наукової діяльності.

В теперішній час існує багато актуальних проблем розвитку індивідуума в освітньому просторі, такі як:

- проблема розвитку креативної особистості;
- проблема розвитку конкурентоздатної особистості;
- проблема особисто-професійного розвитку;
- проблема розвитку соціально відповідальної особистості;
- проблема розвитку нравственно-правової культури особистості.

В нашому випадку одна з найголовніших проблем, це особисто-професійний розвиток в період навчання у вищому навчальному закладі.

Можна виділити такі основні напрями в розвитку студента:

1. Розвиток професійної направленості і необхідних здібностей.
2. Вдосконалення психічних процесів і станів.
3. Вироблення життєвої позиції і планів.
4. Ріст рівня зацікавленості в вузьких спеціальностях майбутньої професії.
5. Етичний, естетичний і духовний розвиток.
6. Високий рівень ініціативи та творчості.
7. Формування психологічної готовності до професійної діяльності.

Освітній простір вищого навчального закладу можна уявити у вигляді структури, в якій взаємопов'язані окремі види простору: освітньо-інформаційний, культурно-освітній, теоретичний, практичний, науково-дослідний. Їх можна розглядати як організаційні форми особистого розвитку кожного студента.

Простір теоретичного освіти. Організація різноманітних типів лекцій (лекція-бесіда, проблемна лекція) практичних і семінарських занять (дискусія, ділова, рольова гра, тренінг) сприяє реалізації навчальної, розвиваючої, котра створює умови для розвитку майбутнього професіонала. Особливо багатими можливостями для особистісно – професійного розвитку має гуманітарний цикл. Він перш за все впливає на розвиток гуманістично орієнтованої особистості майбутнього професіонала. На думку вчених, психолого – педагогічні дисципліни містять багатий потенціал для актуалізації досягнень студентів. Умовно ці можливості можна розділити на дві групи. Перша включає в себе можливості, пов'язані з розвитком різних характеристик майбутнього фахівця:

- потреби в самостійній пізнавальній діяльності;
- професійному вдосконаленні та творчої саморегуляції;
- здатність аналізувати та реагувати.

Друга група пов'язана з відносинами студента до самого себе як суб'єкта професійної діяльності. Природні науки. Вони мають гарний потенціал для розвитку професійних уявлень, тому що містять велику кількість загальних уявлень, матеріалізованих в зображенні (графіки, структурні формули і т. д.). Природно – науковий цикл теоретичного простору дає можливість майбутньому фахівцю побачити цілісну картину світу, зрозуміти суттєві, закономірні зв'язки між суб'єктами і об'єктами цієї системи, створює умови для формування повних, цілісних яскравих уявлень.

Викладання спеціально – предметних дисциплін в просторі теоретичного освіти будується на основі принципу діяльнісного підходу. Специфіка даного підходу полягає в розгляді змісту всіх дисциплін і видів діяльності студентів з позицій майбутньої професійної діяльності. Система проблемних ситуацій дозволяє розгортати зміст освіти в динаміці, створює можливість інтеграції знань всіх наукових дисциплін як засіб вирішення цих ситуацій, моделюється цілісне предметне, психологічне і соціальне зображення майбутньої професійної діяльності. Цей підхід відкриває перспективи як для особистісно-професійного розвитку студентів, так і для формування цілісного образу професії і адекватних уявлень про себе як про майбутнє фахівця.

Простір практичної освіти представлений, перш за все, різними видами практики.

Виробнича практика – це форма організації навчального процесу, яка має на меті особистісно – професійне становлення майбутнього фахівця і спрямована на освоєння їм змісту професійної підготовки через послідовне проходження декількох видів практик. На думку вчених, чим раніше студент потрапить в умови реального виробництва, тим раніше починає включатися в практику і раніше він формується як особистість і як професіонал.

Культурно – освітній простір включає в себе систему позанавчальної, соціокультурної діяльності студентів. Особистісно – професійний роз-

виток особистості студента в культурно – освітньому просторі, можливо, здійснювати через використання активних форм виховної роботи, через систему класних годин, годин спілкування, засідання психологічних клубів, через студентські фестивалі, конференції.

Простір науково – дослідницької діяльності студентів організовує спільну діяльність викладачів і студентів. Ця робота спрямована на пошук рішення професійних проблем, в ході якої відбувається взаємообмін культурними цінностями, формується професійне мислення. Це простір містить не тільки когнитивні, оперативні – технічні аспекти, а й комунікацію студента і керівника, яка породжує емоції, почуття, переживання і сприяють особистісному і професійному зростанню суб'єктів освітнього простору.

Інформаційно-освітній простір. Впровадження інформаційних і комунікаційних технологій в освітній простір навчального закладу створює додаткові можливості для особистісно-професійного розвитку студентів.

Таким чином, аналіз літератури, показав, що особистісно-професійний розвиток особистості студента відбувається в цілісному освітньому просторі навчального закладу і має нелінійний характер. Потенційні можливості кожного напряму для особистісно-професійного розвитку реалізується через організацію зовнішніх умов і актуалізацію внутрішніх психологічних механізмів.

Список використаних джерел

1. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи : монографія / за ред. І. А. Зязюна. Київ : Віпол, 2000. 636 с.
2. Програма дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України : Наказ Міністерства освіти і науки України від 23.01.2004 № 49. *Вища освіта України і Болонський процес* : навч. посібник / за ред. В. Г. Кременя. Тернопіль : Богдан, 2004. 384 с.

Борисенко В. М.

аспірант
Класичний приватний університет

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Підвищення рівня емоційної компетентності студентів досягається поєднанням теоретичних знань і практичних вправ, спрямованих на активізацію процесів специфічної і неспецифічної активності особистості та використаних нею технік, які вимагають свідомої самореалізації емоцій, що призводить до формування цілісного бажання прояву відповідного емоційного стану особистості, що і визначає її емоційну компетентність.

Існуючі на сьогодні наукові підходи до розробки програми формування емоційної компетентності студентів-майбутніх фахівців соціономічного напряму дозволяють стверджувати наступне.

Професії соціономічного напряму, для яких властиві міжособистісна взаємодія, потребують від фахівців здатності розуміти внутрішній світ свій

і оточуючих їх людей, встановлювати з ними ділові та емоційні контакти, організувати їх індивідуальну та спільну роботу.

Для успішної професійної діяльності майбутніх фахівців соціономічного напрямку повинна бути сформована на належному рівні емоційна компетентність ще у студентські роки.

Передумовами ефективного формування емоційності студентів заявленого вище напрямку нами визначені такі:

- положення про те, що в центрі уваги навчального процесу студентів є їх фахова підготовка;

- вибір викладачами конструктивного стилю мотиваційно-сміслової регуляції навчального процесу;

- основними напрямками формування емоційної компетентності студентів є: орієнтація на привабливість результатів; включення в усі сфери діяльності студентів максимально можливих захисних реакцій; орієнтація на професійно важливі принципи, до яких відносяться:

- 1) загальні: адекватне оцінювання, проектування, конструювання, апробація, реалізація;

- 2) професійно спрямовані:

- позитивні: позитивне сприйняття реальних результатів, створення позитивного мікроклімату, адекватне самооцінювання власних результатів, зворотній зв'язок, послідовність, наступність, динамічність, поліфункціональність, перспективність, вільний вибір місця і змісту роботи, співробітництво.

Спираючись на вище використані передумови, фахівці соціономічного напрямку реально здатні виконувати такі професійно важливі завдання, як: актуалізація наявних знань і умінь; розвиток особистісних якостей; формування професійно важливих умінь, ознайомлення з основними видами і типами соціальних закладів; поглиблення і удосконалення теоретичних знань; пошук проектів розв'язання проблеми; застосування новітніх технологій у конкретних умовах; засвоєння сучасних технологічних технік; створення умов для розвитку здібностей та самореалізації студентів; розвиток навичок професійної рефлексії; збереження позитивних стосунків з оточуючими; формування творчого і дослідницького підходів до професійної діяльності.

Програма формування емоційної компетентності повинна включати процес самопізнання на основі самодіагностики, самоаналізу, самовідношення які трансформуються у самоусвідомлення.

Самоусвідомлення спонукає особистість до чіткого визначення Я-концепції, самооцінки, які виступають сполученням когнітивних і емоційних уявлень про властивості своєї особистості, що виражаються у самостимуляції, самореалізації, самопрезентації, самопрограмуванні.

Програма формування емоційної компетентності студентів складається з чотирьох розділів у відповідності до визначеної нами її структури; до якої входять чотири компоненти, що містять по чотири основних здатності.

Компонент «саморегуляція емоцій» включає такі показники: здатність розпізнавати власні емоції; здатність визначати причини виникнення власних емоцій; здатність оцінювати свій емоційний стан; здатність позитивно сприймати оцінку своїх емоцій іншими людьми.

Компонент «Розпізнавання і регулювання емоцій інших людей» включає такі показники: здатність швидко встановлювати контакти з іншими людьми; здатність розпізнавати емоції інших за невербальними ознаками; здатність пояснювати емоції інших за допомогою мовлення; здатність позитивно впливати на емоції інших і регулювати їх прояв.

Компонент «емпатія» включає такі показники: здатність прислухатися до переживань іншої людини; здатність відчувати переживання іншої людини; здатність приймати емоційний стан іншої людини як свій власний; здатність створювати навколо іншої людини позитивний емоційний мікроклімат.

Компонент «рефлексія» включає такі показники: здатність визначати, яку саме емоцію людина відчуває в даний момент; здатність розпізнавати, з яких емоцій складається складна емоція; здатність визначати мотив прояву тієї чи іншої емоції; здатність регулювати прояв емоцій, їх силу і послідовність.

Кожна частина програми включає вісім занять, що в сукупності становить 32 заняття. Усі заняття побудовані із теоретичної і практичної частини, містять підсумкову частину і домашні завдання; проводити необхідно два рази на тиждень.

Кожне наступне заняття доповнює і поглиблює попереднє, що в сукупності дає можливість сформувати у студентів належний рівень емоційної компетентності і усвідомити її значущість у професійній діяльності фахівців соціономічного напрямку.

Галієва О. М.

аспірант

Класичний приватний університет

ПРОБЛЕМА СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ТРИВОГА» ТА «ТРИВОЖНІСТЬ»

Поняття «тривога» та «тривожність» все частіше стають предметом дискусій на міждисциплінарному рівні – психології, педагогіки, психіатрії, соціології, філософії оскільки зачіпають важливі питання вивчення особистості, профілактики та попередження різних захворювань на тому чи іншому етапі її онтогенезу. Використання цих понять у різноманітних значеннях свідчить про багатогранність та семантичну невизначеність термінів і у психологічних дослідженнях. Тому сьогодні виникає проблема ото-

тожнення та взаємозамінювання цих понять. Найважливішою методологічною основою будь-якого наукового дослідження є не тільки формулювання визначення поняття, але і визначення співвідношення поняття з іншими, близькими за значенням дефініцій. В іншому випадку, якщо істотні відмінності суміжних понять не встановлені, то твердження про істинність висловлюваних в формулюванні положень стають бездоказовими. Хоча практикуючі психологи у повсякденному професійному спілкуванні вживають слова «тривога» і «тривожність» як синоніми, для психологічної науки ці поняття нерівнозначні.

У сучасній психології вказується на те, що серед психічних станів, які є предметом наукових досліджень, велика увага приділяється терміну «anxiety», іноді «anxiousness», що в перекладі на українську мову означає «неспокій», «тривога» [21, с. 42]. Нині існує значна кількість наукових досліджень, пов'язаних із вивченням проблеми тривоги та тривожності. Психологічні аспекти тривоги та тривожності висвітлені у працях Адлера А. [1], Березіна Ф. [2], Воскресенської О. [3], Габдреевої Г. [4], Гольєвої Г. [5], Долгової В. [5, 6], Захарова О. [7, 8], Ізарда К. [9], Ільїна Є. [10], Кемпінські А. [11], Кордуелла М. [12], Кочубей Б. [13], Крижановської Н. [5], Кричфалушій М. [14], Латюшина Я. [6], Льдокової Г. [15], Напрімерова О. [6], Нємова Р. [16], Нуллєра Ю. [17], Овчарової Р. [18], Полдінгєра В. [27], Прихожан А. [19], Рейковського Я. [20], Скворцової М. [22], Спїлбергєра Ч. [28], Тейлора Дж. [29], Фрейдє З. [24], Хорнблоу Е. [25], Цєрькової О. [23], Яспєрса К. [26] та інші.

Низка дослідників понять «тривога» та «тривожність» (Гольєвої Г. [5], Долгової В. [5, 6], Крижановської Н. [5], Ільїна Є. [10], Прихожан А. [19], Скворцової М. [22] та інші) згодні з тим, що проблема тривожності була вперше поставлена і піддавалася спеціальному розгляду у працях Фрейдє З. Вчений охарактеризував даний стан як емоційний, такий, який включає в себе переживання очікування і невизначеності, відчуття безпорадності [24].

Категорія, що вимагає відмежування від поняття «тривожність», є категорія «тривога». Діапазон підходів і точок зору відносно тлумачення цих понять широкий. Проблема тривоги розглядається у низці досліджень (Фрейдє З. [24], Тейлора Дж. [29], Яспєрса К. [26], Спїлбергєра Ч. [28], Полдінгєра В. [27], Кемпінські А. [11], Хорнблоу Е. [25], Рейковського Я. [20], Захарова О. [7], Березіна Ф. [2], Кочубей Б. [13], Ільїна Є. [10], Овчарової Р. [18], Скворцової М. [22], Нуллєра Ю. [17], Воскресенської О. [3], Долгової В. [5], Гольєвої Г. [5], Крижановської Н. [5] та інші).

Аналіз визначень понять «тривога» цих авторів вказує на наявність загальної точки зору: найчастіше цей термін використовується дослідниками для опису процесу очікування небезпеки (Спїлбїлгєр Ч., Полдінгєр В., Кемпінські А., Хорнблоу Е., Кочубей Б., Овчарова Р., Воскресєнська О., Долгова В., Гольєва Г., Крижановська Н.) або стану занепокоєння

(Ясперс К., Спілбергер Ч., Рейковський Я., Захаров О., Ільїн Є.), яке не пов'язане з певним об'єктом (Ясперс К., Полдінгер В., Кемпінські А., Хорнблоу Е., Захаров О., Кочубей Б., Ільїн Є., Скворцова М., Воскресенська О.), рідше – для опису результату виникнення фрустрації (Березін Ф.) або як механізм (Березін Ф.) та компонент (Овчарова Р.) стресу.

Дослідження тривожності представлені роботами як вітчизняних так і зарубіжних вчених: Адлера А. [1], Ізарда К. [9], Прихожан А. [19], Габдреевої Г. [4], Немова Р. [16], Кордуелла М. [12], Захарова О. [8], Долгової В. [6], Напрімерова О. [6], Лятушина Я. [6], Скворцової М. [22], Льдокової Г. [15], Долгової В. [5], Гольєвої Г. [5], Крижановської Н. [5], Царькової О. [23], Кричфалушій М. [14] та інші. Узагальнюючи думки цих дослідників, ми прийшли до наступних висновків: переважна більшість авторів використовують термін «тривожність» при описі особистісної якості та властивості особистості (Адлер А., Прихожан А., Габдреева Г., Немов Р., Скворцова М., Льдокова Г.) або стану дискомфорту (Льдокова Г., Долгова В., Гольєва Г., Крижановська Н., Царькова О., Кричфалушій М.); незначна кількість – при описі емоційного дискомфорту (Захаров А.), як почуття страху (Кордуелл М.) або як комбінація стану страху з однією або декількома іншими емоціями (Ізард К.).

Відсутність єдиного трактування понять «тривога» та «тривожність» зумовлює те, що психологи розмежовують ці два поняття на різних підставах. Точки зору вчених на співвідношення даних термінів коливаються від їх ототожнення до чіткої диференціації. Аналіз позицій вчених щодо розуміння понять «тривоги» та «тривожності» дозволив зробити наступні висновки: при тлумаченні поняття «тривога» більшість дослідників використовують його для опису процесу очікування небезпеки або стану, який характеризується суб'єктивним відчуттям занепокоєння, «тривожність» же використовують для опису особистісної якості та властивості особистості або стану дискомфорту; ряд авторів при описі понять «тривоги» та «тривожності» сходяться на думці що це емоційний стан, стійка властивість, риса особистості або темпераменту.

Список використаних джерел

1. Адлер А. Понять природу человека / пер. Е. А. Цыпина. Санкт-Петербург : Гуманитар. агентство «Акад. проект», 2000. 253 с.
2. Березин Ф. Б. Психическая и психофизиологическая адаптация человека. Ленинград : Наука, 1988. 270 с.
3. Воскресенская Е. В. Психология страха и тревоги в спортивной деятельности (теория и практика) : методические рекомендации. Витебск : ВГУ им. П. М. Машерова, 2015. 53 с.
4. Габдреева Г. Ш. Формирование способности к самоуправлению психическим состоянием у студентов с высоким уровнем тревожности : дис. ... канд. психол. наук. Москва, 1990. 224 с.
5. Долгова В. И., Гольева Г. Ю., Крыжановская Н. В. Инновационные психолого-педагогические технологии в дошкольном образовании : монография. Москва : Перо, 2015. 172 с.

6. Долгова В. И., Напримеров А. А., Латюшин Я. В. Формирование эмоциональной устойчивости личности. Санкт-Петербург : РГПУ им. А. И. Герцена, 2002. 167 с.
7. Захаров А. И. Как преодолеть страхи у детей. Москва : Педагогика, 1986. 112 с.
8. Захаров А. И. Происхождение детских неврозов и психотерапия. Москва : Апрель-пресс, 2000. 448 с.
9. Изард К. Е. Эмоции человека : пер. с англ. / под ред. Л. Я. Гозмана, М. С. Егоровой. Москва : Изд-во МГУ, 1980. 439 с.
10. Ильин Е. П. Эмоции и чувства. Санкт-Петербург : Питер, 2001. 752 с.
11. Кемпински А. Психопатология неврозов / пер. с пол. Е. Квятковска ; ред. З. Михалик. Варшава : Польское гос. мед. изд-во, 1975. 400 с.
12. Кордуэлл М. Психология А-Я : словарь-справочник. Москва : ФАИР-ПРЕСС, 1999. 448 с.
13. Кочубей Б. И., Новикова Е. В. Эмоциональная устойчивость школьника. Москва : Знание, 1988. 80 с.
14. Самооцінка стану тривожності в студентів третього курсу заочної форми навчання в реальних умовах навчальної діяльності / М. Кричфалушій, Л. Гнітецький, О. Швай, В. Тарасюк. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві* : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Східноєвроп. ун-т ім. Лесі Українки ; редкол.: А. В. Цьось та ін. Луцьк, 2015. № 4 (32). С. 19–23.
15. Лыдкова Г. М. Негативные психические состояния студентов в ситуациях с неопределенным исходом : монография. Елабуга : Алмедиа, 2006. 160 с.
16. Немов Р. С. Психология : учеб. для студентов высш. пед. учеб. заведений : в 3 кн. 3-е изд. Москва : ВЛАДОС, 1997. Кн. 1. Общие основы психологии. 688 с.
17. Нуллер Ю. Л. Структура психических расстройств. Киев : Сфера, 2008. 128 с.
18. Овчарова Р. В. Практическая психология образования : учеб. пособие для студ. психол. фак. университетов. Москва : Академия, 2003. 448 с.
19. Прихожан А. М. Тревожность у детей и подростков: психологическая природа и возрастная динамика. Москва : МОДЭК, 2000. 304 с.
20. Рейковский Я. Экспериментальная психология эмоций. Москва : Прогресс, 1979. 129 с.
21. Сидоров К. Р. Тревожность как психологический феномен. *Вестник Удмуртского университета. Серия философия. Психология. Педагогика*. 2013. № 3. С. 42–52.
22. Скворцова М. В. Самоактуализация и тревожность как факторы межличностных отношений студентов гуманитарных специальностей : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05. Самара, 2004. 215 с.
23. Царькова О. В., Радченко С. В. Теоретичні аспекти прояву психологічного феномену тривожності. *Актуальні проблеми психології*. 2015. Т. 7. Вип. 38. С. 479–491.
24. Freud S. Inhibitions, Symptoms and Anxiety. *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud*. Vol. XX (1925–1926): An Autobiographical Study, Inhibitions, Symptoms and Anxiety. The Question of Lay Analysis and Other Works. P. 75–176.
25. Hornblow A. R., Kidson M. A. The visual analogue for anxiety : a validation study. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*. 1976. № 10. P. 339–341.
26. Jaspers K. General psychopathology. Chicago : University of Chicago Press, 1963. 922 p.
27. Poldinger W. Aspects of anxiety. *Anxiety and tension. New therapeutic aspects*. Basel, 1970. P. 7–21.

28. Spielberger C. D., Gorsuch R. L., Lushene R. E. Manual for the state-trait-anxiety inventory. Palo Alto, California : Consulting Psychologists Press, 1970. 10 p.

29. Taylor J. A. A personality scale of manifest anxiety. *J. of Abnormal and Social Psychology*. 1953. P. 285–290.

Зарицька В. В.

доктор психологічних наук, професор
Класичний приватний університет

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЯК ЧИННИК ОСОБИСТІСНОГО ЗРОСТАННЯ У СИСТЕМІ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Проблема особистісного зростання одна із найважливіших в психології, бо змінюються часи і люди, форми і методи навчання, зміст навчальних предметів, їх кількість у вищому навчальному закладі, але завжди стоїть завдання входження людини у суспільство. Під час кардинальних змін у суспільстві проблема особистості як суб'єкта власного життя виходить на перший план. Процес вибору життєвого шляху стає дуже складним, а для молоді, яка не готова правильно реагувати на навколишній події, керувати, своїми емоціями, оцінювати свій особистісний потенціал, не готова долати труднощі, викликані змінами у суспільстві, стає проблемою, яку вони не в змозі розв'язати, що часто призводить до вибору ними хибної моделі поведінки або і соціально хибного шляху життя. Це не дивно, бо соціальні зміни, які здійснюються у суспільстві на рівні глобальних процесів більш рельєфні і доступні спогляданню, ніж процеси, які відбуваються у свідомості, психіці, внутрішньому стані індивіда. Разом з тим, подальший перебіг суспільних трансформацій значною, вирішальною мірою визначається, з одного боку, тим, наскільки кожний індивід як особистість інтеріоризує нові умови середовища, а з іншого – наскільки він глибоко і адекватно здійснює самооцінку і як це впливає на міру його життєдіяльності, самопочутті, життєвої активності. Під впливом, у даному випадку, розуміється процес і результат зміни індивідом поведінки, установок, намірів, оцінок, уявлень та інших психічних станів і процесів при взаємодії з іншими людьми у різних життєвих ситуаціях та професійній підготовці.

Психологічний вплив оточуючого середовища багато в чому обумовлює характер спілкування і діяльності, процеси адаптації, засоби і методи життєвизначеності особистості, спричинені особливостями емоційного сприймання цього впливу та здатністю індивіда адекватно реагувати на нього завдяки умінню керувати власними емоціями.

Практика показує, що найбільших успіхів у житті досягають ті люди, які здатні не піддаватися як негативним емоціям (гніву, роздратованості, зневіри, страху, стражданням, впаданню у відчай та ін.), так і позитивним (захват, надмірна радість, позитивне здивування та ін.), тобто люди, які здатні керувати своїми емоціями. Якщо молода людина наділена такою

здатністю, то вона розсудливо себе веде у будь-якій емоційно напруженій ситуації, тобто емоційно розумно діє у кожному конкретному випадку.

У зв'язку з цим останнім часом зростає зацікавленість науковців проблемою співвідношення емоцій і розуму, їх взаємодії і взаємовпливу. Все більше в останні роки вчені доводять, що хороші розумові здібності, високі показники IQ ще не є гарантією успішності людини у житті, у кар'єрному зростанні. Виходить, що високий рівень інтелекту є важливою умовою самореалізації особистості у житті, але недостатньою, бо не менше значення, як показує практика і наукові дослідження, має здатність будувати позитивні стосунки з іншими людьми, враховуючи їх внутрішній стан, особливості його прояву в емоціях, переживаннях; уміння протистояти стресам і залишатися оптимістом, працювати в команді, незважаючи на окремі невдачі чи перешкоди. Сучасні роботодавці все більше схильні брати на роботу тих спеціалістів, які швидко орієнтуються в життєвих ситуаціях, професійних проблемах, здатні проявляти активність, брати ініціативу в свої руки, оптимістично налаштовані на можливість досягати успіху, сміливо і виважено підходять до планування і здійснення роботи, здатні довести справу до логічного завершення, перебудовуватись, якщо того вимагає справа.

Психологи і філософи все частіше підкреслюють актуальність проблеми розвитку емоційної сфери людини, її відкритості у своїх емоційних переживаннях, пов'язуючи її можливості з гармонійною взаємодією серця і розуму, афекту та інтелекту. Ще Л. Виготський [2] писав про існування динамічної смислової системи, яка являє собою єдність афективних та інтелектуальних процесів. Він стверджував, що відрив інтелектуальної сторони нашої свідомості від її афективної, вольової сторони є одним із головних і корінних недоліків усієї традиційної психології. На його думку єдність афекту і інтелекту виявляється:

- по-перше, у взаємозв'язку і взаємовпливі цих сторін психіки на всіх ступенях розвитку;

- по-друге, в тому, що цей зв'язок є динамічним, причому кожному ступеню розвитку мислення відповідає свій ступінь розвитку афекту.

У свій час К. Ушинський [5] підкреслював глибокий соціальний смисл емоцій і стверджував, що суспільство, яке турбується про навчання тільки розуму, робить велику помилку, бо людина більше людина в тому, як вона відчуває, ніж як вона думає. Дійсно, реальне життя показує, що культ раціональності і високий освітній рівень безпосередньо ще не забезпечують гуманістичний світогляд і емоційну культуру людини.

У сучасному суспільстві проблема розуміння і прояву емоцій стоїть досить гостро, оскільки в ній штучно насаджується культ раціонального ставлення до життя як еталону, в якому немає місця емоціям. Відомо, що заборона емоцій веде до їх витіснення із свідомості людини. В свою чергу, неможливість психологічної переробки емоцій сприяє розростанню їх фізіологічного компонента, що призводить до неврозів.

З особливою силою і чіткістю емоційні проблеми проявляються у людей з низьким рівнем самоконтролю. Звільнившись з-під контролю свідомості, емоції перешкоджають здійсненню намірів, порушують міжособистісні стосунки, не дозволяють належним чином виконувати службові і сімейні обов'язки, утруднюють відпочинок, погіршують здоров'я.

Феномен «емоційний інтелект» стає все більш популярним у науковому і бізнесовому світі. Різні тлумачення аспектів цього поняття мали місце в усі часи при вивченні проблеми емоційної культури людини, суспільства.

Емоційний інтелект нами розуміється як здатність особистості розпізнавати, контролювати, регулювати власні емоції та емоції інших і використовувати ці здатності для досягнення життєво важливих цілей. На наш погляд, це визначення найбільш повно відображає сутність поняття «емоційний інтелект», розкриває шляхи його розвитку і значущість для життєдіяльності людини.

Процес розвитку емоційного інтелекту має свої особливості у кожному віковий період життя, проте основні структурні елементи емоційного інтелекту починають розвиватися у молодшому шкільному віці, а з віком у дитини не зникають, а удосконалюються упродовж всього шкільного навчання, і особливо значення набувають у процесі професійної підготовки, щоб у професійній діяльності бути здатним організовувати позитивне спілкування з новими людьми у нових соціальних умовах, включатися у різні соціальні зв'язки в процесі практичної діяльності з людьми різного віку, майнового та соціального стану.

Розвиток емоційного інтелекту у студентський період не просто важливий і бажаний, для цього є об'єктивні передумови. [4].

По-перше, в останнє десятиліття значно вдосконалився інструментарій вивчення емоцій завдяки розробці інноваційних методів дослідження їх енергетичних аспектів, впровадженню методів резонансної томографії мозку. Існує відповідний інструментарій, який дозволяє досліджувати і розпізнавати переживання певних почуттів людиною, її уявлень, мрій; визначати наскільки ці почуття викликають сльозу, гнів або радість. Це розуміння нейрофізіологічних механізмів функціонування емоцій дає можливість сконцентрувати увагу на виявленні нових засобів для подолання емоційних криз людини чи всього людства. Дослідники цієї проблеми зауважують, що останнім часом місце почуттів у ментальному житті людини значно переменшувалося вченими, залишаючи емоції значною мірою «недослідженим компонентом» у науковій психології. Е. Носенко і Н. Коврига вважають, що нині психологія має змогу досить авторитетно відповісти на складні запитання щодо появи емоцій та можливих форм їх свідомого регулювання [4].

По-друге, у вітчизняній психології уже існують певні теоретичні традиції вивчення складної детермінації психічної діяльності людини, на які можуть спиратися подальші дослідження з проблеми емоційного інте-

лекту. Не дивлячись на те, що, як і кожна особливість людини, емоційний інтелект у певній мірі передбачений генетично і основа для повного використання потенціалу закладається у дитинстві, значна кількість необхідних якостей може бути розвинена у людини в подальшому житті.

Особливу важливість і актуальність розвиток емоційної сфери набуває вже у молодшому шкільному віці, оскільки саме в цей період відбувається активне емоційне становлення особистості до себе та до інших, удосконалення самосвідомості, здатність до рефлексії і децентралізації (уміння стати на позицію партнера, враховувати його потреби і почуття).

Цілеспрямований розвиток емоційного інтелекту доцільний зі старшими підлітками та юнацтвом, які відрізняються високою сенситивністю і гнучкістю усіх психічних процесів, а також глибоким інтересом до сфери свого внутрішнього світу. Юність представляє собою бурхливий період у розвитку особистості [3]. Вийшовши з дитинства і ще не ставши дорослим, молода людина стикається з багатьма проблемами. Першочерговим завданням цього періоду є досягнення певного розумового та емоційного розвитку, що дає юнакові нові відчуття, формує нові установки; утверджується власна ідентичність, виходячи із самосприйняття та взаємостосунків з іншими людьми і вимогами культури.

Ефективність розвитку емоційного інтелекту залежить не тільки від наявності об'єктивних факторів, а й від створення психологічних умов в освітньому закладі, наявності методичного забезпечення (механізмів, методичних матеріалів, технологій, діагностик та ін.), готовності учасників освітньо-виховного процесу до здійснення цієї роботи [1].

Список використаних джерел

1. Зарицька В. В. Психологія емоціонального інтелекта : монографія. Запорожжє : Гельветика, 2018. 280 с.
2. Кравцов Г. Г. Единство аффекта и интеллекта в теории и на практике. *Л. С. Выготский и современность*. Минск, 1996. Т. 1. С. 25–29.
3. Кун Д. Основы психологии: Все тайны поведения человека. Санкт-Петербург : Прайм – ЕВРОЗНАК, 2005. 720 с.
4. Носенко Е. Л., Коврига Н. В. «Емоційна розумність» як детермінанта успішної життєдіяльності людини і шляхи її операціоналізації. *Вісник Дніпропетровського ун-ту. Педагогіка і психологія*. 2000. Вип. 6. С. 3–7.
5. Тостов А. Ш., Колымба И. Г. Феноменология эмоциональных явлений. *Вестн. Моск. ун-та. Сер. 14. Психология*. 1999. № 2. С. 3–14.

Коваленко Г. О.

студент

Соколовська І. А.

кандидат медичних наук

Запорізький державний медичний університет

СУЧАСНИЙ СТАН ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ, РЕАБІЛІТАЦІЇ, СПОРТУ ТА ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

На даний момент Україна перебуває в умовах високого технологічного прогресу: автоматизовано ручну працю, більшість свого часу люди проводять, сидячи за комп'ютерами, подорожувати по світу можна сидячи на дивані перед телевізором. Але урбанізоване сучасне суспільство почало дедалі більше скаржитись на порушення опорно-рухового апарату, ожиріння. Єдине вирішення цієї проблеми – змусити людство рухатись.

Виховувати спортивний дух потрібно змалечку. У вищих навчальних закладах України зараз проходить реформування у сфері фізичного виховання. Створюється безліч спортивних секцій, проектується нові спортивні майданчики.

В університетах України рівень фізичної готовності студентів оцінюється відповідно до критеріїв оцінювання. Кожний студент повинен здати всі нормативи з фізичного виховання.

Студенти створюють команди для гри в футбол, волейбол, баскетбол. В університетах є спортзали, тренажерні зали, стадіони.

Організатори студентського самоврядування проводять футбольні матчі між вихованцями різних університетів, естафети, марафони, ігри у волейбол, баскетбол і теніс.

Проводяться Спартакіади, у яких приймають участь найкращі студенти, які вже пройшли конкурсні відбори у своїх університетах.

Велику популярність також мають турніри з гри в шахи, які присвячуються Дню фізичної культури та спорту в Україні, Дню Перемоги.

У нашому Запорізькому державному медичному університеті проводиться таке цікаве змагання, як «Битва титанів». Там рівень своєї фізичної підготовки представляють дві команди: команди студентів та викладачів університету.

Проте останнім часом в Україні зросла кількість людей з вадами фізичного розвитку, яким дуже складно адаптуватися до умов життя та знаходитися в соціумі, як повноцінна особистість.

Корекція обмеженої рухомості проводиться за рахунок розвитку адаптивної фізичної культури.

Фахівці з реабілітології проводять діагностику, оцінюють стан хворого, створюють спеціальні фізичні програми для людей з обмеженими можливостями з урахуванням загального стану, особливостей перебігу хвороби, віку, статі та професії.

Лікування включає в себе мануальну терапію, фізичні вправи, електротерапевтичні та механічні засоби; рухові вправи; забезпечення допоміжними засобами; консультація пацієнтів.

Загальноприйнятими засобами фізичної реабілітації в Україні є лікувальна фізкультура, масаж, гігієнічні фактори, механотерапія, працеві терапія, психотерапія.

Реабілітологи надають послуги населенню з вадами фізичного розвитку, метою яких є розвиток, підтримання чи відновлення втрачених або послаблених рухових функцій чи працездатності людини.

В Україні діють центри реабілітації, проводяться збори Української Асоціації фахівців фізичної реабілітації, на яких налагоджують розробку професійних стандартів, проводять пошук фінансування, створюють систему підвищення кваліфікації реабілітологів.

Законом України «Про фізичну культуру і спорт», визначаються такі напрямки спорту: дитячий спорт, дитячо-юнацький спорт, резервний спорт, спорт вищих досягнень, професійний спорт, спорт ветеранів, олімпійський спорт, неолімпійський спорт, спорт інвалідів.

В Україні розвиваються такі види спорту, як козацький двобій, бойовий двобій, спас, які є втіленням української культури та історії.

Олімпійський чемпіон Сергій Бубка – багаторазовий чемпіон світу у стрибках з жердиною, який встановив 35 світових рекордів, неодноразово перемагав у світовій серії Гран-прі, заснував турнір «Зірка Жердини».

На XVII зимових Олімпійських іграх 1994 року в Ліллекхаммері українські спортсмени вже виступали самостійною командою. Першу золоту олімпійську медаль для незалежної України здобула фігуристка Оксана Баюл – срібний призер чемпіонату Європи 1993 року, чемпіонка світу 1994 року, чемпіонка Олімпійських ігор 1994 року.

Найвідомішими сучасними українськими спортсменами у світі є Андрій Шевченко, Яна Клочкова, Віталій та Володимир Клички.

За роки незалежної України збудовано стадіони Львів Арена, Дніпро Арена, Донбас Арена, реконструйовано НСК Олімпійський. Проте ні один палац спорту не відповідає сучасним стандартам, відсутні сучасні комплекси водних видів спорту, спортсмени національної збірної з біатлону готуються до стартів переважно за кордоном.

Згідно з законом України «Про туризм» туризм в нашій країні є одним із пріоритетних напрямків розвитку економіки та культури. Україна має сприятливий клімат, унікальні природні ресурси, неповторний комплекс історико-культурних та архітектурних пам'яток.

Понад 8 мільйонів туристів щороку відвідують Україну. Сфера індустрії туризму включає активні види відпочинку, спортивний туризм, подорожі пізнавального, археологічного, релігійного характеру.

Найвідвідуванішими містами є Київ, Львів, Івано-Франківськ, Кам'янець-Подільський, Одеса, Чернівці.

Україна має такі історико-археологічні заповідники: Буша (заповідник), Верхній Салтів (музей-заповідник), Національний заповідник «Хортиця», Кам'яна Могила, Національний заповідник «Замки Тернопілля», Національний історико-культурний заповідник «Глухів», Національний заповідник Херсонес Таврійський, Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав», Національний історико-культурний заповідник «Чигирин», Шевченківський національний заповідник, Державний історико-культурний заповідник «Трипільська культура», Історико-культурний заповідник «Трахтемирів».

На території України розташовані музеї просто неба, такі як Закарпатський музей народної архітектури та побуту, Мамаєва Слобода, Музей народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини, Музей народної архітектури і побуту «Шевченківський гай», Музей народної архітектури та побуту України, Хутір Савки, Древній Київ у «Парку Київська Русь».

Кудінова М. С.

аспірант
Класичний приватний університет
викладач

КВНЗ «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» ЗОР

РІВНЕВО-КОМПОНЕНТНА СТРУКТУРА СТРЕСОСТІЙКОСТІ

Рівнево-компонентна структура стресостійкості базується на внутрішніх (особистісних) та зовнішніх (соціальних) ресурсах. Ресурси стресостійкості – це внутрішні і зовнішні змінні, що сприяють стійкості у стресогенних ситуаціях.

Внутрішні ресурси є фундаментом стресостійкості. Вони взаємодіють із зовнішніми ресурсами, впливають на особливості поведінки і діяльності у стресогенній ситуації та диференціюються на трьох рівнях: біологічному, особистісному та поведінковому.

Біологічний рівень (у роботах науковців називається також первинним, психофізіологічним, типологічним) є базовим у формуванні стресостійкості особистості. В основі даного рівня лежить біологічна складова, яка обумовлюється генетичними факторами та властивостями нервової системи. Біологічний рівень стресостійкості характеризують: тип нервової системи, основні властивості нервових процесів (сила, врівноваженість, рухливість, динамічність, лабільність нервових процесів), емоційний тонус, витривалість, швидкість переробки інформації, продуктивність.

Особистісний рівень забезпечує процес оцінки себе, ставлення до стресової ситуації, знання і розуміння стресової ситуації та мотивацію подолання стресу. Слід зазначити, що на даному рівні структуру внутрішніх ресурсів складають особистісний, емоційний, когнітивний та мотиваційний компоненти.

Особистісний компонент спрямований на розвиток процесів оцінки себе та своїх можливостей щодо подолання стресу. Складовими особистісного компонента є: самооцінка, саморегуляція, самоконтроль, вольові якості (енергійність, терплячість, витримка, сміливість, рішучість, цілеспрямованість, наполегливість, ініціативність, самовладання, принциповість), Я-концепція особистості (узгодженість бажаного та реального «Я»), перцептивні процеси (відчуття, сприйняття, уявлення і уява), критичність мислення.

Когнітивний компонент передбачає наявність знань про стрес, фактори стресу, види та особливості прояву стресу, стресостійкість та форми її розвитку. Складовими когнітивного компонента є: інтелектуальні здібності, інформаційна активність, оцінка навантаження, оцінка власних ресурсів стресостійкості, гнучкість та абстрактність мислення, полenezалежність, оцінка стресової ситуації, прогнозування ситуації.

Емоційний компонент з одного боку проявляється у ставленні особистості до стресів, а з іншого – у реакції на стресову ситуацію. Іншими словами – це переживання, які відчуває особистість у стресовій ситуації. Даний компонент передбачає наявність накопиченого емоційного досвіду. Складовими емоційного компонента є: емоційна стійкість, емоційний інтелект, емоційна та психологічна компетентність, оптимізм (домінування позитивних емоцій), рівень тривожності, внутрішній локус контролю, емоційний досвід, антиципація загрози, альтруїстичні, комунікативні, гностичні та праксичні емоції.

Мотиваційний компонент передбачає спрямованість особистості на досягнення наміченої цілі та подолання стресу. Складовими мотиваційного компонента є: мотивація досягнення успіху, мотивація навчальної діяльності та рівень навчальної мотивації.

Поведінковий рівень є тією домінантою у структурі стресостійкості, що забезпечує актуалізацію і застосування особистістю антистресових стратегій (копінг-стратегій) і являє собою сукупність набутих у процесі виховання паттернів поведінки, спрямованих на мобілізацію захисних сил організму у відповідь на вплив стресорів. Поведінковий рівень характеризують: позитивний досвід подолання стресу, володіння засобами подолання стресу, самореалізація, особистісне зростання, особливості поведінки у стресовому стані, активність, комунікабельність, толерантність, уміння звернутися за допомогою і прийняти її, навички тайм-менеджменту, асертивна поведінка, здоровий спосіб життя (здорове харчування, здоровий сон, відсутність шкідливих звичок, відпочинок).

Зовнішні ресурси стресостійкості є результатом соціального впливу і допомагають особистості подолати стрес ззовні. До даних ресурсів належать: соціальна, емоційна, інформаційна, матеріальна підтримка; соціальна сміливість, гідні побутові умови, безпека життя, комфортний статус у соціальній групі, підтримка держави.

Розглядаючи ресурси та основні компоненти стресостійкості, ми враховували діалектичну єдність соціального й індивідуального. Так, стресостійкість синтезує в собі, з одного боку, індивідуальні властивості особистості (тип нервової системи, властивості нервових процесів, Я-концепцію особистості, перцептивні процеси, вольові якості, емоційний інтелект), з іншого боку, є результатом соціального впливу і багато в чому залежить від зовнішньої підтримки, набутих знань, умов та способу життя. Зовнішні та внутрішні ресурси тісно взаємопов'язані і обумовлюються функціонуванням структурних компонентів з можливим послабленням одних чи посиленням інших.

Лапа В. М.

аспірант

Класичний приватний університет

ЗНАЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ В УЧНІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Соціальна трансформація активно відбувається у всіх сферах життя українського суспільства. Зокрема, вплив цих змін простежується в активному насиченні змісту освітньої системи гуманістичними цінностями згідно зі стратегією змін в освіті України. Відповідно до положень Концепції Нової української школи [4] пріоритетними завданнями сучасної освіти є формування інклюзивного освітнього середовища та сприяння розвитку ключових компетентностей школярів. Тобто тих компетентностей, яких кожен потребує для особистої реалізації, розвитку, активної громадянської позиції, соціальної інклюзії та працевлаштування, які здатні забезпечити особисту реалізацію та життєвий успіх протягом усього життя. Тому актуальність питання сприяння формуванню в учнів комунікативної толерантності на сьогодні є безперечною.

Взагалі, ідеї толерантності набувають все більшого значення в державно-суспільному житті та розвитку багатьох країн світу. Гуманізація в сучасному суспільстві передбачає визнання самоцінності людської особистості, реалізацію її здібностей з урахуванням індивідуальних фізичних та психічних особливостей. Провідна роль у процесі формування толерантності суспільства належить системі освіти. Проблема гармонійної поведінки у міжособистісних стосунках, готовності до толерантного сприйняття інших людей незалежно від їх поглядів, світосприйняття, способів мислення та психофізичних особливостей є особливо актуальною для інклюзивного освітнього середовища.

Вочевидь, що дуже часто діти з особливими потребами, які навчаються в загальноосвітніх навчальних закладах відчують значні складнощі включення в не тільки в навчально-виховний процес, але й в суспільне життя в цілому, що обумовлено суб'єктивними та об'єктивними фактора-

ми. Суттєвими бар'єрами інтеграції дітей з особливими потребами є не тільки недостатній розвиток реальної дієвої системи підтримки людей з обмеженими можливостями, яка включає в себе економічну та соціально-психологічну допомогу, але й недостатній рівень толерантності суспільства по відношенню до людей з інвалідністю, несформованість соціальних аттитюдів позитивного характеру, широке розповсюдження неадекватних стереотипних уявлень відносно людей вищезазначеної категорії. Водночас з цим, спостерігаються певні психологічні особливості поведінки людей з особливими потребами, які ускладнюють процес спілкування та взаємодії з представниками умовної фізіологічної норми. Будучи однією з найважливіших особливостей особистості, комунікативна толерантність багато в чому зумовлює траєкторію життєдіяльності, оскільки відіграє величезну роль для встановлення взаєморозуміння, прийняття один одного, а це важливо як в особистих, так і в ділових, професійних відносинах. Комунікативна толерантність – найважливіша властивість особистості, необхідна для оптимізації процесів спілкування і взаємодії. Цим зумовлена необхідність мати високий рівень сформованості комунікативної толерантності кожної людини.

Серед сучасних українських науковців свої роботи присвятили дослідженню комунікативної толерантності А. Скок [5], О. Ковтун [3], А. Зінченко [1, 2]. Водночас, варто зауважити, що аналіз наукової літератури свідчить про недостатнє вивчення умов формування комунікативної толерантності у старшокласників. Роботи, присвячені вивченню комунікативної толерантності та її складових компонентів, набувають все більшої актуальності в умовах впровадження інклюзивної освіти в Україні, але аспекти толерантності не відображені в програмах загальноосвітніх закладів.

Впевнені, що завдяки підвищенню значущості комунікативної толерантності не тільки позитивно вплине на допомогу учням старших класів в їх прагненні до взаєморозуміння, погодження мотивів і установок, які виключають насильство і спрямовані на співпрацю та діалог, але й сприятиме розробці ефективних способів реалізації толерантної позиції в спілкуванні, механізмів становлення істинної толерантності, таким чином збагативши психологічну науку новими ідеями, підходами у подальшій розробці проблеми комунікативної толерантності як суттєвої складової становлення особистості.

На нашу думку, проблема виховання комунікативної толерантності в учнівському середовищі є актуальною і нерозв'язаною з певних причин, а саме: бракує її концептуального обґрунтування в умовах загальноосвітніх навчальних закладів та недостатнім рівнем готовності для ефективної взаємодії учнів умовно здорових із ровесниками з інвалідністю в освітньому середовищі.

Формування комунікативної толерантності є профілактикою виникнення негативних тенденцій в системі освіти, яка перетворить українську школу на важіль соціальної рівності та згуртованості.

У зв'язку з цим ми вважаємо, що виховання учнів має бути орієнтоване на розвиток їх психологічної компетентності, ціннісного ставлення до соціальної взаємодії, заснованої на принципах толерантності, тобто на формування комунікативної толерантності старшокласників у процесі внутрішкільної інтеграції в умовах інклюзивного навчання.

Список використаних джерел

1. Зінченко А. Модель формування комунікативної толерантності студентів педагогічних спеціальностей університетів у процесі гуманітарної підготовки. Проблеми підготовки сучасного вчителя. 2011. № 3. С. 241–248. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppsv_2011_3_34.

2. Зінченко А. В. Індивідуально-типологічні вияви комунікативної толерантності особистості майбутнього вчителя. Витоки педагогічної майстерності. Серія: Педагогічні науки. 2011. Вип. 8 (2). С. 118–123. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vpm_2011_8\(2\)_27](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vpm_2011_8(2)_27).

3. Ковтун О. Критерії та рівні сформованості комунікативної толерантності майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи. Педагогічний процес: теорія і практика. 2016. Вип. 2. С. 80–85. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pppt_2016_2_16.

4. Концепція Нової Української школи. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczya.html>.

5. Скок А. Г. Толерантність як показник духовності студентської молоді. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12: Психологічні науки*. 2012. Вип. 37. С. 151–154. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_012_2012_37_41.

Любчук О. К.

доктор наук з державного управління, професор
ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Маріуполь

ПСИХОЛОГІЯ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ТУРИЗМУ

Суттєвим чинником в підвищенні ефективності діяльності туристичних фірм, маркетингових агентств є врахування особливостей поведінки споживача. Знання концепцій онтогенетичного розвитку людини сприяє формуванню у фахівця з туризму сучасних уявлень про детермінанти та вікові особливості функціонування психіки, дозволяє поглибити знання про психофізіологічні можливості та потреби, цінності особистості в залежності від віку. Вивчення емоційно-вольової сфери особистості споживача необхідно для формування вмінь аналізувати психічний стан клієнта, розуміти психологічні та особистісні суперечності його онтогенетичного розвитку для задоволення його запитів в наданні послуг із спеціалізованого туризму, зокрема дитячому, сімейному.

Психологія розвитку є галуззю науки психології про індивідуальний розвиток психіки та особистості людини в процесі її онтогенезу. Предме-

том психології розвитку є вікова динаміка цілісного психічного розвитку людини в онтогенезі з моменту народження до старості.

Психологія розвитку – це самостійна галузь психологічних знань, яка вивчає закономірності (причини, умови та механізми) психологічного розвитку людини в процесі онтогенезу [3];

- галузь психологічної науки, яка вивчає особливості формування особистості на різних етапах її розвитку, а також закономірності переходу з одного вікового етапу на інший [4];

- галузь психології, що вивчає закономірності етапів психічного розвитку і формування особистості в зв'язку з віком – протягом онтогенезу людини, від народження до старості;

- галузь психології, в якій вивчаються феномени та закономірності психічного розвитку, особливості переходу від одного періоду психічного розвитку до іншого [1].

У психології розвитку на сучасному етапі її становлення виділяють такі розділи, як: дитяча психологія; психологія підлітка; психологія юності; психологія зрілого віку – психологія дорослості; геронтопсихологія.

До основних завдань психології розвитку відносять наступні:

- реконструювання історії становлення основних підходів, що описують та пояснюють психічний розвиток людини в залежності від віку, представлення сучасного стану науки;

- представлення фактів психічного розвитку людини певного вікового періоду в категоріях (у поняттях) психології розвитку;

- розкриття закономірностей психічного та особистісного розвитку людини певного віку;

- на основі встановлених вікових особливостей психічного та особистісного розвитку визначення оптимальних шляхів для задоволення запитів споживачів туристичних послуг [2].

Психологія розвитку як наука використовує ті ж самі організаційні, емпіричні, інтерпретаційні методи, процедури обробки одержаних даних під час проведення дослідження, як і інші галузі психології.

Під час вивчення даної дисципліни майбутні фахівці сфери обслуговування знайомляться з фундаментальними поняттями вікової психології «психологічний вік», складовими характеристиками психологічного віку, проблемою вікової періодизації розвитку особистості, кризовими (перехідними) періодами розвитку людини, віковими періодизаціями психічного (особистісного) розвитку. Крім того, знайомляться з загальними тенденціями розвитку психології розвитку у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.; виникненням і розвитком психології розвитку в Україні: харківською психологічною школою, дослідженнями Г. Костюка, А. Запорожця, П. Гальперіна, С. Максименко та інших; ідеями психології розвитку у сповідальній і автобіографічній літературі.

Майбутні фахівці туристичної галузі дізнаються про показники виникнення особистості за О. Леонтьєвим, Б. Ананьєвим, Г. Костюком, основні принципи та методи дослідження особистості, біологічні та соціальні фактори формування та рушійні сили розвитку особистості, зокрема внутрішні суперечності, гомеостаз та гетеростаз як чинники розвитку особистості в психологічних школах (психоаналіз, екзистенціалізм, гуманістична психологія).

В процесі набуття знань з даної дисципліни розглядають такі поняття, як: соціалізація особистості: поняття, сутність, види, інститути, механізми, гармонія особистості: ілюзії і дійсність; вивчають поняття про особистісну норму, особистість і агресія; відхилення у розвитку особистості: поняття, зміст та причини; дитячі травми та їх віддалені наслідки.

Таким чином, знання вікових особливостей психологічного розвитку особистості клієнта дозволяє адекватно прогнозувати поведінку споживача та краще задовольняти його запити. Це дозволяє майбутньому фахівцю з туризму, маркетингу, соціальному працівнику ефективно взаємодіяти та вирішувати професійні проблеми з людьми, які відрізняються різним рівнем психічного розвитку, особливостями особистісного становлення.

Список використаних джерел

1. Ермолаева М. В. Психология зрелого и позднего возрастов в вопросах и ответах : учеб. пособие. Москва : Изд-во Московского психолого-социального института ; Воронеж : МОДЭК, 2004. 280 с.
2. Любчук О. К. Вікова психологія : навч.-метод. посібник. Донецьк : ДонДУУ, 2013. 165 с.
3. Подоляк Л. Г. Основи вікової психології : навч. посібник. Київ : Главник, 2006. 112 с.
4. Швалб Ю. М., Муханова И. Ф. Возрастная психология : учеб. пособие для студ. вузов и практических психологов. Донецк : Норд-Пресс, 2005. 304 с.

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ НАУК

Ажажа М. А.

кандидат наук з державного управління, здобувач
Класичний приватний університет

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО ВПЛИВУ НА ПРОЦЕС МОДЕРНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Розбудова української державності, орієнтація на демократію та громадянське суспільство, входження вищої освіти України до світової освітньої системи на рівноправних засадах – все це зумовлює необхідність реформування галузі, що стає одним із чинників підвищення авторитету держави на міжнародній політичній арені. Освіта в сучасному світі виступає інструментом і засобом реалізації загальнонаціональних інтересів та пріоритетів держав.

Важливість інтеграції України у світовий економічний простір зумовлює потребу ретельного вивчення міжнародного досвіду розвитку освіти, його зіставлення з вітчизняним, пошук шляхів запровадження кращих надбань людства в практику галузі освіти, прогнозування можливих тенденцій розвитку вітчизняної та світових освітніх систем.

Освітня політика держави є невід’ємним складником загальнодержавної політики, а сама освіта поступово стала стратегічним пріоритетом держави – саме тому управління модернізацією цієї галузі потребує особливої уваги. Тенденції розвитку інформаційного суспільства зумовили особливий статус вищої освіти, яка наразі є не лише джерелом знань, а й рушійною силою цивілізаційного розвитку, однією з найважливіших сфер життя суспільства та запорукою значних соціальних і науково-технологічних трансформацій. Тому форми та методи державного управління модернізаційних змін у вищій освіті потребують виваженої політики.

Проблемі формування державної політики в галузі освіти та напрямів її розвитку присвятили свої наукові дослідження такі вчені, як В. Андрущенко, В. Астахова, Д. Дзвінчук, О. Комарова, В. Кремень, В. Луговий, В. Огнев’юк, Т. Шамова та ін. Науковці розглядають освіту як основне джерело трансформації суспільного світогляду в контексті глобалізаційних процесів.

Модернізація системи вищої освіти залежить від цілеспрямованої політики держави, компетентності державницьких рішень та пріоритетності напрямків і шляхів її здійснення.

На характер державної політики в освітній галузі України вплинули зміни соціально-економічного стану й особливості розвитку суспільства. Відповідно до основних положень Національної доктрини розвитку освіти у XXI ст. [4], основними її напрямками державної політики щодо розвитку

освіти є створення умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, виховання покоління людей, здатних ефективно працювати й навчатися протягом життя, оберігати та примножувати цінності національної культури та громадянського суспільства, розвивати і зміцнювати суверенну, незалежну, демократичну, соціальну державу як невід'ємну складову європейської та світової спільноти. У доктрині підкреслено, що держава повинна забезпечувати виховання особистості з демократичним світоглядом, яка орієнтується в реаліях і перспективах соціокультурної динаміки, підготовлена до життя та праці у світі, що змінюється, є конкурентоспроможною на ринку праці.

З часу приєднання української освітньої системи до Болонського процесу здійснено важливі заходи, що зумовили наближення національної вищої школи до європейської, зокрема почалося формування нової нормативно-законодавчої бази (новий Закон України про вищу освіту [3]) тощо.

Державна політика України щодо модернізації вищої освіти спрямована, насамперед, на інтеграцію в європейський та світовий освітній і науковий простір та на світові академічні цінності (зокрема, прозору відповідальність за автономію університету щодо визначення траєкторії свого розвитку та наукових досліджень і формування змісту освіти та власних програм професійної підготовки майбутніх фахівців).

До основних тенденцій розвитку державної освітньої політики на сучасному етапі можна віднести демократизацію, децентралізацію, практичну спрямованість освітнього процесу.

Демократизація освіти означає перехід до громадсько-державної освітньої системи; передбачає автономність навчальних закладів, спрямування на педагогічне співробітництво й партнерство. Система управління освітою в Україні має бути державно-громадською, з урахуванням регіональних особливостей і тенденції до конкурентоздатності освітніх послуг та розширення автономії навчальних закладів.

Децентралізація, згідно теорією державного управління, – це спосіб територіальної організації влади, згідно з яким держава передає право на прийняття рішень з певних питань або в певній сфері управлінським структурам локального чи регіонального рівня, органам місцевого самоврядування, що перебувають поза системою органів виконавчої влади і є відносно незалежними від неї [2, с. 403]. Децентралізація освіти означає звуження управлінських Міністерства й розширення їх на місцях, активну участь місцевих органів влади в розв'язанні проблем, що виникають в освітньому просторі на регіональному рівні.

Практична спрямованість освітнього процесу полягає в розумінні основних вимог до організації і проведення навчальних занять в сучасних умовах; формування у майбутніх фахівців високої культури майбутньої фахової діяльності, вміння цілеспрямовано, ефективно й оптимально діяти за складних умов у професійно спрямованих ситуаціях тощо.

Сучасний розвиток системи вищої освіти свідчить про здобутки вітчизняної професійної школи у галузях, де потреби ринку досить жорстко

вимагали вчасного реагування на запити замовників, з іншого – досить помітною є екстенсивність у ступені якості та професійної придатності випускників гуманітарних напрямків [1].

На думку В. Огнев'юка [5], поліпшення підготовки фахівців нового покоління вимагає вдосконалення механізму держзамовлення на спеціалістів за соціально-економічними пріоритетами; системної поетапної науково-організаційної й технологічної перебудови всіх навчальних закладів, спрямованої на піднесення якості освіти й культури, професійної компетентності й мобільності. Це забезпечить ефективніше використання ресурсів галузі освіти, створить нові умови функціонування ринку праці. Без подолання дисгармоній між освітою та виробництвом неможливо докорінно змінити ставлення до науково-технологічної діяльності, усунути відчуженість виробництва від науки, технологічну відсталість, забезпечити зростання середнього кваліфікаційного рівня працівників, якого потребують сучасні технології виробництва, їхня швидка оновлюваність.

Отже, державна освітня політика України, що розвивається відповідно до світових тенденцій, спрямована на впровадження нових європейських стандартів у систему вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В., Бондар В. Модернізація педагогічної освіти відповідно до викликів XXI століття. *Вища освіта України* : теорет. та наук.-метод. часоп. 2009. № 4 (35) С. 17–23.
2. Гуманітарна політика Української держави в новітній період : монографія / за ред. С. І. Здіорука. Київ : НІСД, 2006. 403 с.
3. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>.
4. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. *Освіта*. 2002. 24 квітня – 1 травня. № 26. С. 2–4.
5. Огнев'юк В. Освіта в системі цінностей сталого людського досвіду : монографія. Київ : Знання України, 2003. 448 с.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗМІН У СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ В УКРАЇНІ Й СВІТІ

Кузьміна М. О.

аспірант

Запорізький національний технічний університет

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА В УМОВАХ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Питання підготовки компетентного фахівця в сфері соціального забезпечення населення в Україні гостро постало в кінці 80-х – початку 90-х років ХХ століття, в результаті появи значної кількості нових різноманітних соціальних установ. Це центри соціальної допомоги сім'ї та соціального обслуговування населення, медико-реабілітаційні центри, біржі праці, центри зайнятості населення, кризові центри тощо. Діяльність даних закладів привела до значного розширення і збільшення функціональних і рольових обов'язків фахівця сфери соціального забезпечення – соціального працівника.

За останні ж кілька років однією з ключових соціальних проблем нашої країни стало вимушене переселення населення з Криму і Донбасу – ці люди одна з найбільш дискримінованих груп населення в Україні, яка постійно потребує соціальної допомоги і реабілітаційної підтримки. Професія соціального працівника, в умовах сучасного українського суспільства, сприяє соціальним змінам, вирішенню проблем в людських відносинах, здоров'ї, а також розширенні прав, свобод і можливостей людини. Використовуючи теорії поведінки людини і соціальних систем, соціальна робота втручається в точки, де люди взаємодіють зі своїм довкіллям. Соціальна робота є інтегративним видом діяльності, який об'єднує в собі психологічну, педагогічну, політичну, медичну, економічну та інші види діяльності, і тому її називають особливим видом діяльності. Однак в посадовій інструкції співробітника не можна прописати співчуття і жалість до клієнта, без яких дії працівника соціальної сфери перетворюються в формальну, бездушну схему. Більш того, якщо соціальний працівник як фахівець є професійно некомпетентним, і його знання і навички залишаються незатребуваними – його клієнт відчує абсолютну неприязнь або байдужість до себе і своєї долі. Не довіряючи соціальному працівнику, клієнт не надасть необхідну інформацію про себе і свою проблему, що зробить її дозвіл вкрай скрутним, або взагалі неможливим. В даний час зростає потреба в професійно – підготовлених, компетентних кадрах. Такі гуманістичні цінності як гуманізм і толерантність, соціальна справедливість і соціальна активність, людська гідність є основоположними для фахівця соціальної роботи. Професійна компетентність – це, перш за все, високий, стійкий рівень знань, умінь і навичок, що дозволяє досягати максимальної ефективності в професійній

діяльності. Глибокий розвиток здібностей, великі знання в галузі соціальної роботи, нестандартне володіння вміннями, які необхідні для успішного виконання даного виду діяльності. Крім цього, стандартна норма регуляції поведінки і діяльності, накладає на суб'єкт діяльності певні зобов'язання з індивідуальним стилем діяльності, з самореалізацією особистості, що, в свою чергу, є запорукою високого рівня мотивації щодо досягнення високих результатів професійної компетентності і професіоналізму працівника соціальної сфери. Успішність професійної діяльності соціального працівника залежить від однакової компетентності. Принципи прав людини і соціальної справедливості є фундаментальними для соціальної роботи. Знання, навички та цінності соціальних працівників лежать в основі їх професійної компетентності, професійним обов'язком соціального працівника є надання конкретних видів допомоги різним категоріям населення відповідно до поставлених завдань і політичної, економічної, правової та соціальної політикою країни. Соціальний працівник повинен прагнути працювати в партнерстві з клієнтами та їх сім'ями, забезпечуючи виконання потреб і побажань останніх. Ключовими навичками є цінності неупередженого ставлення до клієнта, підходу до нього з використанням позитивних навичок спілкування, зміцнення довіри з клієнтом і встановлення ефективних робочих відносин, через які відбуваються зміни і поліпшення, які мають центральне значення для професійної компетенції соціального працівника. Крім цих основних цінностей і навичок, працівникам необхідно постійне придбання сучасних знань і пов'язаних з ними навичок, потрібних для робочого рівня, на якому вони знаходяться.

Обставини, в яких працюють соціальні працівники іноді можуть виявитися складним і вимагають втручання, що включає в себе здійснення соціального законодавства і права. Виникають ситуації, в яких необхідно швидко встановити контакт і зрозуміти внутрішній світ клієнта, його приховані спонукання. Етичні та моральні питання так само є серйозною проблемою для соціальних працівників і мають особливе значення в соціальній допомозі і супроводі. Професіоналізм соціального працівника можна охарактеризувати наявністю у нього духовно-моральних якостей і схильності до роботи з людьми; здатністю вчитися і самореалізовуватися; професійних знань і умінь; професійного визнання, наявності об'єктивно-критичного ставлення до своєї діяльності і цінності свого судження. При цьому не маловажно розуміння потреби клієнта і його сім'ї як системи, що може вступити з ним в конфлікт, який соціальний працівник зобов'язаний погасити і далі надати необхідний культурно-компетентний догляд. При роботі з різноманітними неблагонадійними групами клієнтів, наприклад маргіналізованими групами суспільства, необхідно проявляти строгість і вимогливість – якості, властиві позиції ситуативного домінування, яку повинен зайняти фахівець, контактуючи з такими клієнтами, необхідно робити упор на основні принципи прав людини і соціальну справедливість. Для того, щоб ефективно реагувати, соціальні працівники повинні розробляти конкретні атрибути, такі як емпатія, надійність, справедливість і здатність

до саморефлексії. Необхідно фокусуватися на мобілізації міцності і моральних ресурсів клієнтів, їх сімей та суспільства, з основним переконанням, що це призведе до більш ефективних рішень проблеми клієнта. Так само пошук сильних сторін, перспективи вирішення проблеми клієнта, а також його можливості і вроджену стійкість до подолання проблем. Дані методи можуть бути з користю застосовані в контексті, наприклад, паліативної допомоги, де «проблема» може бути переважною і являє собою перешкоду для розгляду і використання сильних сторін і потенціалів клієнта без допомоги соціального працівника. Однак, слід визнати, вони також можуть бути ускладнені для деяких окремих осіб і громад, які зіткнулися зі змінами в зв'язку з кризою або хронічними негараздами. В такому випадку соціальному працівнику необхідно прийняти більш еkleктичний і чуйний підхід до практики, що не несе в собі пригнічення і дискримінацію. Співпраця з професіоналами з інших галузей грає центральну роль. Для благополучного взаємодії потрібно більш глибоке розуміння ролі, меж і навичок спільної роботи, поєднаної з упевненістю в просуванні соціальної роботи з перспективою в міждисциплінарних контекстах. Особливо це стосується вищезгаданої паліативної допомоги, так як це вид соціальної роботи, яка незмінно є міждисциплінарним командним прагненням, де ресурси обмежені, а обставини емоційно і практично ускладнені, в даній ситуації, доступ до хорошого управління, підтримка і нагляд мають життєво важливе значення. Таким чином, необхідно забезпечити постійне оновлення знань і навичок соціальних працівників, оснащення освіти в галузі соціальної роботи за необхідне спеціальним професійним інструментарієм – методами і технологіями соціальної роботи, необхідним для їх складної ролі у вимогливій і постійно мінливій соціальному середовищі – то оновлення, яке відтворюється по всьому світу. Адже велике значення в організації соціальної роботи має самопізнання працівника як спеціаліста.

Процес розвитку професійної компетентності соціального працівника може здійснюється у різних формах підвищення рівня спеціаліста, за допомогою розробки і поширення практичних і методичних рекомендацій, а також за допомогою використання різноманітних видів освітньої діяльності – стажування, практикуми, тренінги. Міністерство соціальної політики України підтримують ініціативу розвитку професійної компетентності фахівців з соціальної роботи, удосконалення їх наукового мислення і навичок, необхідних для роботи, для того щоб підвищити рівень соціальної діяльності за рішенням основних соціальних проблем. Сьогодні, під час соціальної кризи і жорсткої економії в умовах сучасного українського суспільства вкрай важливо, щоб працівники та фахівці соціальної сфери знаходили ефективні способи вирішення сучасних соціальних проблем (сирітство, інвалідність, зупинка підприємств, безробіття, працевлаштування, бідність, алкоголізм, наркоманія, проституція, маргіналізація, а останні кілька років – переселенці із зони АТО). Нижче запропоновані професійні «компетенції» соціального працівника в умовах сучасного українського суспільства, які слід розглядати не тільки як інструмент соціальної роботи, а й в

якості орієнтира, до якого слід прагнути щоб досягти з плином часу рівня розвитку компетенції, що відповідає рівню професіоналізму як високого стандарту професійної діяльності, який виражається, перш за все, у стабільності і результативності діяльності і пов'язаний з індивідуальним стилем діяльності.

1. Соціальний працівник повинен володіти такими професійними якостями: ввічливість, комунікабельність, привітність, тактовність, хороший емоційний настрій, почуття гумору, здатність позитивно розташувати до себе клієнта. Важливі якості такі як строгість і вимогливість. Цінності й установки: глибоке розуміння і прихильність до проблеми клієнта і його самовизначення, підтримка і сприяння. Здатність при необхідності передати тепло, співчуття і турботу клієнтам і їх близьким. Уміння зобов'язати клієнтів в їх культурний, соціальний і сімейний контекст, визнаючи, що визначення «сім'я» може включати нетрадиційні форми. Розуміння необхідності адаптації, практика і заходи щодо задоволення потреб та місцезнаходження клієнтів. Знання ключових понять соціальної допомоги та підтримки, соціальному супроводі, знання теорії соціальної роботи. Про те, як теорія соціальної роботи узгоджується із законодавчою соціальною політикою України і де можуть виникнути розбіжності. Мати уявлення про клієнтів, з якими вони стикаються, крім того, бути обізнаним про його соціальні, психологічні і міжособистісні проблеми.

2. Соціальні працівники повинні мати можливість комплексно оцінювати потреби клієнтів; цей основний навик зазвичай є ключовим елементом. Психосоціальна оцінка повинна бути цілісною, вона проводиться з урахуванням системного та соціокультурного, а також індивідуального факторів. Це ітеративний процес, який повинен бути гнучким, і з урахуванням обставин клієнта. Психосоціальна оцінка є безперервним, спільним процесом, тому необхідно усвідомлення балансу між професійними знаннями і індивідуальним самовизначенням. Психосоціальна оцінка цінностей сильних сторін і ресурсів. Самосвідомість і здатність розглядати власні припущення і упередження. Необхідно так само наявність знання теорії і технологій соціальної роботи. Траєкторії хвороб і основних методів лікування. Теорій втрати, горя, регулювання та наслідки інвалідності. Моделей оцінки, включаючи використовувані за іншими професіями. Впливу на клієнта різноманітностей і дискримінацій за ознакою статі, культури, етнічної приналежності, віку, сексуальності, релігії і соціального положення. Конкретних потреб осіб, що мають досвід проблеми інвалідності або психічного здоров'я, кризового втручання та сімейних систем.

3. Робітник соціальної сфери так само повинен мати просунуті комунікативні навички. Знання теорії комунікації та медіації. Здатність зміцнювати довіру і взаєморозуміння. Індивідуальні та сімейні навички інтерв'ю, отримання інформація або розуміння обмеженої інформації. Здатність людини приймати рішення. Уміння справлятися з сімейними конфліктами, агресією і розчаруваннями відповідним чином. Прагнення до зміцнення і підтримання функціонування відносин. Уміння спокійно і ефекти-

вно вести себе в кризовій ситуації. Здатність керувати власною особистістю і підтримувати відповідні кордони при зіткненні зі скорботою, болем і страждання інших людей.

4. Планування і надання допомоги і підтримки. Соціальні працівники повинні розглядати планування надання допомоги і підтримки як спільний процес, спираючись на клієнта, його сім'ю, ресурси, а також на план соціального супроводу (реабілітаційний план клієнта). План повинен бути конфіденційним, на основі наявних ресурсів і специфічних для країни правових вимог, пов'язаних зі зберіганням і захистом даних і з урахуванням юридичних і процесуальних вимог існуючої системи захисту вразливих груп населення (дорослих і дітей). Реалістичним, досяжним, гнучким і чуйним, складається на основі згоди клієнта. При цьому необхідно враховувати розумові та фізичні здібності клієнта.

5. Необхідні цінності і установки. Соціальний працівник при роботі повинен враховувати соціальні цінності і справедливості. Прагнути рішуче виступати від імені клієнтів. Мати повагу до автономії клієнта і його самовизначення. Усвідомлювати і враховувати різноманіття. Готовність творчо працювати всередині системи і соціального забезпечення, і охорони здоров'я, державної структури для досягнення ефективної підтримки клієнтів. Готовність боротися з дискримінацією. Попереднє повідомлення і навички ведення переговорів, для створення можливості спільної роботи фізичні особи, опікуна або оператора зв'язку (системи соціального забезпечення). Здатність кидати виклик іншим, на індивідуальному і агентський рівні, від імені клієнтів законодавчими способами, при цьому підтримуючи позитивні робочі відносини. Здатність виявляти прогалини в послугах з метою поліпшення якості роботи.

6. Обмін інформацією – комунікація та обмін інформацією з клієнтами, їх сім'ями і міждисциплінарними командами є ключовими елементами кваліфікована соціальна допомога в соціальній роботі. Перевірка окремих осіб і сімей вимагає окремої форми майстерності і дипломатії. Клієнти мають право ясно, правдиво і зрозуміло отримувати інформацію про всі аспекти, умови та варіантах їх обслуговування, а також на конфіденційність, за винятком деяких випадків прописаних в законодавчій базі. Комунікаційні інструменти допомагають при збиранні та передачі інформації, зокрема інформація чутливих осіб або осіб, які мають складний характер. Соціальний працівник повинен мати гнучкий підхід до обміну інформацією при роботі з дітьми або особами мають когнітивні або інтелектуальні проблеми. Необхідно так само володіння методиками відповідного віку спілкування для літніх людей, дітей і людей з особливими потребами в зв'язку з сенсорними або когнітивними порушеннями, інвалідністю або порушеннями психічного здоров'я, і спілкуватися з ними з огляду на їхні особливі потреби і використовуючи відповідні методи. Здатність надати перекладацькі послуги. Можливість надання конфіденційної інформації, своєчасно і ясно, спершу встановлюючи вимоги і обмеження клієнтів. Здатність передавати складну інформацію і повідомляти її, коли буде потріб-

но, чесним і ясным образом. Здатність оцінити реакцію людини на загальний доступ до інформації, з урахуванням культурних і мовних бар'єрів для обміну інформацією та прийняття відповідних заходів для боротьби з цими бар'єрами.

7. Соціальний працівник повинен вміти адекватно оцінювати послуги, які він надає і впроваджувати зміни, практикувати їх і забезпечувати там, де це необхідно. Оцінка і моніторинг лиха клієнта, здатність допомогти людині викристалізувати їхні почуття і потреби, і виміряти лиха – ще один інструмент, розроблений дорослим і спрямований на оцінку рівня потреби в відношенні досвід людей, а також може бути використаний в якості показника результатів після втручання за шкалою горя. Бачення оцінки на мікро та макрорівні як центральне завдання соціальної роботи: готовність активно шукати зворотний зв'язок по втручанням і практиці; готовність включити зворотний зв'язок, при переглянутий план догляду та надання послуг; готовність до розширення можливостей клієнтів знань. Здатність реагувати на критику послуг клієнтів в рамках співпраці та конструктивного манера. Можливість узгодження змін в обслуговуванні і забезпечення більш повного задоволення потреб клієнтів, співпраця з відповідними фахівцями. Здатність до саморефлексованої практики. Здатність досягти лінії управління та клінічне спостереження.

8. Міждисциплінарна робота в команді. Як зазначалося вище, міждисциплінарна робота в групах є важливим аспектом проведення соціальної роботи. Багато соціальних працівників працюють в міждисциплінарних командах, які приносять різні точки зору, думки і знання для забезпечення цілісного догляду, допомоги, підтримки та супроводу клієнтів і їх сімей. Наявність соціальної роботи має гарантувати, що в основі цього лежить психосоціальна допомога. Питання дублювання і розмивання ролей є загальними і в команді швидше за все, будуть різні особистості, думки і цілі. Повага різних точок зору в міждисциплінарній команді, впевненість в цінності і компетентності перспективи соціальної роботи, довірливість і чесність з колегами, готовність взяти на себе керівну роль, прихильність до командної праці. Соціальний працівник повинен мати можливість з психологічної точки зору оцінювати міждисциплінарну освіту і дослідження. Колеги з охорони здоров'я, соціальної сфери, правоохоронних органів та інші повинні мати можливість брати участь в навчанні студентів, як соціальної роботи так і та інших дисциплін в рамках розширення міждисциплінарних команд.

9. Впевненість в експертизі соціальної роботи та психосоціальної перспективі. Прихильність до безперервної освіти і безперервний професійний розвиток. Прихильність просуванню соціальної роботи. Проведення наукових досліджень для збільшення практики. Розробка відповідних стратегій надання допомоги і здатність моделювати роль професійної соціальної роботи. Готовність ділитися досвідом через освіту і дослідження діяльності. Навички викладання і наставництва, здатність контролювати пе-

рсонал, який проходить навчання або підвищення кваліфікації. Здатність критично оцінювати дослідження і результати. Можливість інтеграції результатів досліджень в практику.

10. Рефлексивна практика соціального працівника, як інструмент для розгляду власної особистості по відношенню до роботи, визначення своїх сильних сторін, обмежень, уразливості, потенціалу. Сприяє забезпеченню конструктивної зворотного зв'язку з клієнтами, колегами тощо. Забезпечує можливість консультуватися і звертатися до інших. Дані ключові «компетенції» описують синтез досліджень по даній темі і ми можемо виділити ключові групи показників професіоналізму особистості та діяльності соціального працівника в умовах сучасного українського суспільства: показники об'єктивного і суб'єктивного характеру; процесуально-результативні показники; нормативно-етичні показники; показники готівкового базису; прогностичні показники; показники професійної навченості; показники соціальної активності та конкурентоспроможності професії в суспільстві; технологічні показники; показники інноваційного характеру. Зазначені групи показників професіоналізму взаємно доповнюють один одного і описують очікування від діяльності соціального працівника. Для того, щоб вважатися компетентним, соціальну допомогу і підтримку соціальні працівники повинні втілювати за допомогою описаних вище цінностей професійної соціальної роботи, постійно накопичуючи необхідні знання та практикуючи передові навички, щоб забезпечити їх практику на вищому рівні.

Юрченко П. Г.
студент

Соколовская И. А.
кандидат медицинских наук
Запорожский государственный медицинский университет

ПРОБЛЕМЫ ПРЕОБРАЗОВАНИЙ И РЕФОРМИРОВАНИЯ СИСТЕМЫ СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ И ПОМОЩИ НАСЕЛЕНИЮ УКРАИНЫ

Во многих странах СНГ, социальные проблемы сдерживают переход к рынку. Это связано с тем, что без должным образом обеспечиваемых прав личности, граждане ощущают угрозу со стороны либеральной экономики, особо проявляющуюся в росте безработицы и падении уровня жизни. Реализация адекватной социальной политики имеет и политическое значение.

Существуют конкретные механизмы и формы трансформации системы социальной политики в странах с переходной экономикой. Формами социальной защиты населения в странах с переходной экономикой становятся: переход от тотально-государственной системы социальной защиты преимущественно на страховые основы. Создание традиционной для ры-

ночной экономики системы социальной защиты и ее структуры, в том числе: пенсионного страхования; страхования по болезни; страхования по безработице; медицинского страхования; страхования от несчастных случаев на производстве и профессиональных заболеваний; пособий для семей; пособий малообеспеченным.

Ускоренное развитие социальных услуг, особенно таких их видов, которые приобретают особую актуальность и общественную значимость в условиях смешанной экономики: услуги, связанные с активной политикой на рынке труда, проводимые службой занятости; услуги по социальному обслуживанию населения, осуществляемому территориальными социальными службами. Решение последней группы задач потребовало от органов власти всех стран СНГ значительной организационной работы по созданию как структур служб занятости, так и территориальных структур социальных служб.

Неотложными мерами по реформированию системы социальной помощи населению являются внедрение механизмов адресной помощи наиболее уязвимым группам населения с одновременной и постепенной ликвидацией практики предоставления её через всевозможные дотации и льготы всем категориям населения независимо от уровня их доходов. Основные пути реализации этих мер: установление и финансовое обеспечение на государственном уровне минимальных социальных гарантий (пенсий, стипендий, помощи малообеспеченным нетрудоспособным гражданам, безработным), нормализация соотношений между средними и минимальными уровнями заработной платы и пенсии, пособиями по безработице; осуществление этих гарантий, исходя из динамики потребительских цен, упреждающих мер социальной защиты и адресного оказания социальной помощи и предоставления субсидий; защита покупательской способности малообеспеченных нетрудоспособных граждан и семей через периодический пересмотр среднедушевого совокупного дохода, который дает право на помощь.

Например, семьям, постоянно проживающим в Украине и имеющим среднемесячный совокупный доход ниже установленного прожиточного минимума, предоставляется финансовая поддержка в соответствии с Законом Украины «О государственной социальной помощи малообеспеченным семьям». Учитывается не только финансовое, но и имущественное положение семьи, занятость ее трудоспособных членов и другие факторы. Вместе с тем, на социальную помощь в 2018 году Госбюджетом предусмотрено 122,7 миллиарда гривен.

Цели устойчивого развития (ЦУР), которых на сегодня придерживаются все страны мира, устанавливают собственные показатели развития и включают 17 целей и 169 конкретных задач.

В Украине с 2016 года реализуется Стратегия преодоления бедности, утвержденная соответствующим распоряжением Кабинета Министров Ук-

раины. Документ определяет механизмы предотвращения бедности и основные задачи по решению этой проблемы на период до 2020 года. С целью выполнения Стратегии преодоления бедности Правительством в феврале 2018г. были утверждены конкретные мероприятия, направленные на повышение действенности политики занятости, повышение денежных доходов населения, обеспечение доступа населения к социальным услугам, минимизацию рисков

Долговременные программы реформирования системы социальной защиты населения и решение неотложных социальных проблем в Украине проходят по следующим основным направлениям: упорядочение организации оплаты труда; развитие системы договорного регулирования оплаты труда и других социально трудовых гарантий на производстве; продолжение реформирования системы пенсионного обеспечения; разграничение источников финансирования разнообразных видов пенсий; создание законодательных и организационных условий для функционирования системы негосударственного пенсионного обеспечения; совершенствование адресной системы оказания населению социальной помощи и субсидий; создана система мониторинга социально-трудовых процессов, в том числе оценки бедности с использованием показателя бедности по возможностям (ПБВ).

Продолжаются мероприятия по: реформированию системы обязательного социального страхования; завершению работы по созданию законодательства по реформированию социального страхования с целью приближения его к европейским стандартам и гарантиям; разрабатывается принятие программ по четырем законам социального страхования пенсионного, медицинского, на случай безработицы или при несчастном случае на производстве и при профессиональном заболевании; проводится работа по созданию международной системы подготовки и переподготовки кадров для социальной сферы Украины с широким привлечением таких организаций как Всемирный Банк, ТАСИС, Агентство международного развития США и другие.

Экономические потрясения, вызванные распадом СССР, разрывом связей в экономических и торговых отношениях между бывшими республиками, прекращение трансфертов и субсидий из Центра драматическим образом сказались на реальных доходах в большинстве образовавшихся стран СНГ. Практически во всех из них с обретением независимости начались экономические реформы, в той или иной степени, повлекшие структурные преобразования в экономике и приведшие к спаду производства, инфляции, бюджетному дефициту. Именно поэтому проблемы реализации социальной политики одинаковы во многих странах СНГ. Изучение опыта стран ближнего зарубежья позволяет не повторять ошибок соседей.

Список использованных источников

1. Бекренев Л. Л. Формирование и развитие интегрированной системы социальной защиты населения: региональный аспект. Санкт-Петербург: СПбГИЭУ, 2002. 291 с.

2. Жеребин В. М., Романов А. Н. Уровень жизни населения. Москва : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. 592 с.
3. Хаисенн М. Социальное страхование и социальная защита : доклад Генерального директора МОТ. *Человек и труд*. 1993. № 9.
4. Социально-экономические и политические аспекты инновационных преобразований / под ред. Д. В. Петросянца. Москва, 2017. 144 с.
5. Волгин Н. А. Социальная политика : учебник. Москва : Экзамен, 2003. 736 с. URL: <http://uchebnik.online/politika-sotsialnaya/sotsialnaya-politika-uchebnik-izdatelstvo.html>.
6. Кирик О. Б. Социальное прогнозирование. 2010. URL: <http://uchebnik.online/ekonomicheskikh-sotsialno-prognozirovanie/sotsialnoe-prognozirovanie.html>.

Budiakova O.

Ph. D. in Economics

Kyiv National University of Technologies and Design

THE QUESTION OF THE STATE OF THE LABOR MARKET IN UKRAINE

In the current conditions of globalization of the economy, the accession of Ukraine to the European Union, taking into account the economic and political processes taking place in Ukraine, requires constant monitoring and analysis of the Ukrainian labor market. In the transition period to a market economy based on the widespread use of economic methods, it is necessary to intensify a number of socio-economic problems. Now no one is surprised by unemployment and inflation, social tension in society. Under such conditions, one of the most urgent problems in the Ukrainian economy is the formation of the labor market as part of the economic system, within which the attraction of labor as an economic resource to the sphere of national production, methods, and to intensify a number of socio-economic problems. Now no one is surprised by unemployment and inflation, social tension in society. Under such conditions, one of the most urgent problems in the Ukrainian economy is the formation of the labor market as part of the economic system, within which the attraction of labor as an economic resource to the sphere of national production takes place. Today, the definition of the labor market remains largely controversial, due to its lack of knowledge. Researchers on labor issues focus mainly on individual aspects of the labor market and often express a diametric sense of thought. To a large extent, this is due to different interpretations of the concept of the labor market. In scientific literature, the problems of the labor market are given considerable attention, there is no unity between specialists and there are many different opinions even in relation to the conceptual apparatus of this research direction. A. Kolot characterizes the labor market as the most complex element of a market economy. V. Gerasimchuk believes that in the market economy market the labor market is derived from the market of goods and services. V. Borovik, E. Yermakova and V. Pokhoshchev agree with O. Sukharieva, which defines the labor market as an integral part of the structure of a market economy operating in it together with other markets. However, regardless of how economists determine its place and

role in a market economy, the notion of «labor market» (hereinafter – the concept) is one of the most demanded in economic theory. Interest in it is constantly increasing, as the conditions of interaction between employers and employees are changing.

The market begins with the purchase of labor and means of production (investment pecypciv). Without these elements of the productive forces, without their association with the capital, production can not function. Secondly, the market system, and in particular the labor market, can not function well without the market of civic services, the housing market, the information market, the market for spiritual goods and the market for work places. Because of this, each of the types of markets, in particular the labor market, is formed as one of the most important organizational units in the market system. However, it can function only in conjunction with other types of markets, which, to a certain extent, react to the situation in the economy. Violations, an imbalance in any of the «chain» markets is passed on to others. The labor market is part of the economic system, its element and characteristics, within which the attraction of labor as an economic resource to the sphere of national production takes place. The labor market includes a set of mechanisms that ensure the coordination of supply and demand for labor, the purchase and sale of labor, the definition of its value, the organization of wages, and social welfare through entrepreneurial structures [1]. The peculiarity is that, by creating these problems, the labor market itself can not overcome them. Therefore, it forces society and the state to create an appropriate system that would organize the solution of these problems (promoting employment, helping the unemployed, developing labor laws, etc.), thereby balancing relations, eliminating social tensions. It follows from this feature that the labor market can not exist in itself, but only on the basis of functioning of the mechanism of coordination of interests of the two categories of partners – the employer and the hired employee. The latter has the right to dispose of his ability to work. He is the owner, carrier and seller of his workforce. The employer is the buyer of this product. For the hired employee, his main source of livelihood and individual reproduction is his work. The subjects of the labor market are also intermediaries between employers and employees – the state, trade unions and employers' unions [2]. It is believed that the labor market is a self-regulating subsystem of social reproduction that, with the help of market regulators of the economy, is capable of establishing economically appropriate proportions between the supply and demand of the labor force, as well as its segments.

The Ukrainian labor market was on the brink of collapse, which led employers to take on desperate measures and gradually began to raise their wages. Tens of thousands of Ukrainians left the country for work abroad. In 2017, the sector of services and labor professions experienced a special deficit. Employers have to arrange a real «hunt» for employees and lure them in all ways. Only a raise of the minimum wage added 9%. And by the end of the year salaries from builders, technical staff, engineers will grow by another 10%. Reasons: the first

factor – of course, many professionals go to Europe, and find new good workers becomes more difficult. And the second – the growth of the construction market by 20% only in recent times. Need working hands. They promise good news and restaurant business people, first of all it concerns chefs. All the fault is without a visa. Chefs go to Poland and Hungary with whole families. There they have the opportunity to work without a work visa for 9 months. Our owners of restaurants and cafes are forced to increase wages», – say experts in restaurant business. There is a hunt for good wolves, shoemakers, cutters. Experts confirm that Europe has a huge demand for our tailors. Abroad, they sew curtains and clothing for the dogs, in Ukraine they already offer half the size. Salaries will increase another percentage by 10–15. Will grow salaries and shop sellers, but modestly – about 10%. Interestingly, IT professionals now have a new trend. Those who did not have time to go abroad to work, are hasty to look for work in Lviv, because life at € 3.5 thousand in Kiev and in Lviv is different. There is much less rental price, cheaper products, and Europe is nearby. As a result, average salaries in Lviv have increased. If at the beginning of last year this city was captivated at the end of the rating on income of the population, now it has taken the third place after Kiev and Odessa. We also note that to date, the gap between the expected earnings and employer offers is 18%.

Who gets the highest wages in Ukraine?

TOP-10 most highly paid areas of activity

1. Air transportation – 27 992 hryvnias or 1076 dollars.
2. Finance and insurance – 12275 hryvnias or 472 dollars.
3. Information and telecommunications – 11425 hryvnias or 439 dollars.
4. Scientific and technical activities – hryvnias 9405 or dollars 361.
5. Warehousing and auxiliary transport activity – 7868 hryvnias or 302 dollars.
6. Public administration and defense. Compulsory social insurance – hryvnias 7837, or dollars 301.
7. Scientific research and development – hryvnias 7549, or dollars 290.
8. Wholesale and retail trade; Repair of cars and motorcycles – 7248 hryvnias or 278 dollars.
9. Industry – 7090 hryvnias, or 272 dollars.
10. Transportation, warehousing, postal and courier activity – hryvnias 7080, or dollars 272.

Top 5 most-paid areas of activity on OLX:

1. Work abroad – UAH 20590;
2. Transport / logistics – UAH 12667;
3. Construction – 11062 UAH;
4. Production / energy – 10515 UAH;
5. Agriculture / agribusiness / forestry – 9064 UAH [3].

Consequently, the labor market is called the system of relations between the employer and the able-bodied population with the conclusion of labor con-

tracts (contracts) regarding the number, conditions and wages; between the population and government agencies to ensure the right to engage in any economic activity, protection against discrimination in the field of work, assistance and compensation for unemployment. The market mechanism of self-regulation involves the desire for demand and supply to balance. The regional labor market is no exception. Equilibrium reflects only the quantitative balance of supply and demand.

The current state of the labor market of Ukraine is characterized by such key issues: insufficient level of labor reform, which leads to inefficient employment and manifests itself in the concentration of labor in loss-making enterprises; significant scales of underutilization of working hours, low labor efficiency and insufficient level of payment; reduction of the share of workers in high-tech and knowledge-intensive activities; the absence of a relationship between the labor input and income of employees, etc. Loss of skills of skilled and highly qualified personnel as a result of the closure, restructuring of large industrial enterprises, and their loss-making; the transition of specialists and specialists into the sphere of informal employment, the shadow economy, migration abroad. The deterioration of the quality characteristics of jobs, the lack of introduction of new jobs, especially for skilled personnel, which increases the volume and the level of unemployment, reduces labor productivity and the competitiveness of production. The discrepancy between the demand and the supply of labor, despite signs of stabilization of production and the revitalization of investment activity, along with this, the volume of investment in the production sector is insufficient to address the issues of providing unemployed with modern workplaces, and also the lack of state support for entrepreneurship and small business. Disadvantages of the processes of reforming the system of state vocational education and training, inadequate scale, structure and forms of training and retraining of personnel to the requirements of the modern labor market in aspects of demand for certain professions, lack of development of the system of training, retraining and advanced training, a lack of interest of employers in improving the skills of workers. The difficult situation with regard to the employment of certain socio-demographic groups (young people, women, disabled people, former military personnel, etc.), the preservation of the selective approach to the solution of issues of release and hiring depending on gender, age, health, disadvantages of the system of observance of norms Labor legislation on the regime and labor protection of individual working groups.

References

1. Будякова О. Ю. Професійно-кваліфікаційна збалансованість ринку праці: Теоретичний аспект. *Вісник ДДФА. Економічні науки*. 2016. № 1. С. 30–36.
2. Будякова О. Ю. Професійно-кваліфікаційне партнерство у соціально-трудо-вих відносинах. *Вісник економічної науки України*. 2009. № 2 (16). С. 10–15.
3. URL: <http://ubr.ua/labor-market/work-in-figures/nado-idti-svarshchikom-top-sfer-s-vysokoj-zarplatoj-3870160/>.

ДІАГНОСТИКА ТА РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ

Боровський І. В.

старший викладач

Класичний приватний університет

СВІТЛО ЯК ЗАСІБ ДИЗАЙНУ

Світловий дизайн – це нова галузь дизайну, яка використовує взаємодію світла з навколишнім простором, і вивчає його вплив на людину. Вміле застосування світла дозволяє формувати світлове середовище і впливати на емоції і настрої її користувачів. Завдяки унікальним можливостям світла та впровадженням новітніх технологій, останнім часом зростає актуальність використання освітлення, як інструменту формування та динамічної зміни простору навіть у часі.

Світло – настільки сильний і пластичний «матеріал», що з його допомогою можна «виліпити» будь-який образ не тільки середовища але і предметів, що його наповнюють. Промисловий дизайн, архітектура, театр, кіно, фотографія – всі ці види мистецтва «чаклюють» зі світлом, домагаючись різючих ефектів.

Проектування простору за рахунок систем освітлення – це одна з найважливіших сфер діяльності дизайнерів його роботі над середовищем, при створенні палітри різних образів, тому що потребує врахування різноманітних властивостей світла і його складових. У світла є безліч характеристик: світловий потік, кількість і якість світла, яскравість і його напрямок. чинність світла. Штучне світло має й кольори. З погляду кольору світло ділиться на «тепле» й «холодне». Усілякі відтінки залежать від багатьох аспектів джерела світла а сучасні світлодіодні лампи застосовують ще й RGB технології.

Штучне світло у просторі середовища складається із трьох основних складових: загальне світло, спеціальне світло й світло, що акцентує. Перший використовується для орієнтування в просторі, другий – для вирішення світлових завдань в окремих ділянках простору, третій – для звернення уваги за рахунок висвітлення важливих зон та об'єктів.

Типовий підхід до дизайну світла складається з основного загального світла, локалізованого основного світла, локалізованого й світла, що акцентує. Основне світло забезпечує загальний, однаковий рівень освітленості усього простору, локалізоване основне світло дає світлове й колірне наповнення поверх основного світла на більших ділянках, локалізоване– світло заповнює простір в локаціях зонування, до яких треба привернути особливу увагу, і світло, що акцентує, працює тільки з самим найважливішим об'єктом, або групою об'єктів із усього простору.

У випадках, коли основним завданням освітлення є не просто забезпечення потрібної кількості освітленості в «люменах», а ще й створення різноманітних емоційно-асоціативних переживань за рахунок світлових ефектів, візуальної статичної або динамічної зміни простору – використовується складний світловий дизайн із різноманітними прийомами трансформації морфології світла, трансформації його функції застосовуючи усі види потоків світла в просторі.

По-перше, це крапкове світло. Світловий потік виходить з локалізованої крапки. Крапкове світло буває спрямованим і ненаправленим, у залежності від призначення.

По-друге, це розсіяне пряме світло ламп із великою поверхнею освітлення, як, скажімо, у люмінесцентних або кулькових світильників.

По-третє, це відбите світло. Якщо оглядатися на його природу, то воно найнешкідливіше. Саме тому в більшості сучасних світильників ставлять системи відбивачів. Потік світла від лампи спочатку б'є в них, потім відбивається на стелі і лише потім розсіюється в просторі.

Освітлення істотно змінює візуальне сприйняття навколишнього середовища та його колір. Світло і тінь наділяють предмети обстановки якимсь власним життям і особливим «вираженням особистості». Предметна їх форми вступають у нові просторові взаємини під дією світла і тіні. Їхні контури можуть розчинятися у просторі або, навпаки, ставати чіткими, контрастними і «мускулистими». Щось вийде з тіьми ближче до нас на передній план, сяючи у променях світла, щось відсунеться подалі на задній план та відійде в тінь і стане другорядним. А через деякий час, завдяки сучасним технологіям автоматичної зміни кольору, насиченості та яскравості світла без участі людини, все може змінитися з точністю до навпаки. Умисне програмування таких змін та їх реалізація в залежності від потреб людини, у продовж певного часового виміру, надає оточуючому простору нових якостей, робить його живим і мінливим, створюючи враження що простір живе своїм самотнім життям але при цьому виконує волю людини впливаючи на її емоційний стан та задовольняє або, корегуючи, змінює її нагальні потреби саме сьогодні.

Однак крім участі світла в архітектурних, за своєю суттю, трансформаціях простору світло створює «театр тіней». Естетичний ефект, якого, вражає уяву. Простір населяється тіннями, і з'являються нові змістові форми у його сприйнятті. Сусідство світла і тіні будить асоціації з природою, створює затишний настрій або збуджує простір світловими ритмами в залежності від емоційного стану людини.

Отже відбувається трансформація естетичних та візуальних властивостей оточуючогонавколишнього середовища в наслідок трансформації-засобівсвітла і його властивостей у продовж певного часового виміру, який формує і задає сама людина.

Особливість філософії світла, утім, що його джерела повинні висвітлювати не лише предметний простір, змінюючи його властивості, але і діяльність людини в цьому просторі, створюючи атмосферу й творчий емоційний настрій у гармонії з оточуючим навколишнім середовищем. Тому наповнити простір новим змістом і змінювати його легко – досить просто ввімкнути світло.

Васильєв А. О.

студент

Коледж Класичного приватного університету

РОЗРОБКА ІНТЕР'ЄРІВ МОЛОДІЖНОГО АРТ-КАФЕ «АРТ-БЛОК»

Метою роботи було створити дизайн інтер'єру арт-кафе, який розміщено в комфортних умовах, таким чином, щоб потрапивши в середину споруд людина могла відчувати себе приємно.

Для досягнення поставленої мети необхідно було виконати наступні задачі:

- створити комфортабельний, функціональний та приємний інтер'єр, що задовольнятиме запитам потенційних відвідувачів арт кафе;
- використання якісних та екологічно чистих оздоблювальних матеріалів;
- виконати комплекс вимог, спрямованих на підвищення комфорту;
- функціонально-технічних та архітектурно-технічних якостей інтер'єру.

Завдання даного проекту полягає в тому, щоб забезпечити відпочиваючих усім необхідним, включаючи, приємну обстановку на території арт кафе.

Тому було обрано розробку інтер'єра арт кафе тому, що це заклад де кожна людина може почувати себе комфортно та затишно. Проста кухня і легка фоновіа музика – загалом все, що допомагає одночасно насичувати організм і задовольняти марнославство.

Тут використано існуюче приміщення, повністю розроблений дизайн інтер'єру, підібрані обладнання та новітні матеріали, виконаний кольоровий акцент для створення улюбленого арт кафе.

При роботі над проектом була поставлена мета створити багатофункціональний комплекс, який стане одним з місць проведення культурного дозвілля жителів. У нашому місті все більше відчувається нестача місць для проведення культурно-мистецьких заходів (художніх виставок, кінопоказів, майстер-класів тощо). У зв'язку з цим тема проекту досить актуальна.

Проект включає в себе розробку кафе-бібліотеки, зимового саду, холу, та благоустрою прилеглої території. Загальна площа будівлі – 799 кв. м (перший поверх – 444 кв. м, другий поверх – 355 кв. м).

Арт-кафе являє собою двоповерхову будову. На першому поверсі розташовані такі приміщення: кафе-бібліотека, зимовий сад, підсобні приміщення, на другому-хол. Перший поверх має вихід на терасу.

Кольорова гамма інтер'єру молодіжного центру поєднує у собі гру теплих та холодних кольорів та відтінків, з використанням принципів нюансу та контрасту.

Кафе-бібліотека виконана у стриманих темних тонах, але достатня відкритість приміщення не дає відчуття важкості, також внесені світлі елементи, такі як світла наливна підлога та текстиль. На стелі є джерело штучного освітлення. Декоративну функцію виконують рельєфні панелі кольору індіго.

Стеля зали поділена на три частини, дві з яких виконані зі скляного каркасу, що візуально збільшують висоту приміщення та плавно переходять у протилежно стіну з загартованого скла та скляну перегородку між залом кафе та зимовим садом. Це дає ефект легкості та відкритості простору.

У результаті проведених досліджень та проектної роботи був виконан дизайн-проект арт-кафе «АРТ-Блок» та зроблені кілька наступних висновків.

Розглянуто історично сформовані стилі дизайну інтер'єрів, виявлено найпопулярніші із них у сучасній дизайнерській практиці. Інколи це творча переробка історичних стилів минулого, або використання сучасних стильових напрямків в оформленні інтер'єрів, були розглянуті та опрацьовані аналоги подібних закладів виявлено їхні переваги та проаналізовано недоліки.

Вивчено екологічні аспекти, що потрібно враховувати при проектуванні інтер'єрів арт-кафе, вплив використовуваних матеріалів на людину та оточуюче середовище. Використані природні екологічно чисті матеріали, у поєднанні із штучними, такими як метал та пластик, які не загрожують оточуючому середовищу та здоров'ю людини.

Захарова С. Г.

кандидат наук з державного управління, доцент
Класичний приватний університет

МОДЕЛЮВАННЯ ЕКОЛОГІЧНО ОРІЄНТОВАНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ

Сучасна екологічна ситуація вимагає активізації пошуку нових шляхів і підходів до професійної підготовки майбутніх фахівців, чия подальша фахова діяльність буде безпосередньо пов'язана з дизайном житла людини, довкілля, меблів, посуду, одягу, взуття тощо. Це особливо стосується професійної підготовки майбутніх дизайнерів, оскільки наразі спостерігаються певні суперечності між станом підготовки фахівців з дизайну та суспільною потребою в посиленні екологізації всіх галузей життя людини.

Виклики сьогодення вимагають не лише професійно компетентних, креативних, конкурентоспроможних, а й екологічно свідомих дизайнерів, які, створюючи красу, водночас піклуватимуться й про екологічну безпеку потенційних споживачів їхнього творчого продукту. Для цього фахівці з дизайну повинні володіти інноваційним мисленням, високою професійною культурою, одним із важливих компонентів якої є культура екологічна.

Відтак у сучасній професійній освіті майбутніх дизайнерів має враховуватися необхідність розробки моделей особливого екологічно орієнтованого освітнього середовища.

Питанню створення освітнього середовища, висвітлення його сутності та визначення структури присвятили свої наукові розвідки Г. Васильєв, Г. Гончаренко, Б. Бім-Бад, Ю. Мануйлов, С. Совгіра, М. Соколовський, Л. Новикова, В. Петровський, В. Слободчиков, А. Хуторський, В. Ясвін та інші.

У контексті моделювання екологічно орієнтованого освітнього середовища у процесі професійної підготовки майбутніх дизайнерів простежується логічне поєднання понять і понятійних конструктів: «екологія», «середовище», «екологічний дизайн», «освітнє середовище», «екологічно орієнтоване освітнє середовище», «професійна підготовка», «фахівці з дизайну».

Існують різні дефініції терміна «середовище»: оточення, сукупність природних і соціально-побутових умов, а також сукупність людей, пов'язаних спільністю цих умов, в яких протікає діяльність людського суспільства, організмів; сукупність умов, які оточують людину і взаємодіють з нею як з організмом і особистістю тощо.

Педагогічним середовищем називають спеціально організовану (згідно з педагогічними цілями) систему міжособистісних відносин і ставлень до світу, сукупність умов, які визначають сприятливий клімат для актуалізації потенціалу всіх учасників освітнього процесу.

Екологічно орієнтоване освітнє середовище розуміємо як комплекс організаційних і психолого-педагогічних умов професійної підготовки майбутніх дизайнерів, які забезпечують їхню творчу діяльність у єдності з природою, при цьому захищаючи від негативного впливу окремих екологічних чинників.

Як зазначено в Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті головною метою розвитку освіти України є створення умов для особистісного розвитку й творчої самореалізації кожного громадянина України, формування покоління, здатного навчатися протягом життя, створювати й розвивати цінності громадянського суспільства: сприяти консолідації української нації, інтеграції України в європейський і світовий простір як конкурентоспроможної й процвітаючої держави.

У системі професійної освіти майбутніх дизайнерів існує велика потреба в теоретичній та практичній підготовці студентів до екологізації професійної діяльності.

Здобувши спеціальну освіту, майбутні дизайнери вирішуватимуть фахові завдання та проблеми в умовах загострення екологічної кризи, яка є реалією сучасності, тому загострюється потреба сформуванню у випускників дизайнерських спеціальностей умінь встановлювати оптимальні взаємини з природою з позицій підтримки й екологічної безпеки. Актуальність цієї вимоги підкреслюється технологізацією багатьох видів діяльності в сучасному соціумі; розвитком ІКТ, які здатні замінювати реальний освітній простір на віртуальний.

Отже, наразі посилюється необхідність визначення індивідуальних аксіологічних цінностей студентів-дизайнерів у спеціально створеному педагогічно комфортному, екологічно орієнтованому освітньому середовищі. Орієнтація професійної підготовки фахівців із дизайну на розвиток екологічної свідомості студентів, на формування в них чітких уявлень про механізм екологізації майбутньої професійної діяльності зумовлює потребу в моделюванні навчальних ситуацій взаємодії з природним матеріалом для дизайнерського продукту, які передбачають можливий вплив екологічно небезпечних чинників, та проєкції на творчу перетворювальну діяльність з використанням екологічних знань і з урахуванням екологічної моралі й етичного ставлення майбутніх дизайнерів до природи.

Косюк В. Р.

старший викладач

Класичний приватний університет

АКТИВІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЯК ЗАСОБУ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ХУДОЖНІХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Самостійна робота студента майбутнього дизайнера – особиста, спланована, пізнавальна, методична, цілеспрямована сукупність дій яка використовує засоби і методи супроводу педагогічного процесу і являє собою особливу навчально-пізнавальну діяльність спрямовану на формування та розвиток творчих художніх здібностей і як наслідок на формування професійної компетентності майбутнього дизайнера.

Самостійна робота є основою отримання вищої освіти. Вона виконує різні функції, серед яких важливе значення мають:

- навчальна, яка полягає в опрацюванні першоджерел, що сприяє більш глибокому осмисленню засвоєної суми знань, набутті вмій, навичок, техніки їх самостійного оновлення та творчого застосування;
- пізнавальна, призначення якої полягає в опануванні новою сумою знань, розширенні меж світогляду;
- коригувальна, що передбачає осмислення новітніх теорій, концепцій, категорій, підходів до визначення сутності відомих понять, напрямів розвитку науки тощо;

– стимулювальна, сутність якої полягає в такій організації самостійної роботи, коли студент отримує задоволення від результатів пізнавальної діяльності;

– виховна, яка спрямована на формування таких якостей, як воля, цілеспрямованість, відповідальність, дисциплінованість, розвиток самостійності як риси особистості та стереотипу пізнання;

– розвивальна, що спрямована на розвиток самостійності, творчості, дослідницьких умінь особистості [1, с. 23].

Самостійна робота студента може бути: за характером керівництва і способом контролю – як без участі, так і під безпосереднім керівництвом або за допомогою викладача; за урахуванням місця та часу проведення – як під час аудиторних, так і під час поза аудиторних занять; за характером формування груп – може проводитися як індивідуально, так і в групі; за рівнем обов'язковості виконання – може бути обов'язковою: виконання домашніх завдань, підготовка до лекцій, семінарів, колоквиумів, практичних завдань під час навчальної, виробничої, переддипломної практики, робота над курсовими та дипломними проектами тощо; рекомендованою: участь у наукових гуртках, конференціях, написання доповідей, тез, статей тощо; самостійно ініційованою: участь у форумах, конкурсах, виставках тощо; за рівнем прояву здатності до творчої діяльності (креативності) – репродуктивною, реконструктивною, евристичною, дослідницькою.

Для досягнення значущого рівня активізації самостійної роботи студентів майбутніх дизайнерів як засобу розвитку творчих художніх здібностей потрібно дотримуватись певних вимог: 1) розвиток мотиваційної установки у студентів; 2) системність і безперервність; 3) послідовність у роботі; 4) правильне планування самостійної роботи; 5) використання відповідних методів, способів і прийомів роботи; 6) керівництво з боку викладачів [2, с. 188].

Основними передумовами отримання позитивного результату розвитку творчих художніх здібностей майбутніх дизайнерів у процесі професійної підготовки нами були визнані наступні: здатність до творчої діяльності (креативність); образне мислення (візуально-просторовий інтелект); схильність до обраної професії; природні задатки здібностей (сенсомоторні якості руки, природна чуттєвість зорового аналізатора тощо) [3, с. 52].

Активізація самостійної роботи по формуванню та розвитку творчих художніх здібностей повинна бути спрямована саме на ці основні передумови як під час аудиторних, так і під час поза аудиторних занять.

Самостійна робота студентів передбачала виконання практичних завдань з означених дисциплін виконання яких і було засобом формування основних передумов розвитку творчих художніх здібностей.

Наприклад в дисципліні «Кольорознавство», при викладанні теми «Закономірності дії кольору» на занятті «Використання колориту при зображенні повітряної перспективи» наша увага була привернута до форму-

вання креативності, візуально-просторового інтелекту майбутніх дизайнерів, а також чутливості зорового аналізатора, сенсомоторних якостей руки та удосконалення технічних навичок роботи з аквареллю. Під час розкриття змісту теми на прикладах творів образотворчого мистецтва, дизайну та ужиткового мистецтва видатних українських мистців у студентів формувався розуміння засадничої ролі кольору у створенні пластичної єдності форми і просторової глибини.

Самостійна практична робота мала назву «Фантастичний абстрактний пейзаж на виявлення плановості та повітряної перспективи». Робота мала розмір формату А3 (297x420 мм) виконувалась акварельними фарбами, які мають властивість передавати найменші нюанси кольорів, що є необхідною умовою виконання завдання.

В процесі виконання завдання студенти майбутні дизайнери мали змогу розвинути чутливість до сприйняття та здатність до відображення кольору, чому сприяє робота з аквареллю; поглибити розуміння ролі кольору в створенні пластичної єдності форми і просторової глибини, чого вимагає сама композиція фантастичного абстрактного пейзажу; здатність до порівняльного аналізу кольорових відношень, здатність сприймати світлотінь, здатність до виразного використання гармонії кольорових відношень, без яких неможливе виявлення плановості та повітряної перспективи; також отримали подальший розвиток формування креативності, просторового інтелекту, чому сприяє саме завдання – фантастичний абстрактний пейзаж, формування сенсомоторних якостей руки, при роботі акварельними пензлями та формування технічних навичок роботи з аквареллю.

Виконання таких та подібних їм завдань сприяло активізації самостійної роботи по формуванню та розвитку творчих художніх здібностей як під час аудиторних, так і під час поза аудиторних занять.

Крім того, для здійснення активізації самостійної роботи студентів по формуванню та розвитку творчих художніх здібностей під час поза аудиторних занять на кафедрі дизайну Класичного приватного університету нами була започаткована «Студентська наукова лабораторія діагностики та розвитку творчих художніх здібностей».

Лабораторія являє собою реконструкцію та подальший розвиток заснованої архітектором і педагогом М. Ладовським лабораторії ВХУТЕІНу в 20-х роках минулого століття. Вона складається з діючих макетів оптичних інструментів розроблених для випробування «просторової обдарованості» студентів розроблених М. Ладовським та доповнена стимульним матеріалом для тестування сформованості, а також розвитку інших творчих художніх здібностей майбутніх дизайнерів. Вважаємо за потрібне зауважити, що і діючі макети оптичних інструментів, і стимульний матеріал були виконані студентами власноруч в якості самостійної роботи під керівництвом керівника лабораторії В. Косюка.

Щоб фіксувати результати і створювати індивідуальні профілі студентів, використовувались спеціальні картки, що були модифікацією бланків, які застосовував М. Ладовський. Зафіксовані таким чином профілі сформованості творчих художніх здібностей дозволяли швидко зрозуміти слабкі місця студентів, на які потрібно звернути особливу увагу, по профілям також можна відстежити, як змінювались навички випробовуваних під час навчання.

Підсумковою самостійною роботою студента є дипломний проект – кваліфікаційна робота, індивідуальне завдання, яке виконується майбутнім дизайнером на завершальному етапі фахової підготовки і являє собою одну із форм оцінювання рівня сформованості професійної компетентності.

Наприклад, студент гр. ДДЗ-114 кафедри дизайну Класичного приватного університету А. Касьян в якості теми свого дипломного проекту вибрав наступну тему: «Розробка та виконання графічної композиції в учбовому комплексі Класичного приватного університету у стилі українського авангарду ХХ століття» (керівник проекту В. Косюк), роботою в матеріали було безпосереднє виконання розпису стіни.

Композиція розпису є синтезом омажу робіт К. Малевича, логотипу Баухаузу (який уособлює собою саме поняття дизайну) та стилізованих геометричних елементів у стилі українського авангарду, які символізують передачу творчої естафети від мистців 20-х років ХХ століття до сучасних студентів майбутніх дизайнерів.

Виконання дипломного проекту є підсумковим етапом розвитку творчих художніх здібностей майбутніх дизайнерів у процесі професійної підготовки.

Список використаних джерел

1. Танько Є. В. Розвиток поняття «самостійна робота» в зарубіжній педагогіці: досвід Великобританії. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. № 1 (35). С.20–27.
2. Остапенко С. А. Психолого-педагогічний аналіз проблеми організації самостійної навчальної діяльності студентів. *Педагогіка вищої та середньої школи* : зб. наук. пр. / за ред. проф. З. П. Бакум. Кривий Ріг : КДПУ, 2011. Вип. 33. С. 187–193.
3. Косюк В. Р. Структурно-функціональна модель розвитку творчих художніх здібностей майбутніх дизайнерів у процесі навчання. Збірник матеріалів Міжнародних науково-методичних конференцій «Педагогічні аспекти підготовки викладачів з візуального мистецтва та дизайну: сучасність і перспективи» та «Актуальні питання мистецтвознавства: виклики ХХІ століття», м. Харків, 9–12 жовтня 2017 р. / за заг. ред. В. Я. Даниленка. Харків : ХДАДМ, 2017. С. 52–53.

Курманенко М. В.

студент

Коледж Класичного приватного університету

МАГАЗИН ДИТЯЧОГО ОДЯГУ «МАЛЯТКО»

У наш час індустрія дитячих магазинів одягу набула значного розвитку. Магазин дитячого одягу – це громадський заклад, який призначений

для придбання одягу та дитячих аксесуарів. Дітям завжди подобається щось незвичайне, яскраве та цікаве. Тому оформлення магазину, безсумнівно, повинно бути оригінальним. Також потрібно створити приємну для покупок атмосферу. Щоб там було затишно та радісно не тільки дітям, а також батькам.

Слово магазин – це торговельний зал або кілька залів для обслуговування покупців, каса, підсобні приміщення, де приймають, зберігають і готують до продажу товари; адміністративно-побутові й технічні приміщення. У сучасному розумінні – це будівля, відведена спеціально для торгівлі. Торгівельні операції включають не тільки касові, але і прийом та передачу товару, статистику, бухгалтерську звітність. В багатьох країнах кліматичні умови не дозволяли торгувати цілий рік на базарі – практичним рішенням стало відбудувати спеціальне приміщення, де можна придбати продукти харчування, побутові предмети, та звичайно одяг.

В даному проекті розглянуто питання проектування інтер'єру магазину дитячого одягу, зокрема вимоги до кольорового оформлення, освітлення, меблювання, оздоблення, а також особливості даного виду закладу та його оформлення. Розроблений проект інтер'єру магазину дитячого одягу у стилі поп-арт, який є яскравим. Проект відповідає художньо-естетичним вимогам, є унікальним та має всі необхідні зручності.

Актуальність теми дипломної роботи у створенні просторового середовища для повноцінного придбання речей та задовольнити покупців з урахуванням перспективного напрямку розвитку моди – залишається в найголовніших завданнях.

Такий стиль, як поп-арт – є яскравим і незвичайним явищем в дизайні інтер'єру, тому він дуже підходить для дитячого магазину одягу. Цей стиль приверне увагу не тільки дорослих, а й дітей для яких це буде незвичним та цікавим. Поп-арт – це мистецтво поза часом. Так як пройшло вже більше 60 років з моменту його появи, а число його прихильників невпинно зростає. Поп-арт – це свято кольору і мистецтва. Для стилю характерне використання нестандартних аксесуарів. Стиль поп-арт дуже гармонійно виглядає на тлі світлих відтінків, які не вступають в протистояння з енергійними і яскравими деталями. Саме тому нейтральне оформлення найкраще підходить для цих цілей.

Дизайн інтер'єру в такому стилі не повинен обмежуватися рамками і умовами. В цьому напрямку легко і невимушено поєднується неймовірна кількість оздоблювальних матеріалів, елементів оформлення і декору. Дизайнерські експерименти над звичними речами творять чудеса. Хитромудре поєднання кольорів, форм і матеріалів здатне перетворити ваше приміщення на вибух фантазій у реальному житті.

Опис основних рис стилю поп-арт допоможуть зробити інтер'єр стильним і унікальним:

- для інтер'єру характерні яскраві кольори;

- в інтер'єрі доречно буде поєднувати різні способи обробки;
- для дизайну поп-арт не характерно використання великої кількості предметів меблів.

Результатом роботи є проект інтер'єру магазину дитячого одягу у сучасному стилі, при розробці якого були враховані стильові, функціональні та технологічні особливості.

Немченко А. Р.

студент

Науковий керівник: Косюк В. Р., старший викладач

Класичний приватний університет

ВИКЛАДЕННЯ КРЕАТИВНИХ МАРКЕТИНГОВИХ ІДЕЙ ДЛЯ ФІТНЕС-КЛУБУ «ZEBRAFITNESS»

В останні роки ринок фітнес-послуг і фітнес-товарів досить динамічний. Деякі актори виходять з гри, а інші займають їх місце. Щоб продемонструвати свій серйозний настрій як конкурентам, так і потенційним клієнтам, необхідно брати участь у спеціалізованих виставках і фітнес-шоу, в тому числі в якості спонсора.

Облік розширення великих і дрібних фітнес-брендів. Експерти прогнозують, що в наступному році потужні фітнес-мережі продовжать свою експансію, у тому числі, передбачається вихід на міжнародні ринки. У той час як нові і більш дрібні бренди також не залишаться стояти осторонь, поширюючи свої фітнес-студії не тільки у великих, а й середніх і невеликих містах.

Фінансові і не фінансові стимули для використання фітнес-трекерів. У 2018 році фітнес-трекери стануть ще більш популярними. Фахівці стверджують, що все більше компаній будуть вдаватися до програм стимулювання, спонукаючи людей вимірювати рівень їх фізичної активності, таким чином, знижувати витрати на лікування захворювань, зумовлених гіподинамією. Тому, можливо, вам варто продумати варіанти впровадження програм лояльності з корпоративними партнерами, які реалізують подібні ініціативи.

Маркетингове просування фітнес клубу з метою залучення нових клієнтів останнім часом стало важким завданням. Традиційні форми реклами більше не працюють. Тепер власникам клубів потрібно діяти більш креативно і розумно. Нижче ми представимо ідеї, які допоможуть просуванню фітнес-клубу «Zebrafitness»:

1. В людному місці, наприклад, в торговому центрі, потрібно роздати недорогі тенісні м'ячики з вашим лого і віддрукованою гостьовою перепусткою в зал на його поверхні.

2. Організуйте доставку кошиків з яблуками (або іншими фруктами) у вибрані фірми. Укомплектуйте кошик супровідним листом з проханням про зустріч для обговорення ініціатив з корпоративного оздоровлення. Пе-

реконайтеся, що на кожному яблуці присутня наклейка з вашим лого і гостьовою перепусткою в зал.

3. Знайдіть редакцію весільних журналів у вашому місті. Дайте оголошення для наречених і їх подружок про спеціальному тренувальному пропозиції для поліпшення фізичної форми перед важливою подією.

4. Для того, щоб заохотити клієнтів купувати товари на фітнес-барі, придумайте квест зі складними питаннями про фітнес. Якщо клієнт відповідає правильно, то отримує коктейль або інший товар безкоштовно або зі знижкою. Ви також можете втягнути клієнта в цілу вікторину, щоб заохотити його придбати довгострокові абонементи зі знижкою.

5. Надрукуйте гроші з емблемою клубу. Даруйте їх клієнтам на свята.

6. Влаштуйте благодійну акцію: в подарунок футболка з логотипом фітнесклубу за кожен втрачений кілограм ваги клієнта. Нехай в акції беруть участь всі клієнти протягом півроку. Встановіть прозорі бокси для наочності прогресу. Запросіть пресу і під спалахами камер пожертвуйте зібрані кошти на свій розсуд.

7. Проведіть конкурс під назвою «Що вас мотивує?». Попросіть клієнтів написати/розповісти про те, як клуб допоміг їм досягти бажаного результату. Переможець отримує безлімітний абонемент або іншу винагороду.

8. Зробіть на вашому сайті потокове онлайн-відео того, що відбувається в клубі. Так, відвідувачі потенційні клієнти зможуть спостерігати тренування в клубі в режимі реального часу. Створіть YouTube-канал і публікуйте уривки з фітнес-класів.

9. Домовтеся з корпоративними бізнес-друзями про розміщення вашого лого і посилання на сайт клубу у їх e-mail-розсилках. Організуйте крос-акції в обмін на спеціальні клубні пропозиції. Використовуючи таку стратегію, ви зможете залучити нову аудиторію потенційних клієнтів.

10. Проведіть лотерею з призами. При купівлі абонементу на місяць, клієнт отримує можливість взяти участь у розіграві призів від клубу.

Також у фітнес-клубі слід враховувати дизайн роздягальні. Основне завдання дизайну роздягальні фітнес клубу – створити приємний користувальницький досвід. Конструкція і оформлення кімнат для переодягання залежать від вашої цільової аудиторії: які відвідувачі клубу, такі і роздягальні. Тому потрібно мати на увазі наступні ключові моменти, коли розробляється дизайн роздягальні.

Рекреаційні центри часто обладнають роздягальні дуже утилітарними по виду шафками, виготовленими з надміцних матеріалів, таких як фенольний або шаруватий пластик. Фенольний пластик міцний, стійкий до подряпин і є універсальним полімерним матеріалом, який, як правило, дорожче, ніж шаруватий пластик, але буде служити набагато довше і невибагливий в обслуговуванні. Він поставляється у великому розмаїтті кольорів і стилізаціях під деревну обробку, дозволяючи впроваджувати різноманітні дизайнерські рішення.

Таким чином, багато елементів дизайну слід враховувати при проектуванні роздягальні. Правильно скомбінувавши ці ключові компоненти, вам вдасться створити красивий і функціональний простір, забезпечивши при цьому безпечні умови навколишнього середовища для своїх клієнтів. Також змінюючи кольори та дизайн реклами – логотип фітнес-клубу слід залишати єдиним, щоби його завжди впізнавали.

Толмачова В. В.

студент

Коледж Класичного приватного університету

САЛОН КВІТІВ «КОНВАЛІЯ»

Квіти здавна вважаються невід’ємною частиною нашого життя. Актуальність їх збереглась і донині. Більшість свят, і найважливіших заходів не можливо уявити без квітів або квіткового оздоблення. Також квіти зокрема у горщиках, прикрашають наші оселі та офіси. А завдяки акціонерам, біотехнологам аромати квітів широко розрізняються. Живі квіти частіш за все продають у квіткових крамницях, призначених для продажу квітів та квіткових аксесуарів. Сьогодні квітковий бізнес став напрочут розкритим. У нашій країні все частіше відкриваються квіткові крамниці.

Квітова крамниця або салон квітів – це приміщення яке спеціалізується на продажу квітів та флористичних аксесуарів, вироблення букетів та складання флористичних композицій. Зазвичай у квіткових крамницях є широкий вибір живих квітів, квітів у горщиках, флористичних матеріалів та аксесуарів, подарунків та сувенірів.

Флористика є невід’ємною частиною квітового бізнесу. Флористика – це різновид декоративно-прикладного мистецтва. Видів флористичних робіт, які найчастіше пропонують у квіткових крамницях безліч: букет, композиція, флористичний вінок, колаж або пано, гірлянда, флористичний об’єкт та сухий букет. Звісно, з роками флористичні букети, змінили свій вигляд. Зараз він виглядає розкішніше, пишніше та багатше, ніж раніше. На даний час асортимент квітів виріс дуже сильно. За квітами не треба йти на ринок зранку, достатньо зателефонувати і через декілька годин квіти будуть доставлені вам додому.

Нині квіткові крамниці виглядають дещо інакше ніж у середньовіччі. Тоді квіткові крамниці виглядали як маленькі намети або візки, які розташовували на ринках, на яких були викладені квіти. На той час асортимент квітів та прикрас був дуже обмежений. Популярними на той час були троянди, тюльпані, нарциси, півонії та ромашки, заповненням букету були різні трави. Зараз квіткові крамниці виглядають розкішно, різноманіття квітів та аксесуарів, квіткових крамниць, новітні технології, усе це дозволило квітковому бізнесу розвиватися с нереальною швидкістю. Квітова крамниця може бути навіть схожою не на крамницю, а на ботанічний сад або кав’ярню. Але якщо упор робиться саме на квітковий салон, все повинно бути лаконічно та зрозуміло, щоби людина не губилася у різноманітті усьо-

го. Щоб задовольнити усі потреби людини, яка прийшла за подарунком у вигляді букету в крамниці працює кваліфікований флорист, котрий з радістю допоможе у підборі квітів та складанні індивідуального букету за бажанням клієнта. У крамниці флорист це найголовніша людина, і напрочут важливо, щоб він був кваліфікований та обізнаний у цій справі. Якість обслуговування напряму залежить від професійного рівня флористів.

Дизайн-проект салону квітів «Конвалія» виконан у стилі мінімалізм. Мінімалізм передбачає спокійний дизайн, що поєднується з функціональністю та простотою, а також природними та інноваційними матеріалами.

Інтер'єр салону квітів це приміщення з трьома головними зонами.

Перша та головна зона – це вітрина, що являє собою холодильник камеру для зберігання квітів. Вітрина з трьох сторін скляна. Щоб відвідувача зацікавити незвичайним асортиментом квітів. Квіти стоять у вазонах на полицях, що зроблені з білого мармуру, та вигідно підкреслюють усі сторони квітів.

Торговий зал – не менш шважлива зона для салону квітів. Інтер'єр торгового залу повинен бути ненав'язливим та простим. У стилі мінімалізм присутні світлі тони. Тому інтер'єр виконан у біло-сірому стилі. Пол викладен з білого мармуру. Стійка для флориста також виконана з білого мармуру. По периметру стоять стелажі зі скляними полицями. Також у торговій залі стоять виставкові стелажі що теж виконані з білого мармуру.

Зала для майстер класів. Це місце де проводяться майстер класи з флористики та прикладному мистецтву. У залі для майстер класів стоїть барная стійка з білого мармуру. Навколо стола стоять барні стільці. На стіні висить великий телевізор, де відвідувачі майстер класів можуть подивитися презентацію. Біля стіни стоїть стелаж зі скляними полицями у якому зберігаються усі потрібні матеріали для майстер класів.

Ще в салоні є додаткова вітрина, на стіні якої є фірмовий логотип салону квітів «Конвалія».

У салоні є два сан вузла. Один для відвідувачів майстер класів а інший для персоналу. Сан вузол виконан у стилі мінімалізм, як і весь інтер'єр. У сан вузлі є туалет, рукомийник та дзеркало.

Також є технічне приміщення. Воно розділяється на дві зони. Зона кухні та складу. У зоні кухні знаходиться складний стол та складні стільці. Так як технічне приміщення не велике то складні меблі найкраще рішення. Також у зоні кухні знаходиться куточок, де стоїть мікрохвильва піч та кавоварка. У зоні складу стоїть велика шафа, де зберігається товар.

Освітлення в салоні яскраве. Є освітлення локальне, а є загальне. Локальне освітлення є над стійкою флориста та у додатковій вітрині. Воно являє собою шість світильникі, що звисають зі стелі. Та ставлять акценти на додаткові поверхні.

Штайн М. Д.

студент

Коледж Класичного приватного університету

РОЗРОБКА ІНТЕР'ЄРІВ МОЛОДІЖНОГО РОЗВАЖАЛЬНОГО ЦЕНТРУ «ВОГОЛ-ЦЕНТР»

Проектування культурно-освітницьких закладів в наш час є дуже актуальним, оскільки темпи розвитку суспільства ростуть з кожним роком й молоді необхідно вивчати культуру минулого та сучасну культуру, щоб потім бути в змозі формувати культуру майбутнього. В даний час молодь не завжди знає, як раціонально використовувати свій час, і витрачає його на даремні заняття. Саме для такої молоді існують молодіжні розважальні центри, де будь який підліток має можливість почерпнути щось для себе. Талановита молодь – це двигун прогресу країни в якій вона народилась та існує, тому створення таких центрів є обов'язковим для кожного містечка.

Що таке «Вогол-центр» і яким повинен бути його інтер'єр? «Вогол-центр» – це заклад, який поєднує в собі музей, невеличкий кінозал і місце для відпочинку. Все це спрямовано на заманювання і зацікавлення молоді в сучасному мистецтві. Молодь дуже любить яскраві й неординарні форми та кольори, саме тому було вирішено зробити заклад в стилі поп-арт і присвятити його одному з найцікавіших і найекстравагантніших художників ХХ століття – ЕндіВоголу.

Чому саме головною темою розважального центру була вибрана особистість ЕндіВогола? Суть в тому, що Енді – національна гордість. Хоча він і народився в 1928 році в Пітсбурзі, але в його жилах текла українська кров. Ім'я ЕндіВогола від народження – Андрій Варгола, його батьки були русинами, вихідці з русинського (лемківського) села Микова. Присвятивши розважальний центр ЕндіВоголу, хотілось довести сучасній молоді, що Україна пишається своїми талантами та робить усе можливе задля їх реалізації. Ця проблема є дуже актуальною сьогодні тому, що більшість молодих українців впевнені в відсутності перспектив в сфері культури в рідній країні.

Проблема інтер'єру в проекті вирішена за допомогою детального вивчення життєдіяльності художника і середовища в якому він створював шедеври. Основним джерелом натхнення для дизайну інтер'єру молодіжного розважального центру імені ЕндіВогола стала студія і майстерня Енді в Нью Йорку – «Фабрика». Дизайнери намагались відтворити ту атмосферу різними способами. Наприклад було зроблено сріблясті стіни, такі ж самі, як на «Фабриці». Деякі стіни покриті візерунками в стилі поп-арт що також відсилає глядачів до робіт ЕндіВогола. Використані неабиякі матеріали, такі як: акрил, велюр, пластик та скло.

Загальна площа приміщення – 432м². Максимальна висота стелі – 7м. Приміщення просторі, світлі.

В загалі проект інр'єру молодіжного розважального центру містить в собі 3 основних зали: хол, «Вогол-дістрікт» та арт-галерею. Таким чином вдалося розподілити навантаження інформації і об'єктів мистецтва на весь заклад.

Музеї і виставкові комплекси являють собою унікальні споруди, тому до їх ідейно-художніх якостей пред'являються особливо високі вимоги. Цим вимогам в першу чергу відповідає принцип єдності прекрасного і доцільного. Архітектурно-просторова побудова музеїв і виставкових павільйонів повинно сприяти розкриттю тематики їх споруд, технологічних процесів, які в них відбуваються, планувальних структур і т. д.

В зоні арт-галереї щомісяця проходять різні виставки. Роботи будь-якого починаючого або вже професійного художника, якщо вони сподобаються керівництву музею, можуть потрапити до сюди і будуть представлені громаді саме в цій залі. Модульні багатофункціональні меблі є особливою рисою цього простору. За допомогою модульних меблів вирішується одразу кілька питань. Їх можна використовувати як місця для сидіння, а також як столи чи стенди. Привабливим плюсом модульних меблів є простота в експлуатації, ергономічність і маленька вага.

Таким чином архітектурно-планувальне та архітектурно-художнє рішення засновані на зручності і зацікавленості відвідувачів. Усі зони розташована послідовно. Потрапляючи до музею, відвідувач не буде почуватися некомфортно та розгублено. Він одразу буде знати куди і як він потрапить. Кожна зона «перетікають» одна в іншу і таким чином самі ведуть за собою відвідувачів. Важливим чинником організації комфорту для відвідувачів є наявність місць для відпочинку. Такі місця є майже в кожній зоні.

Будівля ззовні виділяється серед інших. Її скляні елементи одразу пригортають увагу, надають легкість та вишуканість, а форма стелі пригортає до себе увагу.

Завдяки усім цим умовам в закладі утворюється атмосфера надихаючої майстерні величного художника. Тут молодь може відпочити від денних справ, подивитися на шедеври живопису, подивитися фільми та дізнатися цікаві факти з життя видатного українця.

Хоча музей і сфокусований в основному на молоді, прийти в нього і отримати насолоду від творів мистецтва може будь-хто. Завжди приємно бачити людей які живлять інтерес до мистецтва, а таких людей більш ніж ми уявляємо. Завдання полягає в тому, щоб зробити це місце максимально доступним для будь-якої людини.

ЄВРОПЕЙСЬКІ ТА УКРАЇНСЬКІ СЕНСИ ОСВІТИ: КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ

Бушуєва І. В.

доктор фармацевтичних наук, професор
Запорізький державний медичний університет

ГОЛОВНІ АСПЕКТИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

Вища освіта є фундаментом людського розвитку та прогресу суспільства, а також гарантом індивідуального розвитку, підтримує формування інтелектуального, духовного та виробничого потенціалу суспільства. Соціально-економічні та політичні зміни в суспільстві, входження України до світової спільноти неможливі без структурної реформи національної системи вищої освіти [1].

Фармацевтична галузь є однією з тих, які найбільш динамічно розвиваються за складних умов сьогодення. В існуючому форматі фармацевтична наука та освіта в навчальних закладах, де здобувають знання майбутні фахівці саме для цієї галузі також повинна йти вперед. Система підготовки фармацевтичних кадрів у поєднанні із системою їх використання повинна виконувати функції із забезпечення населення доступними, ефективними та безпечними ліками, створювати та розвивати виробництво вітчизняних лікарських засобів, контролювати їх якість, забезпечувати організаційно – методичне супроводження фармацевтичного бізнесу, розвивати сучасну систему підготовки фахівців фармацевтичної галузі відповідно до потреб надання якісного медикаментозного забезпечення населення [2].

Проблемами професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі у закладах вищої освіти присвячені дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних учених. В своїх виступах та публікаціях вони неодноразово наголошували про те, що процес надання сучасних освітніх послуг обов'язково потребує зміни парадигми вищої фармацевтичної освіти. Підвищення якості професійної підготовки майбутніх провізорів, відповідно до світових і загальноєвропейських стандартів з метою посилення конкурентоспроможності вітчизняної вищої фармацевтичної освіти, оптимізації умов для міжнародної мобільності і розширення можливостей українських фармацевтичних фахівців на вітчизняному та міжнародному ринках праці, зумовлені і проголошенням Україною курсу на євроінтеграцію.

У зв'язку з інтеграцією в європейський простір, ухваленням Закону України від 01.07.2014 р. «Про вищу освіту» національна система фармацевтичної освіти перебуває в перехідному стані [3,4].

Якщо Україна рухається в бік євроінтеграції й має шанс колись стати частиною європейської спільноти, актуальними стають питання підвищення

вимог до якості надання освіти студентам, провізорам-інтернам, слухачам курсів удосконалення кваліфікації з усіх фармацевтичних спеціалізацій [5].

Позитивний досвід, який можна запозичити за кордоном, повинен включати параметри оцінювання знань, навичок студентів, обліку навчального навантаження, можливість вивчення низки факультативних дисциплін (аутотерапія, ядерна біологія тощо) та систему підготовки лікарняних фармацевтів.

Наприклад, Америці не має федерального закону, що стосується фармацевтичної освіти та кваліфікації фармацевта, і федерального органу, що опікується системою фармацевтичної освіти. У кожному штаті до такої освіти пред'являються свої вимоги. У США з 2006 р. навчальні заклади готують лише фахівців високого рівня: останній фармацевт зі ступенем бакалавра закінчив навчання в 2004–2005 академічному році. Тепер у США є один-єдиний освітній рівень (ступінь) фармацевта – доктор фармації (PharmD). Рішення щодо фармацевтичної освіти ухвалюють у США не МОЗ та / або Міносвіти, а громадські організації фармацевтів. Курс підготовки фармацевтів розрахований на 5 років. Навчальні програми дуже різняться. У цій країні застосовується різноманітна та гнучка система обліку навчального навантаження, що складається з системи залікових одиниць (credits), підрахунку сумарних оцінок за критеріями кількості (GPA) й якості (QPA), а також додаткових балів за успішну навчальну та наукову роботу (Honors). Перш, ніж отримати ліцензію на практичну діяльність, студент повинен скласти іспити при фармацевтичних управліннях штатів і пройти виробничу практику. Національна асоціація фармацевтичних управлінь штатів передбачає дев'ять місяців виробничої практики, з них три необхідно пройти після закінчення коледжу [1].

Крім того, у США фармацевт є консультантом лікарів і медичного персоналу з лікарських засобів, тому особливу увагу звертають на питання розширення кола обов'язків і підвищення рівня медичних знань фармацевтів, які працюють у лікарнях. Сьогодні в Америці фармацевти потрібні і в таких закладах, де необхідний прямий контакт із пацієнтом: екстрені медичні служби, лікарні, госпіси, догляд за пацієнтами в домашніх умовах. Тому, в низці вищів створені факультети з лікарняної фармації, в багатьох коледжах наявна спеціалізація за цим напрямом. Для кандидатів, які отримали освіту поза США, потрібне підтвердження того, що отримана фармацевтична освіта є еквівалентною до освіти випускників акредитованих фармацевтичних шкіл США в обсязі знань, які одержали американські бакалаври [6].

Отже, надання якісних освітніх послуг, удосконалення професійної майстерності викладачів закладів вищої фармацевтичної освіти, підвищення рівня підготовки та рівня професійної кваліфікації провізорів дозволить наблизити вітчизняні фармацевтичні кадри до вимог міжнародних стандартів та надати подальшої мобільності.

Список використаних джерел

1. Зарічна Т. П. Порівняльний аналіз систем фармацевтичної освіти в Україні та деяких країнах світу. *Актуальные вопросы фармацевтической и медицинской науки и практики*. 2015. № 2 (18). С. 106–109.
2. URL: <http://nbuviar.gov.ua>.
3. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
4. Развитие и становление фармацевтического образования. URL: <http://clinical-pharmacy.ru/article/504-razvitiie-i-stanovleniefarmaceutvicheskogo-obrazovaniya.html>.
5. URL: <http://www.slideshare.net>.
6. Баева О. В. Тенденции фармацевтического образования в разных странах мира. *Менеджмент в области здравоохранения*. URL: <http://uchebникonline.com/medecina/>.

Плинокос Д. Д.

кандидат економічних наук, доцент
докторант Центральноукраїнського національного технічного університету

ПОСИЛЕННЯ РОЛІ УНІВЕРСИТЕТІВ В ОСВІТІ ПРОТЯГОМ ЖИТТЯ

Сучасна країна постійно стикається з новими викликами, проблемами та перспективами. Від ступеня розвитку країни залежить, те яким чином проблема може бути вирішена, готовністю до змін та трансформації, ролі пересічного громадянина в житті суспільства, економічній активності людей працездатного віку, та людей старшої вікової категорії, передпенсійного та після пенсійного віку.

В сучасному світі старіння населення стало одним з викликів та загроз, що стають перед розвинутими країнами. В світі спостерігається глобальне старіння населення, так для порівняння у 1950 р. лише 8% населення світу були старші за 60 років, на сьогоднішній день це 12% населення або 900 млн. осіб, а в 2025 році 22% населення будуть старше 60 років, або 1,2 млрд. населення світу.

Такі демографічні зміни в структурі населення спостерігаються у найбільш розвинутих країнах світу, зокрема ЕС, але Україна також входить до 20 країн світу з найбільшою часткою осіб віком 60 років і більше. Так, в Україні, в 2015 році частка цих осіб становила 21,8%, а частка людей віком 65 років і більше – 15,5% від загальної чисельності населення.

Зазначається, що відповідно до національного демографічного прогнозу до 2025 року частка осіб старше 60 років становитиме 25% загальної чисельності населення, віком 65 років і більше – 18,4%, а в 2030 році – більш ніж 26% і понад 20% відповідно [1].

Провідні країни світу вже давно замислилися над створенням відповідних умов для розвитку та підтримки людей старшого віку, збереження їх здоров'я соціальної та економічної активності. Зокрема прийнятий у 2002 році Мадридський міжнародний план дій щодо проблем старіння передбачає стратегічний розвиток країн, з перетворенням проблеми старіння із загрози розвитку суспільства на його рушійну силу.

Уряд України в межах реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС в 2018 році схвалив Стратегію державної політики з питань здорового та активного довголіття населення на період до 2022 року для забезпечення створення сприятливих умов для здорового старіння й активного довголіття, адаптації суспільних інститутів до подальшого демографічного старіння та розбудови суспільства рівних можливостей для людей будь-якого віку [2].

Але для України питання залучення осіб старшого віку до активних дій, навчання протягом життя є ще на стадії становлення. Цікавим є відношення та сприйняття людей похилого віку в Україні. Так наприклад у четвертому раунді Європейського соціального обстеження ESS (2010 р.) з'ясувалося, який внесок в економіку країни роблять люди старші за 70 років. У ранжуванні країн за середнім балом оцінки внеску людей старших 70 років у економіку країни Україна зайняла найнижчу позицію, тоді як у Великій Британії, Норвегії, Фінляндії, Франції, Ірландії, Швейцарії така оцінка виявилася високою. Значна варіація середньої по країнах оцінки (від 2,5 до майже 6) підтверджує тезу: старість – це соціально сконструйований феномен. Вагомого значення набувають соціальні стереотипи. Під впливом негативних оцінок відбувається знецінювання здібностей, можливостей, знижується самоповага, мотивація, рівень соціальної активності літніх людей. В Україні лише кожен четвертий респондент був впевнений, що більшість людей у нашій країні сприймають осіб похилого віку як доброзичливих. Втрата цінності накопиченого старшими поколіннями досвіду зумовлює зниження соціального статусу літніх людей, і цим самим посилює розрив між поколіннями. Не можна не відмітити й певні негативні соціальні (й, зокрема, соціально-психологічні) наслідки старіння, пов'язані з тим, що, як вже зазначалось, вік індивіда у нашому суспільстві виступає чинником і приводом для різних дискримінаційних практик у різних сферах. Старіння населення та його соціально-економічні наслідки проявляються у соціально-трудовій, освітній сферах [3].

Питання посилення ролі людей старшого віку у соціально-економічному розвитку країн, їх участь в усіх аспектах життя суспільства стало визначальною складовою діяльності IAUTA (International Association of Universities of the Third Age) – Міжнародної Асоціації Університетів третього віку, яка сьогодні нараховує більше, ніж 25000 університетів в усьому світі. Головне завдання IAUTA проголошено в статуті цієї організації: «об'єднувати по всьому світу університети 3-го віку та організації, які мають інші назви, але ті самі завдання»; головним принципом асоціації є «створення за підтримкою університетів всього світу міжнародної мережі пожиттєвої освіти, з метою дослідження та за допомогою та участю людей літнього віку їх навчальних потреб».

Спочатку університети третього віку були інституцією, яка набула поширення на франкомовних територіях, зокрема у Франції, Бельгії,

Швейцарії, Квебеку, а згодом розповсюдилась і в європейських та скандинавських країнах: Італії, Іспанії, Польщі, Швеції, Фінляндії. На початку 80-х університети третього віку поширилися і в англomовних країнах: Великій Британії, а пізніше і в Австралії, Новій Зеландії, на Мальті та Кіпрі.

У 1995 році Свіндел та Томпсон документально зробили посилання на «Дві моделі університетів третього віку», а згодом, 10 років потому, Президент IAUTA Жан-Льюїс Левеск ідентифікував 5 моделей розвитку. Ці різні типи або моделі U3A служать одному і тому ж ідеалу забезпечення відкритої освіти для них, хто вже вступив у третій вік життя. Сюди належать:

- західноєвропейська або «Vellas» модель, яка тісно пов'язана з університетом або є його складовою частиною;
- англосаксонська модель, яка особливо практикується в Великій Британії та різних англomовних країнах, де домінантною рисою є взаємодопомога в навчанні;
- північноамериканська франкомовна модель наслідує «Vellas» модель, проте з вагомою участю студентів у плануванні курсів;
- південноамериканська модель на основі «Vellas» із залученням до навчання переважно всього населення літнього віку;
- китайська модель – сфокусована на житті спільноти та збереженні традиційної культури [4].

Загальноживаним терміном стала аббревіатура U3A – університети для людей третього віку та AU3A та академічні університети для людей третього віку. Саме університетам відводять роль провідних установ для розвитку освіти для людей старшого віку. Незважаючи на назву університет для людей третього віку в ролі освітніх центрів не завжди виступають саме університети в класичному розумінні, це благодійні фонди, громадські організації, он-лайн курси, органи місцевого самоврядування і т. д. Але сучасним університетам, зокрема українським слід приділити більшу увагу та спрямувати зусилля на залучення до своїх лав саме людей старшого віку. В ЄС велика кількість програм та грантів на дослідження виділяється саме для пошуку ефективної стратегії для держави та академічних університетів в питанні навчання іноземних студентів. Зокрема в рамках проекту «Erasmus+» – КІРАМ «Knowledge is power, age ain't matter» університети з Польщі, Італії, Великої Британії та Туреччини шукали ефективні моделі взаємодії з людьми старшого віку, опрацьовували стратегії залучення до університетів, та результати навчання людей старшого віку [5].

Роль академічних університетів для освіти людей старшого віку, людей у віці 50+ повинна бути посилена, для цього в університетів є кадровий склад, матеріально-технічне забезпечення, а головне великий кредит довіри у старшого населення до класичних університетів, в яких вони свого часу отримали вищу освіту, або мріяли вчитися, але не мали змоги. Саме в університетах повинна розвиватися мережа AU3A в Україні.

Для цього університетам необхідно розробити та впровадити нові освітні послуги для людей старшого віку, надати сприятливі умови на навчання. Державна підтримка таких програм в університетах повинна мати систематичний характер, та мати відповідне фінансування.

Таким чином люди старшого віку будуть мати можливість навчатися, актуалізувати свої знання, а найголовніше бути соціально та економічно активними довгий час. Така можливість може бути реалізована за умови фундаментального переосмислення місця і ролі людей старшого віку в житті суспільства, намагання створити умови для гармонійного розвитку всіх верств населення в Україні та європейського, стратегічного формування людино-центричної соціально-економічної моделі держави.

Список використаних джерел

1. Населення України. Імперативи демографічного старіння. Київ : АДЕФ-Україна, 2014. 288 с.
2. Уряд схвалив Стратегію державної політики з питань здорового та активного довголіття населення на період до 2022 року. URL: http://old.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=250533724&cat_id=244274160.
3. Employment and social protection in the new demographic context. Report IV. Fourth item on the agenda of International Labour Conference, 102nd Session, 2013. Geneva : International Labour Office, 2013. P. 50–58.
4. Сагун І. Міжнародний досвід організації навчання людей третього віку. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/OD_2010_2_26.
5. KIPAM «Knowledge is power, age ain't matter». URL: <http://www.kipam.eu/about-project>.

Kholiavko N. I.

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Chernihiv National University of Technology

INTEGRATION OF BUSINESS AND HIGHER EDUCATION AS ELEMENTS OF QUADRUPLE HELIX

Introduction. The transformation of the national economy subjects' activities under the conditions of transition to functioning on an information basis is accompanied by the changes in specificity and intensity of relations between them on a qualitatively higher level of complexity and coherence. In this context the especial role is played by the higher education sector represented by higher educational institutions. Therefore the higher education sector plays the role of a basic linking section within the Quadruple Helix «Government sector – Business enterprise sector – Higher education sector – Private non-profit sector».

Modern socio-economic, technological and technological tendencies of global development cause the following priority vectors of modification of the functioning of the macroeconomic actors in the information economy:

– government sector – macroeconomic regulation; socio-economic, innovation, scientific and technical development forecasting; creating favorable conditions and stimulating economic agents to implement new technologies and innovations; guarantee of intellectual property rights;

- business enterprise sector – modernization of production processes on the basis of modern innovative information and communication technologies;
- higher education sector – training of highly skilled specialists capable for innovative thinking; providing scientific and technical progress of the country;
- private non-profit sector – promoting the development of innovative culture in society to raise the level of people’s susceptibility to new approaches, technologies, products, etc.

Results and Discussion. Information and knowledge in the conditions of transformational socio-economic changes turn into valuable goods, an element of productive forces, an additional factor of production, the main resource, a powerful competitive advantage and currency. Subjects of the higher education sector – as generators, replicators and implementers of innovative knowledge – are the basis of the formation of the latest information technologies, become the actors of the economic system. Intensification of the processes of the information economy formation in Ukraine needs to increase the level of dynamism, flexibility and adaptability of the universities and research institutes. In other words, the vectors of dual-directed interaction between the higher education sector and the information economy need to be taken into account (Figure 1).

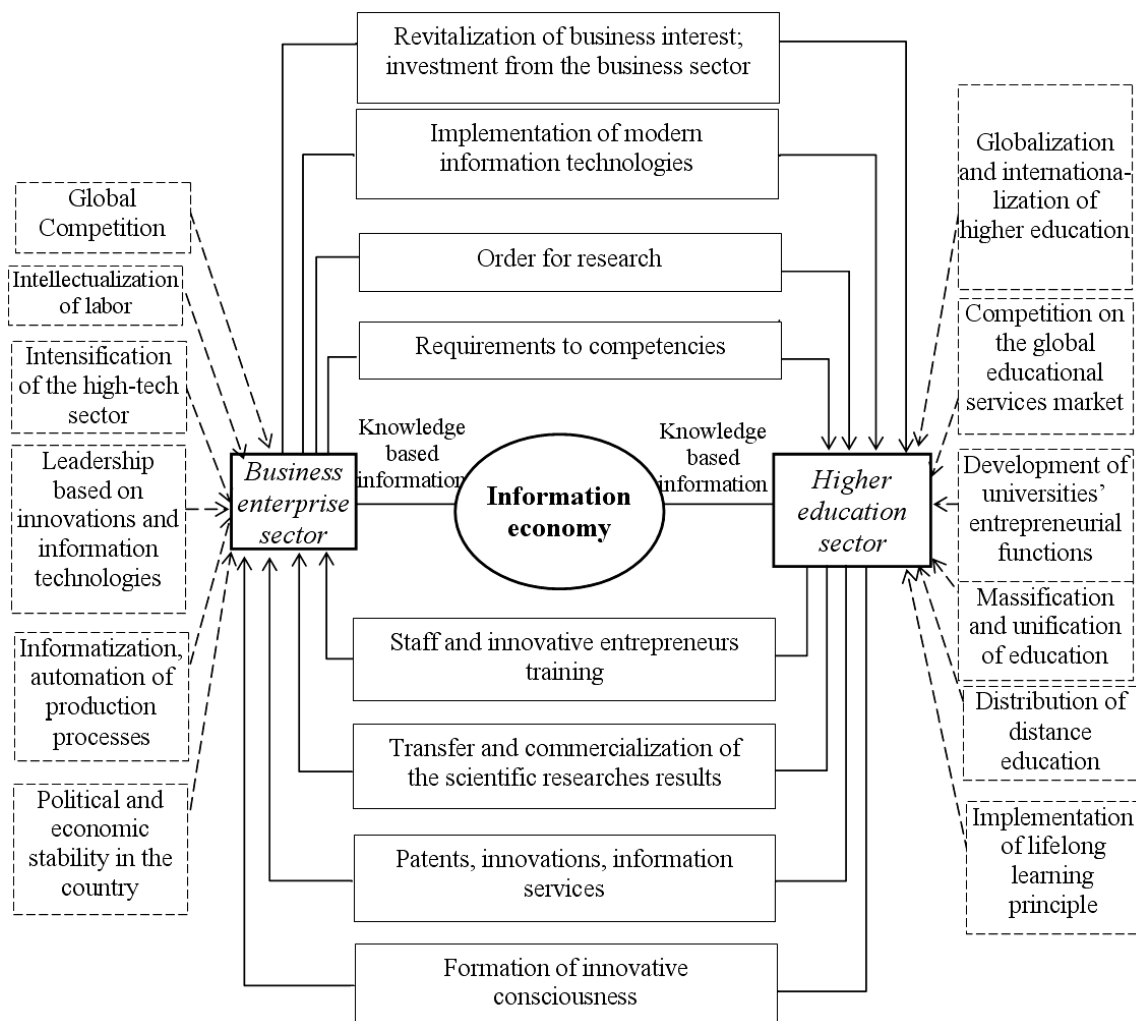

Fig. 1. Directions of the mutual influence of the business sectors and education in the conditions of information economy

We could identify two main the vectors of higher education and business sector duo-influence in the processes of the informational economy development – Table 1.

Table 1

Vectors of Higher Education and Business Sector Duo-influence [3]

Vector	Content	Cooperation includes:	
		higher educational institutions	enterprises
educational vector	training of the personnel for innovatively active enterprises, who would be capable for life-long learning and demonstrating high productivity in the conditions of the information economy formation	the organization of the educational process in accordance with the employers' requests; guarantee of high quality level of educational services; regular updating of information and communication technologies, use of licensed specialized software, informatization of training; implementation of innovations and new forms of education, based on modern information technologies (distance education); students' involvement in research activities, development of additional competences etc.	the orders on staff training in terms of professional and qualifications structure; specification and regular updating of the requirements to students' knowledge and professional competence, skills; conditions for students' practical training (practice, internship, experts' master-classes, participation in students' round tables, conferences, etc.)
R&D vector	joint initiation of advisory and expert support in the implementation of scientific and technical, innovative projects at different stages of their life cycle	realization of research activities; generation of new knowledge; inventive activity, patenting; providing adequate funding, material and technical support to research processes, scientists and laboratories; initiation of innovative projects; guarantee of high quality of scientific and technical products; transfer and commercialization of knowledge and information in the real sector of the national economy	the orders on both types of researches: applied (focused on the solution of specific practical problems; usually medium-term duration; are currently dominated in Ukraine) and fundamental (oriented on the generation of new knowledge; usually long-term; at the current stage domestic enterprises demonstrate a low level of interest in financing fundamental research projects); introduction of research results in real practice and production processes; participation in realization of innovation projects

It is founded that there is a close bilateral relationship, mutual influence and interaction between the higher education and the informational economy on the issues related to the human resources provision, financing, implementation of innovative projects and conducting research. National higher education system requires significant transformations and modifications to increase its degree of conformity with actual and perspective requests of the information economy and prompt and

flexible response to the needs of its subjects. According to the World Economic Forum, «The Global Information Technology Report – 2016», the quality of education system of Ukraine is estimated at 4.0 points out of the seven maximum possible (ranking leaders: Switzerland – 6.1 points; Qatar – 5.9; Singapore – 5.8; Finland – 5.7; Belgium – 5.5; Malaysia, New Zealand, the Netherlands, Ireland, Germany – 5.4 points) with satisfactory parameters of the population access to the high-quality mathematical and science education – 4.6 points (for comparison: Austria, Latvia, Italy, Bahrain – 4.6 points; Sweden, USA, Portugal – 4.5 points; Great Britain, Poland, China – 4.4 points) [1]. In the «Global Competitiveness Report» on the parameter «Quality of scientific research institutions» in 2016 Ukraine was ranked 43rd, and on the parameter «Availability of scientists and engineers» – 29th out of 140 countries [2]. On this basis, we can conclude of the existence of a stable foundation for the formation of an educational platform of the information economy development in Ukraine.

On the other hand, it is important to encourage the business interest to develop the cooperation with the higher education sector. Particularly, the World Economic Forum assessments show Ukraine's weak rating positions by parameters: «Extent of staff training» (3.9 points versus 5.7 points in Switzerland as the leader of the rating); «Capacity for innovation» (4.2 points versus 6.0 points in Switzerland), «Impact of ICTs on business models» (3,8 points versus 5.9 points in Finland and the UK). Moreover, according to the parameter «Company spending on R&D» («Global Competitiveness Report – 2016») Ukraine ranked the 54th; to the parameter «University-industry collaboration in R&D» – the 74th place; to the parameter «Firm-level technology absorption» – the 100th place from 140 countries [2]. Prolongation of these trends in the medium and long term is likely to lead to a reduction in the level of innovation development, competitiveness on the world market and, accordingly, reducing the profitability of domestic enterprises.

Conclusions and Suggestions. The main directions of transformation of higher education institution to develop the cooperation with business enterprise sector are following:

- *the HEI's Educational function* – staff training for the needs of information economy (key competencies: ability to generate innovations; high adaptability to dynamic of the socio-economic changes; operative implementation of the modern information and communication technologies; ability to aggregate, analyze and effectively use information resources); preparation of a new generation of the entrepreneurs (able to conduct business in the field of information and telecommunication technologies, information resources)

- *the HEI's Scientific-research and innovative function* – harmonization of research projects of the higher educational institutions with the actual requests of the business sector; transfer and commercialization of the research activities results in the real sector of the national economy; inventions patenting; initiation and realization of the joint innovative scientific and educational projects

– *the HEI's Financial-economic function* –diversification of funding sources; attraction of private investments; grant funding from foreign and national funds; development of fundraising activity; foundation of endowment funds.

References

1. The Global Information Technology Report 2016. URL: <http://www.weforum.org/reports/the-global-information-technology-report-2016>.

2. The Global Competitiveness Report 2016–2017. URL: <http://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2016-2017-1>.

3. Tkalenko N., Kholiavko N., Hnedina K. Vectors of Higher Education Sector Transformation in Conditions of the Information Economy Formation. *Scientific bulletin of Polissia*. 2017. № 4 (12). Pt 1. P. 44–49.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ Й МЕНЕДЖМЕНТУ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПІ

Безземельна Т. О.

кандидат економічних наук
Класичний приватний університет

ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ КЕРІВНИКІВ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Наразі на перше місце в сфері управління виходять питання підвищення рівня управлінської компетентності. Проте вирішення цих питань неможливе без належного рівня управлінської культури. Управлінська культура проявляється в стилі керівництва й безпосередньо впливає на формування організаційної культури. Високий рівень управлінської культури характеризується сприятливим соціально-психологічним кліматом у колективі, демократичним стилем керівництва, розвитком творчих здібностей підлеглих та задоволеністю власною працею.

Дослідженню культури управління як складової культури організації присвячено роботи таких зарубіжних і вітчизняних вчених, як: С. Борнер, Р. Вебер, К. Евард, Х. Грютер, Р. Рютингер, О. Віханський, А. Наумов, Г. Єльнікова, Л. Пашко, В. Шепель та багатьох інших. Дослідники єдині в тому, що управлінську культуру можна розглядати і як умову успішної управлінської діяльності, і як її складову, і як одну з характеристик суб'єкта управління.

Організаційна культура керівника – це набір особистісних, морально-етичних якостей, система професійних норм, поглядів, які прямо або побічно сприяють виконанню стратегічних завдань організації. Управлінську культуру можна розглядати як вирішальний фактор формування ділової взаємодії, умову й результат відповідних управлінських дій, що забезпечують створення належної атмосфери спілкування. Саме ці аспекти потребують постійного перегляду й вдосконалення, що обумовлює актуальність дослідження.

Базою дослідження слугували три аптечні мережі м. Запоріжжя. Аналіз впливу чинників зовнішнього середовища на формування організаційної культури керівників досліджуваних підприємств здійснювався за допомогою методу парного порівняння на основі багатомірного шкалування [2]. Результати опитування керівників підприємств свідчать про те, що найбільший вплив мають такі чинники (в порядку убутання ступеня впливу): глобалізація економіки, непослідовність реформ, рівень корупції та тінізації, зростання монополізації, нестабільність збуту, залежність від постачань енергії й ресур-

сів, низький рівень інвестиційної привабливості підприємств України, незадовільний стан податкової системи, відсутність модернізації.

Отримані значення впливу чинників внутрішнього середовища підприємств дають змогу констатувати, що на діяльність керівників, більшою мірою, впливають: фінансовий стан, виробничий і кадровий потенціал підприємства. Потенціал самого керівника, за оцінками експертів, займає четверте місце, далі йдуть мотивація співробітників і умови праці.

Отже, на досліджуваних підприємствах з метою максимально ефективного пристосування до змін зовнішнього та внутрішнього середовища повинні бути розроблені програми розвитку та підтримки організаційної культури керівника, які включають дію комплексних, довгострокових і дослідних програм. Реалізація даних заходів повинна бути заснована на використанні формальних і неформальних методів управління, що базуються на чинній організаційній культурі та впливають на процеси її постійної зміни та вдосконалення.

Серед основних факторів можна виділити такі:

- управлінський професіоналізм і відповідальність менеджерів підприємств, незалежно від того, чи є вони власниками або найманими працівниками підприємства. Ця група включає дію факторів безперервного підвищення кваліфікації управлінського апарату всіх рівнів, здатність менеджменту цілісно й системно охопити зовнішнє середовище підприємства та забезпечити відповідну зовнішнім змінам динаміку його внутрішнього середовища;

- етичну політику керівника щодо його генеральних цілей, ефективність її реалізації в місії, стратегії та стандартах поведінки;

- етнокультурний менталітет, який визначається корінними історично-культурними цінностями етносів країни.

Також під час дослідження використовувався опитувальник «Етичні ставлення менеджера». Результати опитування керівників досліджуваних підприємств засвідчили низький рівень моральної свідомості менеджерів, тобто прийнятними для них є ті дії, які приводять до отримання прибутку, не зважаючи на рівень їхньої моральності.

Сучасна організаційна культура професійної діяльності менеджменту включає такі складові: інноваційну культуру, ділову етику, культуру мислення та стиль ділового спілкування. Для оцінки загального рівня організаційної культури пропонується обчислювати інтегральний показник рівня організаційної культури, розроблений Слабко Я.Я., який розраховується методом середньої геометричної:

$$K_{ок} = \sqrt[n]{K_1 \times K_2 \times K_3 \times \dots \times K_n},$$

де $K_{ок}$ – інтегральний показник рівня організаційної культури;
 n – кількість параметрів оцінки рівня організаційної культури;
 K_1 – показник освітнього рівня робітників підприємства;

K_2 – показник стабільності персоналу підприємства;
 K_3 – показник трудової дисципліни;
 K_4 – показник міжособистісних відносин;
 K_5 – показник рівня здоров'я персоналу;
 K_6 – показник придатності основних фондів;
 K_7 – питома вага інноваційної продукції в загальному обсязі продукції [3, с. 128].

Результати розрахунків інтегрального показника організаційної культури керівників досліджуваних підприємств та його складових показали, що рівень організаційної культури підприємств є низьким та протягом останніх п'яти років мав тенденцію до зниження.

На основі отриманих результатів запропоновано концептуальну модель системи заходів з формування організаційної культури керівників, яка містить такі елементи: визначення головної мети, підцілей та завдань, діагностику потенціалу підприємств галузі та їх ресурсного забезпечення, вибір моделі розвитку організаційної культури керівників, визначення шляхів і способів реалізації цілей і завдань, розробку системи заходів і механізмів, оцінювання результату й моніторинг ситуації. Провідне місце в процесі розвитку організаційної культури керівників повинні мати принципи соціального партнерства як передумови переведення відносин між адміністрацією та працівниками на новий рівень.

Також в результаті проведених досліджень розроблено послідовність дій з розвитку й становлення організаційної культури керівників підприємств, яка складається з таких етапів: діагноз чинного стану; діагноз і визначення розуміння моделі майбутньої культури керівника організації; обрання історій-ілюстрацій, що наочно формують ті цінності, які члени команди хотіли б перенести в майбутню організаційну культуру керівника; вибір дій, необхідних для прискорення змін; розробка плану реалізації дій з зазначенням точок звітності.

Розробка та дотримання певного алгоритму розвитку організаційної культури керівника приведе до оптимізації розвитку організаційної культури в майбутньому [1, с. 158]. Після чого цикл розвитку організаційної культури керівника має реалізовуватися відповідно до змін, що відбуваються у виробничому середовищі.

Список використаних джерел

1. Бойдел Т. Как улучшить управление организацией: пособие для руководителя / пер. с англ. Москва : Премьер, 2005. 204 с.
2. Саати Т. Принятие решений. Метод анализа иерархий. Москва : Радио и Связь, 1993. 278 с.
3. Слабко Я. Я. Процес формування та розвитку організаційної культури промислового підприємства: соціологічний аспект. *Грані. Соціологія*. 2009. № 6 (68). С. 127–131.

Воронова О. В.

кандидат юридичних наук, доцент

Воронова Ю. В.

студент

Класичний приватний університет

РІВЕНЬ ОСВІТИ ЯК ПЕРЕДУМОВА ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ В УКРАЇНІ

Освіта сьогодні розглядається як одна з основних цінностей, без яких неможливий подальший розвиток суспільства. Освіта – це цілеспрямований процес набуття, розширення і оновлення знань, виховання і навчання в інтересах людини, суспільства, держави, що супроводжується констатацією досягнення громадянином встановлених державою освітніх рівнів [1].

Проаналізувавши систему освіти нами виділені основні проблеми, які впливають на її рівень в Україні та представлені шляхи їх вирішення.

1. Українська освіта не відповідає попиту на ринку праці, як наслідок – безробіття і бідність та зменшення кількості випущених студентів у вузах. Підготовка фахівців здійснюється за спеціальностями, які не користуються попитом на ринку праці. Сучасне реформування відображається лише в низці законів, які по-іншому пояснюють освітньо-кваліфікаційні рівні, але фактично підлаштовані під сучасну систему освіти. Українські діти перестали бачити перспективи в отриманні освіти в Україні, та почали все більше їхати на навчання за кордон. Це є негативним явищем не лише для системи освіти, а й взагалі для соціально-економічного розвитку нашої держави, адже відбувається відток інтелектуальних кадрів, які залишаються працювати у європейських державах і сприяють розвитку їхньої економіки. Також роботодавці не хочуть брати на роботу випускників вузів через відсутні практичні навички [2]. Тому пропонуємо Міністерству освіти України переглянути перелік спеціальностей, який визначений Постановою КМУ від 29 квітня 2015 р. № 266 «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» та доповнити його наступними спеціальностями: IT-фахівець, фінансовий-аналітик, фахівець з логістики, урбаніст-еколог, журналіст-блогер, інтернет-маркетолог, віртуальний юрист та розробити відповідні програми з використанням практичного досвіду. Необхідно переглянути навчальні програми та зробити їх більш сучасними і практичними, що дозволить покращити якість освіти. Створення нових спеціальностей та навчальних програм не тільки покращить ситуацію на ринку праці, а й зробить випускників нашої держави конкурентоспроможними у світі. Також ми пропонуємо залучити у здійснення освітнього процесу практиків, які будуть розповідати не сухі теоретичні лекції, а показувати як вирішувати завдання в реальних умовах; необхідно більше навантаження робити на практичні заняття з розглядом реальних задач, які були поставлені у підп-

риємствах, установах чи організаціях. Пропонуємо заключати вузам договори з приватними компаніями, з метою проходження у останніх практики студентами. Потрібно, щоб в Україні запрацював механізм конкурентної боротьби за своє робоче місце. Таким чином, система освіти стане досконалішою та конкурентною, і дозволить випускати вже готових спеціалістів, які зможуть будувати економічно розвинену країну.

2. Неefективна державна фінансова політика у сфері освіти тягне за собою ряд проблем, які негативно впливають на якість освіти. До факторів, стримуючих підвищення якості освіти в Україні належать: низька заробітна плата вчителів і викладачів та втрата іміджесті професії, застаріла комп'ютерна техніка або повна її відсутність, відсутність оновлення бібліотечних фондів, методичний виклад матеріалів не відповідає сучасним вимогам та не адаптований до сучасного підростаючого покоління [3].

Для розв'язання проблем в системі освіти необхідно розробити систему державних заходів, що будуть спрямовані на забезпечення її ефективного розвитку. При цьому головним завданням має стати забезпечення достатнього та грамотного розподілу фінансування освіти, шляхом оптимізації бюджетних та позабюджетних джерел її розвитку. Для поліпшення становища, що склалося, політику фінансування освіти потрібно формувати відповідно до соціально-економічної доцільності здійснених бюджетних видатків та поєднання вітчизняного й світового досвіду. Сукупність перерахованих заходів в кінцевому результаті має сприяти вихованню всебічно освіченої особистості, з притаманним їй системним світоглядом і логічним мисленням, знання та навички якої відповідатимуть профілю її діяльності [4].

Основним чинником максимізації ефективності освіти в Україні, як стверджує С.Л. Алімова [5, с. 131] є вдосконалення державної фінансової політики у цій системі через принцип повноти забезпечення бюджетних установ освітньої сфери фінансовими ресурсами, що зробить можливим впровадження таких заходів:

- збільшення нормативу при плануванні видатків на утримання бюджетних установ, що поліпшить умови фізичного, розумового, духовного розвитку особистості;
- раціональне використання кадрового потенціалу педагогічних працівників навчальних закладів та підвищення рівня оплати їх праці відповідно до навантаження та педагогічного стажу;
- створення умов для здобуття учнями і студентами освіти світового рівня в Україні, що сприятиме їх адаптації в умовах ринкової економіки;
- вивчення і запровадження у навчально-виховний процес нових прогресивних форм і методів роботи (особливий акцент при цьому має робитися на запровадження інтерактивних методів навчання, подальшої гуманізації навчально-виховного процесу);

– покращення соціального забезпечення вчителів, незадовільність якого негативно впливає на якість освіти, оскільки педагогічні працівники змушені шукати додаткові джерела заробітків.

В розвинутих країнах держава виходить з того факту, що чим краща освітня підготовка робочої сили, тим вища її роль у виробництві, тим менше в країні соціальних проблем, пов'язаних із безробіттям, бідністю, злочинністю тощо. Особливо ефективним заходом освіта виступає при структурному безробітті, що супроводжує всякі суттєві техніко-економічні зміни, оскільки вона підвищує мобільність працівника, створює основу для швидкого освоєння нової спеціальності [6].

Будь-яке покращення не можливе без втручання держави, тому державна фінансова політика у сфері розвитку вище проаналізованих складових відіграє ключову роль у подальшому розвитку освіти, покращення якості наданих освітніх послуг, як складових людського розвитку.

Система освіти, що регулюється і субсидується державою, створює запаси людського капіталу, і чим вища цінність цього капіталу, тим більший економічний вигравш суспільства. В зв'язку з цим прихильники концепції людського капіталу вважають, що освіта є важливішим засобом соціально-економічної політики держави, ніж трансфертні виплати, прогресивне оподаткування чи перерозподіл багатства.

Список використаних джерел

1. Бобух І. М. Формування людського потенціалу в Україні: аналітичні зіставлення й напрями удосконалення. URL: <http://dse.org.ua/arhcrive/20/7.pdf>.
2. Юрик Я. І., Булах О. П. Стан професійного навчання персоналу в Україні. URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/8744/1/0307.pdf>.
3. Хмелевська О. М. Людський розвиток регіонів України: оцінка досягнень у сфері освіти. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*. 2014. Вип. 9. Ч. 7. С. 170–175.
4. Маліновська О. Ю., Прутська О. О. Фінансове забезпечення діяльності закладів освіти та шляхи його удосконалення. URL: <http://intkonf.org/malinovska-oyu-den-prutska-oo-finansove-zabezpechennya-diyalnosti-zakladiv-osviti-ta-shlyahi-yogo-udoskonallya/>.
5. Алімова С. Л. Вплив державної фінансової політики на людський розвиток : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Київ, 2017. 207 с.
6. Щетініна Л. В., Рудакова С. Г. Якість життя молоді та її вплив на освіту: якісний та кількісний виміри. *Вісник Приазовського державного технічного університету*. 2016. С. 70–76.

Горбунов О. В.

Народний депутат України
Голова підкомітету з питань видатків державного бюджету
Комітету Верховної Ради України з питань бюджету
Верховна рада України, м. Київ

РОЗВИТОК ПІДХОДІВ ДО СТРУКТУРУВАННЯ ПРИНЦИПІВ БЮДЖЕТНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Ефективність бюджетного менеджменту значною мірою визначається підходами щодо його сприйняття як особливого типу ринкового управ-

ління, який не є сталим, а схильний до трансформації під впливом зміни факторів зовнішнього і внутрішнього середовища, економічних умов, політичної кон'юнктури тощо. Наразі в Україні не сформовано єдиного підходу щодо сприйняття бюджетного менеджменту ні в практичному, ні в науковому, ні в правовому полі.

Як будь-яка організаційна структура бюджетний менеджмент ґрунтується на певних принципах. Серед визначень категорії «принцип» найбільш загально визначеними є такі: з одного боку, принципи трактують як основні, вихідні положення якої-небудь теорії, основні правила діяльності; з іншого – як встановлені, усталені, загальноприйняті, широко розповсюджені правила господарських дій та властивості економічних процесів [1, с. 258].

В науковій літературі зустрічаються різні підходи як щодо переліку, так і сутнісних характеристик принципів бюджетного менеджменту. Так, Федосов В. [2], Ляшок Н.Ю., Рустамова Г.М. [3], Лінтур І.В. [4], Панкевич Л.В. [5], визначаючи принципи бюджетного менеджменту ототожнюють їх з принципами бюджетної системи (які мають нормативне закріплення у Бюджетному кодексі України), що не є правомірним, оскільки управління бюджетною системою є структурним елементом бюджетного менеджменту, а сама бюджетна система виступає одним з його об'єктів. Тому принципи бюджетного менеджменту не повинні обмежуватися лише принципами бюджетної системи.

Коваленко Л.О. в якості принципів бюджетного менеджменту виділяє принцип правової регламентації процедур прийняття управлінських рішень, принцип підпорядкованості завданням соціально-економічної політики держави, принцип інтегрованості бюджетного менеджменту з системою управління економікою в цілому, відповідності видатків доходам бюджетів, своєчасності і оперативності прийняття управлінських рішень у рамках бюджетного менеджменту, принцип варіативності управління бюджетними коштами [6]. Єрмакова Е.А базовими принципами бюджетного менеджменту називає [7]: розподіл і правове закріплення між різними рівнями бюджетної системи відповідальності за виконання окремих функцій бюджетного менеджменту; поєднання централізації і децентралізації в управлінні бюджетними коштами; економічну самодостатність адміністративно-територіальних утворень; збалансованість дохідних повноважень і видаткової відповідальності. Тімірханова Л.М. вказує на необхідність застосування у бюджетному менеджменті наступних принципів: ефективності використання коштів, достовірності, об'єктивності, повноти даних, які використовуються в бюджетному управлінні, плановість, цільова спрямованість [8]. Баскаков А.Ю., характеризуючи принципи бюджетного менеджменту, до їх складу відносить: принцип відповідності; принцип композитності; принцип партнерства; принцип субсидіарності; принцип мобільності та адаптивності; принцип виділеної компетенції; принцип адекватно-

сті; принцип комплексності; принцип компетентності; принцип інваріантності управління [10].

Михайленко С. В. більш ґрунтовно підходить до питання визначення принципів бюджетного менеджменту, запропонувавши, як безпосередньо трактування поняття «принципи бюджетного менеджменту», під яким автор розуміє основні теоретико-методологічні положення, які визначають загальні правила організації управління бюджетним процесом на всіх його стадіях (етапах), так, власне і перелік принципів бюджетного менеджменту, якими на його думку є принципи: науковості, системності, єдності, економічності й ефективності, поєднання прав, обов'язків і відповідальності, справедливості, цільового використання бюджетних коштів, публічності та прозорості [9].

Проте й даний підхід, на нашу думку, теж має певні недоліки. По-перше, при визначенні поняття «принципи бюджетного менеджменту», авторський підхід є досить вузьким, оскільки розглядає сутність поняття лише відносно організації управління бюджетним процесом, в той час, як бюджетний менеджмент включає ще й організацію управління бюджетною системою, бюджетними відносинами та бюджетними ресурсами. По-друге, визначений перелік принципів бюджетного менеджменту ґрунтується на загальноновизнаних наукових принципах менеджменту та принципах організації бюджетної системи, що знову ж таки не враховує усіх складових (структурних елементів) бюджетного менеджменту. По-третє, необхідним є урахування комплексного (дуального) підходу до розкриття змісту бюджетного менеджменту як особливого типу ринкового управління, який ґрунтується на його сприйнятті, з однієї сторони, як динамічної науково-практичної системи, а з іншої – як складного, багатостадійного процесу, який пов'язаний з формуванням та мобілізацією бюджетних ресурсів, їх перерозподілом та використанням. Вважаємо за доцільне використовувати дуальний підхід, сутність якого зводиться до визначення його характерних особливостей з позиції сприйняття як системи управління та процесу прийняття управлінських рішень.

Узагальнення наукових підходів щодо визначення принципів бюджетного менеджменту, як основних, вихідних положень, правил та установок, якими слід керуватися під час провадження діяльності в сфері управління бюджетним процесом, бюджетною системою, бюджетними відносинами та бюджетними ресурсами, дозволяє сформулювати такі основоположні принципи бюджетного менеджменту: наукової обґрунтованості, законності, об'єктивності, композиції, оптимальності, гнучкості, системності, комплексності, модернізації, ефективності та результативності, прозорості, відкритості, відповідальності (рис. 1).

Принципи бюджетного менеджменту – основні, вихідні положення, правила та установки, якими слід керуватися під час провадження діяльності в сфері управління бюджетним процесом, бюджетною системою, бюджетними відносинами та бюджетними ресурсами

<i>Перелік принципів</i>	<i>Характерні ознаки принципів</i>
Наукової обґрунтованості	Необхідність приведення системи та механізму бюджетного менеджменту до відповідного рівня розвитку суспільних відносин на основі пізнання та використання об'єктивних економічних законів та закономірностей розвитку, а також реалій економічного, політичного та соціального розвитку суспільства
Законності	Забезпечення внутрішньої узгодженості структурних елементів системи бюджетного менеджменту а також його суб'єктів, їх внутрішніх взаємозв'язків, взаємовідносин, субординації, що ґрунтується на підзаконному характері управлінської діяльності та обов'язку кожного суб'єкта управління діяти в межах наданих йому прав і повноважень. Усі управлінські рішення мають прийматися на основі норм законодавчих актів
Об'єктивності	Пізнання й використання тенденцій і закономірностей розвитку явищ та процесів в системі бюджетного менеджменту, чітке дотримання вимог об'єктивних закономірностей з урахуванням наявних можливостей, дійсного стану явищ та процесів, що забезпечує відповідність між діями суб'єкта й тенденціями функціонування та розвитку об'єкта бюджетного менеджменту
Композиції	Органічне поєднання єдиного централізованого управління під час вирішення стратегічних, загальнодержавних цілей і завдань в межах країни з широким використанням повноважень місцевих органів управління за рахунок делегування частини повноважень і відповідальності адміністративно-територіальним громадам при збереженні єдиної цілісної системи бюджетного менеджменту
Оптимальності	Вимагає вибору найбільш прийнятних заходів, прийомів, методів управління, найкращого варіанта управлінського рішення за певних конкретних умов, побудови організаційної структури бюджетного менеджменту, що спрямовано на забезпечення найбільшої ефективності функціонування і розвитку його об'єктів
Гнучкості	Здатність оперативно реагувати на зміни, які відбуваються як в системі бюджетного менеджменту, так і на зміни зовнішнього середовища, що виражається в трансформації заходів, прийомів, методів управління та організаційної структури бюджетного менеджменту
Системності	Передбачає взаємне узгодження усіх структурних елементів бюджетного менеджменту, їх координацію та інтеграцію, а також усунення протиріч між ними, що дозволяє розглядати бюджетний менеджмент як цілісну систему у межах якої усі його складові взаємно узгоджені і діють в інтересах ефективного функціонування усієї системи, тобто всі структурні елементи системи орієнтовані на загальну мету
Комплексності	Передбачає, що під час здійснення управлінського впливу на об'єкти бюджетного менеджменту його суб'єктами використовується весь можливий арсенал заходів, прийомів, методів управління, адекватний сучасним умовам функціонування системи бюджетного менеджменту, а всі управлінські рішення взаємопов'язані і здійснюють безпосередній вплив на досягнення визначених цілей і завдань
Модернізації	Заходи, прийоми, методи та процеси бюджетного менеджменту, які довели свою ефективність в попередніх періодах, можуть виявитися недостатньо чи зовсім неефективними на наступних етапах, що потребує постійного їх вдосконалення та модернізації на основі безперервного моніторингу динаміки факторів внутрішнього і зовнішнього середовища
Ефективності та результативності	Передбачає вибір найбільш ефективного в конкретних умовах управлінського рішення на основі всебічного аналізу зовнішнього і внутрішнього середовища, вивчення інформації, розгляду багатьох варіантів рішень із метою досягнення певної мети за найменших витрат. Результативність характеризується відповідністю управлінської діяльності фактично отриманим результатам щодо реалізації поставлених цілей і завдань.
Прозорості	Доведення до суспільства і зацікавлених осіб (державних органів, посадових осіб, міжнародних організацій, наукових установ та ін.) інформації про стан бюджету (бюджетних ресурсів), бюджетного процесу, бюджетної системи та бюджетних відносин
Відкритості	Доступність інформації про діяльність суб'єктів бюджетного менеджменту та дотримання відкритості його процедур, включаючи можливість зацікавлених осіб (в тому числі громадян, інститутів громадянського суспільства) вплинути на процес вироблення та прийняття бюджетних рішень, що спрямовано захист інтересів суспільства шляхом підвищення ефективності управління і посилення боротьби з корупцією
Відповідальності	Кожен суб'єкт бюджетного менеджменту зобов'язаний нести відповідальність за свої дії або бездіяльність під час прийняття та реалізації управлінських рішень, спрямованих на забезпечення сталого економічного розвитку на всіх рівнях економічної системи й належного виконання державою її завдань і функцій

Рис.1. Характеристика принципів бюджетного менеджменту

Джерело: сформовано автором.

Важливість практичного застосування наведених на рис. 1 принципів бюджетного менеджменту детермінується високою складністю структури і функцій системи управління бюджетним процесом, бюджетною системою, бюджетними відносинами та бюджетними ресурсами, її стратегічною спрямованістю й інерційністю, динамізмом процесів розвитку економіки на сучасному етапі, їх інтеграційністю та глобалізацією. Все вище означене потребує комплексного підходу до синтезу вище означених структурних елементів бюджетного менеджменту.

Список використаних джерел

1. Мочерний С. В. Методологія економічного дослідження : монографія. Львів : Світ, 2001. 416 с.
2. Бюджетний менеджмент : підручник / В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін. ; за заг. ред. В. Федосова. Київ : КНЕУ, 2004. 864 с.
3. Ляшок Н. Ю., Рустамова Г. М. Бюджетний менеджмент: визначення, принципи, функції. *Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку регіону* : збірник матер. Всеукр. наук.-практ. конф. Красноармійськ : ДонНТУ, 2011. Т. 1. С. 185–189.
4. Лінтур І. В., Лінтур В. В. Необхідність реформування бюджетного менеджменту в кризових умовах економіки України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 5. С. 897–900.
5. Бюджетний менеджмент : навч. посібник / Л. В. Панкевич, М. А. Зварич, П. Я. Могиляк, Б. І. Хомічак. Київ : Знання, 2006. 293 с.
6. Коваленко Л. О., Зеленський С. М., Забаштанський М. М. Бюджетний менеджмент : навч. посібник. Київ : Слово, 2011. 416 с.
7. Ермакова Е. А. Бюджетний менеджмент и его функциональные элементы. *Финансы и кредит*. 2010. № 20. С. 2–7.
8. Тимирханова Л. М. Содержание бюджетного менеджмента. *Вестник Удмуртского университета. Серия Экономика*. 2007. № 2. С. 255–258.
9. Михайленко С. В. Концептуалізація та функціональні характеристики системи бюджетного менеджменту. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2013. Вип. 9 (2). С. 185–194. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprer_2013_9%282%29__37.
10. Баскаков А. Ю. Бюджетний менеджмент у механізмі управління фінансовими ресурсами держави : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08. Чернівці, 2017. 299 с.

Матвійчук О. А.

аспірант
Класичний приватний університет

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР – ЗАПОРУКА СТАБІЛЬНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Внаслідок активного розвитку інформаційних технологій змінюються самі передумови соціального, економічного та політичного розвитку. Тому роль єдиного інформаційного простору в Україні є процесом, що потребує довготривалих досліджень внаслідок стрімких змін у суспільних відносинах та самих інформаційних технологій. Загальним напрямком визначення подальшого розвитку суспільства в ролі інформаційного суспільства є набуття вагомості ролі високих технологій, комп'ютерної техніки та використання локальної мережі. Значимість даних процесів дедалі більше стає вагомим аргументом у суспільних відносинах при виникненні нових економічних та політичних процесів.

Інформаційний простір виступає у таких площинах: 1) як сукупність інформаційних потоків, що утворюють інформаційне поле, тобто просторове поняття; 2) як сукупність баз та банків даних, тобто технологічна площина; 3) як сукупність суб'єктів інформаційної взаємодії та інформаційних відносин, що виникають між цими суб'єктами. Варто брати до уваги наступні ознаки інформаційного простору, що можливо використати при налагодженні сталих відносин між державними органами влади та суспільством: 1) наявність інформаційної інфраструктури, яка забезпечує всі складові інформаційного суспільства; 2) функціонування за єдиними правилами інформаційної взаємодії у суспільстві; 3) глобалізаційна складова формування національного інформаційного простору; 4) взаємозалежність від інших учасників світового інформаційного простору [1].

Релевантність нормативно-правового поля країни повинна базуватися на достовірній, правильній та об'єктивній обґрунтованій детермінанті розбудови інформаційного суспільства, що полягає у сучасних викликах та запитках суспільства до економічних, соціальних і політичних процесів. Слід зазначити, що правове регулювання інформаційного суспільства має еволюційний характер, внаслідок поетапне періодів свого розвитку, починаючи від правового забезпечення конкретних технічних норм використання комп'ютерного обладнання та програмного забезпечення закінчуючи регулюванням відносин суспільства в інформаційній сфері, як на загальнодержавному так і міжнародному рівні.

Тому слід підкреслити, що правове регулювання інформаційного суспільства – це діяльність влади відносно чинного національного законодавства та прийнятих міжнародних норм права, які слід віднести до розбудови місцевої інфраструктури, стимулювання використання нових інформаційних технологій, впровадження обмежень з боку держави користування інформаційним простором для налагодження безпечних відносин в інформаційному суспільстві, тобто визначення заходів безпеки даних відносно приватної та публічної інформації. Але перш за все про регулювання інформаційного суспільства це імплементація міжнародних регіональних та національних програм і проектів, що допомагають виявляти людський потенціал інформаційно-комунікаційних технологій та вдосконалювати індивідуальні навички вміння знання та здібності [2, с. 8–10].

Важливим моментом для України в контексті розвитку інформаційного суспільства є намір вийти в лідери в галузі ІТ-аутсорсингу до 2020 року. Даний процес є контрольованим та злагодженим з боку державних органів влади та представниками ІТ-компаній, що мають на меті створити понад 100 тис. робочих місць у цій сфері. Однією з ознак розбудови інформаційного суспільства є поява грантових фондів, що займаються інформаційними технологіями, наприклад як Global Technology Foundation, що має на меті надати підтримку ІТ-проектам у сфері державних послуг, зв'язку, медіа, освіти, охорони здоров'я, хмарних обчислень.

Основними пріоритетними напрямками інформаційного суспільства в Україні є наступне: 1) розвиток ІТ-аутсорсингу, як складової інформа-

ційного суспільства, що визначає трансформацію відносин на підприємстві, тобто чітка диференціація дій, що виконуються за певний проміжок часу та певну плату; 2) підтримка з боку держави науково-дослідницьких центрів, що доцільно створювати в кооперації між державою та бізнесом; 3) розвиток та впровадження інформаційних технологій у модернізація системи автоматизації, починаючи від митного контролю та закінчуючи впровадженням електронного уряду.

Важливим чинником становлення інформаційного суспільства в Україні є підписання угоди про асоціацію з ЄС. Згідно чинної угоди має бути реалізовано, наступні основні заходи:

- 1) забезпечення заходів Конвенції про кіберзлочини та на рівні законодавства визнання європейських цифрових підписів;
- 2) розробка законопроекту, спрямованого на адаптацію до норм європейського права у сфері ІР (Internet Protocol);
- 3) вдосконалення трудового законодавства відносно європейських демократичних цінностей, зокрема прав і свобод людини;
- 4) державна підтримка розбудови науково-дослідних центрів та сприяння розвитку нових підприємств в ІТ-сфері;
- 5) трансформація регулятивної складової в інформаційному суспільстві, а саме зниження кількості владних органів;
- б) співпраця у сфері інформаційних технологій між державою, суб'єктами підприємництва, навчальними закладами та науково-дослідними інституціями, за допомогою якого можливо визначити баланс у розвитку інформаційного суспільства [3].

На основі вищевикладеного слід підкреслити, що розвиток інформаційного простору є основним базисом становлення інформаційного суспільства, даний процес має бути забезпеченим державними символами та підтримками у розвитку галузі ІТ-індустрії. Становлення інформаційного простору в Україні є закономірним етапом еволюційного розвитку суспільства внаслідок глобалізаційних відносин. До характерних ознак інформаційного простору слід віднести – наявність інформаційної структури, становлення комунікативної складової в інформаційному суспільстві на основі єдиних правил та принципів, глобалізація відносин є одним з елементів впливу на становлення інформаційного суспільства в Україні.

Список використаних джерел

1. Петровський О. М. До питань регулювання інформаційного простору. 2017. URL: http://apnl.dnu.in.ua/3_2017/34.pdf.
2. Ромащенко В. А. Правове регулювання інформаційного суспільства в Україні: загальнотеоретичне дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2018. 24 с.
3. Аведян Л. Й. Державне регулювання сфери сучасних інформаційних технологій та інновацій: закордонний досвід. *Актуальні проблеми державного управління*. 2017. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2017-2/doc/6/01.pdf>.

РЕГУЛЮВАННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ЯК ОСНОВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

Питання національної безпеки країни регулюються в декількох аспектах. Одним з найважливіших – є регулювання міграційних процесів, які є основою та запорукою національної безпеки будь-якої країни. Багато дослідників вважають динамічні міграційні процеси в світі одним з факторів, який є загрозою національній безпеці, а саме: наявність нелегальної міграції; використання мігрантами території країни прибуття, як транзитної; посилення протистояння між різними соціально-етнічними групами населення; диспропорції у пропозиціях та вакансіях на ринку праці (використання дешевої праці мігрантів); соціальна напруга населення.

Варто зауважити, що міграційні процеси в Україні досить часто мають дестабілізуючий характер. На жаль, точної цифри співвітчизників, працюючих за кордоном, немає, оскільки при виїзді з країни фіксується лише факт, а не мета виїзду. За оцінками Державної служби зайнятості України, за кордоном працевлаштовано більш ніж 5,5 млн українців. Наприклад, кількість трудових мігрантів з України в Польщі з 2013 року зростає в 6,5 разів. У 2016 році Польща видала українцям близько 1,3 млн запитань на роботу.

І до сих пір спостерігається відтік робочої сили, як кадрів вищої кваліфікації (через існуючі програми, гранти, вигідні пропозиції працівникам медичної та ІТ сфер, інженерам особливої кваліфікації, вченим хімікам, фізиком та ін.), так і представників робітничих професій. Безперечно, існують і позитивні моменти такої міграції, оскільки мігранти висилають на батьківщину родинам певні кошти, тим самим підтримуючи національну економіку країни (у короткостроковому періоді). Проте, для України відтік кадрів можна і варто розглядати, як загрозу національній безпеці країни – адже фактично Україна втрачає свій людський капітал. Такі умови спричинено низьким рівнем життя населення внаслідок економічного спаду, девальвації національної валюти й різким зростанням внутрішніх цін, військовим конфліктом. Все це зумовило значні міграційні процеси, як внутрішні так і зовнішні.

Неконтрольована та нелегальна міграція негативно впливає на соціально-економічний розвиток країни. Таким чином, питання регулювання міграції завжди хвилювали не тільки вчених, а й громадських діячів, представників органів державної влади (зокрема Української державної міграційної служби), журналістів. Мінливі соціально-політичні, економічні та культурні умови висувають нові вимоги для розгляду міграційних процесів, які окрім впливу на вищезазначені аспекти життя, впливають також і на демографічну ситуацію в країні. Дослідження питань національної безпеки крізь призму міграції вимагає комплексного між-дисциплінарного розгляду.

Отже, для забезпечення певного рівня національної безпеки вкрай необхідним є регулювання міграційних процесів.

В Україні суб'єктами, які здійснюють регулювання міграції, є: органи державної влади; органи місцевого самоврядування; неурядові громадські організації; міжнародні організації та їх представництва в Україні.

Одним з ключових органів державної влади є Державна міграційна служба України (ДМС України), яка є центральним органом державної виконавчої влади. ДМС України реалізує державну політику у сфері міграції, включаючи запобігання та протидію нелегальній міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів [1].

Основними нормативно-правовими документами, які регулюють міграційні процеси, виступають наступні: Конвенція про статус біженців [1]; Конституція України; Закон України «Про громадянство»; Закон України «Про зовнішню трудову міграцію»; Закон України «Про національні меншини в Україні»; Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту»; Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства».

До певної категорії міграційних процесів належать процеси, пов'язані з навчанням іноземних громадян на території України.

Нормативно-правові акти, які регулюють візові питання, в'їзд в Україну: Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту»; Закон України Про внесення змін до Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту»; Постанова Кабінету Міністрів України від 1 березня 2017 р. № 118 Про затвердження Правил оформлення віз для в'їзду в Україну і транзитного проїзду через її територію ; Постанова КМУ від 4.12.2013 № 884 «Про затвердження Порядку підтвердження достатнього фінансового забезпечення іноземців та осіб без громадянства для в'їзду в Україну, перебування на території України, транзитного проїзду через територію України і виїзду за її межі та визначення розміру такого забезпечення»; Постанова КМУ від 4.06.2015 № 367 «Про затвердження Порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї»; Наказ МВС від 20.07.2015 № 884 «Про затвердження Порядку обчислення строку тимчасового перебування в Україні іноземців, які є громадянами держав з безвізовим порядком в'їзду»; Спільний наказ СБУ та МЗС від 16.02.2012 № 67/45 «Про затвердження Інструкції про порядок погодження зі Службою безпеки України оформлення віз іноземцям та особам без громадянства дипломатичними представництвами та консульськими установами України за кордоном в державі їх тимчасового або постійного проживання».

Серед законів, які безпосередньо забезпечують врегулювання міграційних процесів, слід також назвати: Закон України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні»; Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України»; Постанова Кабінету Міністрів України від

19 березня 2014 р. № 121 «Про затвердження Порядку надання медичної допомоги іноземцям та особам без громадянства, які постійно проживають або тимчасово перебувають на території України, які звернулися із заявою про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, стосовно яких прийнято рішення про оформлення документів для вирішення питання щодо визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, та яких визнано біженцями або особами, які потребують додаткового захисту»; Постанова Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2012 р. № 150 «Про затвердження Порядку продовження строку перебування та продовження або скорочення строку тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства на території України»; Постанова Кабінету Міністрів України від 28 березня 2012р. № 251 «Про затвердження Порядку оформлення, виготовлення і видачі посвідки на постійне проживання та посвідки на тимчасове проживання і технічного опису їх бланків та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 26 грудня 2002 р. № 1983»; Постанова Кабінету Міністрів України від 4 червня 2014 р. № 289 «Про затвердження Порядку оформлення документів, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус, громадянам, які проживають на тимчасово окупованій території України»; Наказ МВС від 25 квітня 2012 р. № 363 «Про затвердження Порядку розгляду заяв іноземців та осіб без громадянства про продовження строку перебування на території України»; Наказ МВС від 15.07.2013 р. № 681 «Про затвердження Тимчасового порядку розгляду заяв для оформлення посвідки на постійне проживання та посвідки на тимчасове проживання».

Незважаючи на цілу низку законів, нормативно-правових актів, є положення, які регулюють окремі питання міграційних процесів, а саме еміграцію, імміграцію, реєстрацію місця проживання, питання, пов'язані з громадянством; отриманням та скасуванням посвідки на постійне/тимчасове проживання на території України.

Таким чином, міграційна політика залежить від внутрішніх та зовнішніх чинників. Регулювання міграційних процесів надасть можливість стабілізувати соціально-економічне становище в країні; упередити та обмежити негативні аспекти впливу міграційних процесів;

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Державної міграційної служби України. URL: <http://dmsu.gov.ua/pro-dms/zagalna-informacziya.html>.
2. Конвенція про статус біженців : Документ 995_011, чинний, поточна редакція – Приєднання від 10.01.2002, підстава 2942–14. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_011.

МОРАЛЬНІ ВИМІРИ ДІЯЛЬНОСТІ ІННОВАЦІЙНИХ ЛІДЕРІВ

Реформування державної служби – складний діалектичний процес, запорукою якого є залучення до суспільного управління інноваційних лідерів – кваліфікованих, високоморальних. Стратегічно вимога дотримання моральних норм націлює на виключення з політичної діяльності непорядних дій. Тактично ж, для уникнення колізій від сполучення абстрактних норм з конкретно-історичною реальністю, моральність орієнтує на відповідність принципу найменшого зла: сліпе слідування моральному кодексу виявляється нерозумним і нераціональним, порушення його допустиме у тому випадку, якщо такі дії дозволяють уникнути більшого лиха. А на цьому рівні слід вже говорити про орієнтованість інноваційного лідера на довгострокову перспективу, передбачення потенційних наслідків діяльності (і тих загроз, що можуть її супроводжувати) та внесення коректив до власної стратегії у відповідності із цим розумінням.

Наукової уваги заслугоує і проблема раціональності конкретних, – тактичних, – дій інноваційного лідера. Раціональність передбачає розумне обмеження свободи через виховання, навчання, наслідування традицій тощо. У найбільш загальному вигляді, раціональність означає доцільну діяльність в конкретних умовах як результат адаптованості до них, що потребує узгодженості з обставинами та передбачення можливих наслідків їх впливу. Загальна тенденція до підвищення рівня доцільності зобов'язує лідера покращувати власні методи та стратегії поведінки, шукати можливості для інновацій, а не консервувати способи соціальної дії та впливу. Саме на знаходженні такої рівноваги і базується потенційна можливість досягнення гармонійного стану державно-управлінських процесів.

Лідерство є інноваційним механізмом, за допомогою якого можливо стає зміна старих, надмірно бюрократизованих та не відповідаючих викликам сьогодення управлінських схем. Не зважаючи на всі, – безумовно: беззаперечні, – достоїнства раціоналізму, можемо констатувати, що його сліпе дотримання – зовсім не єдиний, а часто-густо – не найкращий, шлях досягнення результативності та ефективності. Дану тезу підкреслює і В. М. Козаков: «як реакція на обмеженість управлінського раціоналізму в системі управлінських знань міцно затвердився інший напрям – поведінковий, заснований на залученні досягнень психології, соціології, культурної антропології для поглиблення розуміння реальної суті управління не тільки в окремих організаціях, а й у більших соціальних системах. На його основі здійснювалося вироблення рекомендацій з удосконалювання «людських відносин», мобілізації «людського фактора», розвитку широкої участі громадян у державному управлінні, підвищення ефективності лідерства» [2, с. 101].

Недолік раціональності проявляється також у відсутності змістовної моделі «цілі» та «засобів» як основних показників соціальної дії. У певних випадках заснована на розрахунку, «раціональна» в обмеженому масштабі діяльність виявляється нераціональною з огляду на більш глобальні наслідки. Якщо засоби досягнення мети перетворюються на самоціль, діяльність втрачає властиву їй раціональність. Тут прослідковується значний динамізм: зміна діяльності змінює зміст раціонального – раціональне в одних обставинах перестає бути ним в інших.

У реаліях сучасної вітчизняної ситуації, маємо констатувати значний дефіцит відповідальності, дисбаланс між політичними лозунгами (декларативними обіцянками) та практиками політичного життя (реальними діями). Відповідності політичної діяльності відповідальному ставленню до власних зобов'язань, узятих перед суспільством, бракує не лише суб'єктам державного управління, що знаходяться на вищих щаблях владної ієрархії, а ледь чи не усім учасникам політичного процесу.

Для інноваційного лідера, політична відповідальність – це вагомий ціннісний критерій і показник демократичності державного управління, що також характеризує відповідність діяльності мандату довіри, отриманому від громадянського суспільства.

Звернення до досягнення відповідальності у контексті політичного лідерства присутнє у науковій думці з самого початку ХХ ст. М. Вебер виокремлював три основні якості політичного діяча: пристрась, почуття відповідальності та окомір. Пристрасть розуміється німецьким науковцем в якості спрямованості на саму сутність справи: себто, пристрасна відданість «справі», тому богові чи демонові, який вершить цю справу. М. Вебер виходить із того, що пристрасі самої по собі, «хоч би якою справедливою вона видавалася, тут не досить. Вона не зробить вас політиком, якщо будучи відданим «справі», ви не вважатимете відповідальність перед цією справою провідною зіркою вашої діяльності. А для цього (і то головна психологічна якість політика) потрібен окомір – здатність із внутрішньою зібраністю та спокоєм віддатися впливу реальностей» [1, с. 173]. Сучасним же вітчизняним політикам таких якостей вочевидь бракує. Тому значною проблемою української політики у такому контексті постає безвідповідальність органів влади перед суспільством за виконання функцій управління державою та наслідки прийнятих рішень.

Творчо розвиваючи вищезгадану позицію, В. М. Козаков робить висновок про те, що: «головна проблема сьогодні полягає в тому, щоб подолати катастрофічний комунікативний розрив між правлячими колами і громадянами, а з'ясувавши причини такого розриву, по можливості, знайти шляхи подолання традиції безвідповідальності державної влади за свої рішення і дії» [2, с. 191]. Фактично, науковцем підкреслюється те, що варто шукати можливості подолати та викоринити сутнісні причини дисбалансу наявного нині у вітчизняному державному управлінні, а не просто намагатися боротися з його наслідками.

Враховуючи складність, багатогранність впливу політики на соціальну динаміку та ситуацію в державі, слід мати на увазі той беззаперечний факт, що не лише службове положення та посадові обов'язки визначають реальне становище конкретного лідера. Політика, відповідно до твердження сучасного дослідника О. Соловйова, як засіб регулювання та зміцнення влади за своєю природою розрахована на певне перевищення законодавчих повноважень її акторами й інститутами. Такі характеристики політики обумовлюються особливою морально-етичною відповідальністю політичної еліти перед суспільством у цілому або його окремими групами, яка найчастіше перевищує можливості службово-функціональної відповідальності чиновників і служить більш суттєвою опорою влади, ніж її формальне підґрунтя [3, с. 68]. Через істотний, – і часто незворотний, – вплив рішень публічної влади на перспективи розвитку соціуму, лідер несе не лише юридичну та морально-психологічну відповідальність перед суспільством за власні рішення і дії, але й відповідальність історичну, оскільки наслідки можуть стати відчутними не лише для сучасних, але й прийдешніх поколінь.

Підсумовуючи, підкреслимо: призначення політики як практично-духовної форми соціальної взаємодії і системи технологій має полягати у перетворенні, трансформації соціально-політичної реальності у відповідності з дійсними потребами соціуму на засадах законності та конституційності. Мета політики – життєвий світ. Відповідно до цього, відповідальний інноваційний лідер втілює в життя політичний курс не через насильство, а через вплив.

Список використаних джерел

1. Вебер М. Покликання до політики / пер. з нім. О. Погорілий. *Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика*. Київ : Основи, 1998. С. 173–191.
2. Козаков В. М. Соціально-ціннісні засади державного управління в Україні : монографія. Київ : Вид-во НАДУ, 2007. 284 с.
3. Соловьев А. И. Культура власти российских элит: искушение конституционализмом? *Полис*. 1999. № 2. С. 66–72.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Басв В. В.

кандидат економічних наук, доцент,
ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія
управління персоналом» (МАУП), м. Київ

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Під медичним туризмом розуміють вид господарської діяльності, спрямований на надання послуг з діагностики, лікування та профілактики захворювань за межами країни проживання. При деяких видах медичного туризму отримання висококваліфікованої медичної послуги поєднується з відпочинком.

Виділяють чотири основних спонукальних мотиву медичного туризму:

- більш низька вартість лікування та діагностики в іншій країні;
- більш сучасні медичні технології за кордоном;
- висококваліфікована медична допомога і сервіс;
- часовий фактор (при довгому очікуванні медичного лікування в своїй країні).

В даний час вже сформувався глобальний ринок медичних послуг зі своєю інфраструктурою (медичним менеджментом, акредитаційними органами, агентствами медичного туризму та туроператорами, фахівцями у сфері медичних подорожей). Навіть в умовах фінансової кризи медичний туризм розвивається і чинить все більший вплив на національні системи охорони здоров'я і діяльність страхових компаній, які все частіше воліють оплачувати лікування клієнтів в зарубіжних клініках. В умовах глобальної економічної конкуренції феномен медичного туризму змушує медицину розвиватися шаленими темпами за рахунок сучасних технологій та поліпшення якості обслуговування пацієнтів.

За даними видання Medical Travel, щороку з метою отримання медичних послуг здійснюється близько 30 млн подорожей, а кількість запитів щодо МТ, яка реєструється у пошуковій системі Google протягом дня, перевищує 138 млн. Основними країнами в'їзного та виїзного медичного туризму є США, Німеччина, Туреччина, Індія, Таїланд, Канада, Великобританія, Франція, Іспанія, Йорданія, ОАЕ, Сінгапур, Японія, Корея, Філіппіни, Південно-Африканська республіка.

Медичний туризм продовжує глобалізуватися і стрімко набирати обертів. У провідних країнах світу з високим рівнем медицини прибуток від в'їзного оздоровчого та лікувального туризму вимірюється сотнями мільйонів доларів щорічно і вносить вагомий вклад у поповнення бюджету країни. В останні роки медичний туризм, включаючи як лікування, так і діагностику та реабілітацію, становить близько 2% світового ВВП.

За аналітичними висновками International Medical Travel Journal медичний туризм перетворюється в одну з найбільш швидкозростаючих галузей. Опитування проведені в 280 клініках і лікарнях 60 країн світу – лідерах медичного туризму свідчать про позитивну динаміку розвитку цього виду світового бізнесу. Понад 50% суб'єктів медичного туризму очікує на річне зростання більш ніж на 10% в рік на ринку медичного туризму на найближчі п'ять років. Найбільші прибутки очікуються в медичному туризмі, орієнтованому на надання послуг з косметичної хірургії (55% опитаних), при лікуванні раку (54% респондентів), лікування безпліддя (40% респондентів) і стоматологічне лікування (38% опитаних). За прогнозами асоціації Deloitte Center for Health Solutions економіка країн з невисокими цінами на медичні послуги отримала прибутки понад 2 млрд. долл. США.

Перспективність країни для розвитку медичного туризму визначається декількома факторами, а саме: рівнем якості надання медичних послуг, вартістю діагностики та лікування, розвитком транспортного та готельного сектора, рівнем мовної інтеграції, законодавчою базою та локалізацією країни на карті світу.

В Україні на сучасному світовому рівні знаходяться цілі галузі медицини. Приміром, більшість українських клінік репродукції мають найсучасніше обладнання, високопрофесійний вищий і середній медперсонал, що призводить до результативності лікування на рівні світових стандартів. Аналогічні успіхи демонструють офтальмологія та стоматологія. Що стосується інших галузей медицини, то в Україні є цілий ряд сучасних і успішних медичних закладів. Це і багатопрофільні клініки, і вузькоспеціалізовані клініки онкології та кардіології. Україна може пишатися унікальними медичними розробками, що не мають аналогів у світі.

В Україні на даний момент існує сприятлива законодавча база в сфері репродуктивного здоров'я та клітинної терапії, що в синергізмі з сучасним обладнанням клінік і високим професіоналізмом лікарів призводить до значної зацікавленості іноземців для отримання даної медичної послуги саме в Україні. Також, ми бачимо зацікавленість міжнародних медичних пацієнтів в отриманні онкологічної допомоги в приватних онкологічних клініках України. Це пов'язано з тим, що в багатьох країнах ця галузь медицини знаходиться тільки в державному секторі, що не завжди передбачає персоналізований підхід.

Вартість медичних послуг в Україні, в більшості випадків, набагато нижче вартості аналогічного лікування в інших країнах. Це призводить до того, що саме в Україні воліють лікувати зуби або коригувати зір багато іноземців чи українська діаспора.

Далеко не останню роль в ухваленні рішення про лікування за кордоном відіграє рівень сервісу, акомодатії та відсутність мовного бар'єру. У цих аспектах Україна також просунулася в позитивну сторону. Багато лікарі володіють іноземними мовами, а в клініках, які приймають зарубіжних пацієнтів – це норма і для середнього медперсоналу. В основному це стосується англійської мови. Що стосується російськомовних пацієнтів –

навіть в санаторіях і реабілітаційних центрах Західної України кожен співробітник володіє російською мовою на високому рівні. Тут також часто можна почути польську, румунську та угорську мову.

У зв'язку з відомими подіями у 2014 р. кількість подорожуючих в Україну зменшилася майже в два рази. Нині завдання № 1 – подолати страх іноземців (у т. ч. потенційних медичних туристів), пов'язаний з військовими діями. Преса, телеканали (особливо російські) позиціонують Україну як «гарячу точку». І якщо раніше, припустимо, у Міжнародну клініку реабілітації В. І. Козявкіна (м. Трускавець, Львівська обл.) літали чартери з Німеччини, то в останні роки кількість іноземних пацієнтів помітно знизилася навіть у закладах, розташованих у західних областях. Необхідно створити базу для промоції можливостей України у медичній сфері, а також заохочувати на державному рівні ті клініки, які надають допомогу медичним туристам.

Всесвітня асоціація медичного туризму (GHTC) вважає, що Україна є дуже привабливою для іноземних інвесторів та пропонує допомогу в інвестуванні закладів охорони здоров'я та реформуванні галузі

Медичний туризм породив нову концепцію на межі сучасної охорони здоров'я та туризму. Не маючи можливості вирішити медичну проблему в своїй країні, пацієнт вибирає країну, лікаря і клініку, де йому можуть запропонувати найсучасніше обстеження і лікування. Україна із своїм високим потенціалом медичних, оздоровчих і рекреаційних ресурсів, конкурентних переваг за ціновими параметрами, може стати одним із світових лідерів з медичного в'їзного туризму. Розвиток медичного туризму генерує значний мультиплікативний ефект для економіки та може внести вагомий вклад у поповненні бюджету країни.

Бреус С. В.

кандидат економічних наук, доцент

Матвієнко Г. С.

магістрант

Київський національний університет технологій та дизайну

ЗНАЧЕННЯ ТА РОЛЬ ГЕОЛОГІЧНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРІОРИТЕТІВ УКРАЇНИ

В умовах реалізації євроінтеграційних пріоритетів України одним із першочергових завдань держави є збереження національної безпеки та незалежності як основи соціально-економічного розвитку. Геологічний сектор економіки є стратегічно важливою складовою економічної системи країни, від його ефективного функціонування залежать не лише економічні показники України, але і життя та здоров'я населення.

Україна відноситься до держав, що володіють багатими та різноманітними корисними копалинами, великі запаси, різноманіття та високі лікарські властивості мінеральних вод забезпечують Україні одне з перших

місць серед країн Європи. Високий ресурсний потенціал родовищ золота, низки кольорових (свинець, цинк, мідь, молібден), рідкісних (берилій, літій, тантал, ніобій, скандій), рідкісноземельних (ітрій і лантаноїди) металів. За більшістю з них Україна спроможна в найближчій перспективі зайняти провідне місце в Європі. Водночас значні об'єми споживання нафти і природного газу (п'яте місце у світі за обсягами газоспоживання) і недостатній власний видобуток, сприяє тому, що Україна змушена імпортувати ці види сировини у великих обсягах. Це негативно впливає на загальний торговельний баланс мінерально-сировинної продукції.

До основних пріоритетних напрямів робіт для забезпечення прогнозних потреб економіки в мінеральній сировині відносяться, зокрема такі [1]: вивчення й відтворення ресурсного потенціалу для забезпечення поточних і перспективних потреб України в мінеральній сировині; поступовий перехід до вивчення геологічної будови і мінеральних ресурсів Світового океану та Антарктиди; державне регулювання використання державного фонду надр, мінеральних ресурсів і охорона надр; науково-дослідні конструкторські роботи та інформаційне забезпечення геологічного вивчення й відтворення мінерально-сировинної бази; переоснащення матеріально-технічної бази геологорозвідувальних робіт і лабораторно-аналітичної бази.

Реалізація зазначеного надасть можливість підвищити ефективність державного управління в галузі надрокористування, створить реальні можливості для нарощування мінерально сировинної бази України та забезпечить збереження її геологічних кадрів.

Зважаючи на зазначене зменшення фактичних обсягів державного фінансування геолого-розвідувальних робіт доцільним є активізація діяльності вітчизняних геолого-розвідувальних компаній, типовим представником яких є Державне підприємство «Українська геологічна компанія» (ДП «УГК»), що належить до сфери управління Державної служби геології та надр України [2].

Забезпечення прогнозних потреб економіки в мінеральній сировині можливе за рахунок таких напрямів [1; 3]:

1. Проведення зустрічей, виставок, форумів з представниками міжнародних організацій з питань надрокористування.
2. Участь у міжнародних проектах спільно з Комісією ЄС, Європейською, Канадською та Американською геологічними службами.
3. Виконання отриманих рекомендацій щодо реформування функціонування Держгеонадр.
4. Підготовка об'єктів для залучення інвестицій в надрокористування.
5. Здійснення перекваліфікації працівників вуглевидобувного сектора.

Комплексне використання мінерально-сировинних можливе за рахунок [4]: забезпечення повного вивчення родовищ корисних копалин; забезпечення впровадження у виробництво наукових розробок з проблем комплексного використання корисних копалин; залучення у видобування й переробку цінних супутніх компонентів і відходів гірничого виробництва;

освоєння і впровадження новітніх сучасних технологій в області розвідки, видобування, збагачення і переробки сировини тощо.

При цьому реалізація зазначеного дозволить в перспективі ліквідувати або, принаймні, зменшити залежність держави від імпорتنих мінеральних ресурсів та збільшити експортний потенціал країни за рахунок власного видобутку корисних копалин, що мають великий попит на світовому ринку; поступове збільшити інвестиційну привабливість вітчизняного геологічного сектору; перейти на рівень розвинутих Європейських країн у контексті забезпечення потреби у власній мінеральній сировині; забезпечення сталого розвитку країни за рахунок нарощування власного мінерально-сировинного комплексу тощо [5].

Список використаних джерел

1. Стан мінерально-сировинної бази України. URL: <http://www.geo.gov.ua/stan-mineralno-sirovinnoi-bazi>.
2. Державне підприємство «Українська геологічна компанія». URL: <http://ukrgeol.com/>.
3. Пропозиції аналітичного центру DiXi Group до проекту Середньострокового плану дій Уряду до 2020 року. URL: http://dixigroup.org/storage/files/2017-01-27/plan_diy_uryadu_propozicii_dixi.pdf.
4. Сивий М. Я. До проблеми раціонального використання мінерально-сировинних ресурсів регіону. URL: http://old.geography.lnu.edu.ua/Publik/Period/visn/37/8_Syvuj.pdf.
5. Розвиток мінерально-сировинної бази України. URL: <http://www.ntseu.net.ua/stories/244-project20201>.

Бургман М. К.

кандидат економічних наук
Класичний приватний університет

ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ: ДОСВІД НОРВЕГІЇ

Королівство Норвегія є високорозвиненою державою Північної Європи, що розташована на заході Скандинавського півострова, економіка якої має індустріальну орієнтацію. Зокрема, серед основних галузей економіки слід виділити нафтову і газову, гірничу, металургійну, хімічну, а також суднобудування. Крім того, розвинена текстильна та легка промисловість, паперова, рибна та, відповідно, харчова.

І хоча Норвегія не є членом Європейського Союзу, вона глибоко інтегрована в європейські та атлантичні економічні та політичні процеси. Зокрема, на сьогодні Норвегія є однією з чотирьох держав – членів

Європейської Асоціації вільної торгівлі, входить до Організації з безпеки і співробітництва в Європі, Ради Європи, Ради євроатлантичного партнерства тощо. Крім того, вона є членом СОТ, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародного валютного фонду, НАТО, ООН та інших.

Питання про європейську інтеграцію Норвегії вже понад півстоліття циркулює в політичних колах цієї північноєвропейської держави. Референдуми з даної проблеми проводилися з ініціативи влади двічі (в 1972 і

1994 рр.) І обидва рази дали негативний результат. Внаслідок цих невдач лейбористський уряд Норвегії, поряд з Ісландією і Ліхтенштейном, уклало з ЄС Угоду про Європейський економічний простір. Згідно з Угодою Норвегія отримала повний доступ на внутрішній ринок ЄС, декларувалося вільне переміщення між країнами товарів, послуг, капіталів і осіб. Обумовлено співробітництво з питань екології, наукових досліджень, освіти, культури та соціального забезпечення.

Примітно, що Норвегія займає провідне місце серед учасників угоди в області інкорпорування директив ЄС в національне законодавство, що явно свідчить про бажання влади прискорити інтеграційні процеси. Євросоюз, у свою чергу, зацікавлений у якнайшвидшому приєднанні Норвегії – країни з давніми демократичними традиціями і найбільш високим рівнем життя в Європі. Крім того, Норвегія є єдиною європейською країною – експортером нафти (не рахуючи Росії).

У разі приєднання Норвегії до єдиної Європи Євросоюз знайде внутрішні джерела енергоносіїв, і його залежність від російської та близькосхідної нафти і газу скоротиться. Не можна забувати і про вигідне геополітичне положення країни – Норвегія є впливовим арктичним гравцем, тому норвезьке членство в ЄС значно посприє збільшенню ролі цієї організації в Арктиці. Чим привабливий Євросоюз для норвезького уряду? На користь інтеграції наводяться наступні аргументи: вступ в ЄС дозволить Норвегії брати участь у визначенні загальноєвропейської політики за такими найважливішими для країни напрямками, як видобуток вуглеводневої сировини, встановлення квот на рибну ловлю, боротьба з нелегальною міграцією та організованою злочинністю.

Та й горезвісна фінансова криза поставила перед світовою спільнотою такі проблеми, які поодиноці жодна держава вирішити не в змозі, труднощі можна подолати лише шляхом зміцнення міждержавних зв'язків. Євроскептики, в свою чергу, стверджують, що норвежці повинні самі, без іноземного капіталу, вирішувати щоденні проблеми і будувати своє майбутнє.

Вступ до ЄС означає, що закони ЄС будуть мати більше значення, ніж Конституція та інші норвезькі закони, а влада віддалиться від тих, кого зачіпають її рішення, тобто від народу. Норвегія втратить можливість встановлювати квоту на вивезення нафтопродуктів, ціни на нафту і газ. Слід очікувати зростання нелегальної міграції, внаслідок якої неминуче зросте і злочинність. Стурбованість викликає також порівняно високий рівень безробіття в ЄС і відсутність гарантій в екологічній сфері. Крім того, недавні референдуми у Франції та Голландії довели скептичне ставлення до ЄС в самих країнах-членах. Сьогоднішні аргументи противників членства Норвегії в ЄС навіть сильніше, ніж були в 1994 р. Вирішальним же фактором у визначенні політичного курсу, як і раніше, залишається думка населення, відносна нечисленність якого сприяє національній спільності і пошуку суспільного консенсусу. Величезне значення в Норвегії надається загальнонаціональним референдумам. Незважаючи на те що їх результати

в 1972 і 1994 рр. носили консультативний характер, влада не пішла проти громадської думки.

В даний час, згідно з опитуваннями громадської думки, близько 65% громадян виступає проти членства країни в Євросоюзі. На їхню думку, багата і процвітаюча Норвегія не потребує економічно буксуючому ЄС. А це означає, що в найближчій перспективі Норвегію навряд чи варто очікувати в Євросоюзі.

Список використаних джерел

1. Щербак А. В. Кластерна політика Норвегії. *Економіст*. 2015. № 9.
2. Norway: Risk Assessment / Global EDGE. URL: <http://globaledge.msu.edu/countries/norway/risk>.

Зеркаль А. В.

кандидат економічних наук
Класичний приватний університет

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ НАВЧАННЯ ТА РОЗВИТКУ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВ

Розвиток бізнесу в умовах ринкової економіки висуває нові вимоги до системи освіти. Якщо раніше вища або середня спеціальна освіта була гарантією успішної діяльності, то на сьогоднішній день так зване «корисне знання» (useful knowledge) стає більш затребуваним, ніж знання академічне, тому що воно спрямоване на кінцевий результат і приносить економічну вигоду. Це, в свою чергу, призводить до зростання попиту на фахівців, що володіють саме такими знаннями. Величезною перевагою і чинником конкурентної боротьби для будь-якого підприємства стають її співробітники, а рівень його розвитку визначається компетентністю персоналу. Для підприємства стає все більш важливим не тільки підвищення кваліфікації персоналу, а й навчання його конкретним знанням, умінням і навичкам, необхідним для здійснення професійної діяльності на конкретному робочому місці. Підготовка персоналу нового типу для постійного розвитку зажадала нових форм навчання, однією з яких стало корпоративне навчання, стан і рівень якого на сьогоднішній день недостатньо вивчений. Дослідження мало наступну мету: збір достовірної інформації про існуючу в Україні практику навчання та розвитку, виявлення та аналіз існуючих тенденцій.

Отримані дані, там, де це було можливо, співставлені з результатами аналогічних досліджень британського Chartered Institute of Personnel Development (CIPD), проведених в 2016 і 2017 роках.

Основними напрямками досліджень були підходи до визначення потреб у навчанні (як на рівні підприємства в цілому, так і на індивідуальному рівні), використовувані методи навчання та розвитку, а також тенденції їх зміни, ставлення до навчання персоналу та його підтримка керівництвом підприємства і лінійними менеджерами, а також поточна практика проведення оцінки результатів навчання.

Розроблена на базі дослідження CIPD структурована анкета була розіслана 200 спеціалістам у сфері HR та керівникам (співробітники, мене-

джери та керівники відділів персоналу), а також топ-менеджерам, за допомогою електронної пошти. Збір даних проводився протягом лютого 2018 року.

В результаті було отримано 58 релевантних анкет, рівень відгуку склав більше 29%. Основна частина респондентів відноситься до керівників відділів персоналу.

Обробка даних та аналіз результатів проводиться з використанням Microsoft Excel.

Основні результати дослідження:

1. Вплив зовнішньоекономічної ситуації на фінансування навчання та розвитку персоналу.

За даними більшості респондентів (83%) за останній рік зовнішньоекономічна ситуація для підприємства або покращилася або залишилася на попередньому рівні.

38% респондентів відзначають збільшення фінансування, що виділяється на навчання та розвиток у поточному році.

47% респондентів очікують збільшення фінансування на наступний рік.

2. Ставлення керівництва підприємства до навчання та розвитку
23% респондентів оцінюють ставлення топ-менеджерів до навчання та розвитку персоналу як «прихильно». Лише 11% вважають, що лінійні менеджери сприймають навчання та розвиток «дуже серйозно».

У більшості підприємств (56%) лінійні менеджери не підготовлені для підтримки процесів навчання та розвитку персоналу.

На половині підприємств департамент персоналу швидше є катализатором навчання, ніж джерелом інструкцій, при цьому лише четверта частина опитаних вважає, що його авторитет на підприємстві збільшився. Лише третина опитаних вважає перспективним будівництво кар'єри HRM у напрямку «розвиток та навчання».

3. Поточна практика навчання та розвитку персоналу.

Тільки на кожній третій компанії співробітники забезпечені порадами та рекомендаціями про те, як їм слід розвивати свої можливості для побудови кар'єри. Трохи частіше, але не широко (у 37% підприємств) використовуються плани кар'єри та персонального розвитку співробітників.

Тільки 25% підприємств намагаються з'ясувати фактори мотивуючих факторів для співробітників щодо навчання. При цьому 81% респондентів вважає, що навчання персоналу безпосередньо пов'язане з завданнями підприємства.

Майже на 50% підприємств співробітникам не виділяється робочий час для навчання, а навчання не пов'язане з системою оцінювання діяльності.

4. Визначення потреб у навчанні

На 25% підприємств відсутній формальний процес визначення організаційних потреб у навчанні. Крім того, респонденти вагаються при визначенні категорії співробітників, для яких визначення цих потреб є основними обов'язками.

Для визначення індивідуальних потреб у навчанні половина підприємств використовує спостереження за якістю роботи співробітника та особистими запитами. Значно рідше (в порівнянні з британськими організаціями) для цього використовується обговорення з співробітником результатів оцінки його діяльності (45% проти 76%).

5. Використані методи навчання

Найбільш розповсюдженими зазначені «внутренє» навчання на робочому місці. Використання електронних методів навчання відмічає лише кожен п'ятий респондент.

Найбільш ефективним, на думку більшості респондентів, є «досвід самої роботи» (43%) та консультування / наставництво (26%).

Не дивно, що очікування щодо скорочення використання в першу чергу стосуються зовнішніх заходів – тренінгів (16%), конференцій та виставок (13%), а також наставництва з залученням зовнішніх спеціалістів (12%).

6. Сучасна практика проведення оцінки результатів навчання

За результатами дослідження на 25% підприємствах оцінка результатів навчання не проводиться.

Найбільш поширеним (72%) є використання оцінки на першому рівні Киркпатріка – за допомогою досвіду співробітників, що пройшли навчання. Тільки 8% підприємств, що оцінюють результати навчання, застосовують для цього показника повернення інвестицій ROI.

44% підприємств, що використовують оцінку першого рівня по Киркпатріку, оцінюють таким чином більше три чверті навчальних заходів. На тих підприємствах, де використовується рентабельність інвестицій, цим способом оцінюються не більше 25% всіх навчальних заходів.

7. Ставлення підприємства до оцінки результатів навчання

Половина респондентів відзначає, що останнім часом на підприємстві стали більше приділяти увагу оцінці результатів навчання. При цьому частіше всього керівник звіту про результати навчання не передбачений (25%) або надається «випадково» (33%).

Третій респондентів відзначає, що основні зацікавлені сторони на підприємстві не вважають за потрібне витрачати час на оцінку результатів.

8. Підходи до бюджетування та обліку витрат на навчання та розвиток

Трохи більше половини (55%) респондентів відзначають наявність на підприємстві бюджету на навчання. Для невеликих підприємств (до 250 співробітників) процент, що мають бюджет на навчання, значно нижче – 28%.

В перерахунку на одного співробітника середній бюджет складає 950 гривень на рік. Для невеликих підприємств (до 250 співробітників) цей показник вище – 1100 гривень на рік.

Витрати на функціонування власного навчального центру присутні в бюджетах 23% підприємств. Найбільш поширеною статтею витрат є «оплата участі працівників у відкритих семінарах, тренінгах або конференціях» та «оплата послуг для корпоративних семінарів або тренінгів».

Незважаючи на те, що за матеріалами досліджень при збільшенні витрат на корпоративне навчання всього на 10% загальна ефективність робо-

ти підприємства зростає на 9%, в умовах кризи багато підприємств скорочують витрати на навчання персоналу. Але це не означає, що воно припинено зовсім. Просто «підприємство» скоротило» те навчання, без якого воно може обійтися». А той обсяг корпоративного навчання, який залишився, потребує системного підходу. Для цього потрібно визначити основні моменти, які сприятимуть ефективності навчання на підприємстві:

- виробити політику навчання, яка визначає обсяг і спрямування навчання і розвитку персоналу;
- визначити перелік обов'язків тих, хто відповідає за реалізацію політики;
- встановити структури навчальних посад і розподілити матеріальні ресурси для навчання;
- відстежувати процес навчання, починаючи від аналізу потреб у навчанні та закінчуючи оцінкою результатів від проведених тренінгів.

Кабанова О. О.

старший викладач

Класичний приватний університет

ДЕТЕРМІНАНТИ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖЕВОЇ ЕКОНОМІКИ

Питання формування бренду та позитивного іміджу стає вирішальним процесом у процесі конкурентної боротьби, оскільки бренд є нематеріальним активом як для підприємства, організації, так і для держави. На думку А. Семенової імідж підприємства – це навмисне спроектований в інтересах підприємства, що ґрунтується на особливостях діяльності, внутрішніх закономірностях, властивостях, перевагах, якостях і характеристиках образ, який ціленаправлено входить у свідомість цільової аудиторії, відповідає її очікуванням і вирізняє компанію від аналогічних [1]. Водночас, імідж організації – сукупне сприйняття конкретного підприємства споживачами, діловими партнерами, громадськими організаціями, контактними аудиторіями та персоналом [2]. С. Ілляшенко визначає імідж підприємства як образ організації та ставлення суспільства до її діяльності та продукту на основі сформованих цінностей [3]. Таким чином, погоджуючись з основними дослідниками, визначаємо імідж підприємства як сформований підприємством образ на основі системи цінностей та взаємодії з учасниками внутрішнього та зовнішнього середовища діяльності підприємства.

Формування іміджу підприємства є послідовним процесом та включає наступні етапи:

- формування іміджу підприємства з урахуванням потреб ринку;
- утримання підприємством сформованого іміджу та конкурентних позицій з метою стабільної діяльності підприємства;
- основна діяльність підприємства з метою розширення ринку при міцному конкурентному положенні на ринку;
- контроль за основними показниками діяльності підприємства та моніторинг іміджу підприємства з позиції споживачів, конкурентів, конт-

рагентів, та державних установ та громадських організацій з метою корегування заходів щодо підтримки позитивного іміджу підприємства.

Імідж певної території включає візуальні символи території, події та персонажі, які характеризують політичний, соціально-економічний розвиток території. Імідж країни/регіону відображає її економічний розвиток, рівень добробуту населення країни та розвитку культури. Формування позитивного іміджу – це сучасна технологія управління розвитком окремої території на основі системи стратегічного планування. На думку Г. Полішко, імідж країни визначається як описові інформаційні переконання міжнародної спільноти стосовно певної держави або її офіційних чи неофіційних представників, які зрештою, відображають безліч об'єктивних чи суб'єктивних узагальнень [4]. Також розглядають міжнародний імідж країни як сукупний образ, або уявлення про добробут та рівень життя громадян цієї країни, ставлення країни в особі інституту державної влади до своїх громадян та до інших країн світу, який формується в очах зовнішніх цільових категорій. Отже, імідж території переважно розглядається як образ, який сформовано на основі інформації (уявлень) щодо рівня політичного та соціально-економічного розвитку окремої території.

До основних інструментів національного брендингу належать: створення власних іміджевих концепцій та елементів управління репутацією, ефективно просування унікальних конкурентних переваг і територій, розроблення заохочувальних програм для інвесторів, студентів, іммігрантів, працівників і туристів, цільова сегментація бренд-аудиторії тощо. На думку Г. Полішко серед найбільш поширеного інструментарію, що активно використовується [4]:

- 1) брендинг території: створення власної концепції, логотипу, слогану. Сьогодні перед брендом країн стоять такі завдання: виділити її зі списку інших, сформувати і закріпити певні емоційні асоціації, виробити потрібні стереотипи сприйняття цієї країни у людей;
- 2) управління репутацією та іміджем країни;
- 3) ефективне використання конкурентних переваг;
- 4) створення заохочувальних програм на міському і державному рівнях для іммігрантів, інвесторів, студентів, робітників та туристів;
- 5) залучення всесвітньо відомих людей до маркетингових програм з просування певної території;
- 6) визначення унікального сегмента та активні цілеспрямовані маркетингові дії в його рамках.

Формування бренду країни є довготривалим процесом, який передбачає впровадження стратегії формування бренду країни. Така стратегія визначається в залежності від стратегічного напрямку розвитку країни, державної та регіональної політики, інвестиційної політики держави тощо. Для визначення стратегічного бачення та цілей необхідно провести ґрунтовний SWOT-аналіз країни з метою просування та популяризації бренду країни шляхом використання іміджевих інструментів. Відповідно, вдале формування бренду країни забезпечить залучення інвестицій, розвиток ви-

робництва, відновлення інфраструктури тощо. Позитивним результатом національного брендингу є формування інвестиційного іміджу країни як результат підвищення інвестиційно привабливості країни. Отже, країни мають розвивати та управляти брендом як основою ділової репутації, соціально-економічного, туристичного, культурного та політичного іміджу країни.

Виявлено, що процес формування іміджевої економіки передбачає систему економічних відносин між суб'єктами господарювання, які мають позитивний імідж та бренд-орієнтоване виробництво. Визначено детермінанти іміджевої економіки як взаємопов'язані понятійні категорії бренду та іміджу на рівні підприємства, організації, певної території. Імідж підприємства розглядається як сформований підприємством образ на основі системи цінностей та взаємодії з учасниками внутрішнього та зовнішнього середовища діяльності підприємства, а імідж території – це образ, який сформовано на основі інформації (уявлень) щодо рівня політичного та соціально-економічного розвитку окремої території.

Бренд країни визначено як спроектоване та реалізоване бачення розвитку країни на основі досягнення конкурентоспроможних позицій країни у глобальній економічній системі, при цьому національний брендинг визначено як послідовність дій держави (заходів державної політики) щодо формування бренду країни з метою підвищення рівня її конкурентоспроможності.

Список використаних джерел

1. Семенов А. К., Маслова Е. Л. Психология и этика менеджмента и бизнеса. Москва : Информационно-внедренческий центр «Маркетинг», 1999. 200 с.
2. Падафет Ю. Г. Механізм формування іміджу державної установи : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Харк. регіон. ін-т держ. упр. Харків, 2005. 16 с.
3. Ілляшенко С. М., Колодка А. В. Імідж організації як економічна категорія: сутність, зміст, основні етапи формування. *Прометей*. 2012. № 2 (38). С. 164–170.
4. Полішко Г. Г. Теоретико-методологічні основи брендингу територій. *Науковий вісник Миколаївського державного університету ім. В. О. Сухомлинського*. 2014. Вип. 2. С. 126–129. URL: <http://global-national.in.ua/vipusk-1-2014/64-polishko-g-gteoretiko-metodologichni-osnovi-brendingu-teritorij>.

Карпенко А. В.

кандидат економічних наук, доцент

Міщенко Ю. С.

Запорізький національний технічний університет

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ РИНКУ ПРАЦІ ЯК ЗАПОРУКА СВІТОВОГО РОЗВИТКУ

В кінці ХХ ст. людська цивілізація вступила в якісно новий стан, однією з найзагрозливіших рис якого стало накопичення глобальних проблем, що охоплюють як географічну оболонку Землі (літосферу, гідросферу, атмосферу, біосферу), так і ноосферу (антропосферу, техносферу, соціосферу). Вони характеризуються динамізмом, регресивним впливом та призво-

дять до великих економічних та соціальних збитків. Загострюються невирішені проблеми людства щодо бідності, депопуляції, «старіння» націй, голоду, відновлення ресурсів, військово-політичної конфронтації, диспропорції в розвитку країн та їх громадян. Фактично, цей список може бути продовженим, оскільки заходи щодо вирішення проблем сучасності не є випереджальними. Крім того, набувають поширення глобальні виклики четвертої промислової революції (Індустрії 4.0.), що здатна спричинити суттєві зміни не тільки бізнес-моделей, а й ринків праці через інновації в раніше слабо розвинених областях, таких як штучний інтелект та машинознавство, робототехніка, нанотехнології, 3D друк, генетика та біотехнологія [3].

Глобальні проблеми поставили перед світовою спільнотою необхідність змін і нагальну потребу виробити єдину міжнародну систему дій, щодо їх ліквідації та мінімізації наслідків. В 2015 році на саміті ООН були затверджені Цілі сталого розвитку (ЦСР) [1], які стали планом дій на основі світового співробітництва. Кожна із 17 Цілей, направлена на вирішення найбільш актуальних, серйозних, соціально значущих глобальних проблем людства: ліквідація бідності у всіх її формах та усюди; подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства; забезпечення здорового способу життя; створення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх; вирішення гендерної нерівності, розширення прав і можливостей жінок; збереження та раціональне використання ресурсів, санітарії для всіх; подолання енергетичної кризи: забезпечення доступу до недорогих, надійних, стійких і сучасних джерел енергії; скорочення нерівності всередині країн і між ними; забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості, екологічної стійкості міст і населених пунктів; вжиття невідкладних заходів щодо боротьби зі зміною клімату та екологічною кризою; побудова миролюбного й відкритого світового суспільства [2]. Саме ЦСР визнано базою не тільки для забезпечення благополуччя кожного суб'єкта світового соціуму, а й важливим інструментом сприяння створенню глобалізованого середовища, що здатний забезпечити пропорційне становлення Індустрії 4.0. Тільки таким чином можна мінімізувати ризик диференціації країн світу на переможців та переможених (розвинутих та нерозвинутих), що в свою чергу не призведе до диспропорції розвитку в світі.

Тенденції становлення четвертої промислової революції доводять невідворотність процесів модернізації та глобалізації ринків праці, поступову адаптацію до вимог Індустрії 4.0. Відповідно утворення глобалізованого ринку праці має стати важливим кроком до максимально ефективної міжнародної співпраці, розвитку, як країн світу, так і їх громадян.

За даними Глобального інституту McKinsey до 2030 року роботи можуть замінити 800 мільйонів робочих місць [4]. Вже сьогодні скорочуються темпи зростання продуктивності праці у глобальному масштабі, що негативно позначається на глобальній економіці та здійснює несприятливий вплив на рівень життя і розмір реальної заробітної плати, збільшення кількості

безробітних у світі (за 2007–2012 рр. на 16%) [5]. Такі зміни спричинять значне загострення конкуренції на ринку праці та необхідність постійного пристосування робочої сили до нових умов праці, швидкого набуття широкого набору навичок, які допоможуть їй вижити (здатність вирішення проблем, критичне мислення та творчість), а також розвинути звичку навчатись протягом усього життя. Майже для всіх економік створення якісних робочих місць залишиться непростим завданням, а у багатьох навіть наявність роботи не буде гарантією позбавлення від злиденності. Відповідно головним пріоритетом в нових умовах для світової спільноти стане формування на глобалізованому ринку праці гнучкої системи найму.

Загалом глобальний ринок праці здатний вирішити проблему бідності (до сьогодні близько половини населення світу, як і раніше, живе на суму, еквівалентну 2 дол. США на день), забезпечить гідне працевлаштування та збереження базового соціального договору, який лежить в основі всіх демократичних суспільств і передбачає спільну участь у прогресі. Особливо це є актуальним. Темпи зростання продуктивності праці у глобальному масштабі скорочуються. За період 2009-2016 рр. продуктивність праці зменшилась з середнього показника 2,9% до 1,9%. Таке уповільнення негативно позначається на глобальній економіці, що здійснює несприятливий вплив на рівень життя і розмір реальної заробітної плати, збільшення кількості безробітних у світі (за 2007-2012 рр. на 16%) [5].

Для формування глобалізованого ринку праці потрібно створити у мережі Інтернет під егідою ООН сайт пошуку роботи з інформаційною базою AD і AS всіх країн світу (прототип Work.ua) та HR-транснаціональну публічну корпорацію, що на основі договору про співпрацю й за допомогою представництв в усіх країнах світу, буде виконувати безперервний процес забезпечення попиту робочої сили, відповідної якості, освіти тощо, в залежності від потреб різних держав і їх рівня розвитку.

Сайт має надавати не просто резюме або вакансію, а буде працювати на алгоритмі грейдингу як вакантного місця, так і, представлених, кандидатів. Оскільки, одним із головних завдань цього сайту буде забезпечення робочою силою конкретні заходи для вирішення глобальних проблем, то спеціалісти будуть окремо підбиратися для сезонних видів робіт в найменш розвинуті країни, для будівництва, лікування населення тощо. Тобто не лише кращим кандидатам будуть надаватися найпрестижніші робочі місця. Подібна система найму на глобалізованому ринку праці стане інструментом для досягнення Цілі 8 сталого розвитку: сприяння поступальному, всеохоплюючому і стійкому економічному зростанню, повної і продуктивної зайнятості та гідної роботи для всіх.

Глобалізація ринку праці створить умови для того, щоб у людини була якісна робота, яка стимулює розвиток економіки без шкоди для навколишнього середовища, забезпечить можливості працевлаштування і гідні умови праці для всього населення працездатного віку, виступить найважливішою компонентою поступального і всеохоплюючого економічного зрос-

тання, оскільки підвищить продуктивність праці, знизить рівень безробіття, особливо серед молоді, і розширить доступу до фінансових послуг і пільг.

Подібна система саморегулюючого глобального ринку праці, в якому відсутні мовні та територіальні бар'єри, здатна максимально ефективно підбирати вид зайнятості та робоче місце в світовому банку бази даних наявних та необхідних вакансій, бажаному працевлаштуватися відносно його компетенцій, кваліфікації, а головне бажання претендента. Таким чином робота буде вже мотивувати майбутнього працівника й надасть можливість працювати в динамічному, багатокультурному середовищі.

Сучасна конкурентна боротьба між країнами світу за реалізацію власних інтересів відволікає світову спільноту від постійно зростаючих глобальних проблем. Важливо примирити держави з процесом глобалізації, як важливим інструментом для поєднання з метою світового економічного зростання і забезпечення соціального розвитку кожного жителя планети. Оскільки, тільки об'єднавши науковий потенціал країн, сформувавши єдину систему управління людським потенціалом можна ефективно використати потенціал кожного індивіда для досягнення Цілей сталого розвитку, вирішення глобальних проблем та отримання максимального синергетичного ефекту міжнародної співпраці.

У світі, який сповнений ліній розлому і розколів, глобальні проблеми вимагають для свого розв'язання колективних зусиль світової громадськості. Саме тому тільки база для формування й використання глобального людського капіталу на мегарівні, що буде відповідати викликам часу, може стати запорукою сталого розвитку, подальшого прогресу людства і збереження цивілізації.

Список використаних джерел

1. ООН. Цілі сталого розвитку 2016–2030. URL: <http://un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>.
2. ООН. 17 цілей ля удосконалення світу. URL: <http://www.un.org/sustainable-development/ru/sustainable-development-goals/>.
3. Всесвітній економічний форум. Майбутнє робочих місць. URL: <http://www.weforum.org/reports/the-future-of-jobs>.
4. Всесвітній економічний форум. Майбутнє освіти, на думку експертів у Давосі. URL: <http://www.weforum.org/agenda/2018/01/top-quotes-from-davos-on-the-future-of-education/>.
5. ООН. Ціль 8 сталого розвитку: сприяння поступальному, всеохоплюючого і стійкого економічного зростання, повної і продуктивної зайнятості та гідної роботи для всіх. URL: <http://www.un.org/sustainabledevelopment/ru/issues/prosperity/economic-growth/>.

Коваленко М. О.

аспірант
Класичний приватний університет

СЦЕНАРІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В ГІРНИЧОДОБУВНІЙ ГАЛУЗІ

Гірничодобувна галузь і забезпечувані нею доходи можуть відкривати унікальні можливості для підвищення потенціалу сталого розвитку і диверсифікованості місцевої економіки, що буде продовжувати успішно роз-

виватися і після закриття гірничодобувного проекту. Гірничодобувна галузь є великим споживачем товарів і послуг інших галузей (таких як виробниче обладнання, послуги, гірничодобувне устаткування і витратні матеріали), а продукція гірничодобувних компаній, у свою чергу, є сировиною для багатьох інших галузей. Ці прямі і зворотні зв'язки відкривають для гірничодобувних компаній можливість вносити свій внесок у розвиток місцевої і регіональної економіки та сприяти посиленню інтеграції. Крім того, вони дозволяють економіці продовжувати процвітати і після припинення видобутку корисних копалин.

Сценарії розвитку гірничорудної промисловості в цілому повинні визначатися умовами ускладнення структури економіки країни, зниження питомих енерговитрат на виробництво продукції та підвищення швидкостей перебігу виробничих процесів в системі. Безумовно, названі умови повинні забезпечувати екологічну безпеку, без якої неможливо досягти стабільного матеріального добробуту нинішнього та майбутніх поколінь.

Вся діяльність гірничовидобувних компаній в широкому значенні повинна сприяти сталому розвитку. Практично це потребує встановлення на підприємствах систем екологічного менеджменту, включаючи моніторинг та контроль відповідності технологічного процесу цілям сталого розвитку та безпеки. Крім цього закріплені вимоги гласності і прозорості перед суспільством щодо їх впливу на довкілля і здоров'я. Це означає мінімізацію впливу на довкілля в процесі проведення досліджень, вдосконалення технологій та розвитку.

Гірничодобувна галузь суттєво впливає на якість повітряного басейну. На відкритих роботах, за даними досліджень, при вибухах із використанням близько 500 т вибухових речовин виділяється така кількість газоподібних продуктів, що для розведення його до безпечних концентрацій потребується приблизно 1,7–2 млрд. м³ чистого повітря. Якість повітряного басейну в свою чергу впливає на стан лісів, урожайність сільськогосподарських культур тощо.

Важливим завданням перед підприємствами є системний підхід до визначення екологічних та соціальних витрат видобувної діяльності для суспільства. Експерти вважають, що в багатьох країнах розміри компенсації місцевим громадам не відповідають рівням виснаження природних ресурсів та рівням негативного соціального впливу від гірничої діяльності.

Для забезпечення переходу до сталого розвитку та впровадження екологічно збалансованої системи природокористування необхідно вирішення таких проблем, як значна заміна для продуктів, мінералів, металів та інших ресурсів; диверсифікація вітчизняних переробних виробництв; негативний вплив на економічний розвиток покинутих гірничих виробіток тощо.

Світовий досвід проблем об'єктів гірничої промисловості на прикладі роботи австралійських експертів викладений у звіті щодо провідних розробок програми сталого розвитку для добувної промисловості «Leading Practice Sustainable Development Program for the Mining Industry» [1, 2, 3].

Міжнародна рада з гірничої промисловості та металів (The International Council on Mining and Metals) пропонує вважати розвиток гірничої та металургійної промисловості сталим за умов, якщо інвестування є технічно можливим, екологічно безпечним, вигідним у фінансовому відношенні та соціально відповідальним.

Розроблення механізму міжнародного природоохоронного співробітництва можливе лише за умов співробітництва та координації зусиль усіх країн, незалежно від їх соціально-економічних та політичних відмінностей, рівня розвитку продуктивних сил та актуальності екологічних проблем. Особливу роль у цьому процесі повинні відігравати міжнародні організації, а саме організації системи UNEP, United Nations Environment Programme [4].

Співпраця України та UNDP посилює ефективність формування політики сталого розвитку, сприяє залученню громадськості та інших зацікавлених осіб до процесу прийняття рішень, демонструє ефективність і доцільність проектів сталого розвитку у містах, підвищує поінформованість громадськості. З 2004 року Україна розпочала співпрацю з European Investment Bank (EIB) з метою залучення в економіку України довгострокових фінансових ресурсів банку для реалізації інфраструктурних, енергетичних, природоохоронних та інших інвестиційних проектів загальнодержавного значення. Основними питаннями співпраці України та EIB у секторі охорони навколишнього природного середовища є такі: покращання якості життя в урбанізованому середовищі, а саме транспортні проекти; охорона навколишнього природного середовища та здоров'я людей; зміна клімату, включаючи енергоефективність та відновлювану енергію; охорона природних ресурсів та управління відходами.

Підхід, який базується на екологічно збалансованому розвитку, вимагає не просто зменшувати рівень шкідливості. EIB зобов'язує розробити стратегію сталого розвитку, переглянути свої пріоритети, націлені на сприяння економічному зростанню. Інструменти EIB повинні підтримуватися політичним курсом уряду. У сфері енергозбереження та екології передбачається:

- розроблення технологічних нормативів допустимого викиду забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище на основі показників кращих гірничовидобувних підприємств;
- проведення екологічного аудиту підприємств гірничо-металургійного комплексу;
- впровадження автоматизованих систем поточного обліку витрат енергоресурсів та енергоносіїв і систем їх розподілу;
- зменшення обсягів витоку газу, пари, води, кисню, стисненого повітря та інших енергоносіїв;
- оптимізація технологічних режимів використання палива;
- застосування електроприладів для регулювання кількості обертів енергетичного обладнання;
- застосування сучасних ефективних вогнетривких і теплоізоляційних матеріалів;

- організація виробництва з урахуванням оптимальних режимів завантаження агрегатів, скорочення часу роботи агрегатів на холостому ході;
- застосування засобів зменшення викидів шкідливих речовин у атмосферу;
- використання систем замкненого зворотного водопостачання без скидів стічних вод як окремих виробництв, так і підприємств в цілому, використання устаткування для зневоднення шлаків.

У зв'язку з цим важлива правильна постановка науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт зі створення нових і вдосконалення відомих технологій низьковуглецевої енергетики, що дозволяють досягти необхідного зниження викидів гірничо-збагачувального виробництва в необхідні терміни.

Одним з найбільш перспективних напрямків економії енергії в гірництві є застосування теплових насосів – пристроїв, що дозволяють використовувати для опалення, вентиляції та гарячого водопостачання теплоту навколишнього середовища і теплоту техногенних теплових викидів. Наприклад, в умовах шахт Кривого Рогу джерелами низькопотенційної теплової енергії є такі [9]:

- вентилятор з продуктивністю 500 м³/с виробляє 3,8·10⁸ кДж тепла на рік;
- шахтна система дренажу з потоком води 150 м³/год виробляє до 2,9·10⁹ кДж тепла на рік.

Компресорні станції, потужні електроприводи підйомних установок також можуть бути джерелами подібної енергії. Одержання потенційних вигод з інтенсивного освоєння ресурсів можливо лише за умови довгострокового, відповідального підходу до розвитку гірничодобувної галузі і управління ним і доходами, які забезпечуються галуззю. Недостатнє екологічне і соціальне управління гірничодобувними проектами може спричинити істотний довгостроковий вплив на стан ресурсів, біорізноманіття та місцеве населення. Разом з тим природні багатства можуть відкривати перед країнами великі можливості поліпшення їх економічного становища, а також сприяти регіональному розвитку.

Список використаних джерел

1. A guide to leading practice sustainable development in mining. Published by Australian Government, Department of resources, energy and tourism. July 2011.
2. The Social dimension of the Green New Deal. European Green Party (EGP). Adopted policy paper / 16th EGP Council. 11–13 May 2012, Copenhagen. EGP, Copenhagen, 2008.
3. A Green New Deal for Europe. Towards green modernization in the face of crisis : A report by the Wuppertal Institute for Climate, Environment and Energy / Dr. Philipp Schepelmann and others, Wuppertal Institute. GEF, The Greens/EFA in the European Parliament. Brussels, 2009.
4. Трансформація інституціонального механізму природокористування в умовах глобалізації: екологічні імперативи та системні суперечності: монографія / З. В. Герасимчук, І. М. Вахович, В. А. Голян, А. О. Олексюк. Луцьк : Надстир'я, 2006. С. 61.

5. Morkun V., Savytskyi O., Ruban S. The use of heat pumps technology in automated distributed system for utilization of low-temperature energy of mine water and ventilation air. *Metallurgical and Mining Industry*. 2015. № 6. P. 118–121. URL: <http://www.metaljournal.com.ua/assets/Journal/MMI-6/015-Vladimir-Morkun.pdf>.

Кравчун А. С.

здобувач

Класичний приватний університет

ІНВЕСТИЦІЙНІ ПОТОКИ НА ПРИКЛАДІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Враховуючи сталий розвиток та економічне зростання в країнах-членах ЄС, важливу роль набувають інвестиційні потоки. Згідно даних ЮНКТАД Європейський союз залишається нетто-експортером інвестицій. Наприклад, протягом 2012 року до країн третього світу було інвестовано 370 млрд. євро, залучено до ЄС – 225 млрд. євро, що відповідно становило 43,5% та 35,6% загальносвітових обсягів інвестицій. Але інвестиційні потоки відносно до кризового рівня 2008 року значно не зросли. Країнами реципієнтами європейських інвестицій стали наступні – США (29,9%), Швейцарія (8,6%), Бразилія (7,5%), Китай (4,7%), Канада (3,3%), які спрямовувалися з Люксембургу (29,9%), Великобританії (24,0%), Німеччини (9,0%). Основними донорами інвестиційних надходжень до економіки Європейського Союзу стала США та Швейцарія, їх частка становить 50,9% та 15,4% від всіх залучених інвестицій.

Залучення інвестиційних надходжень до країн Європейського Союзу: у цьому питанні проблематикою виступає нерівномірне залучення країн ЄС у міжнародні інвестиційні процеси, також значне відставання характерне для країн Європейського Союзу внаслідок особливості національного законодавства по відношенню до США та Японії. Приведення в дію Лісабонського договору докорінно змінює роль Європейської комісії, Європейської ради міністрів та Європейського парламенту у виробленні, прийнятті рішень та реалізації інвестиційної політики ЄС. Основні зміни згідно Лісабонського договору відбулися в наступних напрямках: торговельна політика; захист інвестицій; звичайні процедури у прийнятті рішень відносно питання соціальної політики; відведена роль Європейського парламенту відносно укладання інвестиційних договорів [1].

Одним із дієвих інструментів щодо залучення інвестицій є такі наступні міри, як диференціація свобода руху капіталу і права на здійснення економічної діяльності. Завдяки специфічному режиму та контролю руху капіталу можливо його використовувати в потрібних галузях з метою підпорядкування їх належному регулюванню в національній системі права. Імплементация даного підходу щодо іноземного капіталу, який можливо використовувати за допомогою вищевикладених заходів, буде мати наступні риси, а саме зберігання режиму контролю над операціями з цінними паперами на фондовій біржі, банківськими операціями, операціями з надання кредитів, з комерційними угодами. Згідно нормативно-правових до-

кументів було приділено увагу щодо втручання країн-членів ЄС у випадку руху капіталу між державами-членами та «третіми» країнами.

Країни-члени Європейського Союзу мають право використовувати: особливості з податкового законодавства, у випадку якщо платники податків мають відмінності з огляду на їх місце проживання до інвестованого їх капіталу; запроваджувати всі можливі заходи щодо запобігання порушення національних законів в напрямку податків та пруденційного нагляду за фінансовими операціями фінансових установ, а також декларація руху капіталу да статистичних даних; рух капіталу, що спричиняє серйозні ускладнення функціонування економічного та валютного союзу в країнах ЄС Рада за пропозицією Комісії та після проведення консультацій з Європейським центральним банком може запровадити захисні заходи відносно третіх країн на період до шести місяців; наступною групою обмежень інвестиційного капіталу передбачає зупинення обмеження, частково або повністю, економічних та фінансових відносин з однією або більше третіми країнами.

Країни-члени ЄС використовують класифікацію видів руху капіталу, що були зазначені в Директиві 1960 р.; остаточною варіантом було прийняття третьої за рахунком Директиви у сфері руху капіталу у 1988 р. Директива N88/361/CEE від 24 червня 1988 р. (надалі – Директива 1988 р.) має аналогічну назву, як і Директива 1960 р. «Про введення в дію статті 67 Римського договору». Згідно переліку видів руху капіталів було визначено наступні : прями інвестиції; операції з цінними паперами, що котируються на біржі; позабіржові операції з цінними паперами; операції з долями участі в майні об'єднань осіб; операції з рахунками, що відкриваються у фінансових установах; операції за поданням кредитів під комерційні угоди, в яких одна із сторін є резидентом держави – члена ЄС; операції за поданням позик і кредитів як засобу довгострокового фінансування; операції короткострокового фінансування (виключаючи прями інвестиції, позики і кредити, перераховані в п. 7); 9) операції, пов'язані з поручительством і запорукою; 10) операції по переказу грошових коштів у виконання договорів страхування; 11) рух капіталів, що носять особистий характер; 12) імпорт і експорт матеріальних цінностей; 13) інші види руху капіталів [2].

Також Європейський Союз має амбітні плани щодо зовнішніх інвестицій, основною метою яких є підвищення економічного рівня країн сусідів на прикладі країн-партнерів Африки. Інвестиційні надходження до третіх країн виступають запорукою підвищення економічних показників країн-партнерів Африки та країн-членів ЄС, але основними моментом виступає боротьба з міграційними процесами в країнах ЄС. Інвестиційна стратегія Європейського Союзу відбувається в межах «Плана Юнкера», який вже допоміг залучити понад 240 млрд. євро інвестицій. Основи зовнішніх інвестицій ЄС: енергетика та взаємозв'язки; фінансування мікро-, малих та середніх підприємств; сталі сільське господарство, сільські підприємці та агропромисловість; сталі міста, а також диджиталізація для сталого розвитку. Для України є характерним використання досвіду Європейського Союзу по відношенню до інвестування країн Африки внаслідок нестабільнос-

ті та конфліктів, що вплинуло на міграційну кризу та збільшили міграційні потоки до європейських країн [3].

Тому на тлі зростання міграційних процесів в Україні залучення інвестиційних надходжень від країн-членів ЄС може стати подальшим поштовхом до розвитку економічних відносин між країнами ЄС та Україною в питаннях трудової міграції, економічного зростання та співробітництва, зокрема розміщенням великих підприємств на території України, що в свою чергу зменшить потік мігрантів до країн ЄС та буде впливати на соціальну напруженість в країнах ЄС. Однак для досягнення даної мети Україна має запроваджувати низку заходів щодо вдосконалення національного законодавства відносно сучасних потреб суспільства та активно взаємодіяти з суб'єктами економічної діяльності, що мають вирішальний вплив на національну економіку та залучення інвестицій.

Список використаних джерел

1. Дзяд О. В., Кручек А. С. Інвестиційна політика ЄС після підписання Лісабонського договору. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки*. 2014. Вип. 5 (1). С. 54–57.
2. Бойчук Р. П. Основні засади правового регулювання інвестиційної діяльності в ЄС. *Право та інноваційне суспільство*. 2015. № 2. С. 22–31.
3. План зовнішніх інвестицій ЄС. 2018. URL: http://www.euneighbours.eu/sites/default/files/publications/2018-03/FACTSHEET_EIP_UA.pdf.

Мінакова О. О.

здобувач

Причорноморський науково-дослідний інститут
економіки та інновацій, м. Одеса

РОЗРОБКА ІНДЕКСУ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Відповідно до Закону України «Про продовольчу безпеку України» «продовольча безпека – це захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої держава гарантує фізичну і економічну доступність та якість життєво важливих продуктів харчування населенню згідно з науково обґрунтованими наборами продуктів харчування, підтримує стабільність продовольчого забезпечення населення та забезпечує продовольчу незалежність» [1].

У 2017 р. до глобального індексу продовольчої безпеки було додано ще один напрямок оцінки – стабільність природних умов. Необхідність його включення пояснюється несприятливими кліматичними змінами внаслідок глобального потепління, що суттєво впливає на урожайність сільськогосподарських культур та забезпечення населення продуктами харчування.

За даними розрахунку глобального індексу продовольчої безпеки у 2013 р. Україна серед інших 113 країн світу посідала 47 місце, а вже у 2017 році – 63 місце [2, 3]. Це є найгіршим показником серед інших країн східної та західної Європи. Тому, вирішення стратегічного завдання з забезпечення продовольчої безпеки на державному рівні на сьогоднішній день є вкрай актуальним.

Значним недоліком даного індексу в практичному використанні, на нашу думку, є відсутність певних вхідних даних для розрахунку його індикаторів у відкритому доступі Державної служби статистики України. Тому постійний моніторинг ситуації, необхідний в процесі управління розвитком харчової галузі, в даному випадку здійснити неможливо.

В практиці діяльності Міністерства економічного розвитку і торгівлі України на сьогоднішній день використовується методика визначення основних індикаторів продовольчої безпеки, що затверджена діючою постановою КМУ №1379 від 05.12.2007 зі змінами і доповненнями [4]. Дана методика складається з наступних семи індикаторів: добова енергетична цінність раціону людини; забезпечення раціону людини основними видами продуктів; достатність запасів зерна у державних ресурсах; економічна доступність продуктів; диференціація вартості харчування за соціальними групами; ємність внутрішнього ринку окремих продуктів та продовольча незалежність за окремими продуктами. Другий, шостий та сьомий індикатори з наведеного переліку розраховуються за такими основними групами харчових продуктів: хліб та хлібопродукти; картопля; овочі та баштанні; фрукти, ягоди та виноград; цукор; рослинна олія; м'ясо та м'ясопродукти; молоко та молокопродукти; риба та рибопродукти; яйця.

Перевагами даного підходу є: по-перше, адаптація даних наявної статистичної звітності Державної служби статистики України до потреб методології; по-друге, обмежена кількість індикаторів, які дозволяють комплексно оцінити проблемну ситуацію.

Питанням оцінки продовольчої безпеки в своїх дослідженнях також займалися вітчизняні та зарубіжні науковці, серед яких слід назвати: Битов В. П., Волченко Н. В., Гойчук О. І., Єрмолова О. В., Іл'їна З. М., Лисак М. А., Лисецький А. С., Мілева Т. С., Осипова О. І., Проскура В. Ф., Ускова Т. В., Шевченко О. О. та ін.

Враховуючи накопичений науковий досвід з даного питання, задачі дійсного дослідження та спираючись на діючу нормативну базу України, до складу групового індикатору національного рівня нами було віднесено наступні індикативні показники:

- індикатор добової енергетичної цінності спожитих продуктів в розрахунку на 1 особу, з урахуванням частки продуктів тваринного походження (*ІЕЦ*).
- індикатор забезпеченості основними видами продуктів в розрахунку на 1 особу (*ІЗП*).
- індикатор економічної доступності продуктів харчування (*ІДП*).
- індикатор продовольчої незалежності за основними групами продуктів (*ІПН*).

Зі зростанням обсягу імпорту по відношенню до фонду споживання, індикатор продовольчої незалежності буде прагнути до 0 та навпаки.

Таким чином, нами було запропоновано склад групового індикатору національного рівня, що характеризує оцінку та зміни продовольчої безпеки України.

Список використаних джерел

1. Про продовольчу безпеку України : Закон України від 22 грудня 2011 року № 4227-IV. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF6GI01A.html.
2. Глобальний індекс продовольчої безпеки. URL: <http://foodsecurityindex.eiu.com>.
3. Global Food Security Index. URL: <http://foodsecurityindex.eiu.com/>.
4. Деякі питання продовольчої безпеки : Постанова КМУ від 05.12.2007 р. № 1379.

Мужев О. О.

начальник митниці
Запорізька митниця ДФС

ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ МИТНОЇ СЛУЖБИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ (НА ПРИКЛАДІ ВЕБ САЙТУ ФІСКАЛЬНОЇ ТА МИТНОЇ СЛУЖБИ ЄС)

Для ефективного та коректного функціонування митної служби будь-якої країни необхідним є провадження грамотної та структурованої комунікаційної політики, забезпечення діалогу між всіма учасниками митного процесу.

Одним з основних елементів комунікаційної політики фіскальної та митної служби в Європейському Союзі (ЄС) є потужний портал зазначеної служби, що є одним з головних досягнень та проєктів ЄС. Завданнями такого проєкту полягала в обмеженні паперової роботи та створення більш швидкого та зручного функціонування служби, комунікації з підприємствами та забезпечення оперативного доступу до необхідної інформації. Основна мета полягала в забезпеченні та підтримці безпеки зовнішніх кордонів ЄС та функціонування торгівлі.

Основна інформаційна, що представлена на даному порталі щодо митної справи та роботи з митницею, здійснення митних операцій є наступною:

Інформація про Митний Союз ЄС. Варто зауважити, що Митний Союз є однією з рушійних сил ЄС. Його створено ЄС для функціонування єдиного ринку та захистити фінансові інтереси Європейського Союзу та безпеку його громадян.

Щоб ефективно взяти на себе ці ролі, митниця підтримує постійний діалог із зацікавленими сторонами. У цьому контексті було вдосконалено консультації з бізнес-сектором. Торгові асоціації регулярно запрошуються на семінари та робочі групи, щоб внести свій внесок у розробку нових політичних та законодавчих ініціатив.

Місія митних органів описана в Митному кодексі Союзу. Митні органи несуть перш за все відповідальність за нагляд за міжнародною торгівлею ЄС, тим самим сприяючи справедливої і відкритої торгівлі, впровадженню зовнішніх аспектів внутрішнього ринку, спільної торгової політики та інших спільних політик Співтовариства, що мають відношення на торгівлю та на загальну безпеку постачання. Митні органи повинні запровадити заходи, спрямовані, зокрема, на наступне:

- Захист фінансових інтересів Співтовариства та її держав-членів;
- Захист Співтовариства від недобросовісної та незаконної торгівлі при підтримці законної підприємницької діяльності;

– Забезпечення безпеки та безпеки Співтовариства та його мешканців та захист навколишнього середовища, де це необхідно, в тісному співробітництві з іншими органами влади;

– Підтримувати належний баланс між митним контролем та сприянням законній торгівлі.

Розвиток Митного союзу ЄС та його управління. Підкреслюється необхідність узгодженого процесу розробки політики в цілому, в якому беруть участь держави-члени та Комісія (а також інші зацікавлені сторони, де це доречно).

У корисних посиланнях зазначено такі посилання як електронна митниця, а також Офіс Європейської Комісії по боротьбі з кібер-злочинністю у митній сфері.

Митні процедури – це правила ЄС, що регулюють процедурні аспекти імпорту, транзиту та експорту товарів.

За цим посиланням можна знайти наступні веб-сторінки, що є дуже зручно: загальні питання (митні рішення, митні декларації, реєстрація економічних операторів), митні борги, тимчасове зберігання, митні формальності для суден; імпорт; транзитні питання; питання експорту.

Розрахунок мита – зазначена інформація про те, як обчислюються митні збори, застосування «Загального митного тарифу» та правил походження.

Кодекс Митного Союзу (КУК) – Введення Кодекс Митний Союзу визначає правові рамки для митних правил та процедур на митній території ЄС, адаптованих до сучасних торгових моделей та інструментів комунікації.

Кодекс митного союзу набрав чинності з 1 травня 2016 року, і його ключовими цілями є простота, сервіс та швидкість.

Також на порталі зазначено поступовий перехід до повного електронного ведення митної справи з 01 травня 2016 року. Такий перехід здійснювався поступово оскільки необхідно була або розробка нової ІТ системи або здійснити апгрейдинг вже існуючої.

Митна безпека. Митна безпека визначає митну політику та процедуру для підвищення безпеки міжнародної торгівлі.

Авторизований економічний оператор (АЕО) функціонує з 2008 року. АЕО базується на партнерстві Митниці та бізнесу, який представляє та започаткувала Світова митна організація.

Управління митними ризиками. Управління ризиком допомагає митним органам визначати різний рівень ризику, пов'язаний з товарами, які транспортуються до та з Європейського Союзу.

Роль митного контролю. Митниця бере участь у здійсненні та застосуванні законодавства ЄС щодо імпорту та експорту з країн, що не є членами ЄС. Митний контроль повинен бути швидким, ефективним і заснований на сучасних методах управління ризиком, щоб не порушувати торгові потоки в економіці, що швидко рухається.

Міжнародні відносини. Інформація про митні угоди з третіми країнами, Всесвітня митна організація та розширення ЄС.

Таким чином, портал митної та фіскальної служби ЄС є потужним, інформативним, містить всі необхідні посилання та виступає в ролі одного з головних комунікаторів між зазначеною службою, стейкхолдерами та всіма учасниками митної справи.

Наволокіна А. С.

аспірант
Класичний приватний університет

МОДЕЛЬ ПАРТНЕРСТВА УНІВЕРСИТЕТУ, БІЗНЕСУ ТА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ КОНКУРЕНЦІЇ

З метою підвищення конкурентоспроможності вищих навчальних закладів актуальним є партнерство за участю держави, бізнесу та вищих навчальних закладів. Підкреслимо, що розвиток партнерських відносин на ринку освітніх послуг на основі формулювання та розвитку конкурентних переваг у системі партнерства матиме якісний результат.

Ефективну модель такої взаємодії запропонував американський вчений Генрі Іцковіц, назвавши її моделлю «потрійної спіралі». Потрійна спіраль як синтез елементів – це платформа для формування інститутів, створення нових організаційних форм для впровадження інновацій. Потрійна спіраль зазвичай починається зі встановлення між університетом, бізнесом та державою взаємних відносин, в яких кожен намагається підвищити ефективність інших [1, с. 8].

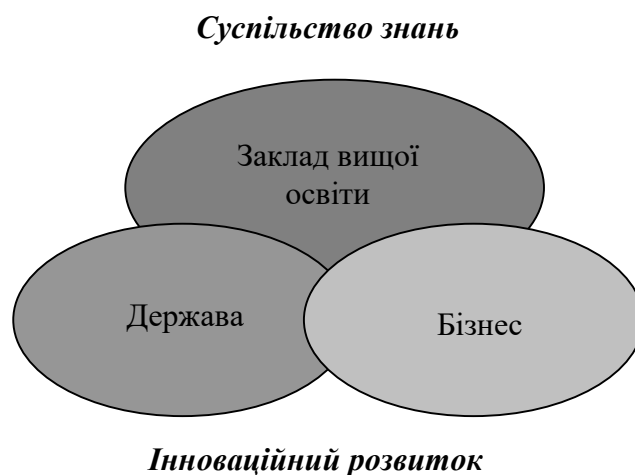

Рис. 1. Модель партнерства університету, бізнесу та держави в умовах конкуренції

Основою моделі «потрійної спіралі» є гіпотеза, що в сучасному суспільстві ядром інноваційної діяльності виступає університет, який співпрацює з виробництвом, виконуючи деякі функції його відділів із досліджень і розвитку (R&D), і концентрує державні зусилля, пов'язані з розвитком інновацій. У процесі потрійної співпраці всі вищі навчальні заклади отримують можливість, використовуючи власну матеріальну і фінансову базу, розвивати бізнес-інкубатори, навчальні підприємства з венчурним

капіталом, наукові парки, консультаційні компанії тощо. Це забезпечує виконання ними реальних завдань державних чи підприємницьких структур, участь студентів і викладачів у наукових дослідженнях, що фінансуються не лише з боку бізнесу, а й держави. Можливість досягнення таких результатів стимулює університет налагоджувати зв'язки та розвивати співробітництво [2].

Модель партнерства університету, бізнесу та держави в умовах конкуренції передбачає визначальну роль освіти у формуванні «суспільства знань», а не тільки «економіки знань» через взаємодію університетів з бізнесом і державою. Інноваційний процес відбувається завдяки взаємодії «університет – бізнес – влада» (рис. 1). Кожна інституція, взаємодіючи, виконує власні функції та частково функції інших інституцій, стаючи, таким чином, важливим джерелом інновацій.

Варто підкреслити, що особливістю ринку освітніх послуг є існування двох форм власності у діяльності вищих навчальних закладів як комерційної, так і державної. Тому запропоновану «спіраль» партнерських відносин суб'єктів ринку освітніх послуг також слід розглядати у багатовимірній площині всередині кожного елемента схеми.

Завдяки такій схемі партнерства, де заклад вищої освіти водночас має елементи інституту підприємництва за будь-якої форми власності можна досягти таких конкурентних переваг: продукування і капіталізація нових знань; якісне виконання НДДКР із подальшою ефективною комерціалізацією отриманих результатів; широке розповсюдження (трансфер) нових знань, результатів НДДКР і прогресивних технологій; розвиток інноваційної діяльності ВНЗ; розробка, реалізація концепцій і впровадження методів, технологій і прийомів інноваційного економічного і соціального розвитку місцевих громад, регіонів, країни; внесок у національне економічне зростання, національний ВВП і конкурентоспроможність економік країн; розвинення і розповсюдження нового типу підприємницької діяльності в інтелектуальній сфері – академічного підприємництва у ВНЗ; ефективне навчання підприємців і розвитку підприємницької освіти; фінансова самодостатності і незалежності ВНЗ, підвищення рівня матеріального забезпечення професорсько-викладацького складу та інших співробітників ВНЗ.

Список використаних джерел

1. Etzkowitz H. The Triple Helix: University-Industry-Government Innovation in Action. Routledge, 2010, 176 p.
2. Семенець Ю. Партнерство бізнесу, держави та університетів як стратегічний ресурс інноваційного розвитку України. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4798>.

ВСЕОСЯЖНЕ ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Одним із підходів щодо змісту всеосяжного економічного зростання є тлумачення його як зростання, яке створює можливості для всіх прошарків населення й більш справедливо розподіляє в суспільстві переваги від збільшення добробуту як в грошовому, так і в негрошовому вираженні [1]. Експерти Світового банку і МВФ визначають всеосяжне економічне зростання як стійке економічне зростання, основною метою якого є скорочення бідності і нерівності [2].

На рівні політики стимулювання економічного розвитку національних економік Всесвітнім економічним форумом запропоновано розглядати всеосяжне економічне зростання у контексті формування стратегії досягнення синергії економічного зростання економіки країни та масштабу стандартів життя країни. Всеосяжне зростання може розглядатися як стратегія збільшення масштабів досягнення найвищої економічної ефективності в загальному результаті розвитку суспільства (населення) країни, тобто широкое розширення економічних можливостей та процвітання [3].

У Звіті Всесвітнього економічного форуму «The Inclusive Growth and Development Report» (далі – Звіт ВЕФ) визначаються основні детермінанти (індикатори) показника всеосяжного економічного зростання для країни. Так, всеосяжне зростання, з точки зору формування державної економічної політики, охоплює 7 основних складових (індексів) – рівень освіти та професійних навичок; сфера базових послуг та інфраструктура; корупція та платежі для підприємництва; фінансова участь інвестицій в реальній економіці; рівень формування капіталу та підприємництва; зайнятість та оплата праці; податкові платежі – та 15 субіндексів, які описують спектр структурних факторів, які особливо впливають на широту участі соціальних факторів в економічному розвитку економіки країни та переваги економічного зростання. Так, у Звіті ВЕФ за 2018 рік за показниками всеосяжного зростання та розвитку серед розвинутих країн світу перші місця отримали Норвегія, Ісландія та Люксембург, серед країн з ринком, що розвивається, – Литва, Угорщина, Азербайджан. Україна посідає 49 місце.

На рівні інтеграційних групувань досягнення нової якості економічного зростання визначено у стратегії економічного розвитку Європейського союзу. Зокрема, це покладено в основу досягнення цілей Стратегії соціально-економічного розвитку Євросоюзу на період до 2020 р. «Європа 2020: Стратегія інтелектуального, сталого й всеосяжного зростання» (Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth). Так, «всеосяжне зростання» визначається як досягнення рівня розвитку економіки з високим рівнем зайнятості працездатного населення, що забезпечує

«вирівнювання» («конвергенцію», «згуртування») соціальних і територіальних відмінностей.

Зокрема науковець В. Томарева-Патлахова [4, с. 31–32] розглядає зміст всеосяжного зростання у контексті паритетного розвитку, а власне, розвитку регіональної економічної системи. Так, насамперед, визначається паритетний розвиток, який передбачає досягнення певного відносного стану рівноваги всередині відкритої регіональної економічної системи за рахунок синергії у господарському комплексі, який представлений взаємозв'язками пріоритетних складових регіонального соціально-економічного розвитку і як результат зміни в економічній, соціальній, політичній, екологічній, науково-технічній сферах відповідно поставлених цілей та відносно прогнозованих показників розвитку.

Водночас, паритетний регіональний розвиток, на думку вченого, проявляється через отримання всеосяжного, інноваційного та інституціонального ефектів економічного зростання регіону. Всеосяжне економічне зростання регіону досягається за рахунок забезпечення рівного доступу населення до матеріальних та нематеріальних благ регіону, усунення диспропорцій соціально-економічного стану населення з метою забезпечення стійкого паритетного розвитку економіки регіону.

Всеосяжний ефект визначається як імператив реалізації моделі паритетного регіонального розвитку, детермінантами якого можуть бути рівень зайнятості регіонів; рівень доходів населення регіонів; ступінь тісноти соціально-економічного, культурного і територіального зв'язку регіонів; рівень міграції висококваліфікованих кадрів науково-дослідної сфери [4, с. 141].

Підсумовуючи підходи до змісту всеосяжного економічного зростання на основі впливу сучасних закономірностей розвитку світової економіки та потреб української національної економіки, відзначимо, що всеосяжне економічне зростання слід розглядати з позиції досягнення соціо-економічного ефекту – стійкого рівня добробуту суспільства за рахунок його рівномірної участі у створенні національного доходу та зворотного для кожного члена суспільства результату в можливості задоволення своїх потреб, зайнятості та безпечного людського розвитку.

Список використаних джерел

1. Дзензелюк К. В. Концепція інклюзивного зростання в антикризовому управлінні економікою. URL: <http://conferencekneu.wordpress.com/2017/04/23/>.
2. Landchovichina E., Lundstrom S., Garrido L. What is Inclusive Growth? *The World Bank*. 2009. 10 February. P. 16.
3. The Inclusive Growth and Development Report 2018. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Forum_IncGrwth_2018.pdf.
4. Томарева-Патлахова В. В. Концептуальні основи удосконалення державної політики соціально-економічного розвитку регіонів України : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.03. Запоріжжя, 2017. 494 с.

Смутчак З. В.

кандидат економічних наук, доцент

Ситник О. Ю.

кандидат економічних наук

Льотна академія Національного авіаційного університету, м. Кропивницький

НЕЛЕГАЛЬНА МІГРАЦІЯ ТА ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Останніми десятиліттями геополітичне положення України активно використовується переважно з метою нелегальної міграції, транспортування мігрантів та торгівлі людьми. В той же час важливу роль Україна відіграє у стримуванні потоків нелегальної міграції зі Сходу до держав Центральної та Західної Європи. Але торгівля людьми залишається проблемою для суспільства не тільки в Україні, а й в інших державах світу, що підтверджується даними Міжнародної організації з міграції.

Особливістю нелегальної міграції є те, що вона може бути як формою міграції, так і її засобом. Тобто, в деяких випадках нелегальна міграція має кримінальний початок, пов'язаний з наркотиками, тероризмом, переправлянням та продажем вогнепальної зброї, торгівлею «живим товаром» (людьми) тощо.

Щодо нелегальної трудової міграції, то найчастіше вона здійснюється під виглядом туристичних поїздок. До 85% всіх трудових мігрантів виїжджають за кордон саме туристичними візами (переважно короткостроковими). При цьому, як правило, необхідні для цього документи не оформляються, а гарантії працевлаштування є вельми сумнівними. Але навіть така перспектива не лякає наших громадян, заради заробітку. Дослідження причин нелегальної трудової міграції українців показують наявність низки бюрократичних перепон як в Україні, так і в приймаючій країні. Також проблемою «туристичної» міграції є її пропагування з боку спеціалізованих організацій, для яких це основний вид бізнесу та значно великий дохід. Дані Інтерполу свідчать, що структури, які займаються подібними справами у всьому світі заробляють понад 30 млрд. дол. щорічно. Адже вартість доставки одного нелегалу коливається від 3 до 30 тис. дол. [1, с. 82].

Слід зазначити, що жертвами торгівлі людьми можуть стати чоловіки, жінки, діти, – з метою примусової праці, сексуальної експлуатації, жебрацтва тощо. Ця негативна ситуація характерна не лише для України. Сьогодні у світі жертвами торгівлі людьми стали близько 40 мільйонів людей, і кожен рік їхні ряди поповнюються більш ніж 3 мільйонами чергових рабів. Серед них майже 80% – це жінки і діти. Варто зауважити, що сучасна торгівля людьми – це індустрія з прибутком понад 32 мільярди доларів на рік.

Основною країною призначення для торгівлі людьми з України залишається Росія (67% випадків у 2016 р.), друге місце посідають країни-члени Європейського Союзу, звідки повернулося 17% постраждалих осіб, з них понад 86% постраждали у Польщі, решта – в Італії, Німеччині, Греції,

Фінляндії, Литві, Австрії, Чехії та Великобританії (рис. 1). Кількість осіб, які постраждали від внутрішньої торгівлі людьми, зростає і в минулому році становила 9% від загальної кількості випадків [2].

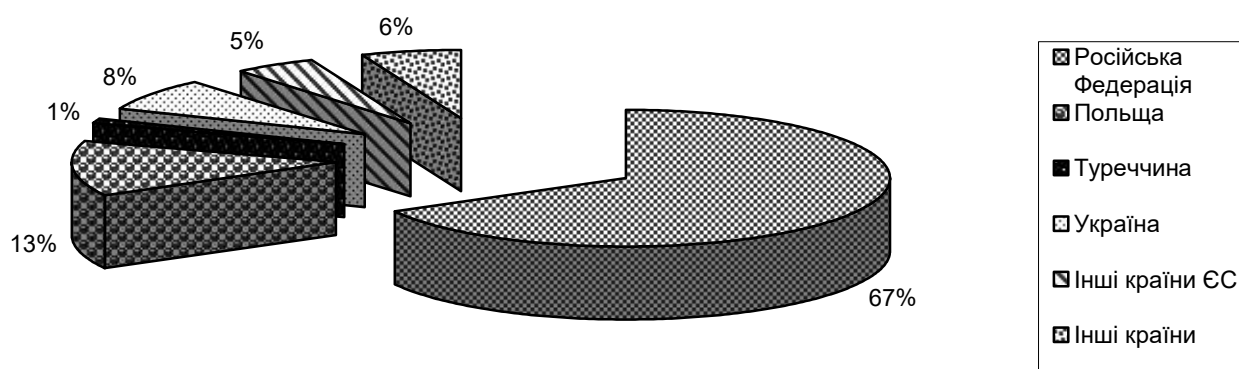

Рис. 1. Країни призначення для торгівлі людьми з України
Складено за джерелом [2; 3; 4].

Зауважимо, що до найбільш вагомих чинників, що впливають на прийняття рішення про роботу за кордоном відносять: рівень заробітної плати, умови проживання та праці, можливість опанування нових навичок, країна ймовірного працевлаштування, період зайнятості на роботах за кордоном, наявність особистих зв'язків (сім'я, родичі, друзі в країні ймовірного працевлаштування), сфера зайнятості (хатня робота, будівельні роботи, виробництво та інше), детальна інформація про роботодавця, законність працевлаштування (коли документи оформлюються офіційно). В контексті зазначеного, відмітимо, що у порівнянні з жінками для чоловіків важливішими чинниками є заробітна плата та можливість опанування нових навичок. Натомість, для жінок більш важливими є законність працевлаштування та умови проживання.

Торгівлі людьми також сприяє світовий попит на дешеву та нелегальну робочу силу. Бідність та відсутність можливостей заробітку робить жінок та дітей потенційними жертвами торгівців людьми, пов'язаними з міжнародними злочинними організаціями. Торговля людьми включає в себе і осіб, які постраждали від «примусових» шлюбів або яких було продано на ринку праці, наприклад на виробництва, сільськогосподарські плантації та принизливу хатню роботу.

Причини торгівлі людьми існують і в зовнішніх чинниках, серед яких слід зазначити: відкриття кордонів, що спрощує можливість для туризму та пошуку роботи, інтернаціоналізація тіньової економіки, формування міжнародних кримінальних об'єднань, зростання різниці між багатими і бідними країнами, глобалізація економіки та міграції. Зрозуміло, що ліквідувати ці глобальні чинники досить складно.

Легалізація нелегальних мігрантів, яку в останні роки провели ряд країн ЄС, проблему не вирішила. На місця легалізованих робітників, новий

статус яких дозволив їм знайти легальну та краще оплачувану роботу, прийшли нові мігранти. Фактор попиту на дешеву робочу силу залишається одним з основних аргументів вербувальників, які використовують його для переконання в можливості працевлаштування за кордоном [5].

Для України особливо актуальною є трудова експлуатація. Зазвичай постраждали працюють на надзвичайно важких роботах із цілковитим порушенням техніки безпеки праці: робота у сільському господарстві, на будівництві, у промисловості по 16 – 18 годин на добу, без вихідних, без засобів захисту, у поганих соціально-побутових умовах. Також виділяють зовнішню (з перетином державного кордону) та внутрішню (без перетину державного кордону) торгівлю людьми. Однак такі поняття не закріплені законодавчо, і торгівлю людьми вважається злочин, скоєний як при перетині державного кордону, так і без цього, що не є його визначальною характеристикою [5].

За статистикою Міжнародної організації з міграції, 54% жертв торгівлі людьми мають вищу або неповну вищу освіту.

Торгівля людьми становить значну суспільну небезпеку, негативний вплив цього явища полягає в зруйнуванні суспільної моралі, формуванні моральної деградації та відчуженості особистості, втрати родинних зв'язків, небезпечному «звиканні» громадської свідомості до негативного явища, поширенні депресивних синдромів та суїцидальних тенденцій, зростанні агресивності та жорстокості, поширенні венеричних захворювань, СНІДу. Крім того, торгівля жінками сприяє знищенню генофонду нації. В останні роки спостерігається поширення такого явища, як торгівля дітьми, з метою їх використання для примусової праці, жебракування, сексуальної експлуатації, поширення наркотиків та інших форм злочинної діяльності.

На жаль, звітність державних органів та міжнародних організацій дає лише побічну характеристику масштабів цього негативного процесу: дані Міжнародної організації з міграції та Міністерства соціальної політики характеризують контингент постраждалих, які звернулися до відповідних організацій, дані Міністерства внутрішніх справ – зареєстровану злочинність, пов'язану з торгівлею людьми.

Нелегальна міграція займає вагомe місце у структурі міграційних потоків. Вона є соціально небезпечним, шкідливим, протизаконним явищем, яке реально загрожує економічним інтересам і громадській безпеці України. Нелегальна міграція є однією з причин зростання злочинності, поширення небезпечних захворювань, розвитку підпільного ринку праці, виникнення напруженості у відносинах між багатьма державами. Україна ще не має достатнього досвіду державного регулювання процесів нелегальної міграції. Тому на сьогодні, перед нами поставлено одне із важливих завдань – продумане розроблення спільних з сусідніми країнами комплексних програм протидії нелегальній міграції. Ефективно протидіяти зазначеному явищу та торгівлі людьми можна лише при використанні системного підходу, за умов координованої діяльності всіх зацікавлених сторін – дер-

жавних установ, недержавних організацій, органів соціального захисту, правових, законодавчих та міграційних.

Список використаних джерел

1. Гайдучий А. П. Масштаби трудової міграції українців за кордон. *Економіка та держава*. 2007. № 8. С. 82–86.
2. В Україні почастишали випадки торгівлі людьми та рабства. Як не стати жертвою? URL: http://zik.ua/news/2017/03/28/v_ukraini_pochastishaly_vypadky_torgivli_lyudmy_ta_rabstva_yak_ne_staty_1069197.
3. Офіційна веб-сторінка МОМ. URL: <http://www.iom.int/>.
4. Офіційна веб-сторінка Представництва МОМ в Україні. URL: <http://www.iom.org.ua/>.
5. Топчій В. О., Шевченко Т. С. Висвітлення в засобах масової інформації проблеми торгівлі людьми. Київ, 2007. URL: <http://www.solor.gov.ua/docs/all/mediaua.pdf>.
6. Причини торгівлі людьми.. Що таке «торгівля людьми»? Прояви та різновиди торгівлі людьми. URL: http://wu.cn.ua/files/pdf_public/18_trafficking.pdf.

Токарєва К. В.

старший судовий експерт сектору економічних, товарознавчих досліджень та оціночної діяльності відділу інженерних, економічних, товарознавчих видів досліджень та оціночної діяльності Кіровоградський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ АКТИВІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

У сучасних умовах посилення глобалізаційних та інтеграційних процесів у світі питання забезпечення економічної безпеки підприємств під час здійснення ними зовнішньоекономічної діяльності набувають значної актуальності. Вихід на світовий ринок у якості повноцінних його учасників означає необхідність ефективної протидії ще більшій кількості загроз, таких як організована економічна злочинність, рейдерство, шахрайство, махінації з грошовими активами й цінними паперами, валютні ризики тощо.

Економічна безпека підприємства – це оптимальна організація роботи служби економічної безпеки на підприємстві, яка забезпечує надійний захист його діяльності від зовнішніх та внутрішніх загроз, підтримує високий рівень економічної незалежності підприємства від впливу непередбачених обставин для попередження збитку, дає змогу миттєвого прийняття рішення для пристосовування роботи підприємства за непередбачуваних змін навколишнього середовища, попереджує небажані наслідки та дає змогу ефективно використовувати наявні на підприємстві ресурси для підвищення рівня фінансового стану, а також забезпечення подальшого розвитку бізнесу через досягнення стратегічних цілей [3].

Активізація зовнішньоекономічної діяльності підприємств, з одного боку, має значний позитивний ефект, зокрема, спонукає займатися інноваційною діяльністю, підвищувати якість продукції до рівня світових стандартів, розширювати ринки збуту та доступ до закордонних інвестицій, з іншого боку, загострює регіональні і галузеві асиметрії у рівні соціально-

економічного розвитку, змушує враховувати й шукати шляхи протидії ризикам та загрозам не лише національного, але й світового масштабу.

Аналіз зовнішньоторговельного балансу України впродовж останніх трьох років свідчить про зниження обсягів експорту у 2016 р. порівняно з 2014 р. на 18994,1 млн. дол. США. Обсяг імпорту за аналогічний період зменшився на 16179,5 млн. дол. США (табл. 1).

Таблиця 1

**Зовнішньоторговельний баланс України у 2014–2016 рр.,
млн. дол. США**

	Експорт			Імпорт			Сальдо		
	2014	2015	2016	2014	2015	2016	2014	2015	2016
Усього (товари і послуги)	64106,8	46804,2	45112,7	60750,6	42976,0	44571,1	3356,2	3828,2	541,6
Країни СНД	18890,8	11335,9	9752,4	18441,2	11267,8	9237,1	449,6	68,1	515,3
Інші країни світу	45216,0	35468,3	35360,3	42309,4	31708,2	35334,0	2906,6	3760,1	26,3
в т. ч. країни ЄС (28)	20383,0	15339,5	15827,5	24207,6	18075,9	19558,7	-3824,6	-2736,4	-3731,2
Товари	53901,7	38127,1	36361,7	54428,7	37516,4	39249,8	-527,0	610,7	-2888,1
Країни СНД	14882,3	7806,1	6031,5	17276,9	10485,5	8565,4	-2394,6	-2679,4	-2533,9
Інші країни світу	39019,4	30321,0	30330,2	37151,8	27030,9	30684,4	1867,6	3290,1	-354,2
в т. ч. країни ЄС (28)	17002,9	13015,2	13496,3	21069,1	15330,2	17140,8	-4066,2	-2315,0	-3644,5
Послуги	11520,8	9736,6	9868,0	6373,1	5523,0	5326,5	5147,7	4213,6	4541,5
Країни СНД	4034,3	3544,8	3727,9	1204,0	839,6	672,6	2830,3	2705,2	3055,3
Інші країни світу	7486,5	6191,8	6140,1	5169,1	4683,4	4653,9	2317,4	1508,4	1486,2
в т. ч. країни ЄС (28)	3991,6	2927,9	3004,9	3148,8	2750,1	2421,6	842,8	177,8	583,3

Джерело: [4].

В контексті аналізу регіональних відмінностей у темпах зовнішньоекономічної діяльності відзначимо, що передумовами формування господарського комплексу регіону є зміцнення економічних зв'язків між галузями різної ринкової спеціалізації. Специфічні риси господарського комплексу визначаються особливостями соціально-економічного розвитку території, її внутрішньодержавними та міжнародними інтеграційними процесами [2].

Аналіз структури регіональних обсягів зовнішньої торгівлі товарами у 2017 році свідчить, що на долю м. Києва припадало 22,5% загального обсягу експорту товарів, Дніпропетровської області – 16,3%, у той час як Чернівецької області – лише 0,3%. Аналогічно, питома вага імпорту товарів складала 40,0% у загальному обсязі по Україні для м. Києва та лише 0,2% у Чернівецькій області. При цьому сальдо зовнішньої торгівлі товарами було від'ємним у шести регіонах України: Волинська (-645476,3 тис. дол. США), Київська (-1655452,1 тис. дол. США), Луганська (-39241,0 тис. дол. США), Львівська (-594703,4 тис. дол. США), Харківська (-426568,7 тис. дол. США) області та м. Київ (-10105251,5 тис. дол. США) [4].

Отже, ключовими тенденціями зовнішньоекономічної діяльності в Україні у даний час є, по-перше, згортання її обсягів, по-друге, значні регіональні відмінності. За таких умов питання забезпечення економічної безпеки вітчизняних підприємств – суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності – є як ніколи актуальним.

Відзначимо, що до проблем, які перешкоджають економічній безпеці вітчизняних підприємств, можуть бути віднесені такі: дефіцит фінансових ресурсів; зношеність власних виробничих фондів; недосконалість системи інформаційного забезпечення діяльності підприємств; відсутність достатніх професійних знань, тому причиною банкрутств підприємств може стати відсутність необхідних знань з менеджменту, маркетингу, економіки, основ антикризового управління тощо; корупційність і наявність адміністративних бар'єрів [1].

На рівень економічної безпеки підприємства незалежно від форм власності та галузі виробництва мають вплив такі загальні чинники: 1) чинники, що безпосередньо забезпечують діяльність виробництва; 2) стабільний попит на продукцію; 3) надійність постачальників, що забезпечують постачання основної сировини і матеріалів; 4) зовнішня конкуренція на продукцію, призначену на експорт; 5) державне економічне регулювання діяльності підприємства; 6) надійний захист комерційної таємниці; 7) компетентність керівництва підприємства [5].

Загалом для підвищення рівня економічної безпеки підприємств можуть бути виділені такі основні напрями: якісне правове забезпечення суб'єктів господарювання; прогресивний техніко-технологічний рівень підприємств; фінансова стійкість та незалежність підприємств; висока професійність менеджменту підприємства та постійне підвищення кваліфікації й безпеки персоналу, його майна та комерційних інтересів; забезпечення захисту інформаційного середовища підприємства, комерційної таємниці та конфіденційної інформації [1].

На нашу думку, підвищенню рівня економічної безпеки вітчизняних суб'єктів господарювання в контексті активізації їх зовнішньоекономічної діяльності сприятиме удосконалення регуляторної політики за такими напрямками:

– законодавчо-нормативний (удосконалення чинних законодавчих актів з питань підприємницької діяльності, міжнародних економічних відносин, усунення можливостей неоднозначного тлумачення законодавчих актів, гармонізація вітчизняного законодавства із європейськими і світовими нормами та стандартами та ін.);

– інформаційно-аналітичний (сприяння налагодженню співпраці із зарубіжними партнерами, широке інформування представників вітчизняних бізнес-структур про перспективи експортно-імпортних відносин, нові ринки збуту, прогнозування кон'юнктури світових товарних ринків і ринків послуг, проведення форумів, конференцій, симпозіумів, виставок, ярмарків спільно із зарубіжними партнерами тощо);

– інвестиційно-фінансовий (сприяння залученню зарубіжних інвесторів, створення сприятливого інвестиційного клімату, впровадження програм фінансової підтримки перспективних галузей економічної діяльності, фінансування наукових досліджень та інноваційних проектів та ін.);

– освітньо-професійний (підвищення рівня професійних знань керівників та фахівців вітчизняних бізнес-структур з питань зовнішньоекономічної діяльності, запобігання і протидії ризикам та загрозам на міжнародних ринках, організація зарубіжних стажувань, участь у міжнародних програмах сертифікації персоналу тощо).

Список використаних джерел

1. Дробишева О. О., Лазарчук Ю. В. Пріоритетні напрями підвищення рівня економічної безпеки підприємства. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2017. Вип. 5 (1). С. 121–125.

2. Комеліна О. В., Христенко О. В. Діагностика та моніторинг розвитку господарського комплексу регіону інноваційний аспект. *Економіка і регіон*. 2016. № 2. С. 134–142.

3. Меліхова Т. О. Наукові підходи до визначення сутності поняття «економічна безпека підприємства». *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 17 (1). С. 167–170.

4. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

5. Сталінська О. В. Чинники інституціонального забезпечення економічної безпеки промислових підприємств. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2015. № 2. С. 60–64.

Юрченко Н. І.

викладач

Дніпровський державний аграрно-економічний університет

СПЕЦИФІЧНІ РИСИ МАРКЕТИНГУ В СФЕРІ ТУРИЗМУ

Надання туристичних послуг необхідне, перш за все, країнам, які стали на шлях ринкових перетворень. Світова тенденція до зростання сфери туристичних послуг свідчить про те, що туризм доцільно проголосити пріоритетною галуззю в Україні. Проте в даний час ринок українського туризму розвивається вкрай нерівномірно. Об'єм виїзного туризму переважає над в'їзним, обсяг туристичного ринку не відповідає своїм потенційним можливостям. [1, с. 21]. Це зумовлено такими чинниками: низький рівень життя населення; недосконала державна політика в галузі туризму; незадовільна діяльність самих туристичних фірм.

Комплексне покращення цих факторів позитивно відобразиться і на туристичному бізнесі в нашій країні. Зокрема, прийняття ефективних управлінських рішень туристичними фірмами, проведення ними комплексу маркетингових заходів, популяризація і пропаганда туризму можуть дати позитивні результати вже у короткостроковому періоді. В умовах конкурентного ринкового середовища кожна фірма, незалежно від її розмірів та напрямку діяльності, використовує визначені інструменти маркетингу з

метою успішного функціонування, задоволення попиту ринку та досягнення прибутковості.

Маркетинг в індустрії туризму покликаний виявити потреби туристів, створити привабливі для них туристичні послуги, ознайомити потенційних туристів з доступними для них туристичними продуктами, поінформувати їх про місце, де можна ці послуги придбати. [2, с. 110]. Управління маркетингом в індустрії туризму – це досягнення таких маркетингових цілей: визначення можливостей ринку та ресурсів компанії, планування та здійснення маркетингової діяльності, яка є необхідною для досягнення цілей фірми.

Для успішного ведення справ у туристичному бізнесі необхідно не тільки вміти надавати якісні послуги, але і знати, кому вони необхідні, для яких цілей. Для цього проводяться маркетингові дослідження. Цілком очевидно, що маркетингові дослідження є вкрай необхідними. Вони обов'язково вимагають комплексного і детального підходу. За умови ретельної розробки і дотримання усіх необхідних правил засоби та сили, витрачені на проведення маркетингового дослідження, сповна окупуються і багато в чому визначають успішну роботу фірми.

Туристична сфера з кожним роком зазнає все більшого розвитку і поряд з цим зростає її значення як чинника соціально-економічної інтеграції держави у світовий туристичний простір. За цих умов стратегічними завданнями для підприємств туристичної індустрії в Україні є підвищення конкурентоспроможності вітчизняного туристичного продукту до міжнародного рівня, комплексний розвиток інфраструктури галузі при одночасному максимальному збереженні та відновленні історико-культурної спадщини. Однак наявний туристичний потенціал держави використовується нераціонально та не в повному обсязі. Вітчизняні туристичні підприємства потребують розробки і впровадження передових методів ефективного маркетингового управління, що спряли б реалізації потенціалу підприємств, посиленню їх конкурентних позицій, досягнення яких стає можливим лише орієнтуючись на потреби ринку, а не на власні інтереси у маркетинговій концепції підприємств [3, с. 44].

Пріоритетним завданням маркетингу в сфері туризму вважається здатність передбачати майбутнє розвитку туристичного ринку, його зовнішнього та внутрішнього середовища, а підприємство на основі маркетингової діяльності може отримати стратегічну конкурентну перевагу та створити передумови для адекватної реакції на зміни й обумовити цілеспрямований вплив на зовнішнє середовище та активне його формування. Оскільки він розвивається в наш час у період певних глобальних змін, то можна сказати, що це і є його основною проблемою. Кожне десятиріччя фахівцям у цій галузі доводиться переглядати нові цілі та методи маркетингу. Через стрімкі зміни, що відбуваються в наш час у світі, стратегія, яка ще вчора була найкращою, спроможна сьогодні стати шкідливою.

Сьогодні дослідники виділяють такі найважливіші проблеми маркетингу: зміна цінностей й орієнтації у споживачів; застійні явища в економіці; по-

гіршення стану довкілля; зростання конкуренції у глобальних масштабах; ціла низка інших економічних, політичних і соціальних проблем. Однак ці проблеми відкривають перед маркетингом нові можливості [4, с. 47].

Належне місце завойовує маркетингова діяльність і в Україні. На початку 90-х р. ХХ ст. дане явище економічного життя було відоме здебільшого спеціалістам, проте тепер його розвиток – одна з головних умов виходу підприємств із кризи.

Специфічні риси маркетингової діяльності в Україні:

- низький рівень платоспроможності та обізнаності вітчизняного споживача;
- низький рівень вітчизняної виробничої конкуренції, що робить непотрібним використання концепції маркетингу;
- сильний тиск розподільницьких структур, що призводить до необґрунтованого підвищення цін;
- формування прошарку професійних маркетологів знаходиться в стадії зародження;
- менталітет вітчизняного споживача породжує недовіру до рекламних акцій, стимулювання збуту тощо;
- неврегульованість законодавчої бази з питань захисту прав споживачів, реклами, недоброякісної конкуренції, реєстрації патентів та винаходів, реєстрації та охорони прав на знаки для товарів та послуг.

Отже, у підсумку доцільно сказати, що у багатьох високо розвинених країнах світу звички, наміри і в цілому поведінку економічних суб'єктів формує культура маркетингу, який, згідно з однією із версій, дослівно означає завоювання ринку, тобто ефективно його регулювання, правильна організація та підвищення виробництва і дохідності. Поняття «маркетинг» є дуже складним, тому його використання та запровадження потребує глибоких знань та правильного розуміння суті та явищ, які пов'язані з ним. Доцільно було б ґрунтовно вивчити дану сферу економіки, покращити її функціонування, усунути усі проблеми, які гальмують та пригнічують її розвиток, оскільки саме ця діяльність допоможе нам вийти на дещо вищий, прогресивніший та продуктивніший етап економічного розвитку нашої держави.

Список використаної літератури

1. Гуляев В. Г. Организация туристской деятельности. Москва : Нолидж, 2006. 305 с.
2. Holloway J. C. Ch., Robinson Ch. Marketing for Tourism. Longman, 2013.
3. Цыбух В. Туризм – дело государственное. *Голос Украины*. 2009. 18 авг. С. 5.
4. Bull A. The Economics of Travel and Tourism. London : Pitman, 2011.

METHODS OF MEASURING THE STATE OF THE INVESTMENT CLIMATE

In today's conditions of economic development of Ukraine it is necessary to attract external and internal investments. For today, domestic financing of Ukraine for economic development is imperfect, and the available financial resources are insufficient. In this case, it is necessary to attract foreign investment. The state of the investment process is formed by a combination of economic, social, political and legal factors that determine the investment climate of the country. Investment climate is one of the main factors influencing the economic stability of the state. This is due to the fact that it depends on the introduction of a fundamental restructuring of the country's development, improving the methods of using financial resources. It also reveals new alternative approaches to defining priorities, with regard to the growth of socio-economic indicators of the country.

The main problem of forming an investment climate in Ukraine is an acute shortage of investment resources. This is precisely what determines the relevance of this issue. But this is not the only problem in the field of investment activity. Particular attention is needed to the question of methods of attracting additional financial resources into the national economy, as at the moment there is a very low level of activity of investors.

Domestic scientists and practitioners have made a significant contribution to the study of the investment climate, and devoted a lot to researching investment activity, the attractiveness of the investment climate in Ukraine, and individual regions. However, this issue is rather diverse, so it still requires a lot of work and substantiation.

The main unresolved issue is the choice of an effective method for determining the investment climate. To do this, we need to substantiate the effectiveness of the methods of determining the investment climate in Ukraine and the methodological approaches to its evaluation. Determine the priority of investment state policy and ways to improve the investment climate.

Investment climate – is, first of all, a set of economic conditions for the functioning of the subjects of investment, namely: the system of both general and specific conditions of entrepreneurial activity [1, p. 102].

This definition can be explained by the fact that investments capture all the underlying foundations of entrepreneurial activity and determine the process of economic growth in general. In today's economic conditions, investment is the most important means of ensuring the conditions for the emergence of a crisis, qualitative structural changes in the national economy, ensuring technical progress, and raising the quality indicators at all levels.

On the basis of domestic and foreign experience in assessing the investment climate, it can be noted that they often ignore a number of important meth-

odological provisions that have been formed by modern economic science. These provisions include:

1. The investment climate of the country and regions is often viewed from the standpoint of a potential investor who seeks to maximize profits at a fast pace, but at the same time different investors need their investment climate assessment.

2. It must be understood that the recipient of the investment and the investor pursue different goals. It is important for the recipient to find a solution for the implementation of complex socio-economic tasks with minimal attraction of funds. And the investor seeks to maximize profits and gain a foothold in markets, in economic systems for a long period. Thus, the investment climate should match the balance of interests of the participants in the investment process.

3. There is an objective need to combine investment with innovative development factors. This is most relevant in attracting investment in the field of small innovative entrepreneurship (venture capital investment).

4. Investments should be interconnected with the development of human capital, raising the level of skills of workers in all spheres of life that must be taken into account when shaping the investment climate of a country or its region.

5. It is necessary to comprehensively evaluate the efficiency of the use of attracted investments and the favorable investment climate.

Relying on these fundamental provisions, it is necessary to develop state policy. It is in the interests of the state to support investment activity. If there are enough investments in the most important spheres, the state will be guaranteed effective development and increase of investment attractiveness at different territorial levels. Particular attention should be paid to the individual regions of the state, which may be of interest to a potential investor.

The investment project is risky for the recipient of the investment and the investor. That is why the state should develop the most dangerous conditions for the investor. Among the numerous scientific works there is such a concept as «investment security». This term should be understood as the state of protection of investments from external and internal threats, which prevents their losses and reduce real cash outflows in volumes and terms under acceptable risk levels [2, p. 8]. At present, the following factors deserve special attention in Ukraine: the instability of the legislative framework, social and environmental problems, which ultimately constitute a threat to investment activity. And the elimination of these problems will create a profitable and economically attractive environment for a potential investor.

Investment security is negatively affected by the low level of state regulation of investment activity. However, the government takes into account the weaknesses in governance and is gradually eliminating them. At the moment, at the state level, a methodology for calculating the level of economic security in Ukraine [3] has been developed, which is based on a comprehensive analysis of indicators with the identification of potential threats and is used for the integrated assessment of the level of security of certain spheres of economic activity, in particular, investment.

At the moment, it is necessary to develop a regional policy in the field of attracting foreign investment – determining the marginal share of foreign capital investments in the region's economy over a specific period of time. Thus, it is possible to determine and fix the specific limit of foreign investment in the region's economy depending on the size of the domestic regional product or the volume of gross investment.

For the majority of regions of our state the following priority directions of attraction of foreign investments are characteristic:

- implementation of large investment projects;
- effective development and modernization of the existing industrial base;
- the creation of new productions based on non-traditional technologies for the region, help to solve structural problems of the economy or saturate the market with qualitative new products.

The implementation of each of the above directions of the use of foreign investments in the region requires a clear demarcation of the degree of state intervention. Implementation of large investment projects requires efforts from regional authorities and rigorous state control. At the same time, control from the government should be mediated by the financial interests of the state.

Each region has a development budget, from which activities are funded, to improve the general condition. Such a budget is formed for the priority directions of economic development and investment activity. The most important task of the regional development budget is to provide state guarantees. Provided guarantees are provided, the risks for the investor are reduced, and as a result, the investment climate in the region improves.

Conclusions and perspectives of further development.

From the above data it can be stated that for each region the priority directions of attraction of foreign investments are developed, namely:

- implementation of large investment projects;
- effective development and modernization of the existing industrial base;
- the creation of new productions based on non-traditional technologies for the region, help to solve structural problems of the economy or saturate the market with qualitative new products.

Methods for determining the investment climate of the state or its separate region are: credit and stock market ratings and economic indices. The methods of assessing the investment climate make it possible to make a specific idea of investment security at the extreme, and analyze all possible risks for a potential investor.

The state should improve the legislative framework for investment activities and pursue a policy of attracting foreign investment, which should be as follows:

- ensuring an adequate level of protection of investor rights;
- improvement of the regulatory framework that would make business more «transparent»;
- improvement of the bankruptcy system and corporate governance;

– implementation of measures to overcome corruption and other areas that would minimize risks and guarantee the investor's investment security in the country. Under these conditions, it is possible to improve the investment climate of the country.

References

1. Малай А. О. Шляхи поліпшення інвестиційного клімату України. *Економіка та держава*. 2011. № 9. С. 102–105.
2. Гордієнко В. П. Інвестиційна безпека як фактор розвитку інвестиційного потенціалу регіону. *Інвестиції: практика та досвід*. 2012. № 15. С. 7–9.
3. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Міністерства економіки України від 02.03.2007 № 60. URL: <http://zakon.nau.ua>.

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ В ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ ТА ГЛОБАЛЬНОМУ ВИМІРІ

Баєва О. В.

доктор біологічних наук, професор

Гніт Ю. Ю.

студент

Київський медичний університет

ФІНАНСУВАННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

У відповідності до Договору про Європейський Союз (Маастрихтський договір, 1992), одним з напрямів діяльності ЄС виступає розробка та реалізація заходів з сприяння у досягненні високого рівня захисту здоров'я населення. Згідно з ст.129 цього договору Європейське співтовариство має сприяти забезпеченню високого рівня захисту здоров'я людей шляхом заохочення співробітництва між державами-членами та надає підтримку їхнім діям. Визначено основні напрямки діяльності ЄС в сфері охорони здоров'я, а саме: співпраця країн в профілактиці хвороб, розвитку інформації та освіти. На держави-члени було покладено обов'язок у співпраці з відповідною Європейською Комісією узгоджувати політику і програму у вищезазначених сферах охорони здоров'я [1].

Після підписання у 2014 році Угоди про Асоціацію з ЄС, Україна обрала євроінтеграційний вектор економічного розвитку, який передбачає поступове наближення до європейських стандартів в охороні здоров'я шляхом проведення системного реформування галузі, спрямованого на створення системи, орієнтованої на пацієнта, здатної забезпечити медичне обслуговування для всіх громадян України на рівні розвинутих європейських держав. Орієнтиром реформи було визначено програму Європейського Союзу «Європейська стратегія здоров'я – 2020»[2].

Відповідно до Статті 49 Конституції України в державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно. Охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм. Проте, надходження коштів до системи охорони здоров'я здійснювалося з трьох основних джерел: державні кошти, які включають зведений бюджет і соціальне страхування – 48,7% загальних витрат на охорону здоров'я (з них 78,8% – кошти місцевих бюджетів, 21,2% надає держава); приватні кошти населення, роботодавців, некомерційних організацій становлять 50,9%; кошти міжнародних донорських організацій – 0,4% [3].

За два роки, з 2013 по 2015 рр. загальні державні та приватні витрати на охорону здоров'я в Україні у гривневому розрахунку збільшилися на 34%.

Проте, в реальному доларовому еквіваленті вони зменшилися більш ніж у два рази – з \$14,49 млрд. у 2013 році до \$7,11 млрд. у 2015 році. Щодо державного фінансування охорони здоров'я в Україні, то в гривневому розрахунку воно збільшилося на 18,6%, а в реальному доларовому еквіваленті – зменшилося майже в 3 рази – з \$8,12 млрд. у 2013 році до \$2,92 млрд. у 2017 році. Тобто, за рівнем реальних державних витрат на охорону здоров'я у доларовому еквіваленті в 2015 р. Україна повернулася до показників 2004–2005 років [3].

Для поглиблення євроінтеграційних процесів Україні в першу чергу потрібно виконувати Угоду про асоціацію, проведення системних реформ, продовсім медичної та наближення українського законодавства до європейського.

Формування взаємозв'язків між Україною та ЄС, розширення між інституційного співробітництва це об'єктивний процес, при якому національна система охорони здоров'я не може бути ізольованою від загальноєвропейських процесів та законів.

Політика ЄС у сфері охорони здоров'я є надзвичайно складним феноменом, оскільки передбачає наявність двох рівнів формування політики охорони здоров'я – національного та наднаціонального. Згідно з принципом субсидіарності на національному рівні твориться формування провідних принципів політики, приймаються рішення щодо моделі організації та фінансування систем охорони здоров'я. З одного боку, це ускладнює імплементацію програм та рішень, які приймаються органами Європейського Союзу, оскільки обов'язковою вимогою є їх схвалення усіма 27-ма державами-членами. З другого боку, національні уряди залишаються основними відповідальними за додержанням соціальних стандартів з урахуванням специфічних потреб та інтересів населення країни [4].

На національному рівні в європейських країнах діють кілька систем організації та фінансування охорони здоров'я: бюджетна; бюджетно-страхова; системи з використанням альтернативних форм фінансування, які доповнюють надходження коштів від страхових фондів.

У Великобританії, Швеції, Ірландії та деяких інших європейських країнах впроваджено один з варіантів системи бюджетного фінансування охорони здоров'я, за яким кошти бюджету перераховуються в систему державних страхових фондів і програм.

У більшості країн Східної та Центральної Європи набуло поширення фінансування у формі поєднання страхового і бюджетного фінансування, тобто функціонують як бюджетно-страхові системи. Досвід з реформування системи фінансування охорони здоров'я цих країн доцільно використовувати при реформуванні системи охорони здоров'я в Україні.

Бюджетно-страхова система фінансування охорони здоров'я реалізується через системи, засновані переважно на цільовому внеску: внеску на обов'язкове медичне страхування або єдиного внеску на соціальне страхування.

Формування джерел фінансування на обов'язкове медичне страхування (ОМС) в країнах ЄС умовно поділити на дві групи.

Першу групу складають країни, де основна частина фондів (50–90%) формується державою. У Великобританії, Ірландії, Данії діють державні

системи організації охорони здоров'я, що фінансуються із загальних бюджетних надходжень. В Швеції, Ісландії, Фінляндії система охорони здоров'я побудована переважно за принципом соціального страхування, яка фінансується за рахунок цільових внесків на трибічній основі. При цьому превалюють державні субсидії.

Друга група країн (Німеччина, Франція, Нідерланди, Бельгія і інші) – це країни, в яких суспільні фонди охорони здоров'я формуються головним чином за рахунок внесків трудящих і підприємців при мінімальній фінансовій участі держави. В усіх країнах цієї групи фонди ОМС знаходяться під контролем держави і є частиною державних фінансів.

Більшість аналітиків прийшли до думки, що традиційне фінансування охорони здоров'я за рахунок внесків, що сплачуються із заробітної плати, є надзвичайно недостатньою базою для фінансування медичної допомоги в країні. Натомість переважно податкове фінансування системи охорони здоров'я забезпечує ширші можливості для фінансування галузі. Цей досвід доцільно використати Україні при реформуванні системи організації та фінансування охорони здоров'я.

Прийнята у 2011 р. Директива ЄС «Про права пацієнтів на отримання транскордонної медичної допомоги» засвідчує остаточний перехід до неоліберальної парадигми охорони здоров'я. Відповідно до цієї директиви на ринку медичних послуг ЄС будуть відмічатись низка тенденцій. По-перше, в рамках створення єдиної європейської моделі слід очікувати прискорення процесу конвергенції національних моделей охорони здоров'я. По-друге споживчий попит на медичні послуги не буде обмежуватись кордоном держави, а постачальники медичних послуг з різних країн ЄС отримають рівні умови ведення бізнесу у порівнянні з місцевими конкурентами [4].

Євроінтеграційні процеси відкриють український ринок для медичних корпорацій – країн ЄС. Під впливом цього процесу можна очікувати створення умов для чесної конкуренції, що відповідає правилам, встановленим національними та наднаціональними органами влади; відхід від монополії держави на надання медичних послуг; посилення суперництва між медичними закладами різного профілю та форм власності.

Таким чином, незважаючи на те, яку систему організації та фінансування охорони здоров'я буде впроваджено в Україні, наша країна має бути готовою до того, що рішення прийняті на наднаціональному рівні органами ЄС в будь-якому разі будуть чинити вплив на вітчизняну політику охорони здоров'я.

Список використаних джерел

1. Договір о Європейском Союзе. Маастрихт, 7 февраля 1992 года. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_029.
2. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Про реформу охорони здоров'я в Україні»: Постанова Верховної ради України. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2016. № 21. Ст. 450.
3. Реформування системи охорони здоров'я в Україні (ч. 1): дослідження стану охорони здоров'я в Україні та запропонованої мед реформи. Публічний аудит. URL:

<http://publicaudit.com.ua/reports-on-audit/doslidzhennya-stanu-ohoroni-zdorov-ya-v-ukrayini-ta-zaproponovanih-medreform/>

4. Новіков В., Никонюк К. Соціальні наслідки Євроінтеграції України. Система охорони здоров'я. URL: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/09542.pdf>.

Гиріна Т. С.

кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент
докторант Київського національного університету ім. Т. Шевченка

РЕФЛЕКСІЇ ГЛОБАЛЬНОГО УКРАЇНСЬКОМОВНОГО РАДІО НА ПОЛІТИЧНИЙ ПРОЦЕС МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ

Професіоналізацією та появою перших періодичних українськомовних програм в зарубіжному радіопросторі ознаменувався міжвоєнний етап його розвитку. У 1930 р. слухачі відмічали, що «Українська година на радіо стає чим раз серйозніша» [1, с. 4]. Саме «Українська година» створена з 1 вересня 1929 р. на радіо «WAAT» в Нью-Джерсі (США) стала правонаступницею серії радіоконцертів, які транслювалися в регіоні ініційованих книгарем та видавцем М. Сурмачем. Спроби започаткування періодичної програми мали місце і раніше, однак більше двох-трьох місяців такі проекти не існували. Вдало підібрані музичні блоки та текстові рубрики, схвальні відгуки слухачів, систематична звітність у пресі, бажання вчитися на власних помилках авторів щотижневої «Української години» забезпечили її аудиторією на роки. 26 січня 1930 р. з метою окреслення перспектив розвитку українських радіопрограм в Українському Домі у Нью-Йорку (США) зібралися «прихильники радіо-руху». Присутні констатували, що зусиллями, у тому числі і фінансовими, виключно М. Сурмача, який за власний кошт не лише створював програму, а й виплачував гонорари виконавцям проект існувати не може. Натомість окреслили перспективу виходу щотижневої програми на національний рівень, за цих умов затрати розділилися б між крайовими установами в усіх штатах. За підсумками зустрічі створено «Українсько-Американську Радіо-Організацію» (Ukrainian-American Radio Organization), вибрали трох членів до поширення пропаганди для сеї справи посеред усіх Українців в Америці, вписали себе в члени сеї організації і установили вкладу для дійсного члена по 1 долярови в рік. Звичайний член має обов'язок бути рівночасно організатором в своїм оточенні, а спомагаючий член дає лише датки на вдержавне радіо-програми» [2, с. 3]. Подібна організаційна структура яка, фактично виконувала функції медіаменеджменту була поширена і в Австралії, де роками пізніше створенню більшості радіопрограм передувала організаторська робота покладена на плечі радіокомітету. Так, «на початку 1975 р. австралійський уряд створив комісію плянування нової радіостанції для етнічних груп. Професор Іржі Марван, будучи членом тієї комісії, звернувся до українців зі запитанням, чи хочуть вони мати свої радіопередачі. Цією справою зайнявся Літературно-мистецький клуб, який покликав комітет радіопередач. В липні 1975 р. перший раз у Вікторії передавалася українська радіограма» [7, с. 247].

У 1930–1938 рр. відбувалося активне розширення жанрової лінійки радіопрограм. До популярних вже радіоконцертів та виступів додалися радіоп'єси, скетчі, транслювалися конкурси краси, започатковувалися радіобали, актуалізувалися повноцінні періодичні, торговельні радіопроеграми. Популярний тоді на радіо в США радіосеріал знайшов своє відображення в українськомовному контексті на радіо «WIP» (Філадельфія США). Радіостанція, яка в різні роки активно співпрацювала з українцями, у березні 1933 р. презентувала програму уряджену «Українським Артистичним театром», а в ефірі Нью-Йоркської радіостанції «WOV 1130» (США) у цьому ж році слухачам презентували скетчі, зокрема «Заручини Василя з Марусею» [6, с. 4].

В інших країнах цього періоду такої жанрової поліфонії не спостерігалось. Так на Далекому Сході «редакція газети («Маньджурський Вістник» – авт.) готувала матеріали для радіопередач, які почали виходити в лютому 1935 року з дозволу японської Військової місії». Місцевим Українцям розповідали про життя на Батьківщині, а інформацію черпали із друкованих видань, яких передплачувано тоді понад 120, у тому числі і діаспорних. Попри те, що програми виходили одноманітними, їхня цінність визначалась змістом, а не формою.

У різних країнах місцеві жителі надалі мало відрізняли українців від представників інших слов'янських національностей, чому активно протидіяли українці в контексті розмовних, а особливо музичних годин, всіляко акцентуючи на національному колориті та його самобутності. У суспільстві в геометричній прогресії відбувалося насичення домогосподарств радіоапаратами, відчувалась потреба в постійному покращенні якості програм, а в цей час «на порозі» людства стояла Друга світова війна.

Наступний етап розвитку українськомовного радіо у світі нерозривно пов'язаний із геополітичною ситуацією. За місяць після початку війни у жовтні 1939 р. на сторінках «Свободи» констатують: «Можна з певністю сказати: чим довше буде йти війна Німеччини з її західними сусідами, тим тіснішою буде співпраця з Москвою. Самою собою, в таких обставинах Німеччина усуває все те, що моглоб дражними невтральну Москву. Навіть поздоровлення «Слава Україні» скасовано у віденській радіовисільні українською мовою...» [4, с. 2]. Активна пропаганда з відточеним використанням радіо, як інструменту маніпуляції на навіювання постійно включала в процес українців: «д-р Лука Мишута представник об'єднання УНСоюзу (Українського Народного Союзу – авт.) 14 жовтня 1938 р. виголосив через місцеву радіовисільню промову, якою опісля, під час війни та американсько-советського братання, почали сильно зловживати комуністичні п'ятиколонники, а то й свої слабодухи» [2, с. 73].

Українці через радіоефіри пильно стежили за ходом військового протистояння в Європі та на Батьківщині зокрема, активно підтримували, у тому числі, соціальні ініціативи. Зокрема у 1943 р. українська радіопроеграма в Ньюарку (США) проводила благодійні радіоконцерти на підтримку місцевого відділу Червоного Хреста. У воєнний період у світі сповільни-

лися темпи розвитку радіомовлення українською, тримаючи його в напруженні від трагічних звісток з лінії фронту. Оперативність та документальність робила короткі повідомлення незамінним джерелом для отримання достовірної інформації, постійно породжувала нові форми ідеологічної боротьби, яка не припинилася і в наступні десятиліття.

Список використаних джерел

1. Вісти з Січового базару «Сурма». *Український тижневик «Свобода»*. 1939. № 2. С. 4.
2. Драган А. Український Народний Союз в минулому і сучасному. *Almanac of the Ukrainian National Association for the year 1954*. 1954. С. 46–85.
3. За українську радіо-програму для усього нашого загалу. *Український тижневик «Свобода»*. 1930. № 28. С. 3.
4. Пакт Москва-Берлін. *Український тижневик «Свобода»*. 1939. № 232. С. 2.
5. Попок А. Діяльність української преси на Далекому Сході. *Almanac of the Ukrainian National Association for the year 1998*. 1998. С. 196–208.
6. Українська програма на радіо. *Український тижневик «Свобода»*. 1933. № 114. С. 4.
7. Українці в Австралії / М. Павлишин, С. Єсельчик, С. Лисенко та ін. Мельборн : Союз Українських Організацій Австралії, 1998. 1116 с.

ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Калюга К. В.

кандидат юридичних наук, доцент
Класичний приватний університет

ІНФОРМАЦІЯ ПРО ОСОБУ ЗЛОЧИНЦЯ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

Тези присвячено аналізу досліджень, що проводить автор щодо мистецтва здобувати та використовувати інформацію щодо злочинця. З метою вивчення людини як об'єкта криміналістичного пізнання, включаючи всі його властивості, ознаки та якості, прояви, важливі для встановлення особи. Які об'єктивно реалізуються у конкретному вчинку (вчиненому злочині; надають вчиненому діянню характеру суспільної небезпечності), а ця особа набуває додаткових особливих ознак і властивостей. І таким чином, стає об'єктом нашого дослідження. Виходячи з аксіоми про те, що ознаки і властивості особи – безпосередньо пов'язані зі злочином, що вчинено, то нас цікавить інформація про особу злочинця.

Зріст, зокрема, та не досить зрозуміла ситуація зі злочинністю в країні, привертає увагу не тільки спеціалістів-юристів, але й найширших верств громадськості. Мистецтво роботи з криміналістично значущою інформацією однаково має значення під час розслідування злочинів так і під час процесу навчання. Проте, пошук дієвих методів попередження та протидії злочинності передбачає досконале вивчення всіх чинників, в тому числі теоретичного та практичного підґрунтя вироблення напрямів та прийомів дослідження особи злочинця відповідно до сучасних викликів практики і перспектив застосування наукових знань про особу злочинця тощо.

Сучасна освіта зараз може похизуватися такими найсучаснішими технологіями, як: наглядні мурали (яскраві та масштабні малюнки), медіатеки з вай-фаєм, інтерактивні дошки, мобільні робочі місця, лабораторне обладнання, полігони з відтворенням моделі обставин події, що відбулася, канали та мережі активного взаємозв'язку викладач-студент тощо.

Якщо ще відносно недавно, знання про особу не виділяли в небагатьох вченнях, хіба що у філософії та літературі. І то, це вчення не виділялося окремо. Поступово отримані знання (пізнавальна інформація) трансформувалася у площину вивчення особи злочинця, як повноцінного розділу наукопсихології, юридичної психології тощо. І не знайшло ще свого так би мовити «законного» місця серед складових криміналістичної характеристики злочинів, як ключовий її елемент.

Як під час дослідження перебігу процесу розслідування кожного окремого випадку. Так і під час розгляду статистичних та аналітичних даних поліцейських зведень, ми намагаємося узагальнити тлумачення властивостей, ознак та якостей, проявів, важливих для встановлення особи.

Дослідженням цих проблем займалися такі вітчизняні правники-науковці (Г. Аванесов, Ю. Александров, Ю. Антонян, І. Багатирьов, М. Бажанов, О. Бандурка, О. Бобильов, С. Богомолова, М. Валуйска, В. Василевич, В. Голіна, В. Глушков, В. Грищук, О. Гумін, І. Даньшин, О. Джужа, А. Долгова, В. Емінов, М. Єнікеєв, С. Єніколопов, Г. Єфремова, В. Журавель, А. Закалюк, А. Зелінський, О. Зінін, О. Зелінський, О. Ігнатов, К. Ігошев, А. Йосипов, В. Коваленко, І. Карпець, В. Коновалова, В. Корочинський, О. Костенко, В. Кудрявцев, І. Лановенко, П. Матишевський, Г. Мінковський, В. Образцов, М. Панов, В. Пірожков, С. Познишев, О. Протасевич, А. Ратінов, М. Салтевський, О. Сітковська, О. Столярєнко, А. Тузов, В. Туляков, І. Туркевич, В. Шепітько, А. Яковлев та зарубіжні: Ф. Вуазен, Ф. Гафлль, М. Гернет, О. Герцензон, Д. Дриль, В. Куфаєв, І. Лафатер, Ч. Ломброзо, Е. Феррі, З. Фрейд й інші.

Виходячи зі специфічності ідеологічних установок соціалізму, коли заперечувалася можливість соціальних причин для породження злочинності. Виходячи з цього, злочинець розглядався або як декласований і асоціальний елемент або як патологічне явище з медичної точки зору. Така установка і визначила той факт, що в перші роки радянської влади проблемами особи злочинця займалися переважно або лікарі психіатри, або юристи, які в своїх дослідженнях використовували дані медиків.

На початку 30-х років ХХ століття взагалі були закриті Кабінети з вивчення злочинності і особи злочинця. Вони стали займатися виключно питаннями виправно-трудової і кримінальної політики. А в 1933 році були ліквідовані біопсихологічна і криміналістична секції і всі дослідження особи злочинця були остаточно згорнуті.

В той же час, у інших країнах продовжували розвиватися різні теорії про особу злочинця, начало багатьом з яких було покладено ще у ХІХ столітті (вченнями Ч. Дарвіна про схожість людини та тварини, Р. Берона про агресію, або переваги на генетичному рівні, З. Фрейда та А. Аллера, Е. Фромма, К. Хорні, У. Шутца й ін. про психоаналіз, Г. Айзенка і Г. Транслера про злочинну поведінку, що спирається на умовні рефлекси тощо).

У криміналістиці інформація про властивості та ознаки злочинця й зараз використовується дуже обмежено, лише як орієнтуюча інформація при складанні словесного портрета, під час проведення слідчих (негласних) розшукових дій у вигляді суб'єктивних відображень очевидця, тобто уявного образу.

Тому вирішення такої ситуації за допомогою розробки окремого криміналістичного дослідження властивостей та ознак людини, з використанням технічних засобів і методик їхнього дослідження для виявлення криміналістично значимої інформації, що є інформативною, індивідуальною, динамічною, мінливою, і яка може бути використана при розслідуванні злочинів та під час навчального процесу відповідних фахівців – є нашою метою.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАУВАГИ ДО «АВТОНОМНИХ ПОНЯТЬ» У ПРАКТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

У результаті тривалого еволюційного процесу утвердився принцип ієрархічної переваги норм міжнародного права над нормами національного права. Це стало поштовхом до появи у практиці Європейського суду з прав людини (далі – Суд), створеного для забезпечення дотримання державами – членами Ради Європи їхніх зобов'язань за Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) та протоколами до неї, автономних (незалежних) понять. Сучасне європейське право не є органічним елементом усталеної класифікації права, воно поєднує ознаки міжнародного та національного права, проте функціонує як окремий наднаціональний правопорядок. Нинішня Рада Європи об'єднує 47 держав – членів, використовує 24 офіційні мови, кожна з яких відображає частину багатой та різноманітної культури певної країни.

Мова права є не лише семіотичною системою, а й невід'ємною частиною правової системи з її традиціями, особливостями логіки та функціями, тобто особливості цієї мови впливають із специфіки права. До таких особливостей належать: заснованість на різних традиціях – континентально-європейській (романо-германській) та західній (англо-американській), тісний взаємозв'язок мови і права, високий ступінь абстракції правових понять. Юристи вказаних правових сімей використовують різні логіко-методологічні стандарти: якщо у романо-германській правовій сім'ї, де за судовою практикою визнається вторинний характер, юрист мислить дедуктивно, від загального до окремого, то в англо-американській, навпаки, юридичне мислення індуктивне, від окремого до загального, спрямоване на виявлення ключових аналогій і переходу від них до загальної класифікації.

Суд, розглядаючи звернення на предмет прийнятності та суті, керується власними правовими позиціями та автономним змістом відповідних правових понять. Спочатку своєї діяльності, оцінюючи обставини кожної конкретної справи, Суд намагався зрозуміти і врахувати позицію держави-відповідача при визначенні обсягу та змісту правових понять. Проте, це виявилось проблематичним, оскільки у державах-учасницях Ради Європи діють різні правові системи, а законодавство та правозастосовна практика мають численні особливості. Крім того, Суд мав враховувати, що у законодавстві держав-учасниць Конвенції для позначення одного і того ж правового поняття використовують різні терміни. Такі термінологічні розбіжності неминучі, адже на відміну від понять слова і словосполучення, в яких вони виражаються і закріплюються, в усіх мовах різні і тому одне й те саме поняття виражається у різних мовах по-різному. У 1976 році, з метою реального забезпечення та захисту прав і свобод, передбачених Конвенцією, Суд у справі *Engel and others v. the Netherlands* розпочав формувати уніфі-

кований підхід до розуміння «автономних понять» (англ. *autonomous concepts*, фр. *notions autonomes*) незалежно від того, який зміст цим правам надає відповідна держава-відповідач.

Зазначений підхід став результатом багаторічної практики тлумачення Судом визначень, що містяться у Конвенції та надав можливість Суду не брати до уваги зміст правових понять, який у них вкладається у межах національних правових систем, а випрацьовувати у результаті автономної (самостійної) правоінтерпретаційної діяльності єдине розуміння правових понять. На даний час практика Суду знає велику кількість таких «автономних понять»: «кримінальне обвинувачення», «майно», «сімейне життя», «цивільні права та обов'язки» тощо.

Значення і необхідність застосування уніфікованого підходу до розуміння «автономних понять», сформульованих Судом, обумовлені тим, що, розглядаючи звернення у зв'язку з порушенням прав і свобод людини, гарантованих Конвенцією та протоколами до неї, Суд нерідко стикається з неоднозначністю обсягу і змісту певних правових понять у національних системах законодавства. «Автономні поняття» – це правові поняття, зміст та обсяг яких визначаються Судом з урахуванням цілей Конвенції, та лише частково збігаються зі змістом та обсягом аналогічних правових понять у національних законодавствах держав – учасниць Конвенції. У своїй сукупності вони утворюють компоненти, які є самостійною частиною системи правових стандартів Суду.

На сьогодні деякі вчені дотримуються «слабкої» автономності (фр. *l'autonomie organique*), яка виходить із того, що будь-яке тлумачення, яке виходить від Суду, завданням якого є тлумачення Конвенції, може розглядатися як автономне. При цьому, поняття Конвенції стають автономними, якщо Суд кваліфікував тлумачення або поняття як автономні. Прихильники «сильної» автономності (фр. *l'autonomie substantielle*) стверджують, що вона поширюється на специфічні поняття Конвенції, навіть якщо Суд не визначив їх в якості автономних.

Крім того, між науковцями немає однастайності і щодо назви зазначеного підходу. У наукових працях дослідники «права Конвенції» використовують наступні назви: «автономне значення термінів», доктрина «автономних понять», концепт «автономних понять», концепт «автономного тлумачення», концепція «автономних понять», метод «автономного тлумачення», принцип «автономного тлумачення». При цьому деякі науковці у дослідженнях ототожнюють «поняття» і «терміни», хоча вони є категоріями різних наук – філософії (логіки) та мовознавства.

Вважаємо, що застосування до вказаного підходу наведених назв є методологічно невірним, оскільки вони не розкривають його суті. На підтвердження вказаної точки зору наведемо загальновизнані визначення наукових понять, що містяться у досліджуваних назвах.

Доктрина (лат. *doctrina* – вчення) – вчення, наукова або філософська теорія, керівний теоретичний принцип або нормативна формула.

Концепт (лат. *conceptus* – поняття, думка, уявлення) – смисл поняття, смислове значення імені (знака).

Концепція (лат. *conceptio* – розуміння) – система поглядів, те або інше розуміння явищ і процесів; єдиний, визначальний задум.

Метод (від грец. *methodos* – «шлях крізь») – систематизована сукупність кроків, які потрібно здійснити, щоб виконати певне завдання чи досягти певної мети.

Принцип (лат. *principium* – начало, основа) – це твердження, яке сприймається як головне, важливе, суттєве.

Тепер розглянемо визначення поняття «автономія», що використовується у наведених назвах підходу. Автономія (грец. *autonomia* – самозаконня, від *autos* – сам і *nomos* – закон) – наявна міра незалежності будь-якого явища від зовнішньої причини його зумовленості.

Виходячи із того, що Суд у процесі автономного (самостійного) тлумачення правового поняття вкладає у нього спеціальний смисл, необхідно говорити саме про «автономізацію» правових понять. Крім того, після того як Суд надав такому правовому поняттю певний зміст, воно не стає самостійним, оскільки не набуває такої нової якості як «автономність», залишається частиною системи правових понять Конвенції та загальної системи правових понять.

Таким чином вважаємо, що для розкриття суті підходу, що застосовується Судом при тлумаченні понять, що містяться у Конвенції, методологічно правильним буде використання назви *«автономізація» правових понять*.

Кучерук К. І.

кандидат юридичних наук, доцент
Класичний приватний університет

МОРАЛЬ У СІМЕЙНОМУ ПРАВІ ЯК ДУХОВНА ФОРМА РОЗВИТКУ СУСПІЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ

Мораль (лат. *Moralis*) – духовність, форма суспільної свідомості і вид суспільних відносин. Це один із способів регулювання поведінки людини у суспільстві за допомогою усталених приписів. Як форма суспільної свідомості мораль виникла разом із становленням людської цивілізації, принципи якої формувалися у процесі розвитку суспільства. Норми моралі відтворюються щоденно і забезпечуються силою звичок, велінь та оцінок громадської думки. Особливе значення має мораль в регулюванні сімейних відносин.

Сімейні відносини є такою сферою людського буття, в якій моральні норми мають вагоме значення. Відомий дореволюційний цивіліст О. І. Загоровський зазначав, що у відносинах сімейних міра й рахунок прав важкі у силу особливих якостей цих відносин, більш моральних, ніж юридичних. Звідси регулювання правом відносин сімейних набагато важче, чим відносин майнових [1]. Саме моральні норми є ціннісними орієнтирами, керую-

чись якими люди намагалися протягом всього часу розвитку цивілізації врегулювати відносини між собою, у тому числі й в сім'ї. У сучасних умовах розвитку українського суспільства значення моральних норм у регулюванні сімейних відносин тільки зростає. Відповідно до ч. 9 ст. 7 Сімейного кодексу України від 10 січня 2002 р. (далі – СК України) сімейні відносини регулюються на засадах справедливості, добросовісності та розумності, відповідно до моральних засад суспільства. Отже, на рівні кодифікованого акту принципами сімейно-правового регулювання проголошено такі людські високі ідеали, як справедливість, добросовісність, розумність, що самі по собі є моральними категоріями, крім того, визначено, що регулювання сімейних відносин здійснюється відповідно до моральних засад суспільства.

Моральні норми у певних випадках отримують правове «обрамлення» у сімейному законодавстві. Так, згідно зі ст. 1 Закону України від 20 листопада 2003 р. «Про захист суспільної моралі» суспільна мораль розглядається як система етичних норм, правил поведінки, що склалися у суспільстві на основі традиційних духовних і культурних цінностей, уявлень про добро, честь, гідність, громадський обов'язок, совість, справедливість. Частина 2 ст. 1 СК України проголошує, що регулювання сімейних відносин здійснюється з метою побудови сімейних відносин на паритетних засадах, на почуттях взаємної любові та поваги, взаємодопомоги і підтримки. Згідно з ч. 1 ст. 55 СК України дружина та чоловік зобов'язані спільно піклуватися про побудову сімейних відносин між собою та іншими членами сім'ї на почуттях взаємної любові, поваги, дружби, взаємодопомоги. Відповідно до ч. 1 ст. 150 СК України батьки зобов'язані виховувати дитину в дусі поваги до прав та свобод інших людей, любові до своєї сім'ї та рідити, свого народу, своєї Батьківщини. Можна й далі продовжувати аналізувати «моральність» правових норм, якими насичений СК України.

Необхідно зазначити, що моральні ціннісні орієнтири в регулюванні сімейних відносин з часом змінюються, еволюціонують. Яскраво це можна простежити на ставленні суспільства до так званих «фактичних шлюбних відносин», народженні дітей поза шлюбом.

У сучасному суспільстві стає нормою, своєрідною «перевіркою» відносин проживання жінки та чоловіка однією сім'єю, без реєстрації шлюбу між собою. Непоодинокими є й випадки народження дитини поза шлюбом, що на сьогодні не вважається аморальним, а навпаки, розглядається як реалізація жінкою свого природного права на материнство і є гордістю для жінки-матері. Соціологічні дослідження та статистичні дані засвідчують, що третина дітей у державах ЄС народжена поза шлюбом. У таких країнах, як Естонія, Швеція, Словенія та Франція позашлюбною є кожна друга дитина. Натомість у Греції такими є лише 6% малюків. Естонія лідирує серед країн Євросоюзу за кількістю народжених поза шлюбом дітей – майже 60% малюків. В сусідній Латвії цей показник досягає 43%, а ось у Литві – тільки 28%. 21,4% українських малюків нині народжуються поза шлюбом, чверть століття тому таких дітей було лише 9%[3].

Моральні норми у регулюванні сімейних відносин різняться й в різних країнах світу. Так, в Україні аморальними вважаються одностатеві зв'язки, шлюб в Україні може бути зареєстрований тільки між жінкою та чоловіком. Заборонено в Україні й усиновлення дитини особами однієї статі (ч. 3 ст. 211 СК України). У той час як в Голандії, деяких штатах США та інших країнах вони не тільки не є аморальними, а й держава надає їм правової регламентації.

В теорії права наголошується, що рівень вимог, що ставляться до поведінки людини, значно вище у моралі, яка у багатьох випадках вимагає від особистості значно більше, ніж юридичний закон, хоча він і передбачає за деякі протиправні дії суворі санкції. Вона більш вимоглива до поведінки індивіда. Право не в змозі примусити людину бути завжди і у всьому чесною, порядною, правдивою, справедливою, чуйною, шляхетною, йти на самопожертву тощо. Цього законом не передбачиш [4, с. 332–333]. У сфері сімейних відносин це особливо яскраво має своє відбиття. Частина 2 ст. 1 СК України передбачає, що регулювання сімейних відносин здійснюється з метою утвердження почуття обов'язку перед батьками, дітьми та іншими членами сім'ї. Згідно з ч. 2 ст. 55 СК України чоловік зобов'язаний утверджувати в сім'ї повагу до матері. Дружина зобов'язана утверджувати в сім'ї повагу до батька.

Зазначене свідчить, що на законодавчому рівні визначено такі обов'язки суб'єктів сімейних відносин, які повинні сприяти становленню і закріпленню людських чеснот, високих ідеалів, проте у повсякденному житті ми зустрічаємося з «покинутими» дітьми у сиротинцях, з особами похилого віку, діти яких про них не проявляють турботи й піклування тощо. Зовсім інша справа, коли особа вихована на дотриманні моральних цінностей, вона не тільки є законослухняною, а й більш вимогливою до себе, виходячи з моральних приписів, у тому числі й у сфері шлюбу і сім'ї. Не можна правовим інструментарієм заставити чоловіка покохати дружину, мати полюбити дитину, дітей поважати батьків, турбуватися про них і надавати допомогу. Саме норми моралі у цих випадках є більш дієвими й ефективними як регулятори суспільних відносин.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що мораль є одним з основних соціальних регуляторів сімейних відносин, оскільки саме моральні приписи та настанови спроможні більш ефективно визначити сімейні права та обов'язки учасників сімейних відносин ніж правові норми, будучи забезпеченими силою громадської думки. Водночас мораль і право є взаємопов'язаними соціальними регуляторами сімейних відносин.

У сучасних умовах розвитку українського суспільства мораль одержує правове «обрамлення», а у деяких випадках моральні настанови викладаються у нормах права і стають правовими приписами, так саме і право використовує моральні ціннісні орієнтири для визначення соціально-шкідливої та соціально-корисної поведінки учасників сімейних відносин.

Список використаних джерел

1. Загоровский А. И. Курс семейного права. Одесса, 1909. URL: <http://civil.consultant.ru/reprint/books/133/>.
2. В Україні, як і в країнах ЄС, зростає кількість позашлюбних дітей. URL: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/2163010/html>.
3. Миронова Г. Моральні засади Сімейного кодексу України. *Право України*. 2004. № 4. С. 99–102.
4. Теория государства и права: курс лекций / под ред. Н. И. Матузова и А. В. Малько. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Юристъ, 2007. 768 с.

Максименко В. В.

прокурор відділу нагляду за додержанням законів органами,
які ведуть боротьбу з організованою злочинністю
прокуратури Запорізької області,
молодший радник юстиції
аспірант
Класичний приватний університет

ПИТАННЯ РОЗВИТКУ РЕФОРМУВАННЯ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ ДОСУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Тези присвячено питанням необхідності розробки і застосування принципово нових теоретичних положень і практичних рекомендацій в розвитку реформування початкового етапу досудового провадження в зв'язку з прийняттям чинного Кримінального процесуального кодексу України.

Проблема сучасного стану практики провадження початку досудового розслідування у кримінальному процесі відноситься до числа багатоаспектних, включає різні питання, що потребують розробки. Такими питаннями може бути наступна система: дослідження історико-правових та теоретичних основ початку досудового розслідування; функціональної характеристики початку досудового розслідування; забезпечення законності кримінальної процесуальної діяльності на початку досудового розслідування тощо. Перелік не є вичерпним.

Незважаючи на наявний вітчизняний і світовий науково-дослідницький досвід практику провадження початку досудового розслідування, існує потреба в комплексному, системному дослідженні теоретичних і прикладних проблем початку досудового розслідування.

Висунуті положення базуються на роботах відомих науковців, таких як: Ю. І. Азаров, Ю. П. Аленін, С. В. Бажанов, І. В. Басиста, В. П. Бахін, В. Д. Берназ, В. П. Божьєв, В. І. Бояров, Л. А. Буторін, О. А. Вакулік, Т. В. Варфоломієва, В. І. Галаган, І. В. Гловюк, В. Г. Гончаренко, А. О. Громовий, Ю. М. Грошевой, А. Я. Дубинский, А. В. Єремян, В. С. Зеленецький, О. В. Капліна, Н. С. Карпов, О. В. Керевич, Л. М. Кирий, В. В. Коваленко, В. П. Корж, Ю. В. Коробко, А. В. Лапкін, Л. М. Лобойко, В. Г. Лукашевич, Є. Д. Лук'яничков, А. О. Ляш, В. Б. Мазан, В. Т. Маляренко, Н. В. Марчук, О. Р. Михайленко, І. Б. Михайловська, М. М. Михеєнко, Р. І. Назаренко, В. Т. Нор, Д. П. Письменний, М. А. Погорецький, В. О. Попелюшка, І. В. Рогатюк, Б. Г. Розовський, Х. А. Рооп, О. Г. Русанова, Д. В. Сімонович, С. В. Слинко,

І. І. Статіва, С. М. Стахівський, А. В. Столітній, О. Ю. Татаров, В. М. Тертишник, І. А. Тітко, Л. Д. Удалова, В. І. Фаринник, О. О. Цимбалістенко, Л. В. Черечукіна, О. О. Чернікова, С. С. Чернявський, І. В. Чурікова, В. Ю. Шепітько, В. П. Шибік, М. Є. Шумило, Г. В. Юркова, Л. В. Юрченко, О. Г. Яновська та ін.

Разом з тим, низка питань щодо: зміни нормативної моделі початку досудового розслідування за чинним Кримінальним процесуальним кодексом України, публічно-правової природи початку досудового розслідування, особливостей організації початку досудового розслідування в кримінальному процесі зарубіжних країн, особливостей кримінального процесуального пізнання на початковому етапі досудового провадження, специфіки початку досудового розслідування щодо осіб, які користуються кримінальним процесуальним імунітетом, забезпечення прав учасників кримінального провадження на початку досудового розслідування, відомчого контролю на початку досудового розслідування, прокурорського нагляду на початку досудового розслідування, судового контролю на початку досудового розслідування тощо, залишаються не повною мірою досліджені, що і привертає увагу науковців.

В першу чергу це стосується визначення початку кримінального провадження (виникнення кримінальних процесуальних правовідносин). Надалі прослідковуємо процесуальну та прикладну послідовність дій щодо надання руху заявам та повідомленням про кримінальні правопорушення. Досудове розслідування починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР [1]. Кримінальні процесуальні правовідносини виникають з моменту надходження заяви чи повідомлення про злочин до слідчого, прокурора чи іншої службової особи, уповноваженої на їх прийняття та реєстрацію (ч. 4 ст. 214 КПК). Законодавець встановив стислі строки для внесення відомостей до ЄРДР і початку розслідування (ч. 1 ст. 214 КПК) [2].

Внесення відомостей до ЄРДР покладається на слідчого та прокурора, а прийняття та реєстрація заяви і повідомлення, крім них, зобов'язана уповноважена на це службова особа. Скорише за усе це черговий органу Національної поліції, до якого звертаються громадяни з заявами і повідомленнями про правопорушення.

Упорядкування діяльності з приймання та перевірки інформації про правопорушення, що надходить до органів Національної поліції України, наказом МВС України від 06.11.2015 року № 1377 затверджено Інструкцію про порядок ведення єдиного обліку в органах поліції заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події [3].

В цій інструкції визначено порядок ведення єдиного обліку органами Національної поліції України, у тому числі їх структурними (відокремленими) підрозділами (відділами, відділеннями) заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, а також порядок здійснення контролю за його дотриманням. Прийняття заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, незалежно від місця і часу

їх учинення, повноти отриманих даних, особистості заявника, здійснюється цілодобово негайно тим органом поліції, до якого надійшла заява чи повідомлення, або самостійне виявлення слідчим або іншою службовою особою органу Національної поліції з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення.

Скорочений термін від отримання інформації про кримінальне правопорушення до внесення відомостей в ЄРДР викликав різні оцінки науковців. Так, О.А. Вакулік, у своєму дисертаційному дослідженні, такий порядок називає «автоматичним» і вказує на позитивні та негативні моменти. Він до певної міри збільшує шанси потерпілих на захист їх прав та законних інтересів та притягнення винуватих до відповідальності. З іншого боку значно погіршує процесуальне становище та правовий захист підозрюваних осіб, позбавляючи їх можливості оскаржувати безпідставне кримінальне переслідування [4, с. 10–14].

На можливість громадян реалізувати право на захист своїх інтересів відразу після надходження заяви чи повідомлення про злочин, оскільки кожна з них буде розглянуто та, відповідно, буде прийнято рішення щодо них, зазначали й інші автори [5].

В.Ю. Шепітько з цього приводу зазначає, що створення електронної бази даних і внесення до неї певних відомостей ще не означає, що здійснюється належна пізнавальна діяльність, яка спрямована на встановлення ознак злочину, достатніх для кримінального переслідування, проведення слідчих (розшукових) дій, у тому числі примусового характеру [6, с. 70]. Проте, на нашу думку, повне та об'єктивне внесення інформаційного масиву – підґрунтя для пізнавальної діяльності та встановлення фактичних даних по справі.

Ще однією причиною постійного зниження рівня розкриття злочинів називають, часто безпідставне: передчасне відкриття кримінального провадження, що в свою чергу призводить до перенавантаження, як працівників слідства так і прокуратури, на що вказував ще В.Д. Берназ та відмічає Є. Д. Лук'янчиков.

Зокрема, Є. Д. Лук'янчиков також зазначає, що інститут початку кримінального провадження ще потребує подальшого дослідження та унормування. У КПК України мають бути чітко визначені приводи і підстави для його початку, як це було у попередньому КПК. Вимоги до заяви або повідомлення про правопорушення мають бути викладені в окремі норми. Рішення слідчого, прокурора про необхідність відкриття кримінального провадження має відображатися у постанові, відомості про що вноситися до ЄРДР тощо.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань : Наказ Генеральної прокуратури України від 06.04.2016 № 139. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0680-16>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

3. Про затвердження Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах поліції заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події : Наказ МВС України від 06.11.2015 № 1377. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1498-15>.

4. Вакулік О. А. Початок досудового розслідування у кримінальному провадженні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2015. 20 с.

5. Фаринник В. І. Початок досудового розслідування за Кримінальним процесуальним кодексом України. *Юридичний вісник України*. № 24 (889). 16–22 червня 2012 року.

6. Шепітько В. Ю. Тенденції та функції криміналістики в умовах змагального кримінального судочинства. *Криміналістика и судебная экспертиза*. 2015. Вып. 60. С. 67–76.

7. Берназ В. Д. Деякі новели КПК України як чинники зміни парадигми криміналістичної тактики. *Нові завдання та напрями розвитку юридичної науки у XXI столітті* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Одеса, 26–27 лютого 2016 р. Одеса : МГУ, 2016. С. 28–31.

Олійник В. Ю.

студент

Класичний приватний університет

Науковий керівник: Калюга К. В., кандидат юридичних наук, доцент

ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ СВОЇХ ПОВНОВАЖЕНЬ СЛУЖБОЮ СБУ В СФЕРІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНИМ ДІЯННЯМ

В умовах, коли корупція стала чинником, який загрожує національній безпеці і конституційному ладу України, корупційні дії негативно впливають на різні сторони суспільного життя: економіку, політику, управління, соціальну і правову сфери, громадську свідомість, міжнародні відносини тощо. Корумповані відносини все більше витісняють правові, етичні відносини між людьми, протизаконні дії поступово перетворюються у норму поведінки широкої верстви населення.

Щодо витоків, то з моменту проголошення незалежності України, основні зусилля на протидію корупції були зосереджені новоствореним на той час відділом «К» при Службі безпеки України, тому у відповідності до законів України «Про Службу безпеки України», «Про боротьбу з корупцією» та відповідних внутрішніх Наказів Голови СБ України, головне зусилля Головного відділу боротьби з корупцією та організованою злочинністю Управління СБУ зосереджує на вирішенні наступних задач: здійснення та координація оперативно-розшукових заходів, взаємодія юридичних та фізичних суб'єктів правовідносин, припинення та попередження протиправних дій тощо.

Особливості явища «корупції» як системного явища потребує передусім цілого спектру взаємоузгодженої системи заходів: законодавчого масиву; налагодження складної системи примусових дій, які мають бути розроблені різними галузями законодавства: цивільним, кримінальним, фінансовим, адміністративним та іншими; суспільно-соціальних заходів, заходів з налагодження взаємодії з населенням, проведення зустрічей, лекцій тощо.

Треба зазначити, що досить важко розібратися у численних нормативно-правових актах, що містять різний категоріально-понятійний апарат у сфері протидії корупції, розуміння заходів та обмежень щодо юрисдикційної практики у сфері антикорупційного законодавства.

Причинами злочинних корупційних проявів можна назвати: непомірне розростання бюрократичного апарату чиновників, значна поширеність дозвільних процедур у державному управлінні, криміналізація владних структур, низький рівень заробітної плати державних службовців; відсутність дієвого контролю суспільства за діяльністю органів державної влади; недосконалість законодавства, що регулює відносини влади і капіталу щодо сфери впливу; соціально-економічна криза в державі; безвідповідальність, яка стала звичайним явищем практично в усіх структурах влади. На низькому рівні знаходиться виконавча дисципліна у самому уряді. За таких обставин державу досить складно вивести з кризи та подолати злочинність. Оскільки чинна Конституція України не містить положень про парламентський контроль за виконавчою і судовою владою. Не вироблена чітка система не лише звітів, а й надання інформації про діяльність зазначених гілок влади. Дієва протидія корупційним проявам можлива лише на підставі здійснення комплексу узгоджених заходів, які здійснюватимуть в тому числі силами СБУ. Ці узгоджені скоординовані заходи мають бути спрямовані головним чином на усунення причин та умов виникнення корупції і, крім цього, на пом'якшення її наслідків. Одними із таких заходів можуть бути законодавче закріплення і систематизація уявлень про феномен корупції, визначення основних напрямів боротьби з корупцією, вироблення стратегії й тактики протидії корупційним проявам та організація профілактичної діяльності, внесення відповідних змін до антикорупційного законодавства, що напрацьовуються практикою. Треба відмітити, що корупцію неможливо викоренити миттєво та штучно. Не можна також стверджувати, що в Україні діяльність із протидії корупції йде повним ходом. Проте, ця проблема виносить на обговорення, розробляються різні стратегії. Боротьба з проявами корупції ґрунтується на поєднанні профілактичних, дисциплінарних й правоохоронних заходів тощо.

Не дивлячись на те, що в Україні, у сфері протидії корупції – прийнято спеціальний антикорупційний закон [1] та низку інших законодавчих актів антикорупційного спрямування; схвалено Концепцію боротьби з корупцією [2]; розроблено спеціальну антикорупційну програму; на політичному рівні проголошено курс на посилення протидії «цьому злу»; запроваджено систематичне проведення організаційних заходів за участю керівників правоохоронних та державних органів; створено законопроект щодо антикорупційного суду; створено електроні декларації, які щорічно оновлюються і обов'язкові щодо виконання державними службовцями; не досягнуто бажаного результату.

Дієвими засобами в запобіганні та протидії корупції можуть виявитися формування в населення ставлення нетерпимості до її проявів, формування суспільної правосвідомості відповідно до антикорупційних стан-

дартів. Корупція це проблема, розв'язання якої для багатьох країн є надзвичайно актуальною справою. Тому не тільки юридичні особи повинні чітко керуватися ЗУ «Про запобігання корупції» і тримати у таємниці особу, у якої виявили корупційні діяння та яка співпрацювала з іншими органами щоб припинити злочинні діяння, а й фізичними особами, що не повинні перешкоджати спеціальним заходам і бути спроможними допомогти розслідуванню задля спільної мети [3, с. 67–72].

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 [із змінами та доповненнями станом на 03.08.2017]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.
2. Про боротьбу з корупцією : Концепція від 24.04.1998. Розд. 1. Абз. 22. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/367/98>.
3. Мельник М. Політична корупція: сутність, чинники, засоби протидії. *Національна безпека і оборона*. 2009. Т. 111. № 7. С. 67–72.

Селезньова О. В.

кандидат економічних наук
Класичний приватний університет

ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

У сучасній економічній літературі вказується, що досвід провідних країн світу з розвиненою ринковою економікою, таких як США, Канада, країни Європейського Союзу, свідчить, що за умови належного та послідовного проведення регуляторної реформи та запровадження регуляторного менеджменту можна створити у країні найбільш сприятливі умови для розвитку малого й середнього бізнесу, сприяти припливу іноземних інвестицій, упровадженню інновацій, забезпечити сталий, збалансований розвиток економіки та високий рівень життя.

Теоретичні питання запровадження державної регуляторної політики в Україні та окремі аспекти її практичного здійснення досліджувалися в роботах таких учених, як В. Нанівська, В. Воротін, В. Тертичка, Ю. Єхануров, О. Кужель, К. Ляпіна, Л. Хоменко, М. Погрібняк, О. Юлдашев, С. Кулик. Закордонний досвід проведення регуляторних реформ став предметом наукових досліджень О. Кілієвича. Хоча, впродовж останніх років спостерігається підвищення уваги науковців до проблематики, пов'язаної з різними аспектами формування та реалізації державної регуляторної політики в Україні, проте рівень дослідження проблем державної регуляторної політики є все ще таким, що не відповідає сучасним потребам держави.

За визначенням, поданим у Законі України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», державна регуляторна політика у сфері господарської діяльності – це напрям державної політики, спрямований на вдосконалення правового регулювання господарських відносин, а також адміністративних відносин між регуляторними органами або іншими органами державної влади та суб'єктами господарювання, недопущення прийняття економічно недоцільних та неефективних

регуляторних актів, зменшення втручання держави у діяльність суб'єктів господарювання та усунення перешкод для розвитку господарської діяльності, що здійснюється в межах, у порядку та у спосіб, що встановлені Конституцією та законами України.

Регулятивну функцію можуть здійснювати такі органи як Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Національний банк України, Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення, інший державний орган, центральний орган виконавчої влади, місцевий орган виконавчої влади, орган місцевого самоврядування, а також посадова особа будь-якого із зазначених органів, якщо відповідно до законодавства ця особа має повноваження одноособово приймати регуляторні акти. До регуляторних органів також належать територіальні органи центральних органів виконавчої влади, державні спеціалізовані установи та організації, некомерційні самоврядні організації, які здійснюють керівництво та управління окремими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування, якщо ці органи, установи та організації відповідно до своїх повноважень приймають регуляторні акти.

Основними принципами державної регуляторної політики є доцільність (обґрунтована необхідність державного регулювання господарських відносин з метою вирішення існуючої проблеми); адекватність (відповідність форм та рівня державного регулювання господарських відносин потребі у вирішенні існуючої проблеми та ринковим вимогам з урахуванням усіх прийнятних альтернатив); ефективність (забезпечення досягнення внаслідок дії регуляторного акта максимально можливих позитивних результатів за рахунок мінімально необхідних витрат ресурсів суб'єктів господарювання, громадян та держави); збалансованість (забезпечення у регуляторній діяльності балансу інтересів суб'єктів господарювання, громадян та держави); передбачуваність (послідовність регуляторної діяльності, відповідність її цілям державної політики, а також планам з підготовки проектів регуляторних актів, що дозволяє суб'єктам господарювання здійснювати планування їхньої діяльності); прозорість та врахування громадської думки (відкритість для фізичних та юридичних осіб, їх об'єднань дій регуляторних органів на всіх етапах їх регуляторної діяльності, обов'язковий розгляд регуляторними органами ініціатив, зауважень та пропозицій, наданих у встановленому законом порядку фізичними та юридичними особами, їх об'єднаннями, обов'язковість і своєчасність доведення прийнятих регуляторних актів до відома фізичних та юридичних осіб, їх об'єднань, інформування громадськості про здійснення регуляторної діяльності).

На думку провідних вітчизняних науковців основоположними проблемами, які існують при реалізації регуляторної політики виступає вибір об'єктивних критеріїв оцінки результатів, відсутність процесу послідовного прийняття рішення, що базується на попередньому аналізі, а також недостатня розробленість методичних положень щодо здійснення і формування регуляторної політики.

Взагалі, враховуючи сучасні зміни в економічній, соціальній, політичній та інших сферах розвитку України, можна відзначити, що нині до проблем, що знижують ефективність державної регуляторної політики можна віднести наступні: відсутність аналізу ефективності впроваджуваних регуляторних змін; недостатність зусиль щодо впровадження регуляторних актів; відсутність відповідальності за прийняті регуляторні рішення; відсутність фінансування та інші. Серед причин цих наявних сучасних проблем можна визначити такі: ставлення до регуляторних актів як до інструментів реалізації бізнесових і політичних інтересів, а не впровадження державної політики; неефективність зворотного зв'язку щодо проектів регулювань, які плануються до прийняття; низький рівень володіння посадовцями знаннями та навичками щодо реалізації вимог чинного законодавства; відверте ігнорування регуляторними органами всіх або частини вимог Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» тощо.

Таким чином, постає необхідність у вирішенні нового завдання, пов'язаного із розробкою детальних рекомендацій, що дозволять вирішити з'ясовані недоліки в законодавчому забезпеченні здійснення державної регуляторної політики. Даний напрям досліджень вбачається перспективним та потребує більш глибокого вивчення. Ґрунтовне дослідження механізмів регуляторної політики та її інструментів з урахуванням практики правозастосування та судової практики, що склалася, у подальшому дасть можливість вирішити нагальні проблеми проведення регуляторної реформи, ефективно здійснювати державну регуляторну політику, створити сприятливі умови для формування громадянського суспільства, запровадження європейських стандартів державного управління, покращення інвестиційного клімату та бізнес-середовища в Україні.

СУЧАСНИЙ СТАН ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ, РЕАБІЛІТАЦІЇ, ЛЮДИНИ, СПОРТУ, ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Віндюк П. А.

кандидат наук з фізичного виховання та спорту
Класичний приватний університет

АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВІДНОВНОМУ ЛІКУВАННІ ОСІБ ПІСЛЯ ІНСУЛЬТУ

Інсульт – гостре порушення мозкового кровообігу (ГПМК), що спричинює ушкодження тканин мозку і розлади його функцій. До інсультів відносять інфаркт мозку (ішемічний інсульт), крововилив у мозок (геморагічний інсульт) і субарахноїдальний крововилив, що мають етіопатогенетичні та клінічні відмінності. Інсульт – друга за частотою причина смерті людей в усьому світі і основна причина довготривалої непрацездатності.

Найчастіше інсульт виникає при артеріальній гіпертензії, атеросклерозі, аневризмах судин мозку, васкулітах, захворюваннях серця тощо. Спричинюють інсульти порушення кровообігу, коагуляційних властивостей крові, зміни реактивності судин, спазмом, дистонія судин, коливання артеріального тиску, психотравмою, фізичне навантаження тощо.

Фактори ризику: похилий вік, артеріальна гіпертонія, захворювання серця, транзиторні ішемічні атаки, істотні предиктори розвитку як інфаркту мозку, так і інфаркту міокарда, цукровий діабет, куріння, асимптомний стеноз сонних артерій, не рухливий спосіб життя, ожиріння.

Під реабілітацією розуміють комплекс заходів (медичних, психологічних, педагогічних, соціальних, юридичних), направлених на відновлення втрачених в результаті хвороби або травми функцій, на відновлення соціального статусу особи, тобто на його соціальну і психологічну реадаптацію.

Ранній початок реабілітаційних заходів, які проводяться з перших днів інсульту (якщо дозволяє загальний стан хворого) і допомагають прискорити темп і зробити повнішими відновлення порушених функцій, запобігти розвитку вторинних ускладнень (тромбофлебіту, контрактур, пролежнів, застійної пневмонії і т. д.).

Тривалість і систематичність відновної терапії досягаються тільки завдяки правильно організованій реабілітації, яка повинна починатися вже в ангіоневрологічному відділенні, куди хворий доставляється машиною швидкої допомоги, потім мають продовжуватися в реабілітаційному відділенні лікарні і/або в реабілітаційному центрі і надалі здійснюватися або на базі реабілітаційного відділення (або кабінету) поліклініки, або в реабілітаційному санаторії.

Комплексність і адекватність реабілітаційних заходів можуть забезпечити тільки висококваліфіковані фахівці: неврологи-реабілітологи, ме-

тодисти кінезотерапії, логопеди-афазіологи, фізіотерапевти, психотерапевти, ерготерапевти.

Основним методом реабілітації постінсультних хворих з порушеннями рухів (парези, порушення статики і координації) є кінезотерапія, в завдання якої входить відновлення (повне або часткове):

1) об'єму рухів, сили і спритності в паретичних кінцівках;

2) функції рівноваги при атаксії;

3) навиків самообслуговування. Заняття кінезотерапією повинен проводити досвідчений методист, який після основного заняття з хворим дає йому і його рідним завдання «додому».

У спеціальних реабілітаційних центрах окрім кінезотерапії хворим призначається електростимуляція нервово-м'язового апарату паретичних кінцівок і проводяться заняття із застосуванням методу біологічного зворотного зв'язку.

Заняття лікувальною фізкультурою починають вже в перші дні після інсульту, як тільки дозволять загальний стан хворого і стан його свідомості. Спочатку це пасивна гімнастика (руху у всіх суглобах паретичних кінцівок здійснює не хворий, а методист або родичі, що інструктуються ним, або доглядальниця), легкі рухи без напруги в тих суглобах паретичних кінцівок, де вони збереглися, і в здорових кінцівках, дихальна гімнастика. Вправи проводяться під контролем пульсу і тиску з обов'язковими паузами для відпочинку. Надалі вправи ускладнюються, хворого починають садити, а потім навчають сидати самостійно і вставати з ліжка. Терміни активізації хворих визначаються багатьма чинниками: тяжкістю інсульту (розмірами крововиливу або інфаркту, величиною набряку, дислокацією мозкових структур), загальним станом хворого, станом гемодинаміки, тяжкістю парезу. У деяких пацієнтів активізацію (хворий починає вставати) починають з 3-5-го дня після інсульту, в інших випадках – через 2–3 тижні.

Гідрокінезотерапія – це спосіб фізичної реабілітації, який полягає у виконанні фізичної терапії у водному середовищі (басейнах або природних водоймах). Особливістю гідрокінезотерапії є виконання фізичних вправ в антигравітаційна умовах під впливом хімічних і температурних властивостей води з метою лікування і профілактики.

Фізичні вправи у воді призначаються людині із захворюваннями і травмами опорно-рухового апарату, особливо після зняття іммобілізації, при порушеннях постави, контрактурах, атрофіях м'язів, порушенні обміну речовин, захворюваннях серцево-судинної системи, органів дихання, а також при захворюваннях внутрішніх органів, судинної патології, порушення обміну речовин, захворюваннях нервової системи.

Реабілітаційні заняття у воді для людей з ураженнями центральної нервової системи необхідні як для відновлення всього організму, так і для тренування навичок самообслуговування і незалежного способу життя.

Можна з упевненістю сказати, що головну роль у відновленні хворих, які перенесли гостре порушення кровообігу головного мозку, відіграє кінезотерапія після інсульту.

Цьому є фізіологічне пояснення, яке ґрунтується на особливостях функціонування нервової системи. Головний мозок є скупченням нейронів, які допомогою численних зв'язків з'єднані з усім тілом. Кожна група нервових клітин відповідає за регуляцію певної функції органів і систем.

Наприклад, рухова зона забезпечує здатність людини здійснювати довільні рухи, мозковий центр зору і слуху забезпечує правильне сприйняття і аналіз зорового і слухового роздратування.

При інсульті відбувається загибель нервових клітин в зоні інфаркту мозку або крововиливу. В залежності від того, управління якими функціями розташований у цьому місці, виникають різні неврологічні прояви: паралічі, порушення мови, координації руху.

Повернення втрачених функцій після перенесеного інсульту йде 3 шляхами:

- 1) відновлення тих структур нервової тканини, які мають оборотні ушкодження, тобто не загинули, а знаходяться в пригніченому стані;
- 2) відновлення повністю загиблених елементів шляхом заміни їх на нові;
- 3) передача обов'язків загиблених нейронів сусіднім нервовим клітинам.

Кінезотерапія при інсульті допомагає прискорити всі ці механізми і зменшити час на повернення втрачених функцій.

Фізичні вправи після інсульту, які хворий виконує сам або з допомогою інструктора, створюють могутній потік нервових імпульсів, які йдуть від м'язів в головний мозок. За рахунок цього відбувається пробудження пригноблених нервових клітин і утворюються нові шляхи передачі збудження в центральну нервову систему.

Таким чином закладаються основи для повного контролю головного мозку за функціями організму: повернення втрачених довільних рухів, мови. Формування найважливіших рухових навичок як розділ кінезотерапії є чи не найголовнішим у всьому комплексі лікувальної гімнастики, тому що найбільш наочно для хворого і його оточуючих наближає пацієнта до відновлення його колишнього рухового статусу (до хвороби), сприяє побутовій реадaptaції, професійній й соціальній реабілітації.

Період удосконалювання компенсаторних механізмів є найбільш довгим і триває протягом усього відновного процесу. Тривале тренування компенсаторних механізмів (ходіння на милицях, маніпулятивна діяльність, контроль сечовипускання та ін.) може забезпечити достатню компенсацію втрачених функцій, однак на певній стадії подальше вдосконалювання складних рефлексорних механізмів не приводить до істотної зміни, тобто настає стабілізація компенсації.

У цьому періоді встановлюється динамічно-стійке врівноважування організму людини з певним структурно-функціональним дефектом у зовнішньому середовищі.

Необхідною умовою стійкості компенсацій при патології нервової системи є систематичне тренування й використання компенсаторних механізмів у діяльності організму (виробнича діяльність, ходіння, самообслуговування, контроль сечовипускання й дефекації та ін.).

Нервовий механізм при фізичних вправах заснований на процесі тренування уражених систем, що становить особливість кінезотерапії й відрізняє її від інших лікувальних методів.

Проведений аналіз науко-методичної літератури з проблеми фізичної реабілітації осіб з патологіями нервової системи, доводить, що провідними методами при фізичній реабілітації хворих з інсультом є кінезотерапія, гідрокінезотерапія, лікувальний масаж, рекеація та фізіотерапія.

Коллегаєв М. Ю.

кандидат педагогічних наук
Класичний приватний університет

СВІТОВИЙ ДОСВІД І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ІНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМУ

Інвалідність є соціальний феномен, уникнути якого не може жодне суспільство, і кожна держава відповідно до рівня свого розвитку, пріоритетів та можливостей формує соціальну та економічну політику щодо інвалідів.

За оцінками ООН, у світі налічується 10% населення страждають різними видами фізичних, розумових і сенсорних розладів. Вони являють собою найчисельнішу групу меншин. Фізичні обмеження часто не дозволяють їм відвідувати громадські установи та користуватися транспортом.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, в світі проживає близько 785 мільйонів людей з інвалідністю, а це становить приблизно 15% населення земної кулі. А тепер уявіть: більш двох мільярдів людей безпосередньо стикаються з цією проблемою (якщо враховувати членів сімей). Це майже третина всіх жителів планети. Згідно з дослідженнями світового туристського ринку, більше 7% туристів мають інвалідність.

За даними Всесвітньої доповіді про інвалідність, в чотирьох регіонах Південної Африки тільки 26–55% інвалідів отримують необхідну їм медичну реабілітацію; лише 17–37% мають необхідні допоміжні пристрої; всього 5–24% – необхідні соціальні послуги (допомога). В Індонезії до 80% дітей-інвалідів не відвідують школу. За даними ЮНЕСКО, 186 млн дітей-інвалідів по всьому світу не мають закінченої початкової шкільної освіти. Показник зайнятості серед інвалідів (44%) майже вдвічі нижче, ніж серед неінвалідів (75%).

Якщо говорити про Європейський Союз, то кількість жителів з особливими потребами та представників старшого віку досягає 127 мільйонів, тобто близько 27% всіх жителів, при цьому 70% з них фінансово незалежні і мають фізичні можливості для подорожі. Крім того, люди з обмеженими можливостями та їх супроводжуючі становлять близько 11% користувачів європейських готелів

Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) констатує тенденцію збільшення цієї цифри в зв'язку з ростом чисельності населення, досягненнями медичної науки і процесом старіння населення. У країнах, в яких передбачувана тривалість життя перевищує 70 років, в середньому близько

8 років (або 1,5% від загальної тривалості життя) припадає на роки, пов'язані з інвалідністю.

За прогнозами, до 2030 року в світі кількість людей старше 65-ти років, складе 1 мільярд. По суті, кожен восьмий житель планети буде входити в цю категорію. До 2050 року ця цифра збільшиться, і люди старше шістдесяти становитимуть вже 20% всього населення.

Люди з обмеженими можливостями, як і всі інші мають потреби в повноцінному життю, і не тільки у вільному переміщенні та спілкуванні, але і в туристичних подорожах. Туризм для цієї категорії населення має кілька споріднених визначень: безбар'єрний, доступний, реабілітаційний, адаптивний і інклюзивний туризм. З точки зору системності вирішення проблем створення умов повноцінного життя людей з обмеженими можливостями більше підходить термін «інклюзивний туризм».

Інклюзивний туризм означає, що всі мандрівники можуть користуватися туристичними послугами без обмежень, незалежно від інших людей, на рівних умовах і з почуттям власної гідності. Зокрема, приділяється увага мандрівникам з особливими потребами в доступності. Це може бути доступність в пересуванні, візуальна і слухова доступність. Доступність означає рівний доступ до інфраструктури, транспорту, інформації та зв'язку. Це визначення Всесвітньої туристської організації.

Основний принцип інклюзивного туризму – універсальний дизайн, тобто враховує особливі потреби і при цьому відповідний всім категоріям людей. Ще один момент: інклюзивний туризм – це не тільки доступні і комфортні міста, а й сервіс, готовий працювати з усіма людьми і їх потребами. Для людей з інвалідністю можуть знадобитися додаткові сервіси: наприклад, ветеринарна служба для собак-поводирів або послуги з ремонту протезів і обладнання, адаптовані таксі.

Довідник з туризму для осіб з фізичними вадами, який було випущено у Німеччині у 1993 році, налічує близько 1500 фірм по всьому світі, які надають послуги для інвалідів в сфері туризму. Європа та світова спільнота давно вже стали на шлях активного розвитку «інклюзивного туризму для інвалідів», бо розуміє його незрівнянний внесок у процеси соціальної адаптації та соціалізації осіб з особливими потребами у суспільство.

Цей сегмент ринку має великий потенціал для туристичної індустрії. Дуже важливо, що інклюзивний туризм має міцну основу, оскільки може приносити значну економічну вигоду.

Загальна сума доходу від світового туризму становить півтора трильйона доларів в рік, в середньому – 4 мільярди в день. Інваліди подорожують менш активно, ніж інші громадяни Євросоюзу: від 37% – у Великобританії, до 53% – в Німеччині. Тим часом 11% всіх туристичних поїздок в Європі і 7% – у всьому світі роблять мандрівники з особливими потребами, найчастіше в компанії членів сім'ї або друзів.

Досвід деяких країн показує, наскільки вигідним може бути розвиток цього напрямку. Сучасні показники лідерів розвитку індустрії інклюзивної туризму представлені в Таблиці 1.

Показники ринку інклюзивної туризму

Країна	Частка інвалідів,%	Дохід від інклюзивного туризму
США	22	\$17 млрд
Австралія	19.7	\$8 млрд
Євросоюз	27	€786 млрд
Великобританія	17	£12 млрд

В США, які в 2015 році зайняли перше місце по доходу від туризму, 22% дорослого населення складають люди з особливими потребами. З них більше половини – активні туристи, які витратили на подорожі 17 мільярдів доларів. Причому, в США є специфіка: інклюзивні турпродукти в основному пов'язані з круїзним відпочинком.

У американців дуже високі вимоги до обладнання прогулянкових лайнерів і до сервісів, які надаються під час подорожей. Велика частка наведених цифр доводиться на цей вид відпочинку. Якщо врахувати, що люди з вадами здоров'я подорожують з одним або кількома супровідними, то реальний економічний ефект стає вагомішою. Щорічно відбувається приблизно 73 мільйони подорожей.

В Австралії реалізується безліч досліджень і проектів, спрямованих на розвиток інклюзивної туризму. Ознайомитися з результатами проведених досліджень можуть всі бажаючі. Загальні витрати мандрівників з проблемами здоров'я налічують 8 мільярдів доларів на рік – це 11% від усіх витрат на туризм. У країні проживає приблизно 20% людей згаданої категорії. Примітний той факт, що близько 88% з них активно подорожують. Це ще раз доводить необхідність розвитку безбар'єрного туризму.

Великобританія теж не обділяє увагою доступний туризм – розробляє стратегії розвитку і механізми оцінки доступності, заміряє статистику і т. п. Країна щорічно поповнює казну на 12 мільярдів фунтів за рахунок подорожей не тільки іноземних, але й британських туристів з особливими потребами та їх компаньйонів.

Аналіз розміру ринку Німеччини, проведене на замовлення німецького Міністерства економіки і праці, показав дивовижні результати. З понад 4000 опитаних німецьких інвалідів показали, що близько 40% з них, принаймні, один раз відмовилися від відпочинку через багатьох бар'єрів, що виникають вже на етапі планування; і майже 50% заявили, що будуть більше подорожувати, якщо об'єкти туристичної індустрії будуть доступніші. Дослідники прогнозують збільшення обороту в секторі доступного туризму з € 2,5 млрд до 4,8 млрд і створенні 90000 додаткових робочих місць, за умови що туризм стане по справжньому доступний для інвалідів з Німеччини.

На думку експертів, якщо нічого не змінювати в сфері інклюзивної туризму в ЄС, дохід від цього напрямку до 2020 року виросте на 18%, а при значних поліпшень – на 36%.

Крапівіна Г. О.

кандидат наук з державного управління, доцент

Іванов В. А.

студент

ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Маріуполь

СУЧАСНІ МОЖЛИВОСТІ ПАЛОМНИЦЬКОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ ДОНЕЦЬКОГО ПРИАЗОВ'Я)

Дослідження проблем засвоєння ресурсів Приазов'я Донецької області для патріотичного виховання молоді потребує теоретичного та емпіричного аналізу проблем використання всього комплексу туристичних ресурсів регіону для їх удосконаленого використання. Залучення релігійних об'єктів регіону до туристичної діяльності молоді є експериментальною розробкою в сфері соціально-гуманітарних наук.

Основна мета паломницького туру Приазов'єм Донецької області полягає в дослідженні рідного краю, складанні докладного опису релігійних об'єктів району подорожі, формуванні високих моральних якостей громадянина України у студентів ПДТУ, вихованні в них дбайливого ставлення до історії України та рідної природи. Паломницький тур Приазов'єм Донецької області має навчальні, пізнавальні, краєзнавчі, спортивні та оздоровчі завдання (табл. 1). [1,2]

Вид туризму – пішохідний експедиційний. Категорія складності – ступеневий. Протяжність активної частини походу 317,6 км. Тривалість загальна 15 днів. Тривалість ходових днів – 6. Вік учасників – 18–19 років.

Місто проведення. Україна, Донецька область, м. Маріуполь, а також Перошотравневий, Володарський та Тельманівський райони.

1 день. Тур починається в м. Маріуполь. Група паломників переміщається містом пішки. Об'єктами відвідування та поклоніння є Храм Покрова Божої Матері, Мечеть Сулеймана і Роксолани та руїни старої синагоги.

Таблиця 1

Складові основної мети паломницького туру Приазов'єм Донецької області

Тип складової	Складова
Спортивна	Участь і перемога в спортивних змаганнях, досягнення високих спортивних результатів
Пізнавальна	Пізнання навколишнього світу та самопізнання особистості
Рекреаційна	Підтримка студентів ВНЗ в здоровому фізичному стані, відновлення їхніх фізичних та духовних сил засобами туризму
Життєва	Забезпечення життєдіяльності та безпеки студентів, а також їх виживання під час екстремальних ситуацій

2 день. Паломницький тур продовжується в с. Урзуф. Місце збору групи – автовокзал-2 м. Маріуполя. Розміщення в автобусі та переїзд 44 км за маршрутом м. Маріуполь – с. Урзуф. Розміщення в пансіонаті «Будівельник» с. Урзуф. Обід в кафе пансіонту. Огляд узбережжя та місцевості.

Відпочинок. Море. Пляж. Спортивні змагання. Вечеря в кафе пансіонату. Відпочинок. Сон.

3 день. Сніданок в кафе пансіонату. Екскурсія до Православної церкви Архістратиґа Божого Михаїла. Обід в кафе пансіонату. Збір гербарію та колекцій. Море. Пляж. Спортивні змагання. Вечеря в кафе пансіонату. Відпочинок. Сон.

4 день. Сніданок в кафе пансіонату. Пішохідний перехід до с. Юр'ївка більш ніж 11 км частково вздовж кромки Азовського моря, частково автомобільним шляхом. Сухий пайок. Розміщення в пансіонаті «Металург» (с. Юр'ївка). Огляд узбережжя та місцевості. Море. Пляж. Вечеря в кафе. Відпочинок. Сон.

5 день. Сніданок в кафе пансіонату. Екскурсія пансіонатом. Екскурсію проводить адміністрація пансіонату. Обід в кафе пансіонату. Збір гербарію та колекцій. Море. Пляж. Спортивні змагання. Вечеря. Відпочинок. Сон.

6 день. Сніданок в кафе пансіонату. Піший перехід більш ніж 10 км до смт Ялта частково вздовж кромки Азовського моря, частково автомобільним шляхом. Сухий пайок. Розміщення в пансіонаті «Зірка». Море. Пляж. Відпочинок. Вечеря в кафе. Відпочинок. Сон.

7 день. Сніданок в кафе. Екскурсія до Храму Іоанна Златоуста та центром Ялти. Обід в кафе. Збір гербарію та колекцій. Море. Пляж. Спортивні змагання. Вечеря в кафе. Відпочинок. Сон.

8 день. Сніданок в кафе. Ознайомлення з локацією закладів відпочинку в смт Ялта. Обід в кафе. Збір гербарію та колекцій. Море. Пляж. Спортивні змагання. Вечеря в кафе. Відпочинок. Сон.

9 день. Сніданок в кафе. Піший перехід близько 6 км до Білосарайської коси. Розміщення в пансіонаті «Троянда». Відпочинок. Обід в кафе. Ознайомлення з особливостями місцевості. Море. Пляж. Вечеря в кафе. Відпочинок. Сон.

10 день. Сніданок в кафе. Екскурсія до Білосарайського орнітологічного заповідника. Екскурсію проводить адміністрація заповідника. Обід в кафе. Море. Пляж. Спортивні змагання. Відпочинок. Вечеря в кафе. Відпочинок. Сон.

11 день. Сніданок в кафе пансіонату. Море. Пляж. Спортивні змагання. Відпочинок. Обід в кафе пансіонату. Збір гербарію та колекцій. Море. Пляж. Вечеря в кафе пансіонату. Багаття на косі. Відпочинок. Сон.

12 день. Сніданок в кафе. Пішохідний перехід близько 8 км до с. Мілекіно. Розміщення в пансіонаті «Наука». Обід в кафе. Відпочинок. Море. Пляж. Вечеря в кафе. Відпочинок. Сон.

13 день. Сніданок в кафе пансіонату. Вивчення локації закладів відпочинку с. Мілекіно. Обід в кафе пансіонату. Розміщення в автобусі та переїзд 21 км за маршрутом с. Мілекіно – м. Маріуполь. Повернення в м. Маріуполь.

14 день. Місто зустрічі – автовокзал м. Маріуполя. Розміщення в автобусі. Переїзд рейсовим автобусом 33 км за маршрутом м. Маріуполь – с.

Бойове. Сухий пайок. Експурсія до Свято-Покровського храму. Сухий пайок. Розміщення в автобусі. Повернення в м. Маріуполь.

15 день. Відпочинок в м. Маріуполь.

16 день. Місто зустрічі – автовокзал м. Маріуполя. Розміщення в автобусі. Переїзд рейсовим автобусом 75 км за маршрутом м. Маріуполь – с. Конькове. Сухий пайок. Експурсія до Свято-Преображенського храму. Сухий пайок. Розміщення в автобусі. Повернення в м. Маріуполь.

Таким чином, надано короткий опис маршруту паломницького туру Приазов'ям Донецької області на кожен день; показано його маршрутну стрічку; визначено результати роботи всієї групи студентів з підготовки та проходження маршруту туру й виконання краєзнавчих, пошуково-дослідницьких завдань; показано, що паломницький тур може інтегрувати в собі релігійну складову, спорт та активний відпочинок на природі, що в умовах невисоких матеріальних статків більшості населення регіону має важливе соціальне значення; визначено, що додатковою метою паломницьких турів може бути придбання туристичного досвіду, навчальні, пізнавальні та оздоровчі завдання [3,4].

Список використаних джерел

1. Бовсуновская А. Я., Голубничная С. Н., Крапивина Г. А. Сравнительная оценка дестинаций зон отдыха Донецкого Приазовья. *Вісник ДІТБ*. Донецьк : ДІТБ, 2004. № 8. С. 121–127.

2. Борецька Н. П. Механізми прийняття рішень органами державного управління з розвитку туристсько-рекреаційних територій. Донецьк : ТОВ «Східний видавничий дім», 2011. 247 с.

3. Данильчук В. Ф., Бовсуновская А. Я., Крапивина Г. А. Математическая модель определения приоритетных для восстановления территорий и объектов. *Вісник ДІТБ*. Донецьк : ДІТБ, 2004. № 8. С. 32–39.

4. Кузьменко А. В., Данильчук В. Ф. Состав и структура дестинаций на побережье Азовского моря Донецкой области. *Вісник ДІТБ*. Донецьк : ДІТБ, 2002. № 6. С. 277–285.

Соколовская И. А.

кандидат медицинских наук

Земляная А. А.

студент

Запорожский государственный медицинский университет

СОЦИАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБА ЖИЗНИ У ДЕТЕЙ И МОЛОДЕЖИ

Аннотация. Проблемы формирования здорового образа жизни у молодого поколения очень актуальны, поскольку в сегодняшнее время ясно отслеживается тенденция к снижению физической активности и даже безразличности к собственному здоровью на фоне усиленного развития технологического общества. Нами рассмотрены, как основные, так и косвенные культурологические, социальные факторы, влияющие на развитие здорового образа жизни, а также занятий спортом у детей и молодежи. В заключении будет приведено субъективное предложение по поводу испо-

льзования данных же аспектов в пользу формирования у молодых людей стремления к оздоровлению и развитию своего физического здоровья.

Дети и молодежь – важнейшие социальные группы, которые составляют основу будущего общества, государства. И взрослому, и пожилому поколению необходимо не только заботиться о физическом здоровье потомков, но и воспитывать в них высокие душевные качества, чувства нравственности, дабы будущая жизнь не только их самих, но и страны была благополучной.

Прежде всего, здоровый образ жизни подразумевает собой адекватное отношение человека к собственному физическому, психическому, психологическому здоровью с целью предупреждения и предотвращению развития нарушений организма. Адекватность означает определенную меру в оздоровлении, поскольку и чрезмерные старания могут принести обратный эффект от ожидаемого. То есть можно говорить уже об основном аспекте формирования здорового способа жизни – это наличие мотивации, которая возникает у субъекта добровольно и определяется такими социально-культурными факторами:

- существование примера для подражания в семье и окружающем обществе – отца, брата, друзей, придерживающиеся здорового образа жизни и занятий спортом.

- популяризация здорового и активного способа жизни с помощью средств массовой информации: печатные прессы, аудиовизуальные средства, как радио, телевидение; информационные службы, а также Интернет.

- проведение общественных оздоровительных мероприятий среди населения.

- прогнозирование, а также информирование возможных последствий в случае несоблюдения здорового способа жизни. Как сказал один из выдающийся отечественных клиницистов, С.П. Боткин: *«Предупредить развитие болезни, уменьшить число заболевших будет еще важнее, чем вылечить захворавшего»*

- постройка бесплатных государственных лечебно-профилактических учреждений – санаторий, курортных поликлиник, пансионатов с целью оздоровления, поддержания и восстановления ослабленного здоровья. Причем данный фактор, активно стоит применить для формирования здорового образа жизни не только у детей и молодежи, но и для всех возрастных категорий населения.

- создание необходимых условий для общественного занятий спортом (футбольных, баскетбольных, волейбольных, теннисных площадок).

- организация бесплатных секций в образовательных и спортивных учреждениях и их финансовое обеспечение в создании условий для полноценных и безопасных занятий.

- проведение среди молодежи и детей образовательно-воспитательной работы во время учебного процесса.

- введение цензуры на рекламирование вредных для здоровья товаров и услуг: сигарет, спиртных напитков и т.п.

То есть выше были представлены те социально-культурные аспекты, которые оказывают косвенное влияние на формирование здорового образа жизни. Однако наряду с этим, стоит выделять факторы, которые имеют непосредственное прямое влияние:

- повышение качества медицинского обслуживания, разработка наиболее эффективных методов лечения, профилактики и здорового образа жизни путем поощрением государством за данные разработки дополнительным финансированием или предоставлением иных благ.

- принятие усиленных мер по сохранению окружающей среды и её восстановлению, поскольку существующая плохая экологическая ситуация способствует не только развитию патологий различных систем в организме, но и также создает угрозу для формирования врожденных заболеваний, отклонений у новорожденных детей, которые могут приводить даже к летальным исходам. И соответственно, в сочетании с низким качеством медицинского обслуживания, данные факторы создают угрожающую ситуацию на сокращение численности населения страны и увеличение показателя демографического старения. Формирование данного аспекта у детей и молодежи в большей степени зависит от семейного воспитания. То есть ориентация родителей и других членов семьи на развитие с детства экологической культуры и бережного отношения к окружающей среде. В дальнейшем немаловажную играет роль образовательно-воспитательный фактор: проведение лекций, бесед и других мероприятий в учебных заведениях, направленные на экологические проблемы.

Помимо этого, для сохранения экологии со стороны государства необходимо организовать пункты приема вторсырья: стекла, пластика, железа, макулатуры для дальнейшей переработки. Причем в зависимости от типа материала и его количества, ввести градиент финансового поощрения.

- улучшение качества пищевой продукции, отвечающей критериям и принципам здорового питания.

- строгое соблюдения нормативов санитарного и эпидемиологического благополучия населения, которое играет важную роль в риске развития заболеваний.

Вывод. Были рассмотрены основные и некоторые второстепенные социально-культурологические аспекты формирования здорового образа жизни у детей и молодежи, а также субъективные предложения по поводу формирования у молодых людей стремления к оздоровлению и предпосылок к развитию своего здоровья путем введения государством медицинских, экономических и социальных реформ. И бесспорно можно сказать, что они оказывают существенное влияние. Однако сколько бы не было выделенных аспектов, наше собственное отношение к здоровью – единственный психологический фактор, более чем прочие, оказывающий важнейшее значение.

Список использованных источников

1. Амосов Н. М. Моя система здоровья. Киев : Здоров'я, 1997.
2. Вайнер Э. Н. Валеология : учебник для вузов. Москва : Флинта : Наука, 2001.

3. Войт Л. Н. Медико-социальные аспекты формирования здорового образа жизни : учеб. пособие. Благовещенск, 2008.
4. Халикова С. С. Формирование здорового образа жизни студенческой молодежи высших ученых заведений, Ученые заметки ТОГ : электронное научное издание. 2016. Т. 7. № 2. С. 157–162.

Соколовська І. А.
кандидат медичних наук

Севальнєв А. І.
кандидат медичних наук, доцент
Запорізький державний медичний університет

ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА САМОРЕАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОГО СТУДЕНТА У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

На сучасному етапі розвитку професійної вищої школи основною ідеєю концепції вищої освіти є підготовка кваліфікованого працівника відповідного рівня і профілю, конкурентоздатного на ринку праці, компетентного, який вільно володіє своєю професією й орієнтується в суміжних галузях діяльності, здатного до ефективної роботи за фахом на рівні світових стандартів, готового до постійного професійного зростання, соціальної і професійної мобільності. Стан в Україні, як і у більшості країн світу характеризується прогресивним зниженням суспільного здоров'я нації як інтегративного показника фізичного, психічного здоров'я громадян.

Освітній процес у вищій школі передбачає не тільки навчання і виховання, але й оздоровлення студента. Саме здоров'я значною мірою визначатиме стан населення України у XXI столітті. Вже ніхто не сперечається з тим фактом, що сьогодні обсяг освіти перевищує всі допустимі норми сприйняття та характеризується неможливістю повноцінного засвоєння студентом обсягу знань, який весь час зростає.

Великі обсяги інформації, які потрібно запам'ятати молодій людині, негативно впливають на її творчі здібності та здоров'я. Тому, формування навичок здорового способу життя є необхідною умовою всебічного розвитку, самовдосконалення та самореалізації сучасного студента.

Неправильний спосіб життя створює підґрунтя для прояву генетично закладених ендогенних факторів ризику захворювань внутрішніх органів. Саме тому усунення або зменшення впливу екзогенних факторів, які сприяють їхньому розвитку (гіподинамія, нераціональне харчування, паління, зловживання алкоголем, психосоціальні стреси), є одним із провідних напрямів виховної роботи зі студентами.

У цьому контексті формування здорового способу життя та культури дозвілля студентської молоді має стати однією з найважливіших сфер діяльності вищих навчальних закладів.

Здоров'я людини можна охарактеризувати як динамічний стан організму який відзначається повним фізичним, інтелектуальним, психічним, духовним і соціальним благополуччям і піддається впливові способу життя

людини. Саме тому, все істотніше відчувається гостра потреба у створенні системи навчання здорового способу життя, необхідно виробити в студентів ціннісне ставлення до власного здоров'я.

Це, врешті решт, призведе до виховання творчої особистості з новим світоглядом і профілактичною спрямованістю мислення, здатної вирішувати проблеми сьогодення.

Здоров'я людини також значною мірою залежить від обсягу її знань і практичних умінь у процесі використання оздоровчих сил природи (у тому числі й холоду) для зміцнення здоров'я та профілактики захворювань.

Свідоме застосування загартовуючих процедур потребує від людини певного рівня фізичного розвитку та свідомого ставлення до здоров'я, яке продовжує формуватися у студентів протягом усіх років навчання у вищій школі. Здоровий спосіб життя включає такі основні елементи: плідна праця, раціональний режим праці і відпочинку, викорінювання шкідливих звичок, оптимальний руховий режим, особиста гігієна, загартовування, раціональне харчування тощо.

Раціональний режим праці та відпочинку - необхідний елемент здорового способу життя. За правильного дотримання режиму виробляється чіткий і необхідний ритм функціонування організму, що створює оптимальні умови для роботи та відпочинку, тим самим сприяючи зміцненню здоров'я, поліпшенню працездатності і підвищенню продуктивності праці.

Наступною ланкою здорового способу життя є викорінювання шкідливих звичок (куріння, алкоголь, наркотики). Ці порушники здоров'я є причиною багатьох захворювань, різко скорочують тривалість життя, знижують працездатність, згубно позначаються на здоров'ї підростаючого покоління і на здоров'ї майбутніх дітей.

Наступною складовою здорового способу життя є раціональне харчування. Коли про нього йде мова, необхідно пам'ятати про фізіологічні закони, порушення яких небезпечно для здоров'я: рівновага одержуваної і витраченої енергії та відповідність хімічного складу раціону фізіологічним потребам організму у харчових речовинах.

За сучасної екологічної забрудненості великих міст і селищ, високого рівня шуму та інших травмуючих чинників, студенти значний час перебувають у закритих приміщеннях.

Тому, для ефективного оздоровлення та профілактики хвороб студентам ВУЗів необхідно тренувати і вдосконалювати насамперед витривалість, яка у поєднанні із загартовуванням та іншими компонентами здорового способу життя забезпечить організму надійний щит проти багатьох хвороб.

Список використаних джерел

1. Васирина М., Майборода В. Актуальні проблеми практичної підготовки студентів вищої школи України. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2010. № 2. С. 233–237. URL: http://www.nbu.gov.ua/Portal/soc_gum/ppsv/2010_2/fil.pdf.
2. Беседа Н. А. Здоров'язбережувальні технології в інноваційному вимірі сучасної освіти. *Вища освіта України. Тематичний випуск «Вища освіта України у кон-*

Трофімук К. В.

кандидат педагогічних наук, доцент
Класичний приватний університет

ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ

Готельно-ресторанна галузь відноситься до однієї з успішних сфер життя, яка перспективно розвивається та вимагає підготовки фахівців які б володіли відповідними особистісними та професійно значущими якостями. При підготовці фахівців з даної сфери необхідно враховувати, що в майбутньому їм доведеться розв'язувати численні завдання відповідно до сучасних теоретичних надбань та передового досвіду, наближення до світових вимог та стандартів, враховуючи сукупність функцій прав та обов'язків спеціаліста.

Дослідженню концептуальних засад професійної підготовки майбутніх фахівців з гостинності присвятили свої праці такі вчені: А. П. Конох, О. О. Любіцева, М. П. Мальська, В. К. Федорченко, Н. А. Фоменко, Г. П. Щука та ін.

В умовах становлення ринкової економіки на Україні зростає значення індустрії гостинності, підвищуються вимоги до її соціально-економічної ефективності. На сьогодні готелі та готельно-ресторанні комплекси, перш за все, працюють для задоволення потреб гостей та туристів, тому весь колектив повинен мати високу професійну підготовку. Для визначення сутності та структури культури спілкування майбутніх фахівців з готельно-ресторанної справи розглянемо вимоги до професійної діяльності фахівців зазначеної галузі.

Готельно-ресторанна індустрія є важливою складовою соціальної сфери, що відіграє велику роль у підвищенні суспільного виробництва і відповідно, зростання життєвого рівня населення. Від рівня професійної підготовки фахівців для готелів залежить якість обслуговування туристів та гостей. На сучасному етапі індустрія гостинності є одною з найбільш розвинутих галузей світової економіки. Гостинність – одне з фундаментальних визначень людської цивілізації – вже давно перетворилося в індустрію, в якій зайняті мільйони професіоналів. Індустрія гостинності об'єднує туризм, готельний та ресторанний бізнес, громадське харчування, відпочинок та розваги, організацію конференцій.

Сьогодні готельно-ресторанній галузі необхідні фахівці які б змогли працювати творчо та самостійно, при цьому генеруючи компетентні нововведення, свіжі ідеї та пропозиції, демонструючи готовність успішно реалізовувати їх в умовах конкуренції. На наш погляд, зростають вимоги до особистісних та професійно значущих якостей фахівця, що відображають професійну компетентність, забезпечують конкурентоспроможність на ринку праці, сприяють професійній самореалізації та кар'єрному зростанню.

Розглянемо основні вимоги до професійної підготовки майбутніх фахівців з готельно-ресторанної справи.

Важливим завданням сьогодення є підвищення якості освіти працівників готельно-ресторанної справи, забезпечення її мобільності та привабливості на ринку праці, що вимагає подальшого вдосконалення організації навчального процесу у вищих навчальних закладах. Адже, готельно-ресторанні комплекси виконують свої специфічні функції (надають відповідні послуги), які спрямовані на максимально можливе задоволення потреб гостей (клієнтів). Специфіка готельно-ресторанних послуг пов'язана з особливостями технології обслуговування клієнтів та включає наступні елементи: зустріч гостя при вході; реєстрація, оформлення документів та розміщення гостя (для готелів); обслуговування в номері; обслуговування при наданні послуг харчування; задоволення потреб гостя, в залежності від можливостей готельно-ресторанного комплексу (спортивні, оздоровчі, культурні заходи та ін.).

Отже, перераховані елементи потребують постійної взаємодії у сфері «людина-людина». Відповідно постають високі вимоги не тільки до професійних якостей фахівців даної галузі, а й до комунікативної культури, як до вагової передумови їх професійної компетентності.

Значна увага приділяється особистісному аспекту якості обслуговування: професіоналізму персоналу, культурі поведінки, етикету. Гостинність як добре особистісне ставлення персоналу до клієнтів виходить на перший план. Це свідчить про те, що діяльність в готельно-ресторанній справі вимагає формування культури професійного спілкування майбутніх фахівців у процесі фахової підготовки.

На нашу думку, до основних характеристик сучасної моделі фахівця з готельно-ресторанної справи необхідно віднести психологічні, психомоторні компоненти, професійні вміння та навички, теоретичні знання з професійно-практичних дисциплін і вміння їх використати на практиці. Обов'язковими компонентами є володіння декількома іноземними мовами і сучасними комп'ютерними технологіями.

До системи теоретичних знань, якими повинні володіти майбутні фахівці з готельно-ресторанної справи належать:

- знання законів економічного розвитку готельно-ресторанної галузі України та світу;
- знання форм, методів, засобів аналізу, новітніх технологічних процесів, циклів та операцій для забезпечення ефективного виробництва та споживання готельно-ресторанних послуг у відповідності до сучасних міжнародних стандартів якості;
- знання принципів, засобів та методів готельно-ресторанної справи, які надають можливість бути конкурентно спроможними на ринку праці;
- знання особливостей культури, традицій, етикету та етнічних особливостей народів світу;

– знання законів взаємодії відносин у системі «людина – людина», які розкривають властивості особистості майбутнього фахівця з готельно-ресторанної справи та клієнтів готельно-ресторанних підприємств;

– знання української та двох іноземних мов на рівні ділового спілкування.

Відтак, особливістю діяльності працівників готельно-ресторанної справи є постійне спілкування з гостями, клієнтами та туристами. На основі аналізу психологічної та педагогічної літератури спілкування повинно приводити до результату, при якому і гість і готельно-ресторанний комплекс були б задоволені. А таке можливо при виявленні працівником великого вміння надання послуг, здібність іти на компроміс та використовувати знання з культури професійного спілкування.

Отже, для успішної професійної діяльності до майбутніх фахівців з готельно-ресторанної справи висуваються певні вимоги щодо професійних, ділових комунікативних та особистісних характеристик, зокрема й до культури професійного спілкування, оскільки вся діяльність фахівців даної галузі, незалежно від посади яку він займає в готельно-ресторанному підприємстві, тісно пов'язана установаженням контактів, обміном інформацією та знаннями різних видів спілкування. Адже професіоналізм фахівців з готельно-ресторанної справи є результатом підвищення кваліфікації, творчої активності, здатності продуктивно задовольняти зростаючі вимоги суспільного виробництва і культури.

Шаповалова І. В.

кандидат педагогічних наук
Класичний приватний університет

СУ-ДЖОК ТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ СПЕКТРУ АУТИЗМУ

Сучасні реалії засвідчують, що в Україні серед надзвичайно гострих проблем, пов'язаних з порушенням розвитку дітей, наразі актуалізується проблема дитячого аутизму та фізичної реабілітації специфічної категорії вихованців, які мають розлади спектру аутизму, поширеність яких останніми роками зросла в 2,84 рази, з 17,0 до 48,2 на 100 000 населення і продовжує зростати. Поняття спектру означає, що проблеми, характерні для аутизму (в комунікації, взаємодії, стереотипній поведінці, прояві емоційних та когнітивних ознак, образності мислення тощо) можуть мати різну інтенсивність. Відомо, що аутизм – це наскрізне порушення розвитку, що позначається на сенсорній, комунікативно-мовленнєвій, моторній, пізнавальній, соціально-емоційній сферах. У спектр аутичних розладів потрапляють діти з різним рівнем інтелектуальних і мовленнєвих можливостей.

Своєчасна діагностика захворювання та належна освіта спроможні надати людям з РСА повноцінне життя. Тому, вчасна реабілітація дітей з РСА, розповсюдження якісної інформації щодо проблем захворювання, формування толерантного ставлення суспільства до людей з особливими потребами та їхніх сімей є актуальним завданням сьогодення.

Ранній дитячий аутизм як аномалія розвитку розглядався зарубіжними вченими (Г. Аспергер, В. Башина, Б. Беттельхейм, В. Верненр, К. Джіллберг, Л. Каннер, К. Лебединська, С. Мнухін, С. Морозова, Е. Орніц, Л. Уінг та ін.) й українськими дослідниками (Т. Багрій, Л. Булах, М. Винник, Т. Скрипник, В. Тарасун, Г. Хворова А. Чуприков та ін.).

Науковці виявили, що клінічні прояви розладів спектру аутизму – дуже різноманітні. Вони включають такі порушення, як: порушення спілкування; порушення мовлення; афективні порушення; особливості пізнавальної діяльності; порушення рухових навичок; сну [1; 2].

Науковці досі не дійшли загального висновку щодо виникнення проблем зі сном у дітей з розладами спектру аутизму. Деякі з них віддають перевагу теорії соціалізації. Яка полягає в тому, що типові діти можуть побачити коли готуються до сну їх брати, сестри або батьки та наслідувати їх приклад. Діти з розладами спектру аутизму мають порушення в соціальній сфері, тому не завжди розуміють відповідні сигнали.

Захворювання проявляється в віці 2,5–3 років у вигляді уникнення дитиною контактів з людьми, неадекватною сенсорною реакцією, стереотипною поведінкою, порушенням мовного розвитку і вербальної комунікації. Порушення соціальної взаємодії у дитини, що страждає аутизмом, стають помітними вже у ранньому дитинстві. Дитина з розладами спектру аутизму рідко посміхається дорослим і відгукується на своє ім'я; в більш старшому віці – уникає зорового контакту, рідко наближається до сторонніх, в т. ч. інших дітей, практично не виявляє емоцій. Порівняно зі здоровими однолітками, у нього відсутня цікавість й інтерес до нового, потреба в організації спільної ігрової діяльності.

Метод Су-джок терапії (в перекладі з корейської мови «Су-джок» означає «кисть-стопа») було розроблено приблизно чверть століття тому південнокорейським професором Пак Чже Ву. В основі методу – традиції древньотібетських медичних знань.

Кисть і стопа – це зменшені проекції тіла людини (голографічні відображення в так званій системі відповідності). Система відповідності – це своєрідна інформаційно-енергетична копія тіла, в якій відбивається не тільки анатомічна будова організму, але і його функціональний стан. В цих зонах зосереджені нервові закінчення, які безпосередньо пов'язані з нервовими волокнами всього організму людини. При різних захворюваннях порушуються енергетичні потоки та на рефлекторних зонах подібності кисті і стопи з'являються больові відчуття. Згідно з методом Су-джок терапії вважається, що вплив на ці зони сприяє покращенню відновлювальних процесів в організмі людини [3; 4; 5].

Оскільки в системі Су-джок терапії великий палець відповідає за голову, вказівний палець і мізинець – за руки, а середній і безіменний пальці – за ноги, в процесі дослідження й реабілітаційних заходів значну увагу в сеансі масажу приділяли безпосередньо зоні великого пальця кисті та стопи.

Вирішення проблеми реабілітації дітей з розладами спектру аутизму за допомогою масажу з елементами Су-джок терапії посилює гуманістичну

спрямованість суспільства по відношенню до такої категорії населення. Питання про інтеграцію осіб з аутизмом у суспільство – складне, що пов'язано не лише зі специфікою цього відхилення в розвитку, а й з недостатністю нормативно-правового забезпечення вирішення цієї проблеми в Україні, недостатньо відпрацьованою системою інклюзивної освіти щодо дітей з розладами аутичного спектру.

Список використаних джерел

1. Аппе Ф. Введение в психологическую теорию аутизма. Москва : Теревинф, 2006. 216 с.
2. Башина В. М. Аутизм в детстве. Москва : Медицина, 1999. 240 с.
3. Кановская М. Золотые рецепты су-джок. Москва : Сова, 2011. 127 с.
4. Кибардин Г. М. Восточные методы исцеления : практ. пособие. Москва : Амрита-Русь, 2011. 114 с.
5. Ольшевская Н. Целительные точки на ступнях и ладонях. Су-джок для всей семьи. Москва : АСТ, 2014. 224 с.

СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ТА ПРІОРИТЕТНІ ЗАВДАННЯ ФІЛОЛОГІЧНИХ НАУК

Волошина Т. М.
старший викладач
Класичний приватний університет

ФОНОВІ КОМПОНЕНТИ ПРАГМАТИКИ.

Базисною величиною прагматичного виміру мовного спілкування є фоновий зміст висловлювання. Воно, певною мірою, сполучує у рамках мовного акту дії відправника висловлювання і його одержувача, в ролі яких поперемінно виступають обидва учасники комунікації. В зв'язку з цим хотілося б зазначити, що основною формою мовної комунікації безперечно визнається діалог.

Теоретичне моделювання ролі комунікантів і чинників спілкування, представлене Б.А. Успенським, практично за усіма показниками співпадає з переконаннями, що найчастіше зустрічаються у спеціальній літературі, по цьому аспекту мовної діяльності.

Частково проблема взаємодії мовця та слухача, хоча і без виділення фонового змісту в якості прагматичного компонента, була теоретично розглянута в колективній роботі «Актуалізація пропозиції» на прикладі моделювання прагматичної інтерпретації дескрипцій.

У вказаній роботі відзначається, що введення прагматичного чинника в теорію референції внесло зміну в трактування таких понять, як певні і невизначені дескрипції, змістивши традиційні акценти, що робилися на їх логічному утриманні і істинісному значенні.

Спостереження за ходом реального мовного спілкування дозволили належним чином оцінити значення міжособових стосунків, що охоплюють увесь комплекс фонових прагматичних складових мовного спілкування. Успішність ідентифікації референта багато в чому залежить від зацікавленості співрозмовників в предметі розмови, від готовності адресата до співпраці, до виконання своєї долі комунікативних обов'язків. Основна комунікативна функція певних дескрипцій – здійснення ідентифікуючої номінації, вибір якої цілком визначається я вибір якої цілком визначається прагматичними чинниками: при референтному вживанні певна дескрипція дає адресатові інструкцію для виділення з поля, доступного його сприйняттю або знанню, особи або предмета, про який робиться повідомлення, причому обрані індивідуалізуючі ознаки обумовлені прагматично, в першу чергу – вимогою знання їх адресатом

Фонові компоненти прагматики, мовне втілення повідомлення, можуть мати різну міру прояву, що обумовлюється ситуацією спілкування, і

представляються постійним «набором» складових, який детермінується прагненням учасників до максимальної ефективності комунікації

Кирпиченко О. Е.

кандидат філологічних наук, доцент
Класичний приватний університет

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НОВОТВОРІВ У НІМЕЦЬКОМОВНИХ ТЕКСТАХ РЕКЛАМИ ТА ОГОЛОШЕНЬ

Мовний досвід людей, які добре володіють німецькою мовою, її лексикою дозволяє їм визначати семантику слова за зовнішніми ознаками – звучанням, членуванням морфемної структури, навіть, якщо це слово нове і на перший погляд незнайоме і нестандартне: *Standort-Konkurrenz*, *Alt-Akademiker*, *Turbo-Tempo*. Уявлення про стандартність чи відхилення від стандарту слова складається на основі великої кількості аналогічно організованих «стандартних» слів, які вже відомі і широко вживаються. Насамперед стандартне німецьке слово має складатися з німецьких морфем, відповідати правилам наголосу, мати всі типові комбінації складової структури.

У деяких випадках замість групи слів, що описують процес, при запозиченні вживається просто слово з іноземної мови: *Recycling* – «обробка й повторне застосування уже використаних видів сировини».

Погодьмося, що тенденція інтернаціоналізації лексики у першу чергу охоплює мову науки. Німецька мова зазнала впливу латинської, грецької, французької, англійської й інших мов, що сприяло інтернаціоналізації наукової мови. Але наразі інтернаціоналізми дуже широко використовуються у текстах реклами та оголошень.

Цікаво зауважити, що проведені наукові, а також політичні конференції, особливо на початку ХХІ століття, довели, що слова з інших мов повинні прийматися, якщо вони легко включаються у систему мови.

Тож не дивно, що необхідність застосування лексичних інновацій є органічною властивістю кожної мови. З одного боку можна задовольнити цю потребу головним чином за рахунок внутрішніх ресурсів своєї мови, з іншого – є інша мова як готове джерело мовного матеріалу. Одиниці цієї мови, по-перше, вже випробувані в практиці спілкування і навіть засвоюються через цю практику; по-друге, ці одиниці вже мають суспільно закріплений зв'язок з явищами, які потребують позначення. Наприклад: всім, хто навчався у вузі відомо про «академічну чверть», ті самі 15 хвилин, на які можна нібито запізнитися, чи потрібно чекати викладача. Студенти мають бути знайомі з латиною, бо на оголошенні стоятимуть «дивні» *s. t. – cum tempore* (лат.) – «з часом», що означає «лекція почнеться на 15 хвилин пізніше». Якщо вона почнеться своєчасно, оголошення повідомить *s. t. – sine tempore*. А що значить *s. s. – sine sensus?* – не має сенсу? Зовсім ні, студентам і професорам надається невелика перерва між заходами [18].

Абревіатури мають необхідну простоту, дають змогу уникати небажаного ускладнення тексту й забезпечують передачу максимум інформації з мінімумом мовних зусиль, що є найбільш важливим для текстів оголошень та реклами.

Безперечно, у рекламних текстах часто застосовують експресивно забарвлену лексику. Німецька лінгвістична культура намагається не тільки створити щось нове, а по можливості намагається зберегти традиційне. Так можна знайти підтвердження тому, що давньогерманське алітераційне віршоскладання продовжує існувати. У об'яві на студентській їдальні: *Backe, backe Kuchen», der Bäcker hat gerufen. An der Uni in der Mensa gibt's wie immer Pfannekuchen* [18].

Хоча редуновані слова є в будь-якій мові, вони зрозумілі тільки носіям мови, або тим хто нею добре володіє, бо мають значну національну специфіку. І хоча, вони не є новотворами, вони можуть вживатися в незвичних ситуаціях, і саме в текстах оголошень на них також можна натрапити.

Щодо фразеологічних інновацій, то вони перед закріпленням у словниковому складі мови, проходять всі фази: узуалізації – акцептуалізації – лексикалізації / фразеологізації / інтеграції – та включають власне фразеологічні інновації (*nicht in Hackemacke passen – не по душі*) або фразеологічні одиниці із новонабутою семантикою (*an der vordersten Front stehen – бути в перших рядах*), модифіковані мовні форми (*Kleider machen Beute – від Kleider machen Leute*) та запозичення (*Law-and-Order Kurs*): *Viele Wege führen zum Ziel. Law-and-Order Kurs an unserer Hochschule hilft klugen Köpfen im internationalen Wettbewerb zu bestehen* [8].

У фразеологізмах повною мірою та найбільш вдало і образно передані емоції, переживання, почуття мовця. Вони як найбільш динамічна частина мовної системи є знаками вторинної номінації, і процеси пізнання, концептуалізації, ментальної діяльності людини наявно відбиваються у фразеологізмах, які показують рівень думки носія мови та виступають лінгвокультурологічним компонентом [6, с. 197].

Слід зазначити, що повсякденна мова перебуває під інтенсивним впливом преси, телебачення та радіо. Однак, вона розвивається також і відштовхуючись від відомого, наприклад, переосмислюючи той чи інший фразеологічний зворот або ж утворюючи нові сталі вирази. Побутове мовлення поповнюється значною мірою завдяки молоді, яку приваблює молодіжний сленг та сучасні образні вислови: *Vom Wintersemester 2018 an wird die Graduiertenschule der Münchener Ludwig-Maximilians-Universität pro Jahr etwa 30 Doktoranden aufnehmen und ihnen in einem **Fast-Track-Programm** die für sie optimalen Entwicklungsmöglichkeiten bieten* [8].

Список використаних джерел

1. Арешенкова О. Ю. Неологізми як засіб увиразнення рекламних текстів. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного пед. університету*. 2013. Вип. 9. С. 473–479.

2. Горбач О. В. Позамовні чинники появи складних неологізмів (на матеріалі лексики маркетингу сучасної німецької мови). *Наук. вісн. Сер.: Філологічні науки (мовознавство)*. Луцьк : Волинський національний університет ім. Лесі Українки, 2011. Вип. 5 (1). С. 104–107.
3. Кирилюк М. А. Лексичні новотвори німецької мови початку ХХІ ст. в системі неологізмів. Київ : КНУ ім. Тараса Шевченка, 2009. Вип. 26. С. 43–47.
4. Кирилюк М. Інновації в лексиці німецької мови початку ХХІ ст. *Наук. зап. Сер.: Філологічні науки (мовознавство)*: у 5 ч. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2010. Вип. 89 (3). С. 53–57.
5. Слаба О. В. Актуальні проблеми розвитку неологічної лексики в сучасній німецькій мові. *Наук. вісник кафедри Юнеско КНЛУ. Серія: Філологія. Педагогіка. Психологія*. 2014. Вип. 29. С. 110–114.
6. Herberg D. Neologismen in der deutschen Gegenwartssprache. Probleme ihrer Erfassung und Beschreibung. *Deutsch als Fremdsprache*. Leipzig, 2002. № 4. S. 195–200.
7. Steinhauer A., Werlin J. Duden. Das Wörterbuch der Abkürzungen. Duden, 2005. S. 480.
8. URL: <http://www.magazine-deutschland.de>.

Марінеско В. Ю.

кандидат філологічних наук
Класичний приватний університет

БІОГРАФІЯ ПИСЬМЕННИКА ЯК ЛІТЕРАТУРНИЙ ФЕНОМЕН

Навдивовижу оригінальним різновидом біографістики як літературного метажанру постає письменницька біографія, що останнім часом набуває все більшої популярності не тільки у читацького загалу, але і серед авторів, які виявляють особливий інтерес до життєвих історій своїх попередників. Напевно, серед видатних письменників, що відійшли у вічність, немає жодного, образ якого не оживила б творча фантазія їхніх колег. І хоча це явище не є новим, правомірно говорити про його надзвичайну актуальність саме сьогодні. Специфіка постмодерного мислення, якому притаманний потяг до ігрового переосмислення стереотипних явлень, деконструкції усталених авторитетів, культур і канонів, зумовлює підвищений інтерес до художнього осягнення процесу літературної творчості та постаті митця.

Думається, що сьогодні популярність саме письменницької біографії зростає завдяки двом факторам: по-перше, закінчився структуралістський період, який виносив особистість письменника за межі аналізу тексту. Тому наразі творча діяльність літератора, його суспільне становище, соціальні стосунки і світогляд викликають неабияку зацікавленість. По-друге, збір інформації про чужу епоху, публікація листів і творів сприяє накопиченню знань про літературний процес, і як результат дослідження історичного контексту поглиблюється літературознавче вивчення письменників.

Спробуємо окреслити основні риси поетики письменницької літературно-художньої біографії, яка є одним із специфічних тематичних різновидів метажанру біографістики. Ключові характеристики літературної біогра-

фії письменника пов'язані насамперед із професійною самоідентифікацією автора і відповідною професійною приналежністю головного персонажа.

Першою рисою, що суттєво вирізняє цей тип на тлі інших біографічних текстів, є вплив художніх творів, написаних прототипом протагоніста, на різні рівні поетики. Найбільш відчутно цей вплив проступає на рівні тематики, стильової організації твору та в образі головного героя. Літературна біографія письменника вважається гібридною формою, що поєднує в собі аспекти двох дисциплін – історіографії і літературної критики. Розвиваючи цю думку, можна стверджувати, що літературна біографія – це, в якомусь сенсі, художнє втілення біографічного методу Ш. – О. Сент-Бева. Адже автор такої біографії намагається реконструювати життя свого персонажу, базуючись саме на його творчості.

Художні твори та імпліцитний образ автора (протагоніста біографії), що з них вимальовується у свідомості письменника-біографа, природним чином впливають на манеру викладу матеріалу. Так, по-перше, в таких літературних біографіях широко використовуються цитати з художніх творів, іноді їхні сюжети навіть надихають авторів на створення тієї чи іншої теорії. По-друге, літературні біографії письменника часто постають своєрідним імпліцитним діалогом письменника-біографа з письменником-протагоністом, що сприяє глибокій авторській саморефлексії. Це визначає наступну специфічну рису літературної біографії письменника, яку можна назвати імпліцитною діалогічністю.

Письменницька біографія може являти собою своєрідний фаховий діалог двох «професіоналів», який здатен переростати або в напружений інтелектуальний двобій, або у творче «ділове партнерство». Автор, який пише про іншого автора, обов'язково має бути упередженим, адже обидва належать до однієї сфери творчої активності, а, отже, постають суперниками у змаганні. Так, приміром, Вольтер або Л. Толстой по відношенню до В. Шекспіра були гранично суб'єктивними, адже обидва вони вбачали у Барді свого «геніального конкурента».

Своєрідною поетологічною похідною від такої риси письменницької біографії як діалогічність правомірно вважати модальність ставлення автора твору до об'єкту зображення. Вона здатна поставати у вигляді ідейної апропріації об'єкта суб'єктом або конфронтації, а також може бути підкреслено нейтральною або іронічною.

Тут важливо підкреслити той факт, що, в цілому, про модальність ставлення автора до об'єкта зображення можна говорити по відношенню до будь-якого жанрового різновиду літературної біографії, але саме в літературній біографії письменника ця ознака проявляється найбільш рельєфно, адже автор прагне оцінити роботу свого колеги на найвищому фаховому рівні. Тож цілком природно, що важливою складовою таких творів може бути присутність літературно-критичного струменя. Цю рису, що не є

атрибутивною, можна вважати модусом письменницької літературно-художньої біографії.

Підсумовуючи все вищевикладене, зазначимо, що літературно-художня біографія письменника – це тематичний різновид метажанру біографістики, для художнього простору якого характерним є зображення не тільки життєвого шляху персонажа, але і розвитку його особистості – інтимно-психологічного, соціального, інтелектуального, творчого. Як і інші різновиди біографістики, вона має такі атрибути як документальність, наявність домислу і вимислу та авторська суб'єктивність. Водночас їй притаманні і атрибути, що обумовлені тематичною орієнтацією на сферу мистецтва слова. До них належать:

- опора не тільки на достеменні факти з життя письменника, але і на його літературний спадок;
- імпліцитна діалогічність, що може проявлятися через модальність ставлення автора твору до об'єкту зображення, через наявність літературної саморефлексії автора чи елементи літературознавчого аналізу.

Мосієвич Л. В.

кандидат філологічних наук, доцент

Короленко Р. В.

магістрант

Класичний приватний університет

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ АНГЛОМОВНИХ ЕТНОГРАФІЧНИХ РЕАЛІЙ В РОМАНІ ДЖ. ЛОНДОНА «СЕРЦЯ ТРЬОХ» УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Предметом нашого дослідження є переклад реалій в романі Дж. Лондона «Серця трьох», які переважно репрезентовані етнографічним типом. Етнографічні реалії – це слова, що передають назви предметів із життя інших народів і не мають точних відповідників у мові, до якої вони потрапили [1; 3].

В художній літературі використовуються з метою створення незвичайної, екзотичної атмосфери, що посилює емоційне враження, а також для передавання етнографічних особливостей тієї місцевості, про яку розповідається у творі [2; 4].

За сюжетом дія роману відбувається в Південній Америці, тому Дж. Лондон багато використовує іспанськомовних реалій в тексті, які розподіляються за такими тематичними групами: терміни флори, фауни; предмети побуду; назви їжі, напоїв; назви людей, грошові одиниці [5; 6].

Розглянемо особливості перекладу реалій в цьому романі. Терміни флори і фауни зазвичай перекладаються в українському варіанті М. Іванова через **транскодування**. Інколи закінчення слова в мові перекладу може бути адаптовано до української мови, тому відмінюється:

...Most problematic, sir, that you are bitten by a **labarri**, which is deadly viper in these parts,» grinned the breed skipper and owner of the Angelique, who, from his Jamaica father had inherited the gift of tongue / Швидше за все, сер, ви наткнетеся на **лабару** – місцеву отруйну змію, укусу якої смертельний, – посміхнувся капітан і власник «Анжеліки», що успадкував від свого батька-ямаїця хист до мов (Chapter 2).

Назва мексиканської рослини *henequen*, яка належить до спаржевих рослин, в МП має зовсім інший відповідник – **кампешеве дерево**, з роду бобових. Даний вибір перекладача є не зовсім зрозумілим, тому що слово не є аналоговим для української мови, а теж – іноземна реальія:

... He'd made money in logwood, and he had just got a big **henequen** plantation started farther down the coast / Альфаро набув собі багатство на продажі цінних порід деревини і саме тоді розвів на узбережжі велику плантацію **кампешевого дерева** (Chapter 2).

Наступна реальія **hacienda** відноситься до назви будівлі, яка в іспанській мові позначає «будинок із прилеглими до нього плантаціями»:

... But Francis was not to be deterred; for at the moment, through his glass, he had picked out, first, in the middle ground, a white **hacienda**, and second, on the beach, a white-clad woman's form, and further, had seen that she was scrutinising him and the schooner through a pair of binoculars / Але Френка вже неможливо було стримати: саме в цю мить він побачив у бінокль спершу білу **гасієнду** удаліні, а потім постать жінки в білому на березі; він навіть помітив, що жінка теж розглядає в бінокль його самого і шхуну (Chapter 2). Перекладач транскрибує її відповідно до правил української орфоєпії – у запозиченнях з інших мов фонема **h** передається через **г**, а не **х**, хоча в російській мові іспанськомовна реальія транскрибується як «асьєнда».

Наступний приклад демонструє інший прийом перекладацької трансформації – **специфікацію**, коли слово з узагальненим значенням *liquor* (міцний спиртний напій) перекладається більш конкретним словом – **горілка**:

...And four stars?» queried Ignacio, his voice husky from the **liquor**, the moisture glistening in his eyes / А чотири зірочки? – запитав Ігнасіо хрипким від **горілки** голосом (Chapter 5).

Ще однією реальією на позначення їжі є **тортилія**. Тортилія – тонкий коржик з кукурудзяного або пшеничного борошна, що вживається в їжу головним чином в Мексиці, США, країнах Центральної Америки та Канаді. У Мексиці тортилья – національна страва.

... Scarcely had they seated themselves on the ground and begun to eat, when Francis, standing up to serve Leoncia with **tortillas**, had his hat knocked off / Не встигли вони сісти і взятися до їжі, як у Френка, який підвівся, аби передати Леонсії **тортильї**, кулею збило з голови капелюха (Chapter 13). Це слово увійшло до МП через модифіковане транскодування, тобто його закінчення було адаптовано до правил української граматики.

Найбільша група реалій репрезентована словами на позначення людей (національності, прізвиська). Усі вони відтворюються в мові перекладу через транскодування:

... *Francis, in a venerably whitewashed adobe cell with walls five feet thick, its earth floor carpeted with the forms of half a dozen sleeping **peon** prisoners, listened to a dim hammering not very distant / Френка виштовхнули в акуратно вибілену камеру з глинобитними стінами футів із п'ять заштовихи; на долівці спали в різних позах шестеро арештантів-пеонів* (Chapter 7).

Пеон – це з іспанської «селянин-напівкріпак».

Прізвисько американців у країнах Латинської Америки було *грінго*:

... *The Bull belonged to them, they told him through the medium of his Jamaican sailor's interpreting; but the Calf, which used to belong to them for the turtle season now was possessed by a madly impossible **Gringo**, whose reckless, dominating ways had won from them the respect of fear for a twolegged human creature who was more fearful than themselves / Осмів Бука належить їм, оголосили вони Френку через перекладача-матроса, що привіз його туди, а Телець, який колись теж належав їм у сезон полювання на черепаха, тепер захопив один шалений **грінго**, запеклий урвиголова, незговірливий і владний, котрий зумів погрозами завоювати їхню повагу – повагу перед двоногою істотою, лютішою, аніж вони самі.*

Іспанських завойовників, що наприкінці XV і в XVI столітті захопили величезні території Південної та Центральної Америки, називали **конкістадори**:

...*They claim to be descended from the Spanish **conquistadores**, and they are prouder than hornets / Усі вони вважають себе нащадками іспанських конкістадорів і пишаються цим, Як індіки* (Chapter 3).

В наступному прикладі зустрічається слово **caballero**, що з іспанської мови позначає «вершник, дворянин, кавалер, лицар»:

...*An old **caballero** turned peddler wrecked a wagon-load of it right in front of the jail / Проте люди збіглися сюди просто з цікавості, ніхто з них і не збирався ризикувати життям і перепиняти шлях **кабальєро**, котрі підривають стіни і штурмують в'язницю серед білого дня.*

Ще однією тематичною групою реалій є позначення грошових одиниць.

Південноамериканські грошові монети перекладаються українською мовою через транслітерацію, але закінчення множини в першому прикладі МО не зберігається в МП:

... *You have been paid two **pesos** to be honest / Тобі ж заплатили два **песо** за те, щоб ти був чесний* (Chapter 6).

...*Not a **centavo**,*» *Torres said with finality / Жодного **сентаво!** – рішуче відрізав Торес.* « (Chapter 6).

Усі приклади свідчать про те, що найпопулярнішим прийомом перекладу етнографічних реалій є транскодування. Крім того, перекладач вико-

ристовує в українському варіанті роману прийоми специфікації та аналоговий переклад.

Список використаних джерел

1. Алексеева И. С. Введение в переводоведение : учеб. пособие для студ. филол. и лингв. фак. высш. учеб. заведений. Москва, 2004. 352 с.
2. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. Москва, 1986. 416 с.
3. Гдовська Б. Лексика страноведческих реалий в художественном тексте. Киев, 1993. 210 с.
4. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів української прози). Львів, 1989. 216 с.

Мосієвич Л. В.

кандидат філологічних наук, доцент
Класичний приватний університет

ПЕРЕКЛАД АНГЛОМОВНИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ТА ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕРМІНІВ-АБРЕВІАТУР

Абревіатура (лат. *abbreviatio* – скорочую) – складноскорочені слова, утворені з перших літер або з інших частин слів, що входять до складу назви чи поняття. Вживаються в усній та писемній мові [29, с. 45]. Зв'язок між звучанням та значенням відіграє значну роль у вирішенні проблем абревіації. Головним при цьому є положення про зв'язок абревіатур з феноменами дійсності через відповідні повні найменування. Цей зв'язок, на думку Волошина Є. П., проявляється у тому, що значення початкового словосполучення закріплюється не лише за абревіатурою в цілому, але й за кожним її компонентом – звуком чи звукосполученням, що виділяється у складі абревіатури. Відповідні компоненти початкового словосполучення мають найменування «розшифровка». Тому абревіатуру можна зрозуміти лише в результаті такої «розшифровки», за виключенням особливих випадків [1, с.13].

Правда, при широкому розповсюдженні складноскороченого слова і більш менш довгому існуванні його у мові, абревіатуру починають розуміти без розшифрування. Існує двоякий характер зв'язку між звучанням та значенням: по-перше, складноскорочене слово не має самостійного значення і, відповідно, не реалізується поза формою і значенням початкового словосполучення; по-друге, мають на увазі відповідність не двох одиниць – абревіатури та словосполучення, а їх елементів, звідки можна зробити висновок, що кожний компонент абревіатури має значення відповідного слова в складі початкового словосполучення. Передусім слід зазначити, що не тільки переклад, а й розшифрування абревіатури рідною мовою завжди становили неабиякі труднощі для читача чи слухача. Це пояснюється тим фактом, що існує чимало абревіатурних або інших скорочень, які не зафіксовані у словниках, рідко вживаються або ж є авторськими. Тому, якщо у тексті вживаються певні скорочення, то потрібно передусім звернутися до словника. У кожному великому словнику є додатки, що утворюють

специфічні міні-словники: словник неологізмів, словник власних назв, словник імен і прізвищ та словник скорочень.

Карабан В.І. пропонує розрізняти такі способи перекладу, які часто використовуються саме під час перекладу аббревіатур та акронімів фахової мови авіації [3, с. 448]:

- 1) транскодування (транскрибування або транслітерування) скорочення;
- 2) переклад відповідною повною формою слова або словосполученням;
- 3) скорочення еквівалентним українським скороченням або інакше кажучи переклад відповідним скороченням.

Психологічна та педагогічна література не є сферою широкого вживання різних скорочень, але деякі ми проаналізували.

Як засвідчив матеріал дослідження найчастотнішим способом перекладу аббревіатур є транскодування скорочення. Переклад шляхом транслітерації вважається найбільш простим способом перекладу, оскільки цей шлях перекладу ми використовуємо в тому випадку, коли скорочення загальновідоме. А також це найпростіший спосіб перекладу, через те, що перекладачу не треба шукати його значення в словнику. В процесі перекладу він лише замінює англійські букви літерами рідної мови. Наприклад, англomовний педагогічний термін-аббревіатура *ICT (Information and Communication Technologies)* перекладається українською також аббревіатурою *IKT*, хоча в даному випадку заголовні літери дослівного перекладу співпадають.

Ще один приклад стосується терміну *CLIL (Content and Language Integrated Learning, розшифровується як предметно-мовне інтегроване навчання)*. Методика CLIL розглядає вивчення іноземної мови як засобу оволодіння іншими предметами, що в свою чергу забезпечує формування у того, хто навчається потреби в навчанні, що дозволяє йому переосмислити і розвинути власні здібності у комунікації, в тому числі і рідною мовою. Хоча він не є загальновідомим, але також при перекладі транслітерується: укр. *КЛІЛ*.

Наступним, досить уживаним способом перекладу аббревіатур є переклад відповідною повною формою слова або словосполученням. Цей спосіб використовується тоді, коли у мові перекладу відсутнє відповідне скорочення, причому для перекладу необхідно визначити повну форму скорочення у мові оригіналу (за словником або текстом оригіналу). Наведемо приклади: незважаючи на те, що аббревіатура *IQ (коефіцієнт IQ)* є досить відомою та завжди транскрибується при перекладі, словник психологічних та педагогічних термінів в українському перекладі визначає саме повну форму цього скорочення – *IQ score / результат розумового оцінювання* [5, с. 91].

Інше скорочення також розшифровується повністю в українському перекладі: *REM (rapid eye movement) sleep – фаза швидкого сну* [4, с. 97].

Слід зазначити, що для психологічної та педагогічної термінології характерно використання напівабrevіатур: *L-data*, *T-data*, *T-group*, *e-platform*, *e-encyclopedia* etc. Словник фіксує повний український переклад, але, у дужках, як варіант, надається комбінований переклад (перекладається лише останній елемент словосполучення, перший скорочений елемент залишається у початковому вигляді:

L-data (life data) – опис особистості (*L-дані*);

T-data (test data) – результати тестування (*T-дані*);

T-group (training group) – тренувальні групи (*T-групи*);

e-platform (electronic platform) – електронна платформа;

e-encyclopedia (electronic encyclopedia) – електронна енциклопедія [6, с. 116].

Отже, проведене дослідження показало, що розповсюдженими способами перекладу термінів-абrevіатур є транскодування відповідного скорочення та переклад повною формою. Також слід зазначити, що під час перекладу абrevіатур фахової мови психології та педагогіки перекладач повинен бути максимально уважним, адже переклад цих лексичних одиниць вимагає використання точного відповідника, який вдало та точно передаватиме значення слова мови оригіналу.

Список використаних джерел

1. Білозерська Л. П. Термінологія та переклад : навч. посібник. Вінниця, 2010. 232 с.
2. Бреус Е. В. Основы теории и практики перевода. Москва, 2004. 259 с.
3. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури : навч. посібник. Вінниця, 2001. 321 с.
4. Науково-технічний переклад : конспект лекцій і дидактичний матеріал для студентів лінгвістичних спеціальностей / Черкаський держ. технологічний ун-т; Л. О. Андрієнко (уклад.). Черкаси, 2002. 91 с.
5. Орлова Н. В. Англо-український та україно-англійський словник педагогічних та психологічних термінів і понять : навч. посібник для студентів і викладачів вищих навчальних закладів. Черкаси, 2010. 188 с.
6. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава, 2006. 716 с.

Скакун К. В.

кандидат філологічних наук
Класичний приватний університет

СПЕЦИФІКА ВІДТВОРЕННЯ АНГЛОМОВНИХ ЗАГОЛОВКІВ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Заголовок є лексичною цілісністю, першим закликом, який спонукає читача прочитати матеріал, викладений під ним. Його емоційний потенціал викликає читацький інтерес, змушує звернутися до тексту. Втім, подекуди за «сенсаційним» претензійним заголовком криється посередня публікація. Заголовки мають апелювати до різних груп читачів, тому серед них трапляють-

ся і яскраві новоутворення з незвичайною лексикою, і двозначні заголовки, побудовані на полісемії слів, і прості, лаконічні, серйозні формулювання.

Попри досить великий корпус розвідок у медіалінгвістиці, усе ж наразі заголовки як соціально та культурно значиме явище не вивчений повною мірою, а проблема відтворення заголовків у перекладній пресі залишається майже нерозкритою.

Дослідження виконано на матеріалі жіночих глянцевого журналістики «Cosmopolitan» (Великобританія і США), «Elle», «Harper-Bazaar», «Ladies' Home Journal», «OK-USA», «USA-Weekly».

Видається можливим виокремлення двох домінуючих підходів у сучасній лінгвістиці до трактування заголовку: функціонального і структурного. У рамках функціонального підходу заголовки визначають як максимально стисло і влучно передачу головної ідеї твору. Характерною відмінністю цього відрізка мовлення є його відокремленість. Прибічники структурного підходу розглядають заголовки то як словосполучення, то як речення. Очевидно, що в межах цього підходу відсутня певна однотайність.

У періодиці заголовки займає особливу, зацентровану позицію. Саме заголовки привертає увагу читача, стимулюючи до подальшого прочитання тієї чи іншої публікації. Заголовки завжди виконують цілу низку функцій, серед яких найголовнішими є інформативна (передача інформації про текст) і прагматична (діє на розум і емоції адресата інформації). При цьому остання є найбільш важливою, оскільки прагматична спрямованість заголовка зумовлена його роллю своєрідного посередника між автором і реципієнтом.

Зазначимо, що в історії журналістики мала місце й повна відсутність заголовків статей у періодичних виданнях, передусім, у XIX столітті. На початку інформаційних повідомлень зазначалося лише географічне місце, звідки вони надійшли. Згодом назви статей стали розміщувати на своєрідній афіші-показнику на першій сторінці друкованого видання. З плином часу заголовки поступово додавалися безпосередньо до важливих повідомлень і статей. Наразі більшість публікацій, і навіть ілюстративних матеріалів, мають власні заголовки та підзаголовки. Винятками подекуди є невеликі нотатки, зблоковані під єдиною рубрикою, що має загальну назву.

Журнальний заголовок характеризується стислістю, лаконічністю й образністю. Назва впадає в око читача також і завдяки візуальній різниці з рештою матеріалу. В окремих випадках у заголовку вже закладений певний потенціал, що розгорнеться вповні під час прочитання підготовленим читачем, який спроможний об'єднати його з попередньою інформацією і відбудувати логічний ланцюг взаємозв'язків. Заголовки можуть сформулювати громадське ставлення, емоційну установку аудиторії щодо тих чи інших подій.

Заголовок є органічною домінуючою будь-якої публікації, її невіддільною частиною. Фактично, заголовок має подвійну природу, адже, з одного боку, він знаходиться поза текстом і є порівняно самостійним щодо

нього, з іншого ж боку, заголовок і текст перебувають і тісному взаємозв'язку, складають цілісну систему. Заголовок готує до тлумачення тексту, і, водночас, може ставати вповні зрозумілим тільки після прочитання всього тексту.

На підставі перекладознавчого аналізу вибірки з 200 лексичних одиниць можна зробити висновок, що в англomовних глянцеvih жіночих журналах заголовок виконує передусім номінативну (125 випадків) й експресивно-апелятивну (43 випадки) функції (у журналах «Cosmopolitan», «Elle», «Harper-Bazaar», «Ladies' Home Journal», «More»). Зовсім інша тенденція простежується в журналах «OK-USA» та «US-weekly», що спрямовані на аудиторію, яку цікавлять подробиці світського життя, тобто інформаційний бік статей, тож вже у самих заголовках віддзеркалена основна ідея публікації. Прикметно, що здебільшого заголовки мають вигляд еліптичних або сегментованих конструкцій, що можна пояснити так званою «мовною економією», тобто намаганням авторів публікацій використати якомога менше слів для передачі великого семантичного обсягу.

У більшості заголовків наявне ущільнення граматичної структури, про що свідчать еліптичні речення, у яких випущено підмет, присудок або дієслово-зв'язка, а також сегментовані речення, які задля привернення уваги читача подрібнено на коротші уривки, розділені різноманітними знаками пунктуації: крапкою, двокрапкою, знаком оклику або знаком питання.

Показовою є наявність у заголовках великої кількості художніх тропів (епітетів, метафор, порівнянь) і різноманітних стилістичних прийомів (іронії, парадоксу, алітерації). Стилiстичне увиразнення характерно здебільшого для заголовків, що виконують експресивно-апелятивну функцію, однак задля пожвавлення заголовків із суто називною функцією, які безпосередньо відбивають зміст статті, журналісти доволі часто вдаються до стилістичних стратегій. На користь цього свідчать стилістичні фігури та емоційно-маркована, зокрема розмовна, лексика в 40 зі 125 заголовків.

Доволі рідкісними є випадки, коли зміст друкованого матеріалу вповні переданий заголовком. Схема «прямого розуміння» (згідно з класифікацією О. П. Черногрудової) працює частіше із заголовками, що покликані проінформувати читача про ту чи іншу подію. Найбільш розповсюдженою є «схема зі зверненням до тексту статті», коли після прочитання реципієнт адекватно тлумачить і заголовок. Схема «розуміння з повторною інтерпретацією» застосовується за наявності у заголовку прихованої іронії, парадоксу або мовної гри.

Отже, заголовки статей глянцеvih журналів вражають своїм розмаїттям, яке дозволяє їм апелювати до різних груп читачької аудиторії.

GRAPHO-SEMIOTIC CODE AS A PROMISING RESEARCH AREA

According to the principles of postmodern linguistic poetics, postmodern fiction text is an aggregated reality based on various cultural reminiscences, which exists independently of the author and postulates the infinite play of signs [1; 2; 3]. Global digitalization of all aspects of life (including printing and typography), fast development of printing software and devices bring along visual sensitivity to the text, which is expressed both in its pluralistic content and peculiar graphic design. The new graphic form of the postmodern text not only makes use of a large number of diverse graphic symbols (such as fonts, colors, drawings, segmentation tools, punctuation models, means of visual impressiveness of the printed text, etc.), but also combines them in new ways. As a result, the text gets visualized: it is encoded not only verbally, its non-verbal signs acquire additional value, and the text is converted into a macrosign which combines double-facet signs of different levels into a spatial graphic solution.

As a result of growing interest to these issues, a new line of research – graphic linguistics – has developed. Consequently, analysis of graphic peculiarities of postmodern texts and ways of visualization appears timely and topical.

Visualization principles include permissiveness, artistic license, democratization of the linguistic norm through deconstructive play with the form that becomes «non-hierarchical and a-structural» [5, 38], use of graphic signs borrowed from other semiotic systems [3], multidimensionality of signs [4, 135].

The analysis of the graphic form of fiction texts takes into account such components as composition (location and organization of signs in the text), perspective (location of signs in the fore- or background from the readers' perspective) and actual graphic signs. The latter include:

- **syngraphemes** – punctuation marks or spelling, which intentionally break the norm;
- **supraphemes** – various font options (sizes, boldness, style etc.) with their own meaning;
- **topographemes** – increased or reduced intervals, uneven division into paragraphs;
- **hypographemes** – images (icons, drawings, photos etc.) which reinforce, complement the content of verbal signs or contradict it;
- **subgraphemes** – figures, schemes, graphs etc. which represent some idea and reinforce, complement or contradict the meaning of verbal signs;
- **colographemes** – shades and colors of varying saturation and brightness that reinforce, complement, or explain the meaning of verbal signs.

Analysis based on three novels of the modern Scottish author Ali Smith provides enough ground to say that unlike classical texts, in postmodern fiction

non-verbal signs are not exclusively secondary, complementing the verbal ones, but they also render information, defining the form and content of the text.

Thus, zig-zag shapes attract readers' attention and visualize physical and emotional movement of characters. In particular, in the novel *How to be both* such extracts mark the beginning and end of the part that tells the story of a Renaissance artist who suddenly realizes he's been yanked from non-being to the modern world. A large zig-zag phrase in the beginning represent this thorny return, while a similar shape at the end of the novel shows how the artist's consciousness gradually fades into inexistence.

In another novel, *Hotel World*, broken or zig-zagged lines of text reproduce the deadly falling of a girl into a narrow elevator shaft and swift movements of the ghost the girl turned into. Combined with the *Wooooo-hoooo* cry, which every time contains a different number of characters depending on the emotional state of the heroine or the length of her descent / fall, it creates the impression of brisk and chaotic flight. Moreover, the *Woo-hoo* exclamation is always printed on two different lines of the text, regardless of its length of position on the line.

Ali Smith often uses syngraphemes to render her characters' inner speech. The author does not describe their feelings at all, there are no explanations like «stared in amazement» or «stuttered». Instead, she uses graphic means. Thus, thoughts of a homeless woman are sometimes interrupted by begging phrases given in brackets on separate lines:

(Spr sm chn?)

or

(Cn y spr sm chn? Think y)

which create a combined impression of automatic, insignificant and cramped muttering.

Other numerous instances prove that non-verbal signs convey the subtle but crucially important connotative meaning. They perform the function of narrative comment in the characters' inner speech, explaining their emotions, characterize manner of action, visualize speech peculiarities and perform other functions.

The utmost potential of non-verbal signs is achieved through their combination with traditional stylistic means and devices.

This kind of conscious violation of traditional norms results in a hybrid type of text where visualization becomes one of the dominants, so further research and analysis of graphic means and their potential is a promising area of linguistic research.

References

1. Бабелюк О. А. Поетика спонтанності постмодерністського наративу. *Записки з романо-германської філології*. 2015. Вип. 1 (34). С. 15–24.
2. Бабелюк О. А. Принципи постмодерністського текстотворення сучасної американської прози малої форми : монографія. Дрогобич, 2009. 296 с.
3. Бабелюк О. А. Стилiстичнi засоби i прийоми крiзь призму лiнгвосинергетики. *Вiсник Київського національного унiверситету. Серiя «Фiлологiя»*. 2011. Т. 14. № 1. С. 7–17.

4. Барт Р. *S/Z* / пер. с фр. ; под ред. Г. К. Косикова. Москва : Эдиториал УРСП, 2001. 232 с.
5. Крючкова Я. Р. До питання про форму і її співвідношення зі змістом у сучасній літературі. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу Києво-Могилянська академія. Серія «Філологія. Літературознавство»*. 2011. Т. 170. Вип. 158. С. 37–41.
6. Law D. Writing Graphic Novels and Other Forms of Sequential Art. *The Complete Guide to Writing Science Fiction* / D. Law, D. Park. Calgary : Dragon Moon Press, 2007. P. 208–216.
7. Stöckl H. Typography: body and dress of a text – a signing mode between language and image. URL: http://stoeckl.sbg.ac.at/Stoeckl/Publikationen_2_files/Stoeckl_Typography_2005.pdf.
8. Waller R. The Typographic Contribution to Language: Towards a Model of Typographic Genres and Their Underlying Structures : thesis submitted for the degree of Doctor of Philosophy. URL: <http://www.fb10.unibremen.de/anglistik/langpro/projects/gem/robwaller.html>.

Наукове видання

ЄВРОПЕЙСЬКІ ПЕРСПЕКТИВИ СЕНСУ ЖИТТЯ

11 - 2018 .

Матеріали подано в авторській редакції

Технічний редактор А. С. Лаптева

Дизайнер обкладинки А. С. Лаптева

Підписано до друку 14.05.2018.

Формат 60×84/16. Папір офсетний. Друк ризографний. Гарнітура Times.

Умовн.-друк. арк. 15,05. Обл.-вид. арк. 15,52. Зам. № 2-18к.

Видавець та виготовлювач
Класичний приватний університет
69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70 б

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
Серія ДК № 3321 від 25.11.2008 р.